

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

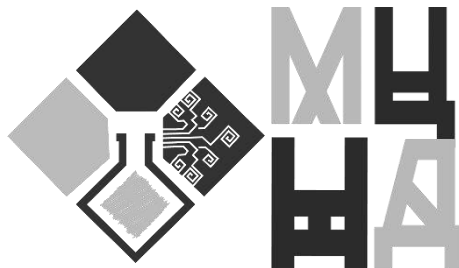
26 КВІТНЯ 2024 РІК

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК, УКРАЇНА

**«НАУКОВІ ТРЕНДИ
ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ
ПРАЦЬ З МАТЕРІАЛАМИ
VI МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

НАУКОВІ ТРЕНДИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

| 26 квітня 2024 рік
м. Івано-Франківськ, Україна

Вінниця, Україна
«UKRLOGOS Group»
2024

Організація, від імені якої випущено видання:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Номер запису організації в Єдиному реєстрі громадських об'єднань: 1499141.

Голова оргкомітету: Сотник С.Г.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 33 від 25.04.2024 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою у сфері управління Міністерства освіти і науки «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» в базі даних науково-технічних заходів України на поточний рік та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (**Посвідчення № 48 від 05.01.2024**).

Збірник наукових праць з матеріалами конференції видано офіційно суб'єктом видавничої справи зі **Свідоцтвом ДК № 7860 від 22.06.2023**.

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Н34 **Наукові тренди постіндустріального суспільства:** збірник наукових праць з матеріалами VI Міжнародної наукової конференції, м. Івано-Франківськ, 26 квітня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. — 288 с.

ISBN 978-617-8312-26-8

DOI 10.62731/mcnd-26.04.2024

Викладено матеріали учасників VI Міжнародної наукової конференції «Наукові тренди постіндустріального суспільства», яка відбулася 26 квітня 2024 року у місті Івано-Франківськ.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2024

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2024

ISBN 978-617-8312-26-8

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ Бойко Р.Б.	12
ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА Никончук А.С.	15
ЗНАЧЕННЯ ВАЖЛИВОСТІ РЕГІОНІВ ЯК ОДИНИЦЬ ЕКОНОМІЧНОГО, ПОЛІТИЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ Паламарчук А.Ю.	17
ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ ТА НЕРІВНОСТІ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ КОНТЕКСТІ УКРАЇНИ Куштурна Є.В.	19
РОЗВИТОК НОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ У МАЛИХ СЕЛАХ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ Пітюлич М.М., Гембік М.В.	22
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ АМЕРИКАНСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ Кошель Р.С., Ніколаєць К.М.	25
ФАКТОРИ ВПЛИВУ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АГРОСФЕРИ Славінський С.В.	28

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

GRANT OPPORTUNITIES FOR UKRAINIAN RESEARCH PROJECTS WITHIN THE FRAMEWORK OF INTEGRATION INTO THE EUROPEAN SCIENTIFIC SPACE Momotkov I., Hudymenko V.	31
СУТНІСНІ ТА АСПЕКТНІ ВИМІРИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ Липка А.О.	35

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ МЕХАНІЗМІВ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ Ємельянов О.Ю., Данилович О.Т., Гаврась Д.Р.	37
---	----

СЕКЦІЯ III. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ДОХОДУ ВІД ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Сук П.Л.	40
--	----

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА ОСНОВІ МОДЕЛІ ХАРРІСА-УІЛСОНА Гусарук О.С.	45
ПЕРСПЕКТИВИ ТА НЕБЕЗПЕКИ НЕЙРОМАРКЕТИНГУ Рожко В.І.	47

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ВІДОМЧОЇ МЕДИЦИНИ В РЕГУЛЮВАННІ СЛУЖБИ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ. СЛУЖБА РЕАБІЛІТАЦІЇ В ІНШИХ КРАЇНАХ Суханова Я.А.	50
ОЦІНКА МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ПЕРЕДУМОВ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ Янишин Р.І.	55
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ Маммедов А.О.	57
ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ УПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ» Хожило М.Е.	62
РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЇ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ Корнілова І.М., Приймак В.М.	64

РОЛЬ ЛІДЕРСТВА У ПРОЦЕСІ ЗМІН: ВІДКРИТТЯ НОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ВИРІШЕННЯ ВИКЛИКІВ Бурківська Т.О., Мрочко І.І.	67
СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ Ковальчук Я.С.	70
СТРАТЕГІЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРОВІДНИХ КОМПАНІЙ США Кошель Р.С., Підкамінний І.М.	72
УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ПОСЛУГ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ Аллабердієв Б.	75
 СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ НА ФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ Никончук А.С.	77
ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ: ВІД РАДЯНСЬКИХ КОРЕНІВ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ Семигіна Т.	79
 СЕКЦІЯ VII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО	
АНАЛІЗ ВПЛИВУ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ Зардов Р.Р.	82
ВИМОГИ СПРЯМОВАНІ НА ВИЯВЛЕННЯ ДОПУСТИМОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ВТРУЧАННЯ У СФЕРУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА Тоцький Б.А.	85
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ Даниленко С.В.	89
ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА Сидоренко А.А.	93
ЛАТЕНТНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ НОВИХ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ: ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ Зардов Р.Р.	97

ОСОБЛИВОСТІ ВИДАЧІ СВІДОЦТВА ПРО ПРАВА НА СПАДЩИНУ ДО СКЛАДУ ЯКОЇ ВХОДИТЬ ЗБРОЯ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Воронюк П.А.	99
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ Філевська Є.Р.	103
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА НА ЗАМОВЛЕННЯ Письменна К.І.	106
ПОНЯТТЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ Лебедевич А.Д.	109
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ РЕФОРМ: ДОСВІД ХОРВАТІЇ Манюк Л.П.	112
ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ Лобода Д.О.	117
ПРОБЛЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ТА ЇХ ЗАПОБІГАННЯ Ротар С.В.	121
ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ЕКСПЕРТА ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ Коляденко Ю.В.	124
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СИСТЕМАТИЧНЕ ГРУБЕ АБО ОДНОРАЗОВЕ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ, ЩО ПІДРИВАЄ АВТОРИТЕТ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ Синявіна М.М.	126
ПРОЦЕДУРА ПОВІДОМЛЕННЯ ТА ДОЗВОЛУ НА ПРОВЕДЕННЯ ЗІБРАНЬ У КОНТЕКСТІ СТАТТІ 11 ЄКПЛ Оленич І.В.	128
РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ Федорчук М.В.	131
СЛУЖБОВЕ ПІДРОБЛЕННЯ ЯК СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ДІЯННЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА Гонтар А.А., Сич О.В., Чорна А.Г.	132
СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ Рогознікова Д.І.	135

СУТНІСТЬ ДІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У ЧАСІ, ПРОСТОРИ ТА ЗА КОЛОМ ОСІБ

Рудов Я., Подковенко Т. 137

СЕКЦІЯ VIII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОКУРОРА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Волік В.В., Овіннікова Р.В. 140

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Луговцов Д.С. 145

СЕКЦІЯ ІХ. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Різванов В.С. 148

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА»

Луговцов Д.С. 150

СЕКЦІЯ Х. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ПРОДУКТИВНІСТЬ ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ В УМОВАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Радченко М.В., Богомаз О.І. 152

СЕКЦІЯ ХІ. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ КЛІМАТИЧНИХ ФАКТОРІВ НА ВЛАСТИВОСТІ ТЕПЛОІЗОЛЯЦІЙНОГО ВОДНО-ДИСПЕРСІЙНОГО ПОКРИТТЯ

Демідов Д.В. 155

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ЗДОБУТТЯ ХІМІЧНОЇ ОСВІТИ

Рибачук Л.М. 158

СЕКЦІЯ XII. ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОЇ РОБОТИ ВИРОБНИЧОГО ОБЛАДНАННЯ ПРИ
ВИГОТОВЛЕННІ ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

Лежнін К.В.160

СЕКЦІЯ XIII. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

INTERACTION OF PEOPLE AND SMART DEVICES: CHALLENGES FOR THE
DEVELOPMENT OF THE INTERNET OF THINGS

Almakadma M.I., Pershyna A.A......162

СЕКЦІЯ XIV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

ГНУЧКІ МЕТОДОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ІТ ПРОЄКТАМИ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тревого С.Ю., Березький О.М......164

ЕКСПЕРТНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ДЛЯ
ЗАДАЧІ ДІАГНОСТИКИ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ БУДІВЕЛЬ

Терентьев О.О., Горбатюк Є.В., Левкович О.М......166

МЕТОДИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗБЕРЕЖЕННІ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ

Багрій Р.І., Липак Т.А., Липак Г.І.169

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В КОСМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
УКРАЇНИ

Таран Я.М., Накашидзе Л.В.171

СЕКЦІЯ XV. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

АСПЕКТИ ТІЛЕСНОСТІ В РОМАНІ ЕДІТ ВОРТОН «ДІМ РАДОСТІ»

Білінська Х.В......173

ВПЛИВ ПРЕС-СЛУЖБ НА СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗСУ

Василенко К., Башманівський В......175

РЕГІОНАЛЬНА ПРЕСА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО МЕДІАПРОСТОРУ (ДРУКОВАНЕ
ВИДАННЯ «ЗОРИ НАД УБОРТЮ»)

Григоров А., Башманівський В.177

СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ ВІДЕОКОНТЕНТУ: INSTAGRAM REELS ТА YOUTUBE SHORTS

Степанюк А.В. 179

**СЕКЦІЯ XVI.
РЕЛІГІЄЗНАВСТВО ТА БОГОСЛОВ'Я**

ІСТОРІЯ ІКОНОПИСАННЯ ЯК ДУХОВНОГО ДОСВІДУ ЗУСТРІЧІ ІКОНОПИСЦЯ З ДУХОВНИМИ СВІТОМ

Чикун Х.В. 182

**СЕКЦІЯ XVII.
ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА**

GRAMMAR IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING

Shovak O., Petiy N., Myholynets O. 185

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Майданенко С., Лукіна Н. 188

ДЕОНТОЛОГІЧНА ТА РИТОРИЧНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Кас'ян М.В., Ніщук В.В., Науковий керівник: Красницька О.В. 190

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Пальок І. 197

ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Варга Ю. 200

КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З УСУНЕННЯ ПОРУШЕНЬ ЗВУКОВИМОВИ ПРИ ДИСЛАЛІЇ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Шостак О.О., Фещук І.О. 202

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОСТОРОВИХ ЗОБРАЖЕНЬ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ STEM-ПРОЄКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Деревянчук О.В. 205

ОБГОВОРЕННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАДГОРТАННОГО ПРОВІДНИКА ПОВІТРЯ AIR-Q З ЛІКАРЯМИ ПРАКТИЧНОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Курсов С.В., Скоропліт С.М., Феськов О.Е. 208

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ВВНЗ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНОГО АКАДЕМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Рибчук О., Баранецька М. 214

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАС ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ КУРСАНТІВ ВВНЗ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ Рудь К.В.....	221
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА Прядко О.М.....	228
УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ Радченко О.Я., Шум'як Н.Р.....	230

СЕКЦІЯ XVIII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ЗАХИСНІ АНТИСТРЕСОВІ РЕАКЦІЇ ЛЮДИНИ Ташматов В.А., Беляєва К.О.....	233
ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПАНІКИ: ВЗАЄМОДІЯ З ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ СИТУАЦІЯМИ Дудка О.Д.....	236
ПСИХОЛОГІЯ ПОЧУТТІВ, КОХАННЯ ТА ЗАКОХАНІСТЬ Ташматов В.А., Аношина В.І.....	239

СЕКЦІЯ XIX. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

ADVANCEMENTS IN TECHNIQUES FOR PHYSICAL REHABILITATION Pavlenko M.	242
ВАЖЛИВІСТЬ ДЕНАТУРАЦІЇ БІЛКА ДЛЯ ЛЮДСЬКОГО ОРГАНІЗМУ ТА ПАТОЛОГІЇ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОРУШЕННЯМ ЦЬОГО ПРОЦЕСУ Вадюк А.В.....	245
ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ СЕРЕД МОЛОДІ Марчук А.В., Шнейдер О.А., Мокрякова М.І.....	247
РОЛЬ С-РЕАКТИВНОГО БІЛКА ПРИ ПАТОЛОГІЯХ Кондратенко О.К., Маланія М.Д.....	249
РОЛЬ ПРОЗАПАЛЬНИХ ЦИТОКІНІВ У ПАТОЛОГІЇ ПІДШЛУНКОВОЇ ЗАЛОЗИ Мазур Р.М.	252
РОЛЬ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ У ПІДТРИМАННІ КОГНІТИВНИХ ФУНКЦІЙ Юрко Є.А., Єскін О.Р.....	255

СІМЕЙНІ ЛІКАРІ ТА ПАЛІАТИВНА ДОПОМОГА: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В СИСТЕМУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Бадалов З.А., Ворущило В.В., Діденко К.А. 257

УСКЛАДНЕННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ОРТОПЕДИЧНИХ
КОНСТРУКЦІЙ, ВИГОТОВЛЕНИХ ЗА КОНЦЕПЦІЄЮ «CHAIRSIDE» - ОГЛЯД
ЛІТЕРАТУРИ
Палій Т.А. 260

СЕКЦІЯ XX.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ШКОЛІ
Чопик М.М. 262

СТУДЕНТСЬКИЙ СПОРТ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ
ВИРІШЕННЯ
Нестеров А.А. 265

СЕКЦІЯ XXI.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ДЕРЖАВНОГО ЗАКРІПАЧЕННЯ СЕЛЯНСТВА:
ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ
Коротун Є.Г., Соколова Н.Д. 268

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРИРОДООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У
ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ. ТА НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
Андреев В.В. 270

РОЗВИТОК КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ
Чистякова М.А. 272

СЕКЦІЯ XXII.

КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ВПЛИВ СУВЕНІРНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ТУРИЗМ В УКРАЇНІ
Кінзерський В.А. 274

СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ УПОРЯДЖЕННЯ ФАСАДІВ З РОМАНСЬКОГО ЦЕМЕНТУ ПРИ ЇХ
РЕСТАВРАЦІЇ
Федоришин А.Г. 277

СЮРРЕАЛІЗМ В СУЧАСНОМУ ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ
Сваткова Н.Д. 280

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Бойко Роман Богданович

аспірант I курсу

Львівський університет бізнесу та права, Україна

У сучасній реальності нормативно-правове регулювання виконує важливу роль, оскільки без законодавчого підґрунтя неможливо забезпечити повноцінне функціонування підприємств готельного бізнесу. Діяльність готелів регламентується такими нормативними документами, як Закон № 324/95, Правила № 19, Порядок № 297, Порядок № 803 і ДСТУ 4268:2003. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги. Зокрема, статтею 1 Закону № 324/95 [1] визначено, що готелю встановлюється категорія терміном на 5 років.

Розгляньмо Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно-правові акти України, що регулюють діяльність підприємств готельно-ресторанного і туристичного бізнесу у таблиця 1 і таблиці 2. [2].

Таблиця 1

**Закони України, що регулюють діяльність підприємств
готельно-ресторанного і туристичного бізнесу**

Тип	Назва	Опис
Закони України	Цивільний кодекс України	Даний Закон регулює особисті майнові та немайнові відносини, учасниками яких є фізичні та юридичні особи, держава Україна, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права, а також на основі статей Цивільного кодексу України врегульовуються відносини під час надання послуг підприємствами індустрії гостинності.
	Господарський кодекс України	Господарський кодекс України встановлює правові основи господарської діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності. Він забезпечує ріст активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва, ріст ефективного виробництва, його соціальну спрямованість, забезпечує суспільний господарський порядок в економічній системі України, балансує з іншими економічними системами.
	Про туризм	Закон встановлює загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в сфері туризму та спрямований на забезпечення згідно з Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав під час здійснення туристичних подорожей.
	Про стандартизацію	Закон встановлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні і спрямований на забезпечення єдиної технічної політики у цій сфері.

Продовження табл. 1

**Закони України, що регулюють діяльність підприємств
готельно-ресторанного і туристичного бізнесу**

Тип	Назва	Опис
Закони України	Про курорти	Закон визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку курортів в Україні та спрямований на забезпечення використання з метою відпочинку, лікування та оздоровлення людей природними лікувальними ресурсами.
	Про технічні регламенти та оцінку відповідності	Закон визначає правові та організаційні засади розроблення, ухвалення та застосування технічних регламентів і передбачених ними процедур оцінки відповідності.
	Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів	Закон регулює відносини між органами виконавчої влади, операторами ринку харчових продуктів та споживачами харчових продуктів і визначає порядок гарантування безпечності та окремих показників якості харчових продуктів.
	Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення	Закон регулює суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя, визначає відповідні права та обов'язки державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян, встановлює порядок організації державної санітарно-епідеміологічної служби і здійснення нагляду в Україні.
	Про захист прав споживачів	Закон регулює відносини між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг, встановлює права споживачів, а також визначає механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів.

Таблиця 1

**Постанови Кабінету Міністрів України, що регулюють діяльність
підприємств готельно-ресторанного і туристичного бізнесу**

Тип	Назва	Опис
Постанова Кабінету Міністрів України (КМУ)	Про затвердження Порядку встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)	Визначає процедуру встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання).
	Про затвердження Порядку доведення до споживачів інформації про вид об'єкта туристичної інфраструктури	Визначає процедуру доведення до споживачів інформації про вид об'єкта туристичної інфраструктури та його категорію.
	Про порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)	Регулює питання надання юридичними та фізичними особами послуг з тимчасового розміщення (проживання).

Варто зазначити, що функціонування підприємств готельного господарства України поширюється на елементи технології їхнього виробництва, організацію та реалізацію готельних послуг у площині, зокрема:

- термінів і визначень, необхідних для порозуміння й однозначності сприйняття понять, що описують готельний продукт, та умов реалізації продукту;
- договірних відносин, якості та безпеки споживачів готельних послуг;
- класифікації типів підприємств готельного господарства і видів їх господарської діяльності;
- способів і методів формування, просування і реалізації готельного продукту;
- сутності та форми інформації про готельні продукти, що пропонуються підприємствами готельного господарства;
- стандартних вимог до форми документів і вмісту інформації в них [3].

Нормативно-правові акти регулюють відносини між споживачем (клієнтом) і

виробником послуг (готельним підприємством), узгоджують інтереси споживача, виробника та суспільства і створюють сприятливі умови для розвитку підприємств готельного господарства.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що основним завданням нормативно-правової бази та системи законодавчого і нормативного забезпечення підприємств готельного господарства є взаємопов'язане та взаємодоповнююче функціонування законодавчих актів і нормативних положень, за допомогою яких підприємства готельного господарства можуть успішно функціонувати і надавати якісні сертифіковані послуги.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15>.
2. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодексвід 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>.
3. Гончар Л., Беляк А. Нормативно-правове регулювання діяльності підприємств готельно-ресторанного і туристичного бізнесу. Економіка та суспільство. 2021. № 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-3>.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Никончук Ангеліна Сергіївна

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня навчальної групи ЕПБ-21-1
Державний податковий університет, Україна

Кожне підприємство, для того щоб вижити в конкурентному ринковому середовищі та розвиватися, має працювати ефективно, тобто максимізувати користь від своєї діяльності [1, с. 378]. Ефективна операційна діяльність підприємства сприяє задоволенню інтересів всіх зацікавлених сторін: власників бізнесу, персоналу, держави та споживачів.

В Україні спостерігається зростання автомобілізації, що сприяє наближенню країни до рівня соціально-економічних показників ЄС. За останні роки темпи зростання автопарку склали більше 5% на рік, досягнувши рівня у 250 легкових авто на 1000 осіб [2]. Особливо вражає потрійне зростання ринку електромобілів та гібридів. Проте, негативний момент полягає в тому, що середній вік легкових автомобілів в Україні становить 22,7 років, що набагато перевищує середньоєвропейський показник (8,5 років). Це ставить під сумнів якість автопарку та потребує системних заходів для покращення.

Результатом зростаючого автопарку є зростання сектору технічного обслуговування, ремонту та сервісу автомобілів. У Києві лише на початок 2023 року було зареєстровано значну кількість підприємств, що займаються цією сферою.. Це створює конкурентну боротьбу, особливо за клієнтів, але основна група клієнтів віддає перевагу великим станціям технічного обслуговування (СТО), які можуть забезпечити різноманітні послуги за одне відвідування. Боротьба за клієнтів у цьому секторі є запеклою, особливо через ціновий демпінг, який здійснюють невеликі бізнеси приватних гаражів та майстерень.

Однак, конкурентні переваги підприємств у цьому секторі полягають у зручному розташуванні, використанні сучасного обладнання, високій кваліфікації спеціалістів і введенні дисконтних програм для постійних клієнтів.

З точки зору управління, ефективна діяльність менеджерів у цьому секторі полягає в умінні ефективно керувати бізнес-процесами, вирішувати поточні та стратегічні завдання, ефективно комунікувати з клієнтами та іншими зацікавленими сторонами, а також у вчасному реагуванні на проблеми та впровадженні відповідних змін.

Управлінська діяльність в цьому сегменті вимагає від менеджерів як коротко-, так і середньо- та довгострокових показників ефективності [3]. Наприклад, важливими факторами є зручне місцезоташування підприємства, використання сучасного обладнання, висока кваліфікація спеціалістів, можливість придбання запчастин безпосередньо на СТО та інші.

Система показників-індикаторів ефективності допомагає виявити та аналізувати проблеми на підприємстві в середньо- та довгостроковій перспективі. Вона може бути доповнена іншими показниками, що враховують специфіку виробничої діяльності та інші особливості.

Результати дослідження підтверджують, що ефективність операційної діяльності є ключовим чинником для успішного розвитку підприємства та його конкурентоспроможності в майбутньому. Комплексність цього поняття вимагає

використання різноманітних показників для оцінки рівня ефективності.

Залучення професійних знань та навичок може бути корисним для розробки та впровадження системи вимірювання ефективності, оскільки це завдання вимагає спеціалізованого знання та досвіду. Забезпечення розробки та впровадження такої системи є важливим елементом для забезпечення успішного функціонування підприємства в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Менеджмент персоналу: навч. посібник. Вид. 2-ге, без змін. За заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. К.: КНЕУ, 2006. 398 с.
2. Автомобільна Федерація України (FAU). [Електронний ресурс] URL: <https://fau.ua/>.
3. Gibson J., Ivancevich J., Konopaske R. Organizations: Behavior, Structure, Processes. McGraw Hill; 14th edition, 2011. 640 p.

ЗНАЧЕННЯ ВАЖЛИВОСТІ РЕГІОНІВ ЯК ОДИНИЦЬ ЕКОНОМІЧНОГО, ПОЛІТИЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ

Паламарчук Анастасія Юріївна

здобувач вищої освіти спеціальності «Маркетинг»
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Федулова Світлана Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-5163-3890

д-р. екон. наук, професор, завідувач кафедри глобальної економіки
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, Україна

Безумовно можна сказати, що в основі формування кожного регіону лежить економічний розвиток. Регіони – це не просто географічні утворення, вони є економічними силами з різноманітними галузевими утвореннями, ресурсами. Визнання та підтримка яких має вирішальне значення для загального національного розквіту.

Регіони також мають значний вплив на екологічну стійкість. Ці висловлювання можна підтвердити на прикладі головного індустріального центру Німеччини – Баварії. Саме цей регіон відомий своїми передовими виробничими і машинобудівними секторами. Цей регіон відзначається основними рисами сучасної промисловості: високий рівень технічного обладнання і розвитку у всіх сферах виробництва; провідна позиція у машинобудуванні, хімічній промисловості, електроенергетиці та металургії; концентрація ключових промислових підприємств.

Баварія є осередком для цілого ряду галузей промисловості, не тільки через вигідне розташування, а й продуману стратегію просування своїх послуг. Тут розташовані найвідоміші компанії міжнародного та місцевого значення. Можна з впевненістю сказати, що це саме той регіон, який зміг проголосити за собою звання осередку промислових комплексів, які представляють такі важливі галузі, як машинобудування, будівництво, механіка та автомобілебудування. Політика, яка підтримує ці сильні сторони регіону, наприклад інвестиції в інфраструктуру, фінансування досліджень і розробок, а також цільові податкові стимули, не тільки зміцнює місцеву економіку, але й робить значний внесок у національний ВВП. Саме малий та середній бізнес є основою створення нових робочих місць. Таким чином, майже 600 000 підприємств створили понад 3,6 млн робочих місць [1]. Важливо зазначити, що при наданні робочого місця враховується система соціального страхування. Такий захист надає робітникам відчуття стабільності та підтримує їх благополуччя, що сприяє загальному добробуту суспільства. Кожен потенційний інвестор має доступ до широкого спектру інноваційних постачальників, клієнтів та партнерів. Показником добре розвинутої регіональної системи є факт того, що у сільській місцевості бізнес є так само успішним, як і у містах [2].

Крім того, регіони є магнітами для інновацій і підприємництва. Інновації часто концентруються навколо певних регіонів, де дослідницькі установи, стартапи та відомі компанії об'єднуються, щоб сформуванати більше можливостей для творчості та прогресу. Регіон Силіконова долина в Сполучених Штатах є яскравим прикладом, де культура ризику та співпраці призвела до новаторських технологічних досягнень [3]. Уряди, які визнають важливість регіонів, можуть створювати середовище,

сприятливе для інновацій, залучення талантів та інвестицій, які стимулюють економічне зростання та глобальну конкурентоспроможність.

У сфері політичного розвитку регіони відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного управління та представництва. Якщо б різноманітною не була нація, її регіони часто мають чіткі політичні ландшафти, сформовані місцевою історією, культурою та пріоритетами. Передача повноважень регіональним органам влади дозволяє створювати структури управління, які більше пристосовані до цих місцевих особливостей, що веде до політики, яка краще відображає потреби та бажання людей.

Федеральні системи, як-от у Німеччині, Канаді чи Сполучених Штатах, демонструють важливість регіонів у політичному розвитку. Ці системи врівноважують національну єдність із регіональною автономією, дозволяючи регіонам керувати певними аспектами своїх справ, одночасно беручи участь у ширшій національній структурі. Це не тільки сприяє розвитку почуття місцевої причетності та підзвітності, але й гарантує, що різні голоси будуть почуті в процесі прийняття рішень.

Крім того, регіони мають вирішальне значення для культурного розвитку та збереження. Оскільки, вони оберігають регіональні традиції, мову, мистецтво та спадщину, яка визначає ідентичність нації. Наприклад, в Іспанії різні культури Каталонії, Країни Басків та Андалусії вносять свій внесок у яскраву мозаїку іспанської ідентичності. Політика, яка сприяє культурним обмінам, збереженню спадщини та підтримці місцевих митців і традицій, не тільки збагачує життя громадян, але й приваблює туристів, створюючи економічні вигоди.

Регіони також служать освітніми центрами, де місцеві історії та традиції передаються з покоління в покоління. Інвестуючи в культурні установи, музеї, фестивалі та освітні програми на регіональному рівні, уряди можуть забезпечити збереження та прославлення різноманітних культур, сприяючи почуттю гордості та єдності серед громадян.

Отже, беззаперечною є важливість регіонів як одиниць економічного, політичного та культурного розвитку, оскільки вони є двигунами економічного зростання, інновацій і хранителями культурної спадщини. Уряди, які вкладаються в свої регіони, не лише отримують економічні вигоди, але й сприяють соціальній єдності, політичній стабільності та міжнародній співпраці. Саме завдяки синергії регіонального розмаїття суспільство справді може впевнено просуватися до світлого майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Bayerisches Staatsministerium für Wirtschaft, Landesentwicklung und Energie. Bavaria's Economy Facts and Figures 2023. URL: <https://www.stmwi.bayern.de/publikationen/detail/pub-bavarias-economy-facts-and-figures-2023/>.
2. State of Bavaria. Ключові показники економіки. Міністерству економіки, регіонального розвитку та енергетики Баварії. URL: <https://www.bavariaworldwide.de/uk/pro-bavariju/ekonomika/>.
3. The Silicon Valley Model and Technological Trajectories in Context. Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegieendowment.org/2024/01/09/silicon-valley-model-and-technological-trajectories-in-context-pub-91347>.

ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ ТА НЕРІВНОСТІ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ КОНТЕКСТІ УКРАЇНИ

Куштурна Єлизавета Валеріївна

здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Будзяк Василь Миронович

ORCID ID: 0000-0002-3744-9691

Д-р. іст. наук, професор, професор кафедри міжнародного менеджменту
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Можливості для розвитку людини в сучасному суспільстві все ще розподілені нерівномірно. У більшості країн, а також у всіх країнах, що розвиваються, бідність і нерівність негативно впливають на людський розвиток і загальний національний прогрес. Одним із важливих компонентів цього дослідження є нерівноправність людей, яка базується на соціально-економічній нерівності, а також на статі, громадянстві та етнічній приналежності, які ускладнюють адаптацію до умов. Найгірше те, що бідність і нерівність призводять до низьких людських можливостей і потенціалу, які, в свою чергу, відтворюють бідність і соціально-економічну нерівність. Це замкнене коло дуже важко розірвати.

Бідність - це відсутність коштів для того, щоб жити типовим способом життя певної культури в певний час [2]. Бідність є однією з найдавніших соціальних проблем, яку досліджують економісти та соціологи з різних дисциплін. Багато аспектів концепції все ще знаходяться на ранніх стадіях дослідження і потребують нових теоретико-методологічних підходів для їх вирішення.

Сьогодні бідність в Україні є широко поширеною проблемою, яку неможливо подолати лише економічно. Питання бідності в Україні потребує цілісного підходу, який враховує як економічні, соціальні та правові компоненти, так і психологічні наслідки, і має розглядатися в ширшому контексті гуманітаризму як явище, що негативно впливає на свободу людини.

Отже, бідність як соціальна проблема проявляється в усіх сферах суспільного життя і в усіх аспектах суспільних відносин, і для її подолання необхідні конкретні заходи. Це передбачає об'єктивну та всебічну наукову оцінку поширеності бідності в українському суспільстві з боку органів державної та місцевої влади з метою розробки ефективних програм соціальної допомоги та регулювання нерівностей доходів.

Актуальність і важливість вирішення проблеми бідності підтверджується тим, що вона торкається життя мільйонів українців. Масштаби бідності вражають, адже вона є перешкодою для технологічного, економічного та соціального прогресу.

Бідність в Україні є результатом стрімкого негативного розвитку подій, що відбувалися одночасно і спричинили її появу. Ця проблема вже стала загальним фактом для величезних верств суспільства, які не обмежуються лише тими, хто живе в критичних умовах, але також включають осіб, які раніше були наділені значними

здібностями забезпечувати своє життя та піклуватися про своїх утриманців, як-от працівники, що працюють у кризових галузях з високим рівнем освіти або кваліфікації [1]. Зниження реального рівня життя та бідності в Україні під час ринкових реформ були наслідком не лише падіння розмірів і якості виробництва та гіперінфляції, а й відсутності ефективних державних заходів, спрямованих на забезпечення адаптації населення до нових економічних реалій. Загрозливий рівень бідності та поширення явища застійної бідності вимагають від держави негайних дій для поліпшення становища населення, що опинилося на межі бідності. Це вимагає прийняття спеціальних державних програм допомоги бідним верствам населення України. Таким чином, бідність, як соціальний феномен, пронизує всі аспекти громадського життя і всі аспекти соціальних відносин і вимагає найпильнішої уваги соціологів [3].

Фінансово-економічні умови значно впливають на бідність населення України. Світовий досвід свідчить, що під час економічної та політичної кризи проблема бідності є надзвичайно гострою та може стати соціальним лихом [1]. Економічні труднощі, як правило, призводять до зниження заробітної плати, додаткових виплат за прострочення платежів та збільшення кількості осіб, які перебувають на утриманні, одночасно зменшуючи доходи населення, що в кінцевому підсумку призводить до збільшення відсотка бідних та зниження середнього доходу населення.

Питання нерівномірного розподілу людських ресурсів в Україні, спричинене високим рівнем бідності та нерівності в країні, не розглядалося окремо і, на жаль, політичні лідери чи громадськість загалом не вирішували його. Крім того, державна політика, навіть у важливій сфері, пов'язаній з розвитком людського потенціалу, не повністю спрямована на зменшення бідності та нерівності. Непропорційне велике представництво у вищій школі груп населення з середнім і високим рівнем доходів сприяє посиленню майнової нерівності в країні [2].

Бідність та нерівність становлять серйозні виклики для суспільства України, впливаючи на рівень життя мільйонів громадян та загальний економічний та соціальний прогрес країни. Проблема бідності в Україні має системний характер і викликає не лише економічні, але й соціальні, психологічні та культурні наслідки. Водночас нерівність у доступі до освіти, медичного обслуговування та інших ресурсів поглиблює розділ між багатими та бідними шарами населення.

У зв'язку з цим важливо зосередити увагу на комплексних заходах для зменшення бідності та нерівності в Україні. Це включає:

- здійснення заходів, спрямованих на створення рівних можливостей для всіх членів суспільства для участі в суспільно-політичній та економічній діяльності, а також для використання трудового та інтелектуального потенціалу майбутніх поколінь;

- ефективну державну політику забезпечення соціального захисту;

Крім того, важливо зміцнити механізми соціальної справедливості, зменшення корупції та підвищення рівня економічної стабільності. Завдання щодо обмеження поширення бідності і зменшення ступеня нерівності важливе не тільки з гуманітарних мотивів, але й з точки зору збереження та покращення фізичного, трудового і інтелектуального потенціалу майбутніх поколінь.

Залучення громадськості, активна участь громадян у прийнятті рішень щодо боротьби з бідністю та нерівністю, а також підтримка міжнародних партнерів у

вирішенні цих проблем також має велике значення.

Список використаних джерел:

1. Коваль Н. В. (2106) Соціально-економічна нерівність в Україні та світі: проблеми оцінювання та шляхи їх вирішення. Економіка та держава, (2), 46-50. Вилучено з: <https://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/2257>.
2. Олійник Г. (2017) Проблема бідності: соціальний контекст. Social Work and Education, 4(2), 63-76. Вилучено з: <https://journals.uran.ua/swe/article/view/118979>.
3. Семенкова М. А. (2021) Бідність і нерівність як загроза розвитку людських можливостей. Zaporizhzhia Historical Review, 1(20), 371-375. Вилучено з: <https://istznu.org/index.php/journal/article/view/1694>.

РОЗВИТОК НОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ У МАЛИХ СЕЛАХ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Пітюлич М.М.

ORCID ID: 0000-0002-2787-0378

Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Гембік М.В.

аспірант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Ринкова трансформація економіки сільських територій, в основі якої лежать глибокі зміни в системі базисних відносин, супроводжується становленням множинності організаційно-правових форм виробничої діяльності, адекватних ринковій системі господарювання, розвитком недержавного сегменту економіки та формуванням її багатокладності. Розвиток різноманітних форм господарювання відкриває простір для підвищення трудової активності населення, розширення сфери докладання праці, гнучкого поєднання індивідуальних і колективних форм організації трудової діяльності, створює умови для розвитку конкуренції. Це закладає фундамент для формування суб'єктів господарювання нового типу. Вище зазначене обумовлює, з одного боку, необхідність стимулювання розвитку і підтримки многоваріантності форм господарювання, а з другого – усвідомлення цілком очевидного факту, що їх становлення має чітко виражену просторову прив'язку з властивими саме цій території історичними, економічними, соціальними, ментальними чинниками, які детермінують динаміку їх розвитку [1, с. 161].

Відмічене має особливо важливе значення для сільських територій, де склалася моногалузева структура економіки, а основною і пріоритетною сферою докладання праці було і є сільське господарство, в якому зайнято більше 90% економічного активного населення. Цьому значною мірою сприяло прийняття на початку 90-х років ХХІ ст. численних нормативно-правових актів, які регламентували перерозподіл земель з метою подальшої їх передачі у позиттєве спадкове володіння приватним особам; впровадження інноваційно ефективних умов для забезпечення раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення; рівноправний розвиток усіх форм власності на землю; запровадження нових організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі.

Внаслідок ініційованих державою реформ в аграрному секторі економіки, як відмічає В.Геець, сформувалася «дуальна структура сільського господарства, в якій виділяються два типи виробників сільськогосподарської продукції – корпоративний (сільськогосподарські підприємства) та індивідуальний, представлений двома типами одноосібних господарств – фермерськими господарствами та господарствами населення. Корпоративні господарства виробляють найбільш комерційно привабливі та експортоорієнтовані види продукції, а індивідуальні, зокрема господарства населення, зорієнтовані на продовольче самозабезпечення та наповнення внутрішнього продовольчого ринку» [3]. Сьогодні господарства населення забезпечують виробництво близько 55% валової продукції сільського господарства держави, тоді як на сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства припадає 40% та 5% валової продукції відповідно [2].

Специфічною особливістю аграрних реформ в малих сільських поселеннях є

домінування індивідуальних форм ведення сільськогосподарської діяльності, на основі яких сформувалася множинність організаційно-правових форм ведення сільськогосподарського виробництва, що представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика основних організаційно-правових форм господарювання на сільських територіях

Форма господарювання	Форма власності	Юридичний статус	Управління
Сільськогосподарське підприємство	Колективна	Юридична особа	Колективне, відповідно до установчих документів
Державне підприємство	Державна	Юридична особа	Одноосібне
Селянське (фермерське) господарство	Приватна	Юридична особа	Одноосібний господар
Приватне підприємство	Приватна	Юридична особа	Одноосібний господар
Агрофірма	Колективна, приватна, змішана	Юридична особа	Залежно від форми власності
Господарство населення	Приватна	Фізична особа, або без реєстрації	Одноосібний господар
Сільськогосподарський кооператив	Колективна, приватна	Юридична особа	Колективне управління

У процесі трансформації соціально-економічних відносин на малих сільських територіях сформувалися нові організаційно-правові форми господарювання, основна частина яких належить приватним товаровиробникам, а основу їх становлять малі форми

Протягом останніх 10 довоєнних років кількість суб'єктів господарювання на сільських територіях зросла майже на 5 відсотків. Так, кількість зареєстрованих суб'єктів господарювання (юридичних осіб) зросла на 9,0%, тоді як чисельність господарств населення товарного характеру лише на 5,0%. Що стосується малих сільських поселень області, то тут спостерігається кардинально протилежна загальнообласним тенденціям ситуація. Зокрема, тут відбулося скорочення чисельності господарюючих суб'єктів, які офіційно зареєстровані, на 3,1% (або майже на 700 одиниць). Аналогічними є тенденції щодо інших видів господарюючих суб'єктів, окрім малих підприємств, включаючи і мікробізнес, та фермерських господарств. Що стосується малого та мікропідприємництва, то можна констатувати, що їх чисельність протягом аналізованого періоду мала не однакові тенденції, хоча за весь аналізований період їх стало більше на 2 та 4,5% відповідно, тоді як чисельність фермерських господарств зросла майже вдвічі. Тенденцію щодо фермерських господарств можна частково пояснити скороченням господарств населення товарного характеру (на 9,0%), оскільки можна вважати, що деякі з них пішли шляхом укрупнення і кооперації і, як наслідок, було створено сімейні фермерські господарства (СФГ), чому певною мірою сприяли зміни у вітчизняному законодавстві щодо створення і функціонування СФГ.

Окремої уваги заслуговує аналіз функціонування малих та мікропідприємств у малих сільських поселеннях області. Проте, якщо на рівні областей статистичні управління подають відповідні цифри щодо їх діяльності, то в розрізі районів, вже не кажучи про сільські населені пункти, вони відсутні, що ускладнює проведення об'єктивного аналізу. Що стосується сфери функціонування малих підприємств у малих сільських поселеннях, то такі дані частково відображені в паспортах населених пунктів, які велися в цих поселеннях. Проте і тут є певні труднощі, оскільки не у всіх населених пунктах дані наводилися об'єктивно, а в деяких дані є досить застарілими, зокрема деякі сільради подають дані за 2010 рік, або цифри, які їм доводять з центру. Тому для аналізу основних сфер функціонування малого та мікропідприємництва в

малих сільських поселеннях області взято дані паспортів, які накладалася на загальні тенденції розвитку малого підприємництва в сільській місцевості конкретного району.

Отримані в результаті вибірки дані дозволяють зробити висновок, що в малих селах області структура малих підприємств істотно відрізняється від загально регіональної за сферами економічної діяльності. Так, найбільше малих підприємств в малих селах Закарпатської області у 2021 році функціонувало у сферах оптової та роздрібною торгівлі (включаючи ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів), сільському, лісовому та рибному господарстві та сфері послуг. 2 із 5 малих підприємств в малих селах області функціонувало в торгівлі, а кожне третє функціонувало у сільському господарстві, мисливстві, лісовому та рибному господарствах. У сфері послуг було задіяно кожне 5 підприємство, в структурі яких окремо слід виділити надання послуг по перевезенню пасажирів та вантажів та надання різного роду побутових послуг, які в сукупності становлять більше 67% малих підприємств сфери послуг на цих територіях. Близько 20 відсотків малих підприємств сфери послуг зосереджені на наданні туристичних і різного роду відпочинкових послугах, в структурі яких слід виділити функціонування сільських зелених садиб, які є основною формою здійснення туристичної діяльності в малих сільських поселеннях області. Саме на ці три сфери економіки припадає більше 4/5 всіх малих підприємств цих територій.

Існуючі відмінності у структурі малих підприємств малих сільських поселень порівняно з регіоном можна пояснити тим, що саме в сільській місцевості сільське господарство і діяльність у сфері туризму і рекреації вважаються пріоритетними видами господарювання, а додавши сюди сферу торгівлі, яка і в області має значні частки, саме в цих сферах зосереджена найбільша кількість малих підприємств. Крім того, їм не обов'язково зареєстровувати свою діяльність, яку до того ж можна поєднувати з веденням прибудинкового господарства (селянські господарства, сільські садиби, агротуризм, гірськолижні курорти, приватні готелі тощо).

Слід також відмітити, що в структурі малих підприємств малих сільських поселень області переважають мікропідприємства, причому їх частка з аналізований період мала тенденцію до зростання. Так, якщо у 2010 році частка мікропідприємств в структурі малих підприємств становила 94,6%, то на початок 2021 року їх частка зросла до 96,4%. Проте, не дивлячись на це, їх частка у структурі підприємницького потенціалу є не надто вагомою, оскільки тут зайнято всього 11,7% найманих працівників, реалізовано 29,3% продукції, виробленої малими підприємствами в малих сільських поселеннях області. Все це підводить до висновку, що в структурі малих підприємств малих сіл основу становлять індивідуальні форми ведення бізнесу з мінімальним використанням найманої робочої сили, що потребує більш глибокого та системного аналізу, чому і будуть присвячені подальші наукові дослідження.

Список використаних джерел:

1. Пітюлич М.М. Гірські території Українських Карпат: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / М.М. Пітюлич. – Ужгород: Гражда; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України», 2015. – 320 с.
2. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ "ІАЕ", 2012. – С. 3.
3. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / [О.М.Бородіна, В.М.Геєць, А.О.Гуторов та ін.] ; за ред. В.М.Гейця, О.М.Бородіної, І.В.Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – С. 5, 8.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ АМЕРИКАНСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ

Кошель Родіон Сергійович

Студент

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Ніколаєць Катерина Миколаївна

Доктор історичних наук, професор

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Анотація: У даному дослідженні розглядаються сучасні тенденції американського економічного аналізу та прогнозування. В роботі зосереджена увага на ключових аспектах, які впливають на економічну ситуацію у США, таких як зміни в фінансовій політиці, розвиток технологій, глобалізація та інші чинники. В статті аналізуються також інструменти та методи прогнозування економічних процесів з метою забезпечення більш точних передбачень майбутнього розвитку економіки США.

Ключові слова: економічний аналіз, прогноз, економіка, аналітика, розвиток

Американська економіка є однією з найбільших та найвпливовіших у світі, і її розвиток має важливе значення для глобальної економічної стабільності. Щоб зрозуміти та прогнозувати її розвиток, аналітики використовують різноманітні методи та підходи, які постійно еволюціонують у відповідь на змінюються умови та виклики.

Одним із способів економічного аналізу та прогнозування є використання великих даних. Аналітики використовують великі обсяги даних з різних джерел, таких як соціальні медіа, фінансові транзакції, ринкові дані та інше, щоб отримати глибше розуміння економічних тенденцій та прогнозувати майбутні рухи. Великі дані охоплюють великі обсяги структурованих та неструктурованих даних з різних джерел, таких як фінансові транзакції, інтернет-поведінка споживачів, соціальні медіа, демографічні дані, супутникові знімки та багато іншого. Ці дані акумулюються з різних джерел і форматів, що дає можливість отримати більш повний та розгорнутий огляд економічних процесів. За допомогою різних методів аналізу даних, таких як статистичний аналіз, машинне навчання та інші, можна ідентифікувати тенденції, тенденції та потенційні ризики для економічного розвитку [1]. Однією з ключових переваг використання великих даних є їх потенціал для прогнозування майбутніх економічних подій та трендів. Аналізуючи великі обсяги даних з минулих періодів, можна розробляти прогнози щодо майбутнього розвитку ринків, цін, виробництва та інших економічних параметрів. Збір та зберігання великих обсягів даних може вимагати значних зусиль для забезпечення їхньої безпеки та конфіденційності. Важливо дотримуватися відповідних стандартів та політик щодо захисту даних [2].

Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання (МН) є ключовими технологіями, які перетворюють спосіб, яким ми аналізуємо дані, приймаємо рішення та вирішуємо завдання в різних галузях, включаючи економіку. У контексті економічного аналізу, штучний інтелект може використовуватися для розв'язання складних завдань, таких

як прогнозування ринків, аналіз фінансових даних, автоматизація процесів та прийняття рішень [3]. Машинне навчання – це підгалузь ШІ, яка досліджує розробку алгоритмів та моделей, які дозволяють комп'ютерам вчитися з даних та зробити прогнози або приймати рішення на основі цих даних. Машинне навчання використовує методи навчання на прикладах для виявлення закономірностей у даних та створення моделей, які можуть робити прогнози або приймати рішення на основі нових даних. Також це дозволяє аналізувати великі обсяги даних про клієнтів, що допомагає виробникам приймати кращі рішення щодо маркетингових кампаній, персоналізації послуг та управління взаємодією з клієнтами [4].

Економетричні моделі з урахуванням нестабільності та ризику відіграють важливу роль у сучасному економічному аналізі та прогнозуванні США. Економетричні моделі, які враховують автокореляцію, можуть бути використані для аналізу та прогнозування часових рядів, таких як ціни акцій, валютні курси тощо. Варто зазначити, що асиметрія та куртозис вказують на розподіл даних, який відрізняється від нормального. Економетричні моделі, які враховують ці характеристики, можуть допомогти аналізувати та прогнозувати ризики у фінансових ринках, такі як ризик дефолту, ризик валютних курсів тощо. Врахування нестабільності та ризику у економетричних моделях дозволяє краще розуміти та оцінювати ризики у економіці та фінансах, що, в свою чергу, сприяє прийняттю обґрунтованих рішень та ефективному управлінню ресурсами [5].

В США економічний аналіз та прогнозування зазвичай здійснюються через різні державні і приватні організації, а також академічні установи. Існує Федеральна резервна система, яка використовує різні моделі та дані для аналізу економіки США. Вони вивчають такі показники, як рівень безробіття, інфляція, ВВП та інші, для прийняття рішень про монетарну політику. Деякі урядові агентства, такі як Бюро економічного аналізу та Бюро праці США, збирають та аналізують дані щодо економічних показників та ринків праці. Приватні аналітичні фірми, такі як Moody's Analytics, Goldman Sachs, JP Morgan та інші, проводять власні дослідження та аналіз економічних тенденцій. Вчені в університетах та дослідницьких інститутах також займаються економічним аналізом та прогнозуванням. Вони часто публікують свої дослідження в академічних журналах та конференціях. Рух цін на фінансових ринках може служити показником реакції інвесторів на економічні новини та прогнози [6].

Отже, для прогнозування економічного розвитку в США використовуються різні методи, включаючи статистичні моделі, економетричний аналіз, економічні моделі загального рівноваги (DSGE), а також методи машинного навчання та штучного інтелекту. Кожен з цих методів має свої переваги і обмеження і використовується в залежності від конкретних потреб і цілей аналізу. Економічний аналіз допомагає урядам, компаніям і індивідуальним споживачам зрозуміти поточний стан економіки, оцінити можливі ризики і переваги різних рішень і вибрати найбільш ефективні стратегії дій.

Список використаних джерел:

1. Financial System Soundness. International Monetary Fund. 2018. URL: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Financial-System-Soundness>.
2. Global Trends 2025: A Transformed World. NIC. 2022. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/94769/2022_11__Global_Trends_2025.pdf.

3. The Budget and Economic Outlook: 2018 to 2028. 2018. Congressional Budget Office. URL: <https://www.cbo.gov/publication/53651>.
4. The Financial Services Industry in the United States. 2018. URL: <https://www.selectusa.gov/financial-services-industry-united-states>.
5. Волкова Н.А. Організація та методика економічного аналізу. Одеса, 2013. 267 с.
6. Короткий огляд досвіду прогнозування науково-технічного розвитку. Аналітична довідка. Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку. НАН України. Харків, 2018. URL: https://ndcipr.org/media/posts/presentations/Досвід_прогнозування_НТР_vG3PAKa.pdf.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АГРОСФЕРИ

Славінський Станіслав Вікторович

здобувач ступеня доктор філософії

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Війна це негативний фактор, який найбільше впливає на економіку країн. Так, за оцінками Мінекономіки з урахуванням статистичних даних Держстату за підсумком 2022 року падіння ВВП України становило 29,2% [1]. При цьому, сума прямих збитків, завданих агропромислому комплексу України за рік повномасштабної війни, складає \$8,7 млрд [2]. Знищення сільгосптехніки, інфраструктури для зберігання та обробки продукції, замінування територій, масовий виїзд працівників за кордон, інфляція, екологічна катастрофа на Херсонщині, зростання цін на пальне, енергію та інші ресурси, розкрадання та знищення продукції — все це призвело до великих втрат для агропідприємств. Загальна ситуація важка і потребує комплексного підходу для відновлення економіки та агросектору.

Найбільше, при цьому, постраждала саме зовнішньоекономічна діяльність підприємств агросфери, оскільки воєнні дії призвели до обмеження торговельних зв'язків, що впливає на можливості експорту сільськогосподарської продукції. Ці фактори створюють умови, які вимагають адаптації агробізнесу до теперішньої ситуації та пошуку нових стратегій для збереження стійкості та конкурентоспроможності, з чого випливає необхідність подальшого дослідження даної теми.

Основною проблемою здійснення зовнішньоекономічної діяльності стало блокування портів. Згідно з Наказом Міністерства інфраструктури України «Про закриття морських портів» було закрито морські порти Бердянськ, Маріуполь, Скадовськ, Херсон [3]. Ці порти були найоптимальнішим шляхом експорту сільськогосподарської продукції. Обсяги українського зерна технічно не можна було вивезти альтернативними шляхами – залізницею та автотранспортом через західний кордон, а також через річкові порти Дунаю Рені й Ізмаїл. Це збільшило вартість експортної логістики з довоєнних \$30-40 за тонну до подекуди \$200 за тонну [4].

Внаслідок цього склалась складна ситуація у країнах Азії та Африки. Як зазначила Президент Асоціації виробників часнику України Юліанна Мусса: «Вплив російсько-української війни на продовольчу безпеку вже відчувається у зростанні цін на продукти харчування та дефіциті основних сільгоспкультур у регіоні Близького Сходу та Північної Африки (MENA)» [5].

Фактором, який позитивно вплинув на зовнішньоекономічну діяльність агропідприємств було підписання 22 липня 2022 року «Ініціатив щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів». Так звана, «зернова угода» — є двома окремими угодами з різними змістами: між Росією та Організацією Об'єднаних Націй (ООН) за участю Туреччини, між Україною та ООН за участю Туреччини [6].

При цьому, негативним фактором є те, що всупереч угоді, росія просто систематично блокувала роботу зернового коридору: російські інспектори уповільнювали перевірку кораблів, зупиняли роботу з необґрунтованих приводів, вимагали нерегламентовану документацію тощо [7].

17 липня 2023 року термін дії угоди завершився, і РФ відмовилася від її продовження [8], тому Україні змушена була шукати альтернативні шляхи експорту сільськогосподарських товарів.

Якщо в довоєнний 2021 рік частка експорту продукції АПК в Європу становив 32%, то за результатами 10 місяців 2023 року вже 59%. Частка експорту в країни Африки скоротили з 14% до 7%, Азії – з 19% до 12%, південно-східної Азії – з 13% до 4% [9]. Такі цифри вказують на те, що діючих шляхів поставки сільськогосподарської продукції не достатньо. Також, як наслідок, Польща, Словаччина та Угорщина блокують експорт української сільськогосподарської продукції.

Новий тимчасовий експортний коридор запрацював з 16 вересня 2023 року, внаслідок чого збільшився трафік суден. Хоч і через нього здійснюється переважно експорт зернових, однак це дає змогу знизити логістичні витрати українських експортерів, що позитивно позначиться на їхніх фінансових і виробничих показниках [10].

Отже, війна створює додаткові виклики для зовнішньоекономічної діяльності агропідприємств. Для поліпшення ситуації варто акцентуватися на розвитку міжнародних маркетингових стратегій, розширенні партнерства та оптимізації логістичних процесів. Важливо також зосередитися на підвищенні якості продукції та приведенні у відповідність міжнародним стандартам якості та сертифікації.

Держава, зі свого боку, повинна взаємодіяти з міжнародними організаціями та партнерами для забезпечення міжнародної підтримки та вирішення проблем експорту сільськогосподарської продукції. Важливо забезпечити можливість подальшого експорту агропродукції через морські порти, і не тільки зерна, але й інших товарів.

Список використаних джерел:

1. Мінекономіки: ВВП за підсумком 2022 року впав на 29,2%. Офіційний сайт Міністерства економіки України. 13.03.2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b30e854d-b47d-4806-82ac-bb6daa87fa51&title=Minekonomiki>.
2. Збитки агросектору та земельним ресурсам України від повномасштабної війни складають \$8,7 млрд. Вебсайт Київської школи економіки. 19.04.2023. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-agrosektoru-ta-zemelnim-resursam-ukrayini-vid-povnomashtabnoyi-viyini-skladayut-8-7-mlrd/>.
3. Про закриття морських портів: Наказ Міністерства інфраструктури України 28.04.2022 № 256. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0470-22#Text>.
4. О. Нів'євський. «Зерновий коридор» для багатих країн? Без нього українське агро не виживе? Чи може Україна вивозити зернові без Чорного моря? Агроексперт Олег Нів'євський на цифрах пояснює економіку зернової угоди. Журнал Forbes Ukraine. 26.07.2023. URL: <https://forbes.ua/money/vikhid-rosii-z-zernovoi-ugodi-ne-kritichniy-kritichniy-dunay-agroekspert-oleg-nivevskiy-rozvinchav-odin-z-putinskikh-mifiv-shchodo-ugodi-ta-rozpoviv-chomu-vona-bula-nevigidnoyu-dlya-silgospvirobnikiv--26072023-15050>.
5. Ю. Мусса. Війна в Україні: ріст цін та перспективи голоду на Близькому Сході. Вебпортал «AgroPortal». 26.03.2022. URL: <https://agroportal.ua/blogs/viyana-v-ukrajini-rist-cin-ta-perspektivi-golodu-na-blizkomu-shodi>.
6. Чорноморська зернова ініціатива. Вікіпедія: Вільна Енциклопедія (Wikipedia: The Free Encyclopedia). 27 січня 2024, UTC 11:58. URL: <http://surl.li/nrhpn>.
7. Експорт українського зерна: як росія цілеспрямовано зривала угоду. Аналітичний портал «Слово і Діло» 25.07.2023 URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/07/25/infografika/bezpeka/eksport-ukrayinskoho-zerna-yak-rosiya-czilespryamovano-zryvala-uhodu>.

8. Генсек ООН скептично ставиться до продовження зернової угоди. Аналітичний портал «Слово і Діло». 23.12.2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/12/23/novyna/bezpeka/hensek-oon-skeptychno-stavytsya-prodovzhennya-zernovoyi-uhody>.
9. Український експорт продукції АПК: головні зміни з початку війни. Вебсайт Українського Клубу Аграрного Бізнесу. 16.11.2023. URL: https://www.ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/ukrainskiy_eksport_produktsii_apk_golovni_z_mini_z_pochatku_viyuni.
10. Ю. Григоренко. Безпечний коридор: як зараз працює український експорт через порти. Вебсайт «ГМК CENTER». 25.10.2023. URL: <https://gmk.center/ua/posts/bezpechnyj-korydor-iak-zaraz-pratsiuie-ukrainskyj-eksport-cherez-porty/>.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

GRANT OPPORTUNITIES FOR UKRAINIAN RESEARCH PROJECTS WITHIN THE FRAMEWORK OF INTEGRATION INTO THE EUROPEAN SCIENTIFIC SPACE

Momotkov Ihor

ORCID ID: 0009-0001-2288-7306

PhD student Business, Trade and Logistics Department
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Ukraine

Hudymenko Viacheslav

ORCID ID: 0009-0002-4681-1602

PhD student Business, Trade and Logistics Department
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Ukraine

English Language Advisor: Poliakova Tetiana Leonidivna

ORCID ID: 0000-0002-3353-2228

Candidate of Philological Science, Associate Professor, Department
of Intercultural Communication and Foreign Language
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Ukraine

Assessment of the level of scientific achievements and competitiveness of Ukrainian research projects is an important stage for determining their place and role in the European scientific space. It allows you to find out the strengths and weaknesses of projects, their uniqueness and innovation, as well as compare them with existing scientific developments and projects at the international level. This assessment helps to identify the potential for further development and implementation of research results into practice. However, the implementation of quality research requires funding, one of the forms of which is the provision of grants to European countries. Grant activities are of great importance for financing research projects aimed at Ukraine's integration into the European scientific space, because they play a key role in ensuring further scientific development and innovation potential of the country. For many non-profit, scientific, educational, and entrepreneurial innovative projects and startups, grant assistance can be a significant help in improving their activities, attracting a new audience, and promoting the development of skills in research.

The aim of the work is to identify potential grant opportunities for financing Ukrainian research and innovation projects.

Research objectives: To determine the relevance of grant funding for research projects; to analyze the possibilities of obtaining grant funds for research work; to characterise the basic requirements for writing grant applications.

The object of research is the process of obtaining grant funding for the implementation of research and innovation projects.

The subject of research is grant opportunities to support the implementation of research and innovation projects.

Partnerships with European scientific institutions in the context of Ukraine's integration are extremely important, as this cooperation opens up opportunities for Ukrainian scientists and researchers in the implementation of modern research and the introduction of new technologies. It promotes the exchange of knowledge, experience, and best practices, which helps to improve the scientific and technical potential of Ukraine. The partnership also allows Ukrainian scientists to access the latest equipment and technologies that can be used to conduct high-quality scientific research. In addition, it opens up opportunities for joint participation in international scientific projects and programs, which contributes to the prestige of Ukrainian science on the world stage.

An important aspect of the partnership is the exchange of experience and culture of the scientific community. This contributes to the solution of current scientific problems and the development of new approaches in various fields of science and technology. In addition, joint work with European partners contributes to the creation of international scientific networks and strengthening of scientific ties, which is important for the development of the scientific community of Ukraine. One of the forms of international cooperation is grant funding of Ukrainian research.

Grant activities to finance research projects aimed at Ukraine's integration into the European scientific space are relevant for a number of reasons:

- Stimulation of scientific development – grants provide an opportunity for Ukrainian scientists and researchers to expand their research capabilities and introduce new scientific ideas that contribute to the development of science in Ukraine;

- Support for international cooperation – grant funding provides an opportunity for cooperation and exchange of experience between Ukrainian and European scientists and researchers, which contributes to the integration of Ukraine into the international scientific community;

- Increase of competitiveness – Ukrainian researchers are able to compete at the international level and implement modern methods and technologies that increase their competitiveness;

- Development of innovative potential – grants contribute to the development of innovative potential of Ukraine, as they allow financing research projects and startups that have the potential to create new technologies and products.

One of the main features of this model of Ukraine's integration into the European scientific space is to provide financial support and grants for Ukrainian research projects. This may include both government research support programs and international scientific foundations and organizations. Let us consider the main possibilities of grant funding which can be used by scientists (Table 1).

Table 1

Grant opportunities of research projects in Ukraine (permanent)

Name	Description	Essence
Horizon 2020	The largest program of the European Union for the financing scientific and innovative projects.	Within the framework of this program, grants for research projects, innovations, scientific research, technological development and other directions are provided; Ukraine participates in Horizon 2020 as an associated country, opening up access to funding for Ukrainian scientists and organizations.
Horizon Europe	The European Union Program for financing research and innovation for the period from 2021 to 2027.	The program provides grants for research projects, development, and innovation.

*Continuation of Table 1***Grant opportunities of research projects in Ukraine (permanent)**

Name	Description	Essence
European Research Council (ERC)	Provides grants for scientific research for scientists and research teams in Europe and abroad.	ERC grants cover various fields of science, including natural, humanitarian and social sciences.
European Institute of Innovation and Technology, EIT	It finances innovative projects in the field of education, business, and science, aimed at solving urgent problems and stimulating innovative development.	EIT programs cover such areas as health care, information technology, energy, transportation, and others.
International research programs of other countries and organizations	Within the framework of international scientific cooperation, various programs and grants provided by other countries and international organizations may be available.	Programs and grants of scientific and technical cooperation may be provided by partner countries or international organizations within the framework of bilateral or multilateral agreements.

Reference [1].

In addition, depending on the sphere of activity, you can choose the following grant programs from one of the following organizations:

–The program "Youth in Action" (priority areas of funding; European voluntary Service; Youth exchanges; Trainings and network projects) – funding budgets can be different, it all depends on the experience of the organization and feasibility of the project [1].

–International Vyshegrad Fund – the main areas include cooperation in the field of culture; scientific cooperation and scientific research; education (seminars, summer schools); youth exchanges; Cross-border cooperation in the format of Poland-Slovakia-Ukraine or Hungary-Slovakia-Ukraine; promotion of tourism projects [2].

–Program "Changes in the Region"- RITA – the main areas of funding include systemic changes in society; social policy and education system; development of local self-government and local communities; entrepreneurship; human rights; cultural heritage; environmental protection [3].

–The Intercultural Innovation Award – grants for innovative projects in various fields [4].

However, when writing a grant application, it should be remembered that most funds have several time limits for applying forms. This is usually once every 3 months. However, there are funds that constantly accept applications. It is important to constantly review the applications that appear.

It is worth planning enough time to fill in the application to leave time for reading, correction and editing – this is very important, because the potential grantor will become a long-term partner in the future.

It is necessary to focus on the main tasks of a potential granter, so as not to waste your time and the time of the organization that provides grant funding. Working with grants is an extremely systematic process. Therefore, a scientist who corresponds to writing a grant application has about 70% of the time to search for grant opportunities, writing grants and building long-term partnerships with granters.

In addition, it should be borne in mind that after receiving the grant, it is important to report on its use – each fund has its own requirements, which you need to get acquainted with after receiving funding. However, general information about the reports can be found on the grant-giving website. All documents should be prepared gradually during the grant period, and not at the last moment. It is important to perceive the granter as a partner and constantly be in contact with him, often take the initiative and keep the organization aware of what is happening in the project or in the team.

Conclusions. Assessment of funding opportunities and grants in these programs allows Ukrainian researchers and scientific organizations to actively participate in international scientific projects, to increase the level and quality of scientific research and innovation, and also contributes to the integration of Ukraine into the European scientific space.

References:

1. The program "Youth in Action". URL: <http://yia.org.ua/>.
2. International Vyshegrad Fund. URL: <http://www.visegradfund.org/>.
3. Program "Changes in the Region"-RITA. URL: <http://rita.edudemo.org.pl/>.
4. Intercultural Innovation Award. URL: <http://interculturalinnovation.org/>.

СУТНІСНІ ТА АСПЕКТНІ ВИМІРИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Липка Арсен Олегович

аспірант другого року навчання кафедри підприємництва і торгівлі
Західноукраїнський національний університет, Україна

Корпоративна соціальна відповідальність у загальному тлумаченні – це раціональний відгук організації на систему суперечливих очікувань заінтересованих сторін (стейкхолдерів), що спрямований на стійкий розвиток компанії; це відповідальність тих, хто приймає бізнес-рішення, перед тими, на кого ці рішення націлені. За своєю суттю корпоративна соціальна відповідальність – це імплементований у корпоративне управління певний тип соціальних зобов'язань (здебільшого добровільних) перед працівниками, партнерами, державою, інститутами громадянського суспільства та соціумом в цілому.

Сучасна організація є органічною частиною складної, взаємозв'язаної, взаємозалежної сукупності інститутів. Останні справляють значний вплив на організацію, постаючи в ролі споживачів, постачальників, органів влади, посередників, арбітрів тощо. У цій непростій мережі відносин переплетені економічні, соціальні, екологічні, політичні інтереси, мотиви і прагнення [3].

За останні роки інститут корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) пройшов шлях від організаційно-управлінської екзотики глобальних корпорацій до стандартних технологій упровадження цього феномену в практику організацій різноманітних форм власності і господарювання, різних розмірів та видів економічної діяльності, що функціонують у всьому світі. Створення спеціальних підрозділів і координаційних груп з упровадження системи КСВ, упровадження етичних кодексів і корпоративної культури, пронизаної духом соціальної активності та відповідальності, розроблення проєктів соціального інвестування, підготовка і публікація соціальних (нефінансових) звітів – далеко не повний перелік управлінських інновацій, що нині широко застосовуються в практиці як бізнес-структур, так і інших організацій. Так, за наявними даними у 2010 р. у світі було опубліковано близько 4000 звітів із соціальної відповідальності компаній, що більш як учетверо перевищує рівень 2000 року [4].

Вирішення питань та проблем з інноваційного розвитку та соціально відповідального підприємництва розглядаються в працях багатьма зарубіжними і вітчизняними дослідниками та науковцями, наприклад такими як М. Брун, К. Девіс, Е. Карнегі, Ф. Котлер, М. Фрідмен, В. Гордіна, С. Ілляшенко, М. Стародубська [1, 2].

А у тлумаченні чинників відповідальності управлінської ефективності саме поняття корпоративна відповідальність (КВ) в сучасному бізнес-середовищі визнається як важливий чинник управлінської ефективності. Цей підхід не обмежується лише виконанням законодавчих вимог і етичних стандартів; він спрямований на створення позитивного впливу на суспільство, довкілля та внутрішнє функціонування компанії. Розглянемо деякі ключові аспекти, які підтверджують, що корпоративна відповідальність є значущим чинником управлінської ефективності:

1) стратегічне позиціонування: КВ допомагає компаніям визначати свої цілі та завдання, виходячи за межі прибутковості. Вона встановлює стратегії, спрямовані на сталість та розвиток, що сприяє виникненню конкурентної переваги та підвищенню

ефективності управління;

2) внутрішнє управління та корпоративна культура: КВ сприяє формуванню етичної корпоративної культури, де працівники відчують важливість своєї ролі в досягненні корпоративних цілей. Це може позитивно вплинути на мотивацію, залученість та задоволеність працівників;

3) залучення і утримання талантів: компанії, які демонструють високий рівень корпоративної відповідальності, привертають та утримують талановитих співробітників. Сучасні працівники часто обирають компанії, які дбають про соціальні та екологічні аспекти своєї діяльності;

4) збільшення довіри споживачів: споживачі стають все більше свідомими та вибагливими. Компанії, які дотримуються принципів КВ, можуть збудувати довіру серед клієнтів, що сприяє підвищенню продажів та утриманню лояльності;

5) ризиковий менеджмент: інтеграція принципів КВ дозволяє компаніям зменшити ризики, пов'язані з негативним впливом на навколишнє середовище, порушенням етичних стандартів чи неврахуванням соціальних аспектів;

6) сталість розвитку: (КВ) розглядає довгострокову перспективу розвитку. Компанії, що враховують вимоги сталого розвитку, можуть легше адаптуватися до змін у суспільстві та економіці, що сприяє управлінській ефективності в довгостроковій перспективі.

Отже корпоративна відповідальність впливає на управлінську ефективність, створюючи умови для сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності та позитивної взаємодії з різними зацікавленими сторонами. Прийняття КВ стає важливим елементом стратегії будь-якої сучасної компанії, спрямованої на досягнення успіху в умовах зростаючого соціального та екологічного тиску.

Список використаних джерел:

1. Воробей В. Корпоративна соціальна відповідальність чи вигода? Києво-Могилянська Бізнес Студія. №10. 2005. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.management.com.ua/cm/cm037.html>.
2. Стан та перспективи розвитку економіки України в умовах глобалізації: теорія та практика. Під ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2014. Частина 1-2. 324 с.
3. Стародубська М. Ефективність соціальних проектів потрібно виміряти Новий маркетинг. 2006. №8. С.36-42.
4. Friedman M. The Social Responsibility of Business is to increase its Profit. New York Times Magazine. September, 13, 1970. P. 122-126.

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ МЕХАНІЗМІВ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Данилович Олена Тарасівна

аспірантка кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Гаврась Дмитро Русланович

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Ефективність діяльності підприємств значною мірою залежить від наявних у них збутового [1–3], виробничого [4, 5] та інших видів економічного потенціалу. На окрему увагу заслуговують також потенціал покращення стійкості підприємств [6] та потенціал ресурсозбереження [7–9], реалізація якого відображається у ресурсозберігаючій моделі розвитку суб'єктів господарювання [10–13] та у технологічних змінах, що відбуваються [14–17]. Зокрема, суттєвого значення для забезпечення конкурентоспроможності компаній набуває провадження на підприємствах енергозберігаючих та інших інноваційних проектів [18, 19]. Проте, на шляху до цього часто постають перешкоди [20–23], які гальмують здійснення інноваційної діяльності. Можливість їх подолання значною мірою визначається інфраструктурним забезпеченням інноваційної діяльності, яку провадять суб'єкти господарювання [24, 25].

Ефективність інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності будь-якого підприємства безпосередньо залежить від того, наскільки вдало сформованими є механізми такого забезпечення. Під цими механізмами варто розуміти синхронізовану в часі та просторі послідовність дій усіх учасників інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності певного підприємства щодо досягнення запланованих цілей такої діяльності. При цьому до зазначених учасників належать, насамперед, підприємство, яке звернулося або потенційно може звернутися до суб'єктів інфраструктурного забезпечення для отримання від них результатів відповідних робіт та послуг, а також ці суб'єкти.

Необхідно відзначити, що механізми інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів господарської діяльності можуть бути згруповані за такими основними ознаками: за тривалістю функціонування (короткострокові та довгострокові механізми), за кількістю суб'єктів інфраструктурного забезпечення (механізми з одним таким суб'єктом та з декількома суб'єктами), за ризикованістю функціонування (механізми з низьким, середнім та високим ризиком функціонування), за наявністю проекту функціонування механізму (проектвані та непроєктовані механізми), за предметом функціонування (механізми, призначені для: надання підприємствам консультаційних послуг; забезпечення їх виробничими, фінансовими та інформаційними ресурсами; покращення якості наявних у підприємств ресурсів; безпосереднього управління цими ресурсами тощо).

Існують і інші способи групування механізмів інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності підприємств. Зокрема, залежно від того, за чиєю ініціативою розпочинається взаємодія між учасниками цих механізмів можна виділити два їхні види, а саме: механізми, які передбачають виявлення ініціативи з боку підприємств, що потребують певних послуг від суб'єктів інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності, та механізми, які передбачають виявлення ініціативи з боку суб'єктів інфраструктурного забезпечення.

Можливо розглянути сутність цих двох типів механізмів на прикладі надання підприємству консалтингових послуг з оцінювання наявної величини його інноваційного потенціалу. Тоді при використанні механізму першого типу підприємство самостійно здійснює попереднє оцінювання наявного у нього інноваційного потенціалу і лише потім звертається до консалтингової фірми за більш докладним та точним оцінюванням величини цього потенціалу.

Якщо ж ініціатором виконання робіт з оцінювання інноваційного потенціалу підприємства виступає консалтингова фірма, то тоді їй варто утворити базу даних про підприємства, які належать до певних галузей економіки. За таких умов консалтингова фірма може визначити перелік підприємств, які є перспективними щодо наявності у них значних резервів підвищення економічної ефективності завдяки провадженню інноваційної діяльності, та запропонувати цим підприємствам свої послуги з оцінювання їх інноваційного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Smerichevskiy, S. F., Kryvovyazyuk, I. V., Prokhorova, V. V., Usarek, W. & Ivashchenko, A. I. (2021). Expediency of symptomatic diagnostics application of enterprise export-import activity in the disruption conditions of world economy sustainable development. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, (628(1)), 012040.
2. Ємельянов, О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Моделювання процесу ціноутворення на машинобудівну продукцію. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління», (847), 81–87.
3. Ємельянов О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Діагностування достатності обсягів збутової діяльності промислових підприємств. Науковий вісник НЛТУ України, (26.6), 102–108.
4. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Висоцький, А. Л. (2013). Діагностика ресурсного забезпечення як чинника формування виробничо-збутового потенціалу підприємств. Науковий вісник НЛТУ України, (23.4), 128–135.
5. Britchenko, I., Monte, A. P., Kryvovyazyuk, I. & Kryvoviaziuk, L. (2018). The comparison of efficiency and performance of portuguese and ukrainian enterprises. Ikonomicheski Izsledvania, (27(1)), 87–108.
6. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L., Havryliak, A., Yanevych, N., Kurylo, O., Bodakovskyy, V., Skoropad, I., Danylovych, T. & Petrushka, K. (2023). Assessing the Sustainability of the Consumption of Agricultural Products with Regard to a Possible Reduction in Its Imports: The Case of Countries That Import Corn and Wheat. Sustainability, (15), 9761.
7. Баландіна, І. С. (2011). Принципи формування потенціалу ресурсозбереження на підприємствах у сучасних умовах. Бізнес Інформ, (11), 141–143.
8. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. Економічний часопис – XXI, (1-2), 45–48.
9. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. Економіка. Фінанси. Право, (8), 7–10.
10. Некрасова, Л. А. & Хрістова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. Економіка: реалії часу, (2 (30)), 79–84.
11. Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. Бізнес Інформ, (1), 44–49.

12. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72–75.
13. Ємельянов, О. & Петрушка, Т. (2012). Інтенсифікація використання виробничих ресурсів промислових підприємств як чинник їх економічного розвитку. *Схід*, (6), 24–30.
14. Caliskan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
15. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
16. Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177–194.
17. Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2013). Чинники та закономірності розвитку техніко-технологічної бази підприємств. *Схід*, (6), 85–91.
18. Дашко, І. М., Ємельянов, О. Ю. & Крет, І. З. (2009). Методичні засади оцінювання ефективності та доцільності реалізації інвестиційних проектів з урахуванням фактору ризику. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (640), 63–69.
19. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. *Збірник наукових праць УНУС*, (63), 1–5.
20. Chai, K. H. & Yeo, C. (2012). Overcoming energy efficiency barriers through systems approach – A conceptual framework. *Energy Policy*, (46), 460–472.
21. Kangas, H. L., Lazarevic, D. & Kivimaa, P. (2018). Technical skills, disinterest and non-functional regulation: Barriers to building energy efficiency in Finland viewed by energy service companies. *Energy Policy*, (114), 63–76.
22. Kostka, G., Moslener, U. & Andreas, J. (2013). Barriers to increasing energy efficiency: Evidence from small-and medium-sized enterprises in China. *Journal of Cleaner Production*, (57), 59–68.
23. Ємельянов, О. Ю. (2020). Оцінювання рівня ризикованості господарської діяльності підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*, (19–20), 3–9.
24. Борисов, І. В. (2022). Перспективи розвитку інноваційної інфраструктури країни в умовах Індустрії 4.0. *Право та інновації*, (3(39)), 23–29.
25. Власенко, Т. А. (2020). Напрями розвитку інноваційної інфраструктури суб'єктів аграрного бізнесу. *Український журнал прикладної економіки*, (5(2)), 303–310.

СЕКЦІЯ III. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ДОХОДУ ВІД ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

*Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна*

Щоб здійснювати процес виготовлення продукції (товарів, робіт, послуг) підприємство повинне використовувати капітал. Капітал (від лат. *capitalis* – головний, від прото-індоєвропейського *kaput* – голова) – ресурси, які використовують у виробництві товарів або при наданні послуг.

Класична економічна теорія трактує капітал як один з головних факторів виробництва, двома іншими вважаються земля (як природні ресурси), і праця (як цілеспрямована діяльність людей). Капіталом вважається усе те, що використовується для виробництва, але безпосередньо не споживається в ньому. На відміну від інших факторів виробництва, капітал складається з раніше виробленого продукту. Фактично, будь-які засоби праці класична теорія вважає фізичним капіталом [1].

До капіталу (засобів виробництва) відносяться, зокрема, необоротні активи. Цей вид активів здатний приносити підприємству економічні вигоди у майбутньому, може використовуватись більш як один раз у процесі виробництва, і має очікуваний строк корисного використання (експлуатації) більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). Вартість необоротних активів розподіляється у витрати поступово, по мірі їх зносу за допомогою амортизації. Її розраховують за різними методами. Приміром, можна використовувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі доходу від іншої операційної діяльності.

Операційна діяльність включає основну і іншу.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу.

Інша операційна діяльність – операційна діяльність підприємства, яка не пов'язана з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [2; 3].

В результаті іншої операційної діяльності підприємства отримується інший

операційний дохід.

Інший операційний дохід знаходиться у статті “Інші операційні доходи” (код рядка 2120) Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма № 2)

У цій статті відображаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках в банках, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття, дохід від списання кредиторської заборгованості, одержані штрафи, пені, неустойки тощо.

До цієї статті можуть наводитись додаткові статті:

“Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю”, в якій відображається дохід від зміни вартості всіх активів (фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості, біологічних активів та інших), які оцінюються за справедливою вартістю. Підприємства, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами, у цій статті відображають дохід від зміни вартості фінансових інструментів, які оцінюються за справедливою вартістю.

“Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції”, в якій відображається дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності [2; 3, п. 3.10].

Облік інших доходів від операційної діяльності, крім доходу від основної діяльності, підприємства ведуть на рахунку 71 “Інший операційний дохід”, який має такі субрахунки:

710 “Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю”;

711 “Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти”;

712 “Дохід від реалізації інших оборотних активів”;

713 “Дохід від операційної оренди активів”;

714 “Дохід від операційної курсової різниці”;

715 “Штрафи, пені, неустойки”;

716 “Відшкодування раніше списаних активів”;

717 “Дохід від списання кредиторської заборгованості”;

718 “Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів”;

719 “Інші доходи від операційної діяльності” [4; 5].

Для амортизації необоротних активів можна застосовувати різні обернені методи, що утворюються за видами доходу від іншої операційної діяльності, а також за субрахунками до рахунку 71, а саме, на основі: 1) доходу від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю; 2) доходу від купівлі-продажу іноземної валюти; 3) доходу від реалізації інших оборотних активів; 4) доходу від операційної оренди активів; 5) доходу від операційної курсової різниці; 6) доходу від штрафів, пені, неустойок; 7) доходу від відшкодування раніше списаних активів; 8) доходу від списання кредиторської заборгованості; 9) доходу від безоплатно одержаних оборотних активів; 10) інших доходів від операційної діяльності тощо.

Щоб вирахувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі доходу від іншої операційної діяльності, спочатку потрібно визначити амортизацію за простим методом на основі доходу від іншої операційної діяльності, і суми переставити у зворотній послідовності: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Річна сума амортизації за методом на основі доходу від іншої операційної діяльності обчислюється множенням вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю), на коефіцієнт амортизації, який обраховується діленням доходу від іншої операційної діяльності за окремі періоди на плановий обсяг доходу від іншої операційної діяльності за увесь період.

Амортизація необоротних активів за методом на основі доходу від іншої операційної діяльності розраховується за формулами:

$$CA = (PB - LB) \times KA,$$

де: *CA* – сума амортизації; *PB* – первісна вартість об'єкта; *LB* – ліквідаційна вартість об'єкта; *KA* – коефіцієнт амортизації.

$$KA = ДІОД : ПДІОД,$$

де: *ДІОД* – плановий або фактичний обсяг доходу від іншої операційної діяльності за окремі періоди; *ПДІОД* – плановий обсяг доходу від іншої операційної діяльності за увесь період.

Метод амортизації необоротних активів на основі доходу від іншої операційної діяльності можна розрахувати також за іншим варіантом:

$$CA = ДІОД \times KA;$$

$$KA = (PB - LB) : ПДІОД.$$

Розрахунок амортизації необоротних активів за методом на основі доходу від іншої операційної діяльності можна здійснювати за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

За допомогою прикладу визначимо амортизацію необоротних активів за оберненим методом на основі доходу від іншої операційної діяльності.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 132000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 5 років, ліквідаційна вартість – 2000 грн. Вартість, що амортизується, становить 130000 грн (132000 – 2000 = 130000).

Протягом періоду функціонування необоротних активів очікується отримати доходу від іншої операційної діяльності на суму 385000 грн, у тому числі: в 1-му році – 103000 грн, в 2-му році – 85000 грн, в 3-му році – 78000 грн, в 4-му році – 64000 грн, в 5-му році – 55000 грн.

Визначимо коефіцієнти амортизації: за 1-й рік – 0,2675 (103000 : 385000 = 0,2675), за 2-й рік – 0,2208 (85000 : 385000 = 0,2208), за 3-й рік – 0,2026 (78000 : 385000 = 0,2026), за 4-й рік – 0,1662 (64000 : 385000 = 0,1662), за 5-й рік – 0,1429 (55000 : 385000 = 0,1429).

Обрахунок амортизації необоротних активів за 1-м способом (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі

доходу від іншої операційної діяльності наведено в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Обчислення амортизації необоротних активів за методом на основі доходу від іншої операційної діяльності (1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Дохід від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	130000	103000	0,2675	34775
2	130000	85000	0,2208	28704
3	130000	78000	0,2026	26338
4	130000	64000	0,1662	21606
5	130000	55000	0,1429	18577
x	Разом	385000	1	130000

[авторська розробка]

Таблиця 2

Обчислення амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі доходу від іншої операційної діяльності (1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Дохід від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	130000	55000	0,1429	18577
2	130000	64000	0,1662	21606
3	130000	78000	0,2026	26338
4	130000	85000	0,2208	28704
5	130000	103000	0,2675	34775
x	Разом	385000	1	130000

[авторська розробка]

З таблиць 1 і 2 видно, що при використанні 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів простого і оберненого методів на основі доходу від іншої операційної діяльності вартість необоротних активів протягом строку нарахування амортизації розподіляється повністю.

В таблицях 3 і 4 обраховано амортизацію необоротних активів за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі доходу від іншої операційної діяльності.

Таблиця 3

Обчислення амортизації необоротних активів за методом на основі доходу від іншої операційної діяльності (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Дохід від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	130000	103000	0,2675	34775
2	95225	85000	0,2208	21026
3	74199	78000	0,2026	15033
4	59166	64000	0,1662	9833
5	49333	55000	0,1429	49333
x	Разом	385000	1	130000

[авторська розробка]

Таблиця 4

Обчислення амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі доходу від іншої операційної діяльності (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Дохід від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	49333	55000	0,1429	49333
2	59166	64000	0,1662	9833
3	74199	78000	0,2026	15033
4	95225	85000	0,2208	21026
5	130000	103000	0,2675	34775
x	Разом	385000	1	130000

[авторська розробка]

При застосуванні 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів простого і оберненого методів на основі доходу від іншої операційної діяльності в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках буде нерозподілений залишок, який включається до складу витрат звітного періоду.

Висновки. Розрахунок амортизації необоротних активів можна здійснювати за оберненим методом на основі доходу від іншої операційної діяльності.

Щоб його вирахувати спочатку потрібно визначити амортизацію необоротних активів за простим методом на основі доходу від іншої операційної діяльності, і суми переставити у зворотній черговості: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Можна використовувати різні обернені методи амортизації необоротних активів відповідно до видів доходу від іншої операційної діяльності, а саме, на основі: 1) доходу від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю; 2) доходу від купівлі-продажу іноземної валюти; 3) доходу від реалізації інших оборотних активів; 4) доходу від операційної оренди активів; 5) доходу від операційної курсової різниці; 6) доходу від штрафів, пені, неустойок; 7) доходу від відшкодування раніше списаних активів; 8) доходу від списання кредиторської заборгованості; 9) доходу від безоплатно одержаних оборотних активів; 10) інших доходів від операційної діяльності тощо.

Обернений метод амортизації необоротних активів на основі доходу від іншої операційної діяльності можна розрахувати двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел:

1. Капітал. (16 березня 2023). Вилучено з : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Капітал>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА ОСНОВІ МОДЕЛІ ХАРРІСА-УІЛСОНА

Гусарук Олександр Сергійович

здобувач вищої освіти економічного факультету

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Голубник Ольга Романівна

ORCID ID: 0000-0003-1211-4614

канд. екон. наук, доцент кафедри інформаційних систем у менеджменті

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

У контексті глобальної економічної нестабільності та зростаючих вимог до ефективності управління ресурсами тема оптимізації логістичних процесів набуває особливої актуальності. В Україні питання оптимізації витрат у публічному управлінні особливо нагальне враховуючи необхідність забезпечення ефективного розподілу матеріальних та фінансових ресурсів в умовах сучасних геополітичних викликів та російської військової агресії. За цих умов логістика, яка займається плануванням, організацією та контролем матеріальних та супутніх інформаційних потоків, стає ключовим елементом у зниженні витрат та підвищенні ефективності управлінських рішень. Аналізу цих питань присвячені дослідження таких науковців як: Бауерсокса Д., Уотерса Д., Мате Е., Стока Д., Крикавського Є.В., Старостіної А.О. та інших.

Основою концепції управління запасами є твердження про те, що запасів матеріальних ресурсів не повинно бути ні забагато, ні занадто мало. У першому випадку виникають невиправдані витрати на зберігання, на амортизацію товару. У другому випадку може виявитися, що на складі не буде в достатній кількості потрібного товару; крім того, замала кількість запасів потребує їх частого поповнення, що також приводить до витрат. Управління запасами полягає в тому, щоб уникнути обох крайніх випадків і зробити загальні витрати якомога меншими [1].

Модель управління запасами Харріса-Уілсона, яка є класичним прикладом в теорії оптимізації запасів, заслуговує особливої уваги у контексті її адаптації та впровадження в сучасних умовах господарювання. Завдяки мінімізації загальних витрат через оптимальне планування розмірів замовлень, ця модель значно підвищує ефективність управління запасами у сферах, де критично важливим є часовий фактор та якість поставок.

Модель базується на декількох ключових припущеннях:

- рівень попиту постійний упродовж планового періоду;
- час виконання замовлення постійний;
- витрати на розміщення замовлення постійні;
- витрати, пов'язані з транспортуванням замовлення постійні;

- попит задовольняється в повному обсязі;
- транзитних запасів немає;
- в запасі знаходиться один вид продукції;
- діапазон планування необмежений;
- фінансові ресурси необмежені [2].

Основою моделі є формула для визначення економічно обґрунтованої кількості замовлення (EOQ), яка мінімізує сумарні витрати на замовлення та утримання запасів. Відповідно до неї, економічно обґрунтована кількість замовлення обчислюється таким чином:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \cdot D \cdot r}{h}}, \quad (1)$$

де EOQ – економічний розмір замовлення;

D – річний обсяг запасу;

r – вартість розміщення одного замовлення;

h – вартість зберігання одиниці запасу впродовж року [3].

На практиці при визначенні економічного обсягу замовлення необхідно враховувати більше факторів, ніж у базовій моделі. Зазвичай це пов'язано з умовами постачання та характеристиками товару, які впливають на потенційний прибуток. Наприклад, можуть бути такі фактори, як знижки на транспортні витрати залежно від обсягу перевезень, знижки на ціну товару залежно від обсягу закупівель, та інші умови.

Якщо витрати на транспортування несе покупець, то це також потрібно враховувати при визначенні обсягу замовлення. Зазвичай зі збільшенням обсягу постачання витрати на транспортування на одиницю товару зменшуються. Тому підприємствам вигідно обирати такі обсяги постачання, які дають змогу мінімізувати транспортні витрати.

Крім того, зі збільшенням обсягу замовлення зростає обсяг запасів і, відповідно, витрати на їх утримання. Для прийняття обґрунтованого рішення потрібно порівняти сумарні витрати з урахуванням і без урахування економії на транспортних витратах.

Висновки. У контексті непередбачуваності економічних умов та високих вимог до ефективності управління запасами, оптимізація логістичних процесів стає однією з ключових аспектів розвитку підприємства. Основною проблемою є балансування між занадто великими та малими запасами матеріальних ресурсів для мінімізації витрат на зберігання і постійне поповнення запасів. Модель управління запасами Харріса-Уілсона заслуговує на увагу в сучасних умовах господарювання, оскільки дає змогу мінімізувати загальні витрати шляхом оптимального планування розмірів замовлень, а враховуючи її здатність до адаптації, то має значний потенціал як інструмент підвищення ефективності управління запасами на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Старушенко Г. Цифрові методи і моделі оптимізації публічно-управлінських рішень: узагальнення моделі логістичних витрат Харріса-Уілсона. Аспекти публічного управління. 2022. Т. 10, № 2. С. 5–15. URL: <https://doi.org/10.15421/152207>.
2. Архіпов С. (2012). Модифікація моделі управління запасами Харріса-Уілсона. Економіст, 1, С. 59–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2012_1_15.
3. Бровкова О., Найда Є., Дишкант Н. Модель EOQ в управлінні запасами підприємств. Економічна кібернетика: теорія, практика та напрямки розвитку : Науково-практ. конф., Одеса, 2017. С. 28–30. URL: https://economics.net.ua/files/science/ek_kiber/2017/28.pdf.

ПЕРСПЕКТИВИ ТА НЕБЕЗПЕКИ НЕЙРОМАРКЕТИНГУ

Рожко Віктор Іванович

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
маркетингу, менеджменту та підприємництва

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Нейромаркетинг — це нова сфера маркетингових досліджень, яка обіцяє буквально проникнути в наші голови. Ця сфера маркетингових досліджень вивчає реакцію споживачів на маркетингові стимули за допомогою таких методів, як ВБГ (електроенцефалограма) мозкової активності, фМРТ мозку та визначення електричної активності шкіри (вимірювання реакції на стрес шляхом визначення зміни вологості шкіри). Основна мета цих досліджень — скоротити розрив між «словом» і «ділом», між тим, що люди кажуть, буцімто відчувають, і тим, що вони насправді від-чувають. Кілька років тому нейромаркетингові компанії можна було на пальцях перелічити, нині ж їх близько сотні в усьому світі. Хоча ця технологія обіцяє забезпечити необхідне розуміння несвідомого, вона все ще перебуває на етапі свого зародження та розвитку. Однак вимірювання реакцій мозку вже допомагає маркетологам подолати «захисний щит» персони та зрозуміти справжні почуття споживачів. Енн Мекерджи, головна директорка з маркетингу компанії Frito-Lay, зазначає, що нейровізуалізація може забезпечити точніші результати, ніж фокус-групи [1]. Ця технологія допомогла оцінити телевізійний ролик про Cheetos — рекламу, у якій жінка, що хотіла помститися власнику пральні, поклала сирні чипси помаранчевого кольору до сушарки, повної білого одягу. Учасники фокус-груп висловили загальне невдоволення цією витівкою та сказали, що їм не подобається ця реклама, оскільки вона занадто злостива. Однак тести на реакцію мозку показали, що жінкам насправді сподобався цей рекламний ролик; наше внутрішнє «Я» не настільки політкоректне, як наші персони. Маркетолог вирішив запустити цю рекламу в ефір, що здається цілком логічним, оскільки прихильність, як правило, є хорошою річчю, й, спираючись на певні дані, можна при-пустити, що вона корелює із переконанням. Реклама може слугувати по-середником: мені подобається реклама, тому мені подобається бренд. Але чи завжди правильний такий підхід? Є випадки, коли прихильність не означає успіх у продажах. Епоха доткомів породила кілька най-смішніших, найвеселіших та милих рекламних роликів, однак результати для бізнесу були не надто приємні. Найбільш яскравий приклад - лялька зі шкарпетки (фігурка у формі собаки з очима-гудзиками, рухомими лапками та ще й з мікрофоном), яка стала культовим персонажем ком-пані pets.com та принесла їй велику популярність. Ця лялька з'явилася в рекламі «Суперкубку»* та як гість ранкового шоу «Доброго ранку, Америко», давала інтерв'ю журналу People, а 1999 року на параді Масус до дня подяки навіть з'явилася гігантська повітряна куля у її вигляді. Але цього було недостатньо, щоб урятувати компанію від ліквідації менш ніж через рік після першого публічного продажу її акцій на ринку. Зокрема, бувають і випадки, коли непомітна реклама приносить надзвичайно хороші результати. Кожен, хто жив на околицях Нью-Йорка в 1980-х роках, найвірогідніше, пригадає дуже дієві психопатичні тиради на честь Crazy Eddie, роздрібного магазину електроніки — «Ціни просто божевільні!». Ці рекламні тиради дратували мільйони телеглядачів, але на піку продажів принесли роздрібній мережі, що на той час налічувала 43 магазини, більш як 300 млн доларів — хоча й невдовзі у «божевільно-го Едді» виникли проблеми із податковою службою. Однак викликати веселі емоції - це не те саме, що викликати бажання придбати

товар [2]. Маркетологи не ставлять собі за мету розважати; врешті-решт, вони хочуть, щоб потенційний споживач задумався про товар, а не просто сміявся над рекламним роликком. Коли я обираю медичну страхову компанію, то я хочу, щоб мене розважали чи веселили, чи я хочу почуватися спокійно і в безпеці? Та й не всі емоційні реакції повинні бути позитивними. Як спеціаліст з поведінкової терапії, я дізнався, що негативні емоції, такі як гнів, обурення, огида, ненависть, страх та жах, можуть бути одними з найпотужніших способів змусити когось до дії. Люди більшою мірою запрограмовані уникати болю, ніж шукати задоволення. Наприклад, реакція «бийся або тікай» - це, мабуть, найглибший і найбільш укорінений шаблон поведінки в еволюції людини, оскільки він оберігає нас від небезпеки. Мозок часто вчиться на болючих емоціях. Навіть існує така приказка: «Стражданнями вистелений шлях до мудрості» [3]. Якось доторкнувшись до гарячої плити, ми дуже швидко вчимося більше цього не робити. І часто гіркота поразки найкраще вчить нас перемагати. Два стовпи-близнюки — біль та задоволення - мотивують усю нашу поведінку, і в маркетингу є чимало випадків, коли використання одного або навіть обох доводило їхню ефективність. Мозок занадто складний, щоб знайти якийсь чудодійний підхід до нього. Наприклад, мигдалина, ділянка мозку, яка контролює гнів і ненависть, також відповідає за пристрасть і привабливість,³⁸ У мозку немає якоїсь однієї кнопки «Купи». Опис реакції мозку в лабораторних умовах зовсім не пояснює те, як ці нейронні реакції впливатимуть на поведінку в реальному світі та як вони можуть надихнути на прийнятні маркетингові рішення. Корисні відомості в неправильних руках можуть призвести до поганої реклами. Наприклад, згідно з даними NeuroFocus, провідної нейромаркетингової компанії, розміщення зображень ліворуч та тексту праворуч допомагає мозку швидше обробляти цю інформацію. Це відбувається тому, що елементи ліворуч обробляються правою лобовою часткою мозку, яка відповідає за сприйняття зображень, а елементи праворуч — лівою лобовою часткою, яка відповідає за сприйняття мови. Це дуже вагоме спостереження особливо корисне при розробці оптимальної взаємодії з користувачем. Але якби кожен маркетолог застосував ці відомості як правило до всієї реклами, то з часом уся реклама стала б однотипною і нічого б не привертало нашої уваги. Мозок, як і людина, якою він управляє, за своєю суттю парадоксальний і конфліктний. Встановлення наборів правил або висунення помпезних претензій приречене на провал і перешкоджатиме натхненному мисленню та творчості — тому двигуну, що сприяє маркетинговим інноваціям та успіху. Коли ми розробляємо продукцію, упакування, рекламу, комунікації, дисплеї, веб-сайти та маркетинговий досвід, послуговуючись тими ж наборами правил, навіть якщо вони спираються на те, як мозок опрацьовує враження, у результаті отримаємо ціле море одноманітності - провіщення загибелі для будь-якого бренду. Річ у тім, що кожен може займатися нейромаркетингом, навіть не вдаючись до сканування мозку. Тому не пропонується ігнорувати можливості тестування маркетингових матеріалів за допомогою сканерів мозку, датчиків та біометрики. Ці технології пропонують привабливі, захопливі можливості та перспективи, але до них також слід підходити зі стриманим оптимізмом. Ми лише на порозі того, що обіцяє бути фундаментальним та значущим дослідженням, і що більше ми дізнаватимемося про таємниці нашого мозку, то більшого успіху в ньому досягнемо. Моя мета — надати вам дієву основу, яка зможе допомогти і нинішнім гравцям на ринку, і сприятиме розвитку нейромаркетингу в майбутньому.

Гад Саад, професор з маркетингу та спеціаліст з еволюційної біхевіорис-тики, ось так коментує швидкий розвиток сфер учень про мозок: «Поки не з'явиться організована теоретична база для управління дослідженнями та забезпечення

узгодженості таких розрізнених результатів, сфера нейровізуалізації здебільшого і надалі залишатиметься просто скопищем гарненьких зображень мозку» [4].

Список використаних джерел:

1. Косар Н. С., Бодьо С. І. Дослідження розвитку Інтернет-маркетингу в умовах пандемії. Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал. 2021. № 51. С. 154–159.
2. Крамар В. В. Основи рекламної діяльності / В. В. Крамар. – Львів: Кафедра менеджменту ЛТЕУ, 2017. – 265 с.
3. Зоріна О. І. Сучасні маркетингові технології та їх специфіка. Інтернаука. 2017. № 9. С. 49–51.
4. Райс Е., Траут Дж. Маркетингові війни / пер. з англ. В. Стельмах. Харків: Вид-во “Ранок”: Фабула, 2019. 240 с.

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

DOI 10.62731/mcnd-26.04.2024.001

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ВІДОМЧОЇ МЕДИЦИНИ В РЕГУЛЮВАННІ СЛУЖБИ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ. СЛУЖБА РЕАБІЛІТАЦІЇ В ІНШИХ КРАЇНАХ

Суханова Яна Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0002-9652-7223

Доцент кафедри загальних клінічних дисциплін
КиМУ, Україна

Науковий керівник: Кризина Наталія Павлівна

ORCID ID: 0000-0003-2074-961X

Директор ННМІ, Професор Державного управління, Заслужений лікар України
КиМУ, Україна

ВСТУП

Україна наразі знаходиться в стані війни з Російською Федерацією, що призвело до поширення так званої «травматичної епідемії», як визначав війну ще Микола Пирогов. Організація єдиного медичного простору в Україні обумовлює участь лікарських закладів не тільки військової відомчої системи охорони здоров'я а також і цивільної медичної галузі у лікуванні та відновленні військовослужбовців та постраждалих.

Актуальним, як ніколи, постає питання всеохоплюючої, тривалої, багатопрофільної реабілітації більшої частини населення, якщо не усіх загалом.

Держава, як гарант конституційних прав, повинна забезпечити ефективне державне управління та контроль за належним виконанням цих зобов'язань в умовах юридичного поля єдиного медичного простору.

Викликом постає не тільки масштабна травматична епідемія серед різних категорій громадян, що прогресивно збільшується в умовах війни, а також необхідність довготривалої реабілітації різних категорій громадян на території всієї країни.

1. Термін «реабілітація» з латини означає повернення «ге» здатності «habilis». В медицині спираються на визначення експертів ВООЗ (1963 рік), визначеним на Всесвітній медичній асамблеї «реабілітація є сукупністю заходів, покликаних забезпечити особам з порушеними функціями внаслідок хвороб, травм і вроджених дефектів, пристосування до нових умов життя в суспільстві, в якому вони живуть». [1]

В сучасних умовах цей термін найбільш доречний до визначення медичної реабілітації.

Основним завданням реабілітації в умовах війни є повернення людини до стану автономності в самообслуговуванні та імплементація в суспільство, як самодостатньої соціально активної особистості.

Як бачимо, при такому підході створення системи реабілітації на державному рівні не може обмежуватися тільки медичною реабілітацією, базу для якої створює держава.

Вже визначено декілька типів реабілітації різними науковцями. Автори цього дослідження вважають рівними за пріоритетністю та виділяють такі типи реабілітації: медична (фізична та психологічна) і соціальна (педагогічна, професійна та правова).

Контингент, що потребує реабілітації в реаліях України сьогодні дуже різний:

- інваліди - люди з фізичними каліцтвами,
- постраждали-особи з, або з відсутністю ознак фізичної травми, але з наявною психологічною травмою,
- діти,
- сім'ї постраждалих,
- військові та їх родичі,
- члени родин, що втратили рідних внаслідок агресії.

Тому постала необхідність розширити у законодавчих актах поняття «інвалідність» чи взагалі ввести нове поняття «обмеження життєдіяльності». Визначити категорії громадян, що потребують довготривалої реабілітації.

Це дає підстави для створення не тільки баз медичної реабілітації (фізичної та психологічної), а також залучення структур соціальних служб, освітніх та правових закладів для створення мережі служби реабілітації, що супроводжуватиме постраждалих до їх повноцінного вмонтованого у соціум життя з достатньою автономією у забезпеченні комфортного рівня власного життя.

Державна політика у сфері реабілітації стосується військовослужбовців та їх сімей та обмежена тільки медичною (фізичною та психологічною) реабілітацією [2]. Що, по-перше, не передбачає заходів соціальної реабілітації (педагогічної, професійної та правової), а по-друге, не включає інших категорій громадян, як то діти, рідні, що втратили близьких на війні, постраждалі цивільні особи.

А закон про реабілітацію інвалідів також не бере до уваги осіб, які не отримали фізичних каліцтв, внаслідок агресії Росії, але, приміром втратили близьких, домівки, роботу [3].

Закон про соціальний та правовий захист військовослужбовців та їх сімей також не обумовлює професійну чи правову реабілітацію навіть цієї категорії громадян. [4]

А поправка до нього лише підтверджує законність підстав виїзду військовослужбовців на лікування за кордон. [5]

Зарегульованість системи реабілітації на шляху до отримання офіційного статусу «інвалід» і навіть цифровізація шляху отримання статусу «інвалід» людиною, яка має складності пересування і спілкування, внаслідок отриманих каліцтв, призвела до росту проценту ускладнених травм та здорожчання протезування. [6]

Не менш важливий аспект державного управління системи реабілітації - введення плану реабілітації на стадії госпіталізації до встановлення статусу інвалідності. Авторами цього дослідження вноситься пропозиція щодо створення статусу пораненого чи травмованого з правом отримання плану реабілітації у ранньому післяопераційному періоді. Що снизить процент ускладнень, кількість інвалідів, що потребують довготривалої соціальної підтримки та прискорить процес досягнення автономності у суспільстві.

Другий аспект, на якому наголошує колектив авторів, зміна підходу до

організації реабілітації. Система побудована на дотриманні ланок папериобігу до встановлення статусу “інвалід”. Причому вибудована ієрархія, підведена законодавча база під статус. І розбудова системи наразі йде у напрямку вдосконалення шляху отримання статусу (схеми, комісії, цифровізація черг). Це якраз не займає великих фінансових вкладень і вкладається в наявну бюрократичну машину. Тому ми вважаємо доцільним скоротити шлях до отримання статусу “інвалід”. Для цього необхідно наблизити, чи точніше, вмонтувати системи ВЛК та ЛКК у процес встановлення статусу “інвалід” на етапі госпіталізації. Пропонуємо створення мобільних комісій ВЛК та ЛКК для встановлення попереднього висновку з планом реабілітації, що коригується на кожному етапі: госпіталізація, післяопераційний період, медична реабілітація, соціалізація, працевлаштування.

Шлях після отримання статусу залишається в тумані, бо немає фактичної інфраструктури реабілітації в країні, а все покладено на фонди, та закордонні клініки, волонтерів і таке інше.

Враховуючи досвід розвинених країн Європи, можна відзначити більшу задіяність соціальної служби ніж медичної в житті осіб з інвалідністю.

Наприклад у Великій Британії немає статусу “інвалід” та груп інвалідності. В Англії створена єдина система соціальної “допомоги на особисту незалежність”. Тут немає МСЕК, оскільки суспільство не прив’язує діагноз до повсякденного життя людини, а більш сконцентроване на допомогу у виконанні повсякденних звичайних справ, що і допомагає бути незалежним, автономним у суспільстві здорових людей. Система уніфікована єдиним протоколом, що включає опитування, подачу документів, однократний прийом спеціаліста соціальної служби та отримання пособія. Також законом закріплено обов’язкове врахування прав людей з особливими потребами при створенні будь яких проектів чи заходів. [7]

В таких країнах, як Ізраїль, Іспанія, Італія, Латвія, Литва процедура встановлення статусу, виплат та льгот теж дуже складна та заангажована. Система Ізраїля більш складна: залежна від категорії та соціальної групи громадян та від різних причин і ступеню втрати працездатності. [8]

Схеми систем реабілітації в Україні та Великій Британії

В Україні схематично можна зобразити систему реабілітації у вигляді сходиноквої структури, де наступна опція відкривається тільки після результатів попередньої. (Таблиця 1)

Таблиця 1

ЕТАП РЕАБІЛІТАЦІЇ	ТИП(МЕДИЧНА/СОЦІАЛЬНА)	ЗАВДАННЯ	ЗАКЛАДИ	стейкхолдери	ФІНАНСУВАННЯ
I	медична (фізична)	лікування	лікувальні заклади	МОЗ, МОУ та волонтерські організації	МОЗ, МОУ та волонтерські організації
фактори, що впливають на процес одужання та соціалізації: якість санітарного сортування, тривалість транспортування, складність травм та тривалість лікування					
II	соціальна (правова)	встановлення статусу “інвалід”, призначення протоколу реабілітації, визначення розміру допомоги, визначення переліку пільг	ВЛК, МСЕК, Центр соціальної допомоги	МОЗ, МОУ, Мінсоц політики, суспільні та волонтерські організації	МОЗ, МОУ, Бюджет громад та волонтерські організації
фактори, що впливають на процес одужання та соціалізації: термін встановлення категорії інвалідності та розміру фінансової допомоги					
III	Медична (фізична і психологічна)	відновлення функції (протезування) та психосоматична корекція	реабілітаційний центр, санаторно-курортні заклади.	МОЗ, МОУ, Громади та волонтерські організації	МОЗ, МОУ, Бюджет громад та волонтерські організації
фактори, що впливають на процес соціалізації: якість підготовки персоналу, обладнання					

Аналізуючи дані з таблиці 1 можна побачити, що соціально-правова реабілітація в Україні розриває і тим самим подовжує термін медичної і соціальної адаптації.

Авторами цього дослідження вважається доцільним:

1. розробка та затвердження протоколів реабілітації під час медичної реабілітації на базі лікувальних закладів в період лікування та відновлення з можливістю внесення поточних коректив до визначення статусу "інвалід" Це спростить процедуру протезування та відновлення на базі санаторно курортних закладів. Або висновок

2. Зорієнтувати систему на залучення соціальних служб в отриманні фінансової допомоги.

3. Систему фінансової допомоги треба зорієнтувати на підтримання виконання повсякденних справ.

Це надасть можливість уніфікувати маршрут отримання фінансової допомоги людині з особливими потребами. Також спростить систему пільгового фінансування та розмежує функції МОЗ та Міністерства соціальної політики.

Схема системи реабілітації у Великій Британії значно простіша (Таблиця 2) [9]

Таблиця 2

ЕТАП РЕАБІЛІТАЦІЇ	ТИП	ЗАВДАННЯ	СТРУКТУРИ	ЗАКЛАДИ	ФІНАНСУВАННЯ
I	Медична (фізична і психологічна)	лікування, відновлення функції (протезування) та психосоматична корекція	реабілітаційний центр, санаторно-курортні заклади, лікувальні заклади	Департамент здоров'я та соціальної допомоги	Державний бюджет, Бюджет громад
II	соціальна (правова)	визначення ступеню здатності заявника до виконання повсякденних дій	Єдиний інформаційний портал	Департамент здоров'я та соціальної допомоги	Державний бюджет, Бюджет громад

Особливість систем реабілітації інших країн зацікавленість у швидкому відновленні та працевлаштуванні, що зменшує навантаження на бюджет у вигляді щорічного пільгового оздоровлення та фінансування доглядальників. Також законодавча орієнтованість на найвразливіші соціальні групи, що відображено у врахуванні прав людей з особливими потребами в усіх законопроектах, соціальних проектах, заходах і таке інше.

Список використаних джерел:

- https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.
- Про реабілітацію військовослужбовців у сфері охорони здоров'я Закон України № 1053-IX Редакція від 19.08.2022 Верховна рада України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>.
- Закон про реабілітацію інвалідів в Україні. № 2249-VIII від 19.12.2017 Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 2-3, ст.36 Редакція від 05.02.2023 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.
- Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей Голос України від 10.01.1992 №2011-XII Редакція від 23.12.2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.
- Закон України Про внесення зміни до статті 11 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" щодо вдосконалення порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану № 2171-IX поточна редакція від 01.04.2022 Офіційний вісник України від 29.04.2022— 2022 р., № 33,

- стор. 91, стаття 1746, код акта 110992/2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2171-20#Text>.
6. Аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців Розроблено та надруковано за підтримки Національного фонду на підтримку демократії (NED) Січень, 2022 <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022-Bila-kniga.pdf>.
 7. електронний ресурс сайт Організацій ВГО «Національна Асамблея людей з інвалідністю України», ГО «Про.УД | Універсальний дизайн» та ВГО «Коаліція захисту прав осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень». <https://dopomoha-info.org.ua/yak-ukrayinskym-bizhenczyam-oformyty-status-osoby-z-invalidnistyu-u-velykobrytaniyi/>.
 8. Israel Assist company <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:DaP-nQsck84J:https://concierge-israel.com/poleznaya-informatsiya/pensiya-po-invalidnosti-2&hl=uk&gl=ua&strip=1&vwsrc=0>.
 9. електронний ресурс Benefits and financial support if you're disabled or have a health condition <https://www.gov.uk/pip/eligibility>.

ОЦІНКА МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ПЕРЕДУМОВ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Янишин Руслан Ігорович

ORCID ID: 0009-0008-4687-5175

аспірант кафедри адміністративного та фінансового менеджменту, Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

У сучасному світі парадигма публічного управління передбачає істотні трансформації, що викликані не тільки технологічним прогресом, але й змінами в суспільних відносинах та політичному устрої. Адаптація до цих змін вимагає не тільки нового розуміння ролі уряду в житті суспільства, але й вдосконалення інструментарію управління, щоб забезпечити більш ефективне та результативне виконання публічних завдань. Дане дослідження спрямоване на оцінку можливих та передумов, які можуть сприяти або перешкодити розвитку сучасної парадигми публічного управління, з особливим акцентом на інноваційних підходах та стратегіях.

Сучасна парадигма публічного управління в значній мірі залежить від соціально-економічних та політичних умов, які формують її розвиток. З одного боку, глобалізація та розширення міжнародного співробітництва відкривають нові можливості для обміну досвідом та інтеграції кращих практичних управлінь. З іншого боку, динамічні зміни в технологіях, особливо у сфері цифровізації, вимагають від урядів бути більш адаптивними та інноваційними. Демографічні зміни, зокрема старіння населення у розвинутих країнах та молодіжний бум у розвиваючихся, також впливають на формування політики [1]. Ці тенденції вимагають переосмислення підходів до соціального забезпечення, освіти та роботи, що впливає на сферу публічного управління.

Новітні технології, як-от штучний інтелект та великі дані, пропонують унікальні можливості для підвищення ефективності та прозорості в публічному управлінні. Інтеграція цих технологій може допомогти в автоматизації рутинних процесів, покращенні прийняття рішень та оптимізації ресурсів. Наприклад, системи електронного урядування не дозволяють громадянам легше доступ до публічних послуг і водночас знижують витрати на управління.

Незважаючи на значні можливості, сучасна парадигма публічного управління стикається з численними викликами. Одним із основних є опір змін з боку існуючих бюрократичних систем, які часто є негнучкими та консервативними [2]. Крім того, питання конфіденційності та безпеки даних стають все більш актуальними з ростом цифровізації.

Для ефективного впровадження нової парадигми публічного управління необхідно зосередити зусилля на кількох ключових аспектах. При цьому рекомендації щодо базових оцінок можливостей та передумов розвитку сучасної парадигми публічного управління мають проводитися на комплексному аналізі внутрішніх і зовнішніх чинників, які впливають на управлінські процеси [3]. Перш за все, важливо дізнатися роль швидкого розвитку цифрових технологій, які дають нові можливості для ефективного збору, обробки та аналізу даних. Це сприяє спрощенню процедур та підвищенню прозорості управлінських дій.

З іншого боку, неможливо ігнорувати важливість соціально-економічних змін, які вимагають від урядів бути більш адаптивними і відкритими до потреб громадян,

які у своїй ситуації вимагають гнучкості в управлінських процесах [3]. Ефективність нової парадигми публічного управління значною мірою залежить від здатності держави інтегрувати сучасні технології в систему управління, забезпечуючи при цьому соціальну справедливість та інклюзивність.

Ініціативи в галузі освіти та професійного розвитку державних службовців мають вирішальне значення для підготовки кадрів, здатних сприяти ефективній реалізації нової парадигми управління, поєднуючи нові технологічні аспекти. Важливо зазначити, що частина з перелічених рекомендацій мають стати основою для створення гнучкої та адаптивної системи публічного управління, здатної відповідати сучасним викликам.

При цьому, успіх сучасної парадигми значною мірою залежить від гармонійного поєднання технологічних інновацій і соціально-економічних змін [2]. Адаптація до цифрових технологій вимагає від урядів не тільки технічних змін, але й культурної трансформації, що включає гнучкість, відкритість до інновацій та здатність реагувати на змінні потреби громадян. Законодавче регулювання повинно сприяти інноваціям, водночас забезпечуючи захист персональних даних та приватності. Роль освіти і професійного розвитку у підготовці державних службовців до впровадження нових підходів є критичною. Таким чином, ефективне впровадження нової парадигми публічного управління потребує комплексного підходу, що охоплює технологічні, соціальні, культурні та законодавчі аспекти.

Висновки. Отже, для досягнення значних переваг від сучасної парадигми публічного управління, важливо забезпечити не лише технологічну модернізацію та інтеграцію інноваційних практик, але й активне впровадження культурних змін у бюрократичних структурах. Стратегічний підхід до навчання та розвитку кадрів, який зосереджений на гнучкості, відкритості до змін та ефективному використанні технологічних можливостей, є невід'ємною частиною успішної трансформації. Крім того, урядам слід активізувати зусилля щодо відкритого діалогу з громадянами, щоб забезпечити їхнє залучення та підтримку у процесах реформування публічного управління. Такий комплексний підхід не тільки сприятиме ефективному виконанню публічних завдань, але й забезпечить стійкість системи управління перед викликами майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Борщевський В. В., Василиця О. Б., Матвеев Є. Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування. 2022. № 2 (76). С. 30–35.
2. Огли Рагімов, Фаіг Вагіф. Формування сучасної парадигми публічного управління в умовах глобалізації та децентралізації. Центральнотукраїнський вісник права та публічного управління, 2023, 2: 43-50.
3. Яремко І. І. Ефективність публічного управління та адміністрування: проблеми та напрями вдосконалення процесів оцінювання. Management and entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development. 2022. Част. 4, № 1. С. 49-56.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Маммедов Арслан Олегович

ORCID ID: 0009-0003-1933-2179

аспірант ОНП «Публічне управління та адміністрування»

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Анотація. В останні десятиліття світова спільнота стикається зі зростаючою проблемою зміни клімату та вичерпання традиційних джерел енергії. У зв'язку із цим зростає інтерес до відновлювальної енергетики, яка є екологічно чистим та стійким варіантом виробництва енергії. Військова агресія Росії актуалізувала питання енергетичної незалежності України та необхідності пошуку альтернативних джерел енергії для підтримки сталого розвитку економіки та життєдіяльності країни. В умовах руйнування ворогом теплової енергетики та електромереж України, держава має інтенсифікувати розвиток сектору відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) та прискорити енергетичний перехід. Це питання національної безпеки, і Україна повинна повною мірою використовувати свій науково-технічний потенціал, а також досвід країн, які вже досягли певних успіхів у впровадженні сучасних технологій у сфері ВДЕ. У статті розглядаються тенденції та перспективи розвитку сектору ВДЕ в Україні в період війни та післявоєнний період, зосереджуючи увагу на основних аспектах, взятих з європейського досвіду.

Метою статті є аналітичний огляд сектору відновлювальних джерел енергії в Україні та Європейському Союзі (ЄС), окреслення основних тенденцій розвитку галузі ВДЕ, як невід'ємної складової частини об'єднаної енергетичної системи України, а також розгляд стратегій країн ЄС у сфері ВДЕ.

Наукові дослідження в галузі відновлювальної енергетики в Україні займається численна група вчених та науковців. Серед них С.О. Кудря, М.П. Кузнецов, Л.В. Яценко, Д.В. Бондаренко, Т.В. Суржик та інші. У даний час існують численні українські наукові установи, які активно займаються дослідженнями в галузі відновлювальної енергетики, провідними з яких є: Інститут відновлювальної енергетики Національної академії наук України (ІВЕ НАНУ), Інститут енергозбереження та енергетичного менеджменту Національної академії наук України (ІЕЗ), Центр Разумкова. Однак, питання розвитку відновлювальної енергетики під час війни та післявоєнний період набувають нового, більш актуального значення, тому потребує додаткових досліджень.

Виклад основного матеріалу. До повномасштабного вторгнення частка відновлювальної енергетики складала 8,3% в об'єднаній енергетичній системі держави.

Найбільша кількість об'єктів ВДЕ була збудована у 2019-2020 роках – у період, коли діяв високий "зелений" тариф (0,15 € за 1кВтг), а вже до кінця 2021 року загальні інвестиції у галузь склали 12 млрд. дол. [1] – для порівняння, у цей час інвестиції у видобувну та переробну промисловість склали 7 млрд. дол.

Станом на 31.12.2021 р. встановлена потужність об'єктів ВДЕ в Об'єднаній енергетичній системі України, які безпосередньо підключені до мереж і відпускають

електричну енергію, становило [2]:

- вітрові електростанції (ВЕС) — 1 529 МВт;
- сонячні електростанції (СЕС) — 6 365,3 МВт (у тому числі, СЕС домогосподарств 1 205,3 МВт);
- біоелектростанції (БіоЕС) — 254,2 МВт;
- мікро-, міні- та малі гідроелектростанції (ГЕС) — 192,9 МВт.

За даними Національної комісії, що здійснює регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, станом на 31.12.2021 року, встановлена потужність сектору відновлюваної енергетики України досягла **9655,9 МВт**, включно з сонячними установками для приватних домогосподарств (дСЕС), або 8 450,8 МВт — без дСЕС.

Загальна встановлена потужність **сонячної енергетики** на кінець 2021 року склала 7 586,3 МВт (включно з домашніми СЕС) [1].

На початок 2022 року за загальною встановленою потужністю з ВДЕ лідерами серед усіх областей України є Дніпропетровська (1350,06 МВт), Херсонська (1139,65 МВт) і Миколаївська області (1121,16 МВт). На усі ці області припадає понад 37,3% усіх потужностей ВДЕ в Україні [3].

Збройна агресія Росії проти України призвела до значних збитків у всіх сферах життєдіяльності країни, в тому числі в енергетичному секторі.

За попередньою оцінкою міністра енергетики Германа Галущенка до кінця жовтня 2022 року із експлуатації довелося вивести близько 75% вітрових і 45-50% сонячних станцій. Більшість з них розташовані на Півдні і Сході України [4].

Однак, експерти можуть лише приблизно оцінювати збитки в секторі ВЕД, завдані війною, адже до багатьох об'єктів у спеціалістів та ремонтних груп немає фізичного доступу.

За інформацією Energy Charter Secretariat, 13% потужностей сонячної генерації розташовані на окупованих територіях, з яких 8% були пошкоджені або знищені. Приблизно 80% потужностей вітрогенерації також опинилися під окупацією, а частина з них зазнала ушкоджень від обстрілів. Також відомо, що 2% біоенергетичних потужностей та принаймні 4 біогазові заводи піддалися руйнації [5].

В той же час, деякі об'єкти на деокупованих територіях вдається знову вводити в експлуатацію. В січні 2023 року відновила роботу Трифонівська сонячна електростанція потужністю 10 МВт. Це перший деокупований об'єкт у с. Трифонівка, Херсонської області компанії ДТЕК.

На сьогоднішній день електростанція працює на 15% своєї встановленої потужності та паралельно проводяться відновлювальні роботи.

Попри війну та щоденні ракетні загрози, у травні 2023 року була відкрита перша черга Тилігульської вітряної електростанції (проектна потужність 114 МВт), яка розташована на березі Тилігульського лиману у Миколаївській. Це перший масштабний проект в секторі «зеленої» енергетики після початку повномасштабного вторгнення [6].

Передбачається, що після завершення робіт потужність ВЕС становитиме 500 МВт. Це зробить її найбільшою ВЕС у Східній Європі і дозволить зменшити викиди вуглецю на 400 тисяч тон щорічно.

Це перша в світі вітроелектростанція, яка будується під час війни. Перша черга Тилігульської ВЕС, яка розташована лише за 100 км від окупованої росією території [6].

Європейські стратегії розвитку ВДЕ. Європейський союз одним із перших почав використовувати відновлювані джерела енергії та продовжує залишатися лідером у цій галузі. ЄС активно розробляє і впроваджує стратегії розвитку «зеленої

енергетики».

Планується, що до 2030 року країни Європейського Союзу будуть використовувати 69% електроенергії з відновлювальних джерел [7].

На рис. 1 зображено динаміку використання ЄС «чистих» (без викидів CO₂ в атмосферу) та викопних джерел енергії, починаючи з 2003 року та прогнозовані перспективи до 2030 року [8].

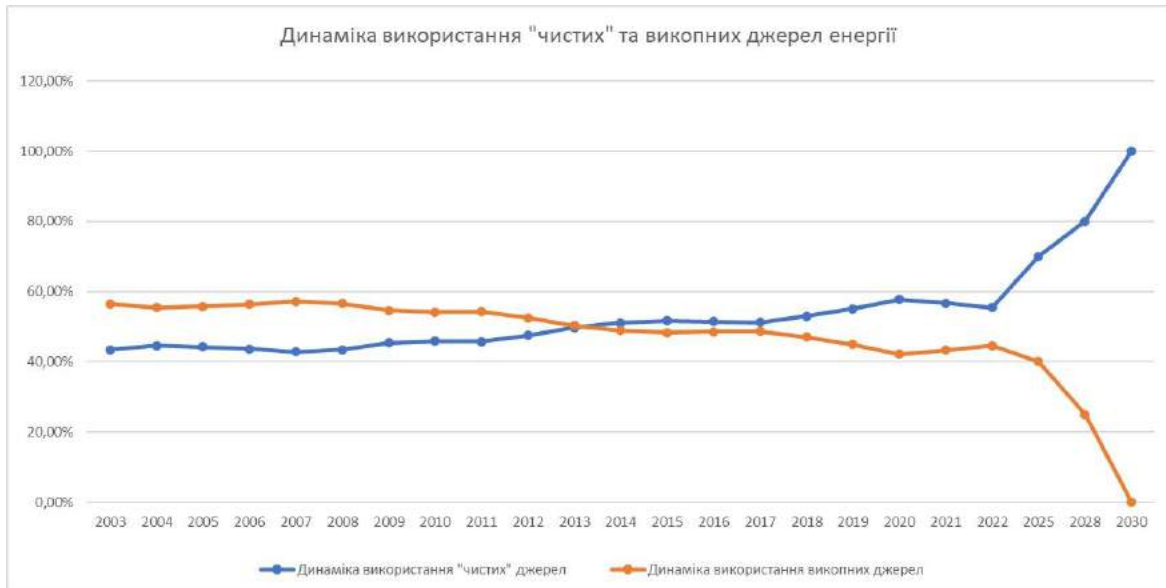

Рис. 1. Динаміка використання «чистих» та викопних джерел енергії в ЄС

Аналізуючи дані графіки, можна зробити висновок, що підписання Паризької кліматичної угоди у 2015 році, стало відправною точкою для збільшення частки «чистих» джерел енергії, зокрема активний розвиток та збільшення інвестицій у «зелену» енергетику.

У 2020 частка електроенергії з викопних джерел у Європі наблизилася до історично низького показника у 42,2%, а з «чистих» джерел без викидів CO₂ – 57,8%.

Сьогодні політика Європи спрямована на максимальне скорочення залежності від російського викопного палива за рахунок підвищення темпів розвитку відновлюваних джерел енергії.

Згідно з останніми дослідженнями британського аналітичного центру EMBER частка відновлювальних джерел енергії станом на кінець 2023 року в загальному енергетичному балансі ЄС склали 44%, що є рекордним показником з початку впровадження ВДЕ. На думку багатьох європейських експертів в галузі енергетики, процес «зеленого» переходу є незворотнім.

Таблиця 1

Загальний енергетичний баланс ЄС 2021 – 2023 рр.

Джерело енергії	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Вугілля	14,6%	16,2%	12,3%
Газ	19,0%	19,3%	16,8%
Атомна енергія	25,4%	21,9%	22,9%
Сонце	5,7%	7,6%	9,1%
Вітер	13,5%	15,1%	17,6%
Гідроенергетика	12,1%	10,0%	11,8%
Інші	9,7%	9,9%	9,4%

дані сформовано з [9].

Як показують дослідження EMBER, у 2023 році вироблення електроенергії з сонця та вітру в ЄС зросло сумарно на 7,5%, порівняно з 2021 роком. В той же час використання викопних джерел енергії, таких як газ та вугілля, знизилось на 4,5%, що свідчать про динамічний розвиток ВДЕ.

У 2023 році у вітроенергетиці спостерігається рекордний річний приріст вироблення електроенергії на 55ТВтгод. Це призвело до того, що вперше в європейській історії вітрова генерація перевищила газову [9].

Європейська комісія офіційно представила проект Європейського закону про клімат (European Climate Law). Документ передбачає досягнення країнами Євросоюзу 100 %-ї вуглецевої нейтральності до 2050 року, а його основні положення були представлені в Європейській «зеленій угоді» в грудні 2019 року. Законопроект містить юридично обов'язкові цілі щодо досягнення нульових викидів парникових газів до 2050 року [10].

Європейські країни ставлять за мету повністю відмовитись від викопних джерел енергії до 2040 року. На даний момент країни ЄС слідує своїм амбітним планам та розробляють відповідні енергетичні стратегії на урядових рівнях.

Україна є безпосередньою частиною європейської енергетичної системи і має забезпечувати виконання міжнародних зобов'язань щодо підвищення енергоефективності та декарбонізації економіки відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС, Паризької угоди, Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, Європейського зеленого курсу [11].

Метою України, як одного із підписантів цієї Паризької угоди – це скорочення викидів вуглекислого газу на 40 % до 2030 року, також на 70 % до 2050 року.

У червні 2023 року під час Конференції з відновлення України в Лондоні міністр енергетики Герман Галущенко презентував Енергетичну стратегію України до 2050 року. Відповідно до неї, передбачається відновлення енергетичного сектору за найсучаснішими технологіями, зміцнення стійкості системи та посилення енергетичної безпеки України і європейського континенту в цілому [11].

Ключове ж завдання стратегії – перетворити Україну на енергетичний хаб Європи, який допоможе континенту остаточно позбутися залежності від російського викопного палива завдяки виробленій в нашій країні чистій енергії [11].

Так, Україна має потенціал до 2050 року наростити потужності:

- вітрової генерації – до 140 ГВт;
- сонячної – до 94 ГВт;
- накопичувачів енергії (energy storage) – до 38 ГВт;
- атомної генерації – до 30 ГВт;
- ТЕЦ та біоенергетичних потужностей – до 18 ГВт;
- гідрогенерації – до 9 ГВт.

Як закладено в стратегії, загальні інвестиційні можливості для нових енергетичних потужностей складають 383 млрд дол. Зокрема вітрової генерації – 134 млрд дол., сонячної – 62 млрд дол., водневих технологій – 72 млрд дол., energy storage – 25 млрд дол., атомної генерації – 80 млрд дол. і систем передачі – 5 млрд дол., гідроенергетики – 4,5 млрд дол.[11].

Перехід від застарілої моделі функціонування енергетичного сектору ставить перед Україною нові економічні та технологічні виклики, але водночас відкриває нові можливості для пошуку та впровадження інноваційних розробок у галузі видобутку, переробки викопних видів палива, виробництва, трансформації, постачання і споживання енергії, що зумовлює потребу у формуванні нової енергетичної політики держави [12].

Висновки. Європейський досвід в галузі відновлювальної енергетики є надзвичайно важливим для розвитку цього сектору в Україні. Європейські країни, такі як Німеччина, Данія, Швеція мають значний досвід у використанні відновлювальних джерел енергії, таких як вітрова та сонячна енергія. Україна може використати цей досвід для швидкого впровадження сучасних технологій та оптимізації процесів.

Європейські країни вже пройшли шлях реформ та модернізації своїх енергетичних систем. Україна може використати їхній досвід у плануванні, управлінні та оптимізації енергетичних мереж для забезпечення стійкості та надійності енергопостачання.

Перенесення європейського досвіду є ключовим елементом для України в досягненні своїх цілей у розвитку відновлювальної енергетики, покращенні стійкості енергопостачання та досягненні енергонезалежності.

Список використаних джерел:

1. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни, дослідження Центру Разумкова за редакцією В.Омельченка, 11 листопада 2022, URL: <https://razumkov.org.ua/statti/sekto-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny> (дата звернення 08.03.2024р.).
2. Національна рада з відновлення України від наслідків війни Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Енергетична безпека», стр.20.
3. Щорічний Звіт УВЕА «Вітроенергетичний сектор України 2021. Огляд ринку», URL: <http://uwea.com.ua/ua/news/entry/>.
4. Що залишилося від «зеленої енергетики» в Україні. Економічна правда, 24 травня 2023р., URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/05/24/70043>.
5. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення, березень 2023 року, URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf.
6. ДТЕК запусив в роботу нову вітроелектростанцію на Півдні України, 22 травня 2023, URL: <https://dtek.com/media-center/news/dtek-opens-wind-farm-in-ukraine-amid-war-to-build-back-greener-after-russian-attacks-/>.
7. European Electricity Review 2023, 31 January 2023, URL: <https://ember-climate.org/insights/research/european-electricity-review-2023/>.
8. Ember – Національні плани ЄС по скороченню використання викопного палива, Червень, 2022 р., URL: <https://ember-climate.org/insights/research/eu-slashes-fossil-fuels/#supporting-material>.
9. European Electricity Review 2024., Sarah Brown, Dave Jones, 7 February 2024, URL: <https://ember-climate.org/insights/research/european-electricity-review-2024/>.
10. Net-Zero Emissions by 2050, URL: https://nap.nationalacademies.org/resource/other/dels/net-zero-emissions-by-2050/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw8diwBhAbEiwA7i_sJcUe2EBsYM9YAXoxKNen7MK97ZgoesPZU7hYQZJii6kWRuch04Pj4RoC1xoQAvD_BwE.
11. Стратегія майбутнього: Україна - це енергетичний хаб, який допоможе Європі позбутися залежності від росії, 21 червня 2023, URL: <https://www.mev.gov.ua/novyna/stratehiya-maybutnoho-ukrayina-tse-enerhetychnyy-khab-yakyy-dopomozhe-yevropi-pozbutysya>.
12. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 No 605-р. Урядовий кур'єр. 2017. 8 верес. (No 167).

ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ УПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ»

Хожило М.Е.

канд. техн. наук, докторант
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

Упродовж кількох останніх десятиліть значно актуалізувалась проблема боротьби із зміною клімату та її негативними наслідками. Політичні лідери країн світу очолили боротьбу із кліматичними загрозами на основі усвідомлення необхідності кардинальної зміни на національному рівні існуючих моделей економічного розвитку, заснованих на засадах екстенсивного підходу, на нові моделі розвитку національної економіки, базисом якої виступали б відновлювальні технології виробництва та споживання.

Такий підхід концептуалізував ідею інтеграції Цілей Сталого Розвитку (Резолюція ООН, 2015 р.) з ініціативою боротьби із забрудненням навколишнього середовища та кліматичними змінами на основі формування та реалізації Концепції «зеленої трансформації» суспільного розвитку [1]. Серед основних ЦСР, які корелюють із положеннями Концепції «зеленої трансформації», можна особливо виділити такі: *подолання бідності та голоду; якісна та доступна освіта та охорона здоров'я; чиста вода та гігієна; доступна чиста енергія; відповідальне виробництво та споживання; збереження морських і наземних екосистем; партнерство для сталого розвитку; боротьба зі зміною клімату та її наслідками.*

Необхідно акцентувати, що на національному рівні досягти визначених цілей та упровадити належним чином засади «зеленої трансформації» неможливо без ефективної системи державного управління цими процесами. На нашу думку, ключовими аспектами державноуправлінської діяльності у напрямку упровадження та розвитку «зеленої трансформації» є такі:

1. *Формування та реалізація політики «зеленої трансформації» на національному рівні.* Уряди держав визначають стратегії та політику, спрямовану на упровадження засад «зеленої трансформації» в усі сфери суспільного життя шляхом прийняття законів, що регулюють викиди парникових газів, субсидування відновлюваних джерел енергії, просування екологічно чистих технологій та інші заходи.

2. *Фінансова підтримка.* Уряди можуть виділяти кошти на підтримку проектів, спрямованих на «зелену трансформацію», через національні бюджети, фонди та гранти (інвестиції у відновлювані джерела енергії, енергоефективність, інфраструктуру громадського транспорту тощо).

3. *Правила та норми.* Уряди можуть встановлювати стандарти та норми щодо енергоефективності, екологічної безпеки, утилізації відходів та інших аспектів екологічної трансформації. Це сприятиме розвитку інновацій та впровадження «зелених технологій» у приватному секторі.

4. *Освіта та інформація.* Уряди можуть проводити освітні кампанії та програми для підвищення обізнаності громадськості щодо проблем навколишнього середовища та важливості національної політики «зеленої трансформації». Це сприяє формуванню екологічної поведінки та підтримки «зеленої трансформації» з боку суспільства.

5. *Міжнародна співпраця.* Уряди відіграють важливу роль у міжнародній

співпраці щодо зміни клімату та екологічної трансформації шляхом участі у міжнародних переговорах, укладанні міжнародних угод, співпраці з іншими країнами для вирішення глобальних екологічних проблем.

Отже, національні уряди відіграють важливу координуючу роль у сприянні та здійсненні екологічних перетворень, необхідних на національному рівні для досягнення глобальних цілей щодо обмеження зміни клімату та забезпечення сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. UN (2015). The Paris Agreement. URL: https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf.

РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЇ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Корнілова Ірина Миколаївна

ORCID ID: 0000-0003-0715-5825

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
інноваційної та інвестиційної діяльності

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Приймак Василь Михайлович

ORCID ID: 0000-0002-6525-7988

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
інноваційної та інвестиційної діяльності

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Посилення ролі інтелектуальної власності у забезпеченні конкурентоспроможності інноваційних компаній на ринках наукоємної продукції обумовлюють потребу виваженого підходу до формування портфелю об'єктів інтелектуальної власності, забезпечення збалансованості його структури та напрямів використання, розробки й реалізації стратегій інтелектуальної власності.

У наборі стратегій інтелектуальної власності сучасних інноваційних компаній останнім часом збільшується увага до стратегій комерційної таємниці, що логічно пов'язано з зростанням її значення у забезпеченні конкурентних переваг у сучасному інноваційному просторі. Комерційна таємниця перетворюється на важливий інструмент захисту результатів інтелектуальної діяльності поряд з патентами, торговельними марками та авторськими правами.

Водночас, не дивлячись на значні переваги, які надає своєму власнику комерційна таємниця, є ряд застережень, які потрібно враховувати при прийнятті рішень щодо збереження результатів своїх досліджень та розробок як комерційної таємниці.

Серед вагових ризиків використання формату комерційної таємниці є ризик розкриття змісту конфіденційної інформації про науково-технічні розробки внаслідок реінжинірингу (зворотного проектування). Ступінь цього ризику визначається рівнем очевидності об'єкту інтелектуальної власності, який втілений у наукоємному продукті або технології. Неочевидність, складність розкриття сутності певної науково-технічної розробки створюють суттєві бар'єри процесу відтворення (копіювання) іншими учасниками ринку відповідного нововведення. У протилежному випадку власник комерційної таємниці незахищений від конкурентів через зворотне проектування. В управлінській практиці слід враховувати, що гальмуючий ефект для копіювання посилюють випадки поєднання у складній наукоємній продукції різних видів некодифікованих ноу-хау.

Певну загрозу для компаній, що зберігають результати своєї інноваційної діяльності як комерційна таємниця, становлять ризики паралельної, незалежної розробки. Ймовірність таких ризиків знаною мірою пов'язана зі рівнем конкуренції, інноваційної активності гравців у відповідному сегменті ринку, з трендами та швидкістю морального старіння. Компанії бажано оцінити рівень свого дослідницького лідерства у відповідному напрямку науково-технічних розвідок. При відсутності суттєвих часових переваг щодо випередження конкурентів існує ризик

розробки тотожного нововведення іншими компаніями, отже, використання ними стратегії патентування. Її наслідком є оприлюднення, розголошення сутності інформації, яка зберігається як комерційна таємниця, руйнування її статусу (комерційної таємниці), отже, й платформи для отримання доходу та конкурентних переваг.

Певним інструментом, протидіючим цим загрозам, фахівцями [1] вважається використання стратегії добровільного розкриття. Вона орієнтована на те, щоб змусити конкурента вийти з патентної гонки. Часто інноваційні лідери використовують цю стратегію у комбінації зі стратегією комерційної таємниці через механізм часткового розкриття певної науково-технічної інформації, щоб зняти у потенційних розробників мотивацію до реалізації стратегії патентування у відповідній площині досліджень.

Не слід нехтувати ризиками промислового шпигунства. Результати аналітичних досліджень [2] засвідчують, що збитки від крадіжки комерційної таємниці оцінюються в розмірі 1-3% ВВП розвинених країн, при цьому лише для США вони становить від 180 до 540 млрд. доларів. Сучасна практика промислового шпигунства демонструє наявність широкого арсеналу інструментів, технологій його проведення. В умовах інтенсивного поширення процесів діджиталізації, яка набуває глобального характеру, промислове шпигунство набуває нового характеру, перетворюючись значною мірою на кіберпромислове шпигунство. Останнє часто називається «тихим злочином», вважається кращим методом для тих, хто займається промисловим шпигунством [3] і розглядається фахівцями [4] як крадіжка або копіювання фізичного документа чи предмета з оцифруванням інформації (що зберігається як комерційна таємниця) через незаконний доступ до комп'ютерних мереж. Вже зараз, за експертними оцінками [5], втрати від кіберзлочинності становлять до 0,8 відсотка світового ВВП, або 600 млрд. доларів на рік. Ризики втрати комерційної таємниці внаслідок успішних кібератак можуть стосуватися як оперативних, так і стратегічних негативних наслідків. Так, у кіберкрадіжці комерційної таємниці лише 10% витрат є негайними та прямими наслідками, решта 90% – це довгострокова втрата ноу-хау, конкурентної переваги та робочих місць [6]. Загалом, згідно зі звітом, підготовленим для Європейської комісії [7] серед негативних наслідків крадіжки комерційної таємниці компаній, насамперед, виділяються: втрати продажів; репутаційні збитки, додаткові витрати на внутрішнє розслідування; збільшення витрат на захист; витрати на ведення переговорів; витрати на моніторинг, судовий розгляд тощо.

Таким чином, усвідомлення можливих ризиків компанії щодо об'єктів інтелектуальної власності при обранні формату комерційної таємниці потребує посиленої уваги до створення дієвих механізмів режиму її захисту. Збільшується значення здійснення дієвого контролю доступу до інформації, що зберігається як комерційна таємниця, створення надійного технічного, нормативного, юридичного забезпечення відповідної системи управління. Комплексне вирішення цих завдань сприятиме підвищенню ефективності використання комерційної таємниці компанії.

Список використаних джерел:

1. Crass, D., Valero, F. G., Pitton, F., Rammer, C. (2019) Protecting Innovation Through Patents and Trade Secrets: Evidence for Firms with a Single Innovation. *International Journal of the Economics of Business*, 26:1, 117-156. <https://doi.org/10.1080/13571516.2019.1553291>.
2. Ciuriak, D., Ptashkina, M. (2021) Quantifying Trade Secret Theft: Policy Implications. Centre for International Governance Innovation. <https://www.cigionline.org/static/documents/documents/no.253.pdf>.

3. Searle, N. (2021) The economic and innovation impacts of trade secrets. Intellectual Property Office. <https://www.gov.uk/government/publications/economic-and-innovation-impacts-of-trade-secrets/the-economic-and-innovation-impacts-of-trade-secrets>.
4. European Commission (н.д.). FAQ: Protection against the unlawful acquisition of undisclosed know-how and business information (trade secrets). https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy/intellectual-property/trade-secrets/faq-protection-against-unlawful-acquisition-undisclosed-know-how-and-business-information-trade_en.
5. The economic impacts of cybercrime: how it costs us all. (2022) <https://mitigatecyber.com/the-economic-impacts-of-cyber-crime-how-it-costs-us-all/>.
6. Study on the scale and impact of industrial espionage and theft of trade secrets through cyber. (2019) Pwc. <https://www.pwc.com/it/it/publications/docs/study-on-the-scale-and-impact.pdf>.
7. Study on Trade Secrets and Confidential Business Information in the Internal Market. (2013) Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs Prepared for the European Commission. 150 p.

РОЛЬ ЛІДЕРСТВА У ПРОЦЕСІ ЗМІН: ВІДКРИТТЯ НОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ВИРІШЕННЯ ВИКЛИКІВ

Бурківська Тетяна Олександрівна

здобувачка вищої освіти економічного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Мрочко Ігор Ігорович

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Томчук Олеся Валеріївна

д-р. екон. наук, професор
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Постановка проблеми. Умови, в яких діють підприємства, країни та суспільство в цілому постійно змінюються. Ці зміни створюють нові завдання та виклики, які потребують ефективних рішень та стратегій. Нові технології, інструменти та підходи до управління стають ключовими вирішенням цих проблем, відкриваючи шляхи до покращення ефективності та розвитку. У цьому контексті особливе значення набуває функція лідерства. Ефективне лідерство під час періоду змін визначається не лише компетентністю та характером лідера, але і його здатністю адаптуватися до нових умов, мотивувати та вдосконалювати команду, спрямовуючи її зусилля на досягнення спільних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема лідерства завжди була однією з найбільш дискусійних у нашому суспільстві. Було проведено значну кількість наукових досліджень з цього питання вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед них були О. Романовський, Т. Гура, В. Ягоднікова, П. Друкер, М. Лінські, Ш. Робертс, А. Клейнер та інші. Однак більший акцент ставився на теоретичну складову, встановлюючи загальні принципи походження, функціонування та напрями розвитку лідерства.

Метою дослідження є аналіз впливу лідерства на процеси змін у організаціях, зокрема виявлення його ролі у відкритті нових можливостей та вирішенні викликів, що виникають у зв'язку зі змінами.

Основна частина. В сучасному світі, де зміни стали не лише необхідністю, але й постійною реальністю, роль лідерства набуває особливого значення. Лідери виявляються на передовій у керуванні змінами та впливають на розвиток своїх організацій чи команд [1]. Одним з ключових аспектів лідерства в цьому контексті є їхня здатність відкривати нові можливості та ефективно вирішувати виклики, що супроводжують процеси змін. Розглянемо детальніше, як саме лідерство впливає на ці аспекти та як воно сприяє відкриттю нових можливостей та вирішенню викликів у процесі змін (табл. 1).

З табл. 1 можемо побачити, як лідерство впливає на відкриття нових можливостей у процесі змін. Ефективні лідери виявляються на передовій у створенні візії, що спрямована на майбутні можливості, стимулюють інновації серед своєї команди, мотивують співробітників для активного пошуку нових можливостей, сприяють відкритій комунікації та систематичному аналізу ринкових умов. Всі ці

аспекти дозволяють лідерам знаходити та використовувати нові можливості для успішної адаптації до змін і досягнення стратегічних цілей організації.

Таблиця 1

Вплив лідерства на відкриття нових можливостей

Аспекти лідерства	Вплив на відкриття нових можливостей
Візія та стратегія	Створення чіткої візії та стратегії, що спрямована на нові можливості
Стимулювання інновацій	Підтримка та стимулювання інновацій та творчого мислення
Мотивація співробітників	Стимулювання та мотивація співробітників для активного пошуку та використання нових можливостей
Сприяння комунікації	Створення відкритого середовища для обміну ідеями та співпраці для виявлення нових можливостей
Систематичний аналіз	Проведення систематичного аналізу ринку та конкурентного середовища для виявлення потенційних можливостей

Беручи до уваги сучасні уявлення поняття лідерства, варто зазначити, що воно розглядається у вигляді здібностей особи мобілізувати потенційні психологічні потреби підлеглих й уміння вирішувати проблемні ситуації у разі їх виникнення. У такому сенсі, лідерство являє собою поняття субординаційних відносин, що виникають у процесі взаємодії учасників групи, при цьому, спонукання людей до певних дій перетворюються на їх участь, що дає конкретні результати.

Розглянувши поняття формального й неформального лідерства варто розрізнити поняття «лідер» та «керівник». Керівник (управлінець, менеджер) обов'язково є формальним представником групи, а лідер може бути й неформальним. В ідеальному випадку ці два поняття повинні ототожнюватися з однією особою. Але так буває не завжди. Тому, можемо зазначити, що ефективність роботи лідера визначає ступінь його впливу не тільки на членів колективу, а й на процес прийняття рішень. А ефективність діяльності керівника визначає ступінь досягнення загальних цілей організації. [2]

Лідер відіграє важливу роль у процесі змін. Це не лише управління самими змінами, але й активна участь у формуванні нових перспектив та виявленні можливостей, що виникають внаслідок цих змін. Лідери, які успішно керують процесом змін, стають ключовими фігурами, що забезпечують напрямок та мотивацію для досягнення нових цілей.

Ефективні лідери сприяють розвитку нових ідей та ініціатив серед своєї команди. Вони активно стимулюють інновації та творчість, заохочуючи відкритий обмін ідеями та експериментами. Це допомагає організаціям адаптуватися до змін у середовищі та зростати в умовах конкуренції. [3]

Лідери, які відкривають нові можливості, активно спілкуються зі своєю командою та стимулюють співпрацю між різними підрозділами. Вони встановлюють чітку систему комунікації, що сприяє обміну інформацією та ідеями, що є важливим для успішного розвитку організації в умовах змін.

У процесі змін лідери повинні бути готовими до прийняття ризику та відкритості до невизначеності. Лідерам необхідно бути готовими до проведення експериментів та оперативно змінювати стратегії відповідно до умов. Це допомагає їм успішно реагувати на нові виклики та пристосовуватися до змін у середовищі.

Висновки. Отже, лідерство відіграє критичну роль у процесі змін, створюючи візію, стимулюючи інновації, сприяючи комунікації та співпраці, а також приймаючи ризики та адаптуючись до невизначеності. Ефективні лідери не лише керують процесом змін, але й допомагають організаціям знаходити нові можливості для розвитку і конкурентоспроможності. Їхні дії сприяють відкриттю нових шляхів і

досягненню успіху в умовах постійної зміни.

Список використаних джерел:

1. Джур О., Джига Л., Саламаніна С. Антикризовий менеджмент і лідерство на високотехнологічних підприємствах. Економіка та суспільство. 2023. № (56). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-123>.
2. Гоменюк М.О., Загороднюк О.В. Лідерство: суть, принципи, моделі та значення в управлінській діяльності. Інтелект XXI № 1. 2023. С. 10 – 15.
3. Прилепа Н. В. Лідерство в системі управління підприємством. Вісник Хмельницького національного університету. 2019. № 5. С. 184–187. <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/39-16.pdf> (дата звернення: 15.04.2024).

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Ковальчук Ярослав Сергійович

здобувач вищої освіти економічного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Томчук Олеся Валеріївна

канд. екон. наук, професор
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Постановка проблеми. У динамічному бізнес-середовищі сучасності організації постійно стикаються з необхідністю впровадження змін. Ці зміни можуть бути викликані новими технологічними розробками, зміною законодавства, глобалізацією ринків або внутрішньо організаційними потребами. Проблемою є те, що процеси управління змінами часто супроводжуються опором персоналу, непорозуміннями та втратою продуктивності, що вимагає від керівництва розробки ефективних стратегій для їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні дослідження у сфері управління змінами акцентують на важливості гнучкості організаційних структур, розробці адаптивних стратегій лідерства. В сучасних публікаціях акцентується важливість лідерства та корпоративної культури, що сприяють постійному навчанню та інноваціям. Також наголошується на значенні залучення співробітників до процесу розробки та впровадження змін, а також на необхідності комплексного підходу до управління ризиками.

Метою дослідження є аналіз основних аспектів управління змінами в сучасних організаціях.

Основна частина. Проведення змін у сучасних організаціях потребує від керівництва не лише уважного планування, а й розуміння основних організаційних процесів. Ефективні стратегії управління змінами мають бути адаптивними, щоб враховувати як внутрішній стан організації, так і зовнішнє середовище, яке неперервно змінюється. Серцевиною успішного управління змінами є залучення співробітників, врахування їх зворотного зв'язку та опору до змін. Переконати людей в нагальній потребі змін та в їхніх перевагах можна через ефективне спілкування, освітні семінари та робочі групи. Не менш важливою є гнучкість управлінських процесів, що дозволяє оперативно реагувати на несподівані перешкоди та адаптуватися до нових умов. Організації повинні також постійно аналізувати ефективність впроваджених змін і бути готовими до їх корекції у відповідь на отримані результати та здобуті знання. Успіх управління змінами також залежить від здатності організації використовувати новітні технології для підтримки змінних процесів. Цифрові інструменти та платформи можуть сприяти більшій прозорості, забезпечувати точне відстеження прогресу та підвищувати загальну продуктивність. Враховуючи все вищевказане, стратегії управління змінами повинні відображати баланс між стратегічним плануванням та оперативною гнучкістю, оскільки лише так організації можуть успішно функціонувати у складних водах сучасного бізнес-середовища.[1]

Таблиця 1

Характеристика стратегій управління змінами

Стратегія управління змінами	Методи реалізації	Потенційні результати
Комунікативна стратегія	Регулярні зустрічі, інформаційні бюлетені	Збільшення залученості, зменшення опору до змін
Участь і залучення співробітників	Робочі групи, обговорення	Покращення інновацій, забезпечення підтримки змін
Адаптивне лідерство	Тренінги для лідерів, наставництво	Гнучке управління, ефективне рішення несподіваних проблем
Моніторинг і оцінка	Аналіз даних, звіти про прогрес	Оптимізація процесів, корекція стратегій
Технологічні інструменти	Цифрові платформи, автоматизація	Збільшення продуктивності, поліпшення управління інформацією

Дані сформовано з [2]

Коли організація впроваджує зміни, вона може стикнутися з рядом проблем, які можуть вплинути на успішність цього процесу. Ось деякі з них:

1. Опір змінам: Одна з найпоширеніших проблем—опір співробітників. Люди зазвичай відчують дискомфорт перед невизначеністю та можливими наслідками змін, що може призвести до небажання адаптуватися до нових процесів або систем.

2. Недостатня підтримка керівництва: Ефективне впровадження змін вимагає сильної підтримки з боку вищого керівництва. Якщо керівники не повністю залучені у процес або не надають достатньо ресурсів і підтримки, ініціативи змін можуть зазнати невдачі.

3. Недостатнє планування: Невдачі часто виникають через погано сплановані стратегії впровадження змін, які не враховують можливі ризики або не встановлюють чітких, досяжних цілей.

4. Комунікаційні бар'єри: Неясне або недостатнє спілкування про цілі та процеси змін може призвести до непорозумінь та зниження моралю серед співробітників.

5. Культурні розбіжності: Культура організації може опиратися змін, особливо якщо нові методи викликають конфлікт з усталеними нормами та цінностями.

6. Технологічні обмеження: Інколи організація може не мати технологічної бази або ресурсів для впровадження нових систем, що може ускладнити або затримати процес змін.

7. Згасання ентузіазму: З часом ініціативи щодо змін можуть зіткнутися з вичерпанням інтересу або ресурсів, що призводить до зниження мотивації продовжувати впровадження змін.[3]

Висновки. Управління змінами є критично важливим для досягнення довгострокового успіху сучасних організацій. Ефективні стратегії управління змінами мають бути адаптованими до специфіки організації та її корпоративної культури. Центральне місце в стратегіях займає людський фактор, і важливість залучення співробітників у процес змін не може бути недооціненою. В кінцевому підсумку, зміни мають бути спрямовані на підвищення конкурентоспроможності, гнучкості та інноваційної здатності організації.

Список використаних джерел:

1. Heath, Chip and Dan Heath. "Upstream: The Quest to Solve Problems Before They Happen." Avid Reader Press, 2020. P. 124-132.
2. Покотило Т. В. Управління організаційними змінами як складова забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Економіка та суспільство. 2020. № 22. С. 524–532.
3. Fullan, Michael and Quinn, Joanne. "Coherence: The Right Drivers in Action for Schools, Districts, and Systems." Corwin Press, 2020. 24-56.

СТРАТЕГІЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРОВІДНИХ КОМПАНІЙ США

Кошель Родіон Сергійович

Студент

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Підкамінний Ігор Миколайович

канд. екон. наук, доцент

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Ринкові умови постійно змінюються, що вимагає постійного оновлення стратегій для компаній. У зв'язку з цим, аналіз стратегії диференціації у провідних компаніях США враховує сучасні тренди і виклики, що є актуальними для бізнесу. У світі глобальних ринків конкуренція між компаніями надзвичайно висока. Стратегія диференціації дозволяє компаніям виділятися серед конкурентів за допомогою унікальних продуктів або послуг, які задовольняють потреби споживачів у специфічний спосіб. [1, с.37].

Це може охоплювати такі аспекти, як якість, дизайн, інновації, бренд, обслуговування клієнтів або унікальні функціональність. Основна мета стратегії диференціації – це створення конкурентної переваги, яка дозволить підприємству отримати більшу частку ринку або зберегти більше постійних клієнтів. Завдяки диференціації підприємство може також зазнавати меншого впливу конкуренції на ціни і більш ефективно зберігати свою прибутковість. Створення унікальних продуктів часто вимагає значних вкладень у дослідження та розробку, що може збільшити витрати компанії. Для підтримки конкурентної переваги компанії повинні постійно інвестувати в інновації та вдосконалення, що може бути вимогливим і часомоемним процесом.

У США є безліч провідних компаній, які успішно використовують стратегію диференціації для досягнення конкурентної переваги на ринку. Компанія «Apple Inc» вдало застосовує стратегію диференціації. Виразний і впізнаваний імідж бренду «Apple» дозволив компанії встановлювати високі ціни на свою продукцію, забезпечуючи їй значну цінову владу на ринку. Одним із ключових аспектів стратегії диференціації продуктів «Apple» є її зосередженість на створенні унікальної та згуртованої екосистеми обладнання, програмного забезпечення та послуг. Завдяки інтеграції своїх пристроїв, таких як iPhone, iPad, MacBook і Apple Watches, із такими операційними системами, як iOS і macOS, Apple забезпечує бездоганний досвід для користувачів усіх своїх продуктів. Цей екосистемний підхід зміцнив лояльність клієнтів і створив відчуття ексклюзивності, що дозволило компанії підтримувати вищі рівні цін порівняно з конкурентами [2].

Іншим важливим елементом стратегії диференціації продуктів «Apple» є акцент на дизайні та естетиці. Витончена та мінімалістична мова дизайну, яка використовується в її продуктах, стала синонімом бренду «Apple». Позиціонуючи свої продукти як преміальні та бажані, «Apple» змогла зберегти значну цінову владу, незважаючи на гостру конкуренцію в індустрії технологій. Apple стала першою компанією у США, вартість якої перевищила 700 млрд. дол. Компанія наймає 132 000 працівників на постійній основі станом на 2022 р. і має більше 500 магазинів роздрібною торгівлі. Її продажі у 2022 році становили 261,7 млрд. доларів, а дохід –

59,4 млрд. доларів США. Основним ринком збуту Apple залишаються країни Північної та Південної Америки [3].

Успішна диференціація бренду «Coca-Cola». Компанія «Coca-Cola» – це провідна світова компанія з виробництва напоїв, успішно застосувала диференціацію брендів як основну стратегію для збереження свого домінування на ринку. Здатність компанії диференціювати свою продукцію на основі сприйняття бренду та емоційного зв'язку дозволила їй встановлювати вищі ціни та підтримувати сильну цінову владу. Coca-Cola постійно позиціонує себе як постачальника щастя та моментів радості, використовуючи імідж свого бренду для створення унікальної емоційної привабливості. Завдяки своїм пам'ятним рекламним кампаніям, таким як культові «Share a Coca-Cola» та «Open Happiness», Coca-Cola успішно асоціює свій бренд із позитивними емоціями та спільним досвідом. Цей емоційний зв'язок дозволив компанії відрізнити свою продукцію від типових напоїв кола та виправдати преміальні ціни. На додаток до емоційного брендингу, Coca-Cola також диференціює свою продукцію за допомогою упаковки та пропозиції продуктів. Характерний контурний дизайн пляшки та червоно-білий логотип стали миттєво впізнаваними символами бренду Coca-Cola. Крім того, компанія розширила свій портфель продуктів, включивши широкий спектр варіантів, таких як Coca-Cola Zero, Diet Coke і Coca-Cola Life, задовольняючи різноманітні вподобання споживачів. Пропонуючи різноманітний вибір, Coca-Cola гарантує, що зможе задовольнити різноманітні потреби споживачів, зберігаючи свою цінову силу [4].

Глобальна мережа кав'ярень – «Starbucks», побудувала свій успіх на сильній стратегії диференціації продуктів, зосередженій на створенні унікального досвіду для клієнтів. Компанія успішно позиціонує себе як бренд кави преміум-класу, демонструючи вищі ціни та значну цінову владу на ринку. Одним із ключових факторів, які відрізняють «Starbucks» від конкурентів, є його зосередженість на наданні виняткового досвіду в магазині. Від затишної атмосфери до доброзичливих бариста, «Starbucks» створив привітну атмосферу, яка спонукає клієнтів проводити час у його кав'ярнях [5].

Відданість компанії обслуговуванню клієнтів та персоналізованій взаємодії сприяли почуттю лояльності та ексклюзивності серед її клієнтів, що дозволяло «Starbucks» підтримувати преміальні ціни на свої продукти. Крім того, компанія диференціювала свою продукцію за допомогою можливостей налаштування та персоналізації. Велике меню компанії пропонує широкий вибір кавових напоїв, що дозволяє клієнтам пристосувати напої до своїх уподобань. Від вибору типу молока до додавання сиропів і начинок, «Starbucks» гарантує, що клієнти зможуть створити персоналізований досвід кави. Це налаштування не тільки підвищує задоволеність клієнтів, але й виправдовує вищу ціну на продукти Starbucks порівняно зі стандартними пропозиціями кави [6].

Компанія «Tesla» – лідер у сфері електромобілів, який також використовує стратегію диференціації. Її автомобілі відомі своєю передовою технологією, дизайном та екологічною ефективністю. Компанія «Nike» є світовим лідером у виробництві спортивного одягу та взуття. Вона вдало використовує стратегію диференціації, пропонуючи високоякісні продукти з інноваційним дизайном та технологіями [7].

Отже, стратегія диференціації полягає в створенні унікальних продуктів або послуг, які відрізняються від конкурентів і пропонують споживачам додаткову цінність. Головна мета стратегії диференціації – забезпечення конкурентної переваги на ринку, що дозволяє підприємству залучати більше клієнтів та зберігати їх з

мінімальним впливом конкуренції на ціни. Досліджувані компанії демонструють різноманітність застосування стратегії диференціації в різних галузях та ефективність цього підходу для досягнення успіху на ринку. У цілому, стратегія диференціації є важливим інструментом стратегічного управління, який може допомогти підприємствам залучати та утримувати клієнтів, забезпечуючи їм унікальні продукти або послуги.

Список використаних джерел:

1. Біленький О. Ю. Аналіз конкурентних стратегій ТНК в умовах глобалізації економічної діяльності. Економічний аналіз: зб. наук. Праць. 2015. Том 21. № 2. С. 36-41.
2. Латинін Д. О. Стан та перспективи розвитку ТНК в світі та Україні. URL: http://www.rusnauka.com/38_NIEK_2018/Economics/2_181324.doc.htm.
3. Стратегія диференціації продуктів Apple. URL: <https://fastercapital.com/keyword/apples-product-differentiation-strategy.html>.
4. Конкурентні стратегії компанії Coca-Cola. 2021 URL: <https://medium.com/@shwethagowri/coca-cola-competitive-strategies-6af18bb70d6f>.
5. Стратегія компанії «Starbucks». 2022. URL: <https://www.starbucks.com/responsibility/sourcing/coffee/>.
6. Бізнес-стратегія Starbucks: огляд. URL: <https://research-methodology.net/starbucks-coffee-business-strategy-2/>.
7. Kristina Zucchi. Чим відрізняється бізнес-модель Tesla?2022. URL: <https://www.investopedia.com/articles/active-trading/072115/what-makes-teslas-business-model-different.asp>.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ПОСЛУГ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Аллабердієв Бешім

здобувач вищої освіти факультету бізнесу та соціальних комунікацій
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Україна

Науковий керівник: Галан Людмила Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-4118-9255

кандидат економічних наук, доцент

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Україна

На даний час система електронних комунікацій в Україні знаходиться на шляху швидкого розвитку, що в цілому орієнтоване на вхід української системи зв'язку в світову, як рівноправного партнера, тому саме питання якості являються досить важливими і актуальними.

Питаннями якості мобільного зв'язку займалися, як наші, так і зарубіжні вчені, а саме: О.Є. Володіна, Т.І. Гарайкіна, О.О. Голубицька, Е.Г. Кухаренко, М.М. Губіна, В.В. Величко, Е.А. Субботін, В.П. Шувалов, А.Ф. Тихонова, В.О. Тихвинський, С.В. Терентьев та ін. Але недостатньо повно вирішені всі питання стосовно якості мобільного зв'язку.

Метою даної роботи є підвищення рівня якості послуг мобільного зв'язку за рахунок удосконалення шляхів роботи оператора електронних телекомунікацій.

Характеристика якості як складної соціально-економічної категорії, визначається сукупністю споживчих властивостей, відповідних вимогам споживачів до конкретного виду послуг, ставить проблему поліпшення якості роботи зв'язку в розряд найважливіших і складніших галузевих проблем. Її рішення повинне ґрунтуватися на застосуванні принципів комплексності і системності, що забезпечує всесторонній облік і аналіз як можна більшого числа чинників, що впливають на рівень і динаміку якісних параметрів кінцевого продукту діяльності оператора мобільного зв'язку і вхідних в її склад господарюючих суб'єктів.

Складність даної проблеми обумовлена тим, що якість конкретних послуг виражається системою показників, невиконання кожного з яких означає зниження або втрату якості послуги в цілому. Крім того, поняття якості обслуговування і якості послуг є взаємозалежними і взаємодоповнюючими, а для споживачів вони часто тотожні [1].

Лідером на українському ринку електронних комунікацій є компанія ПрАТ «Київстар». Зі звітів, які оприлюднює щороку сама компанія, ця цифра сягає більше 26 мільйонів. Перевірка цієї інформації була здійснена Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації [2].

Доцільним є формування напрямів підвищення якості послуг та обслуговування користувачів оператора електронних комунікацій.

1. Здійснювати вибір найпрогресивніших і економічніших зразків устаткування для мобільного зв'язку, створених на основі світового досвіду.

2. Вдосконалення форм і методів обслуговування устаткування, своєчасної і якісної його профілактики, поточного і капітального ремонту.

3. Введення нового і модернізація існуючого устаткування мобільного зв'язку з метою розробки та впровадження послуг мобільного зв'язку нового покоління,

4. Розширення зони покриття мобільного оператора, та оптимізація схем побудови мереж мобільного зв'язку.

5. Забезпечити економічне стимулювання в мотивації праці:

1. Створити такі умови, при яких колектив буде зацікавлений в поліпшенні якості роботи мобільного зв'язку. (підвищення заробітної плати, путівки в будинки відпочинків, збільшення кількості вихідних днів, преміювання працівників.

2. Постійно підвищувати кваліфікацію працівників мобільного зв'язку, за рахунок оператора.

3. Впроваджувати прогресивні форми та методи обслуговування користувачів мобільних послуг.

Отже удосконалення якості роботи та якості послуг оператора електронних комунікацій забезпечать в подальшій перспективі стабільний розвиток, конкурентні позиції на ринку України, утримання гідних позицій на світових ринках, завоювання максимальної частки ринку електронних комунікацій, збільшення кількості абонентів, дотримання та забезпечення високих параметрів якості, завдяки цьому оператор матиме змогу стабільно та ефективно розвиватися в майбутні перспективі.

Список використаних джерел:

1. Гранатуров В. М., Литовченко І. В., Кораблінова І. А. Управління конкурентоспроможністю оператора телекомунікацій: навч. посіб.; за заг. ред. проф. Гранатурова В.М. К.: Кафедра, 2013. 256 с.
2. Яворський Олександр. Початок 5G в Україні – ринкові реалії. 2021. URL: <https://fru.ua/ua/media-center/blog/yavorskiy/pochatok-5g-v-ukrajini-rinkovi-realiji>.

СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ НА ФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Никончук Ангеліна Сергіївна

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня навчальної групи ЕПБ-21-1
Державний податковий університет, Україна

Сучасні системи суспільствознавства та освіти по всьому світу зазнають значних змін, оскільки традиційні методики набуття та передачі знань виявляються неефективними у вирішенні сучасних соціальних та гуманітарних викликів. [1] Зокрема, моделі, що базуються на жорсткому поділі праці, адміністративно-бюрократичних підходах, техноцентричному мисленні, а також споживацьких та ринкових орієнтаціях, виявляються недостатньо адаптованими для забезпечення гармонійного розвитку суспільства в соціально-гуманітарних аспектах. Це вимагає від освітніх установ впровадження нових підходів, які б враховували комплексність сучасних соціальних процесів та сприяли більш глибокому розумінню гуманітарних аспектів розвитку [2].

Оскільки освіта є невід'ємною частиною сучасного світу і відіграє ключову роль у задоволенні потреб різноманітних членів суспільства, її функції і значення не можна недооцінювати [3]. В основному, освіта сприяє соціалізації та інкультурації, допомагаючи молодшим поколінням асимілювати культурні цінності. Вона забезпечує передачу важливих знань, соціального досвіду, моральних цінностей та етичних норм від старших поколінь до молодших. Інші важливі аспекти освіти включають комунікативну та когнітивну функції. Комунікація через освіту відбувається більш цілеспрямовано та індивідуалізовано, на відміну від мас-медіа та мистецтва. Когнітивна функція освіти полягає в підтримці пізнання світу та передачі інформації.

В умовах сучасних викликів, зокрема війни та пандемії Covid-19, система освіти демонструє значну адаптивність і гнучкість [4]. Ці кризові ситуації стимулювали необхідність швидкого переосмислення та адаптації педагогічних методів та підходів, зокрема впровадження дистанційного навчання.

Адаптація до війни полягала в тому, що багато освітніх установ мусили знайти шляхи забезпечення безперервності освітнього процесу, незважаючи на руйнування інфраструктури, загрозу безпеці студентів та викладачів, а також перебої з електроенергією та інтернетом. Рішенням стало використання гнучких графіків, асинхронних онлайн курсів, які дозволяють студентам вивчати матеріал у зручний час, а також організація мобільних освітніх точок з доступом до інтернету в безпечніших місцях.

Вплив Covid-19 також кардинально змінив обличчя освіти. Школи, коледжі та університети, які до того часу в основному зосереджувались на традиційному очному навчанні, раптово опинились у ситуації, коли необхідно було перевести всі процеси в онлайн без втрати якості освіти. Завдяки розвитку цифрових технологій і платформ

для відеоконференцій, освітній процес зміг продовжуватися. Пандемія сприяла розвитку та впровадженню нових інтерактивних інструментів навчання, таких як VR (віртуальна реальність) та AR (доповнена реальність), які роблять навчання більш залучаючим та ефективним.

Крім технічних аспектів, обидві кризи підняли питання психологічної підтримки студентів та викладачів, оскільки стрес і анкіозність стали поширеними серед учасників освітнього процесу. Освітні установи розпочали включати програми психологічної підтримки, курси міндфулнес та стрес-менеджменту, які допомагають краще справлятися з викликами.

Таким чином, система освіти не лише адаптувалася до зовнішніх шоків, але й використала ці умови для трансформації та модернізації освітніх методик та інфраструктури, що зробило її більш стійкою і готовою до нових викликів майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Парфьонова Л. Г. Місце та роль системи вищої освіти у сучасному суспільстві. [Електронний ресурс]
URL:[http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/1324/1/Парфьонова Л. Г. МІСЦЕ ТА РОЛЬ СИСТЕМИ ВИЩОЇ.pdf](http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/1324/1/Парфьонова%20Л.%20Г.%20МІСЦЕ%20ТА%20РОЛЬ%20СИСТЕМИ%20ВИЩОЇ.pdf).
2. П.Г.Давидов. Сталий розвиток вищої освіти: сучасні тенденції [Електронний ресурс]
URL:https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/view/64/55.
3. Н. О. Сарбаш. Вища освіта у сучасному світі. [Електронний ресурс]
URL:https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1403/1/traektorii_stalogo_2019_ch2.pdf - page=12.
4. Вплив війни на вищу освіту в Україні: виклики та перспективи [Електронний ресурс]
URL: <https://cedos.org.ua/events/vplyv-vijny-na-vyshhu-osvitu-v-ukrayiny-vyklyky-ta-perspektyvy/>.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ: ВІД РАДЯНСЬКИХ КОРЕНІВ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Тетяна Семигіна

ORCID ID: 0000-0001-5677-1785

докторка політичних наук, професорка
Україна

Вступ. Соціальна робота в Україні, як і в багатьох інших країнах, пройшла значні трансформації з часів розпаду Радянського Союзу. Цей період характеризується як спробами відновлення професійної ідентичності серед соціальних працівників, так і пошуком нових методів реагування на економічні, політичні та культурні зміни. З початком російсько-української війни соціальна робота в Україні зіткнулася з новими викликами, які вимагають від фахівців не тільки професійної майстерності, а й здатності оперативного адаптуватися до екстремальних умов.

Ця теза висвітлює окремі питання еволюції соціальної роботи в Україні, з акцентом на впровадження нових практик і формування відповідей на кризові ситуації. У ній представлено авторське бачення динаміки розвитку вітчизняної соціальної роботи в контексті глобальних і локальних викликів.

Результати. Соціальна робота як професійна діяльність постала в Україні в 1990-х роках після розпаду Радянського Союзу. Проте виникла вона не на порожньому місці, а успадкувала бюрократичні та патерналістичні підходи соціального забезпечення, орієнтованого на грошові виплати, а також на інституційний догляд у великих соціальних закладах.

Огляд літератури [1; 2; 5; 7] дає підстави для тверджень, що поява соціальної роботи також відбувалась на тлі системних криз – політичних, економічних, соціальних та культурних, що виникли в результаті занепаду Радянського Союзу. Зросли такі проблеми, як безробіття, еміграція, бездомність та бідність, котрі посилили потребу в соціальних послугах. Однак, перші соціальні працівники опинились у системі, яка часто ігнорувала або вороже ставилася до соціальних проблем, при цьому вони діяли в умовах обмежених соціальних гарантій та недостатньої кількості благодійних організацій.

Специфічною особливістю першого етапу розвитку професійної соціальної роботи в Україні можна вважати те, що впровадження нових методів соціальної роботи відбувалось переважно завдяки міжнародній співпраці, «імпортованому знанню», не підкріпленому національними стандартами, правовим регулюванням та суспільним запитом. Інновації не набули інституціоналізації.

Починаючи з 2000-х в Україні було здійснено кілька спроб реформувати соціальні послуги з метою підвищення їхньої ефективності та доступності. Було впроваджено інститут фахівців соціальної роботи (який потім зазнав звуження та трансформації). Спостерігалась професіоналізація соціальної роботи, яка охоплювала підвищення кваліфікації соціальних працівників, введення комплексних та інтегрованих послуг, що відповідають ускладненим потребам населення і які потребують належної підготовки фахівців.

Навіть традиційні форми підтримки зазнавали змін. Зі стрімким старінням населення України зростає потреба в соціальних послугах для літніх людей, включаючи догляд вдома, денний догляд та спеціалізовані медико-соціальні послуги [8]. Це вимагало від системи соціальної роботи адаптації та розвитку нових форм

соціальної підтримки на рівні громад.

Принципово новий період в історії вітчизняної соціальної роботи почався у середині 2000-х [4; 6; 9]. По-перше, особливу увагу приділено децентралізації соціальних послуг, що передбачає передачу повноважень і ресурсів від центральної влади до місцевих громад. Це мало на меті надавати послуги більш гнучко та з урахуванням специфічних потреб місцевих жителів та груп. Однак, реформа була ускладнена через пандемію COVID-19 і не завершена.

По-друге, збройний конфлікт на території України змінив як попит на специфічні форми соціальної роботи, так і уявлення про роль соціальних працівників. Починаючи з 2014 року, військовий конфлікт на території сходу України зумовив потребу в нових соціальних послугах, зокрема у підтримці переселенців, реабілітації військовослужбовців та допомозі постраждалим від війни. Перед освітою із соціальної роботи постало завдання приділяти більше уваги методам та технологіями соціальної реабілітації.

З початком повномасштабного вторгнення в 2022 році ситуація значно погіршилася, що призвело до збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, масової фізичної та психологічної травматизації населення. Соціальні послуги та їх надавачі мусять адаптуватися до цих надзвичайних умов, включаючи масштабну психосоціальну підтримку та кризове втручання, програми повернення до суспільного життя травмованих на війні.

По-третє, в умовах війни значно активізувалася роль громад у наданні соціальних послуг, особливо на тлі зростання волонтерського руху і самоорганізації громадян. Громади стали ключовими учасниками в ідентифікації потреб та наданні відповідної допомоги у відновленні постраждалих регіонів, розгортанні підтримки для переміщених осіб.

Наразі суспільство та професійні спільноти в Україні все ще адаптуються до нових реалій, що вимагають значних зусиль у навчанні та організації соціальної роботи. При цьому попри певні кроки вперед у модернізації вітчизняної соціальної роботи, в Україні виникають нові виклики та проблеми, які потребують глибшого аналізу та специфічних рішень. Особливо це стосується врахування глобальних тенденцій, що впливають на соціальну роботу по всьому світу [3], та локальних викликів, які мають унікальний характер для України, спонукаючи до переосмислення традиційних практик.

На глобальному рівні визнано, що сучасна соціальна робота не просто все більше орієнтується на індивідуальні потреби клієнтів, а й прагне до побудови відносин, базованих на партнерстві та співпраці. Це передбачає активне включення клієнтів у процес визначення та реалізації їхніх потреб та цілей. Це суперечить виплеканим в Україні традиціям патерналізму.

Сучасна глобальна практика соціальної роботи зосереджується на використанні короткострокових стратегій, які підкреслюють сильні сторони клієнтів замість традиційного акценту на їхніх проблемах. Це спрямовано на швидке досягнення позитивних змін та стимулювання особистісного зросту. Такі підходи суперечать філософії соціального забезпечення, яке в багатьох випадках має статусний характер (обумовлений наявністю у людини певного захворювання, фізичного обмеження, соціального статусу абощо, в силу якого призначається соціальна підтримка від держави) і надається довічно.

Сучасна соціальна робота – це не лише надання соціальних послуг тим, хто їх потребує; вона охоплює стратегії, спрямовані на досягнення сталого розвитку, включаючи взаємодію з громадами для підвищення їхньої спроможності та

самодопомоги. Це означає, що соціальні працівники разом із громадами працюють над покращенням місцевих ресурсів, екологічної ситуації та місцевим економічним розвитком. Це мало відповідає вітчизняним уявленням про соціального працівника як представника «допоміжної професії», зосередженому на забезпеченні індивідуального догляду, що підкріплено нормативно-правовими вимогами щодо соціальних послуг.

Таким чином, одним із ключових викликів на національному рівні є не стільки брак фінансування, скільки ціннісний аспект, що формує суспільні очікування від соціальної підтримки. З одного боку, вітчизняна соціальна робота все ще функціонує у патерналістському контексті, за якого держава та соціальні працівники мають брати на себе повну відповідальність за соціальне забезпечення. З іншого боку, суспільство часто очікує від соціальної роботи негайних та конкретних результатів, не беручи до уваги довгострокову природу багатьох соціальних інтервенцій. Це може призводити до недооцінки важливості стратегічного планування та розробки комплексних підходів, які б враховували глибокі соціально-економічні корені багатьох проблем в Україні.

Висновки. З моменту проголошення Незалежності, соціальна робота в Україні пройшла шлях від радянських патерналістичних методів до сучасних клієнтоорієнтованих моделей. Реформи сприяли професіоналізації, комплексному наданню послуг та децентралізації, зміцнюючи місцеве самоврядування та здатність громад ефективно реагувати на соціальні виклики. Активізація громад в умовах війни підкреслює важливість підтримки місцевих ініціатив та необхідність удосконалення професійної компетентності соціальних працівників. Для підтримки системи соціальної роботи необхідне належне фінансування, підвищення кваліфікації та розробка політик, які відповідають як глобальним тенденціям, так і національним особливостям.

Список використаних джерел:

1. Полтавець, В., ред. (2000). Соціальна робота в Україні: перші кроки. Київ: КМ "Academia".
2. Семигіна, Т. (2007). Професіоналізація соціальної роботи: перерваний політ? Соціальний захист, 5, 41–44.
3. Семигіна, Т. (2024). Врятувати світ? Тренди в сучасній соціальній роботі. Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти: Зб.наукових праць (с.44-46) Рівне: МЦНД.
4. Столярик, О. & Семигіна, Т. (2023). Повернутися з війни: психосоціальна підтримка ветеранів/-нок та членів їхніх сімей. *Social Work and Education*, 10(1), 63–77.
5. Ramon, S., ed. (2000). *Creating Social Work and Social Policy Education in Kiev, Ukraine: an Experiment in Social Innovation*. Cambridge: Anglia Polytechnic University.
6. Semigina, T. (2019). Frustrations or moving forward? Ukrainian social work within the 'hybrid war' context. *European Social Work Journal*, 22(3), 446-457.
7. Semigina, T., Gryga, I. & Volgina, O. (2005). Social work education in Ukraine. In: Hamburger, F. et al. (eds). *Training for social professions in Europe* (vol. 3, pp. 152–170). Frankfurt am Main: Institut fur Sozialarbeit und Sozialpadagogik.
8. Semigina, T. & Karkach, A. (2021). The elderly care, active ageing and geragogy: could they co-exist in Ukraine and how? Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук. Вінниця: Європейська наукова платформа, <https://doi.org/10.36074/rodmrfsn.ed-2.04>.
9. Stoliaryk, O. & Semigina, T. (2022). «Does Chanhe Last?: Evaluating the Strength-Based Intervention for Families Raising Children with Autism. *The New Educational Review*, 69, 209-220.

СЕКЦІЯ VII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

АНАЛІЗ ВПЛИВУ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Зардов Ростислав Рустамович

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Фіалка Михайло Ігорович

канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Умови воєнного часу створюють особливі умови для розвитку та поширення кіберзлочинності, викликаючи низку проблем та викликів, які потребують уваги з боку правоохоронних органів. Аналіз впливу кримінального законодавства на кіберзлочинність в умовах воєнного часу є важливою, оскільки дозволяє розуміти, як правова система реагує на злочинні дії в кіберпросторі під час конфліктів та війн, а також визначати можливі шляхи подолання цих проблем і перспективи подальшого розвитку.

По-перше, аналіз впливу кримінального законодавства на кіберзлочинність в умовах воєнного часу виявляє виклики, що виникають у зв'язку з використанням кіберзлочинців для цілей військових операцій та гібридної війни. Злочинні групи та державні актори можуть використовувати кібератаки для руйнування критично важливої інфраструктури, відключення комунікаційних систем та проведення дезінформаційних кампаній, що створює серйозні загрози для безпеки та стабільності.

У зв'язку зі стрімким зростанням рівня кіберзлочинності, Верховна Рада України вжила заходів щодо оптимізації кримінального та кримінально-процесуального законодавства. Ці заходи спрямовані на удосконалення підстав та процедур притягнення кіберзлочинців до кримінальної відповідальності. Зокрема, були внесені зміни до таких законів, як "Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» з питання підвищення ефективності досудового розслідування "за гарячими слідами" та протидії кібератакам" No 2137-IX від 15 березня 2022 року та "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану" No 2149-IX від 24 березня 2022 року [1, С. 547].

Законодавство, таке як ЗУ № 2149-IX та № 2160-IX від 24 березня 2022 року, вносить зміни до Кримінального Кодексу України з метою підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю у воєнний період. Відбувається редагування статей ККУ, зокрема ст. 361 і 361-1, а також додавання нової статті 114-2, що визначає несанкціоноване поширення інформації в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Ці зміни ставлять перед правоохоронними органами нові виклики та вимагають більшої уваги до контролю та реагування на кіберзагрози. Особливість інформаційної ери полягає в тому, що фіксація та передача інформації стає більш доступною, що може сприяти поширенню неправдивої або шкідливої інформації.

Важливо враховувати, що така діяльність, навіть якщо її здійснюють особи з певним співробітництвом з іншими країнами, може нанести шкоду національній безпеці та допомогти ворогові, надаючи йому важливу інформацію. Така ситуація підкреслює важливість заходів щодо контролю та регулювання інформаційного простору в період воєнних конфліктів [2, С. 1288].

Також, варто зазначити, що існують специфічні аспекти правового регулювання кіберзлочинності під час воєнного часу. Воєнний стан може призвести до тимчасового введення спеціальних правових заходів, які регулюють кіберпростір із забезпеченням національної безпеки та оборони. Аналіз цих аспектів дозволяє з'ясувати, які нові законодавчі акти та політичні стратегії можуть бути введені для ефективного протидії кіберзлочинності в умовах воєнного конфлікту.

Важливою стратегією є співпраця з міжнародними партнерами у сфері кібербезпеки. Злочинні мережі та хакерські групи діють без врахування кордонів, тому важливо мати міжнародну співпрацю для обміну інформацією та спільних дій у боротьбі з кіберзлочинністю. Для досягнення мети забезпечення більш високого рівня мережевої та інформаційної безпеки необхідно вжити заходів у трьох основних напрямках:

- підвищити спроможність системи кібербезпеки на національному рівні;
- підвищити рівень пан-європейського співробітництва;
- запровадити управління ризиками та зобов'язати сповіщати про кіберінциденти операторів базових послуг та провайдерів цифрових послуг [4, С. 105].

По-друге, необхідно визначити ефективні методи протидії кіберзлочинності в умовах війни. Це може включати в себе розробку та вдосконалення кримінального законодавства для адаптації до сучасних кіберзагроз, забезпечення співпраці між правоохоронними органами та міжнародними партнерами, а також підвищення кібербезпеки та кіберрезилієнтності.

Для протидії кіберзлочинам виникла потреба у створенні нових структур у поліції всіх країн. Навіть Європейський центр по боротьбі з кіберзлочинністю (The European Cybercrime Centre (ЕСЗ або ЕС³)) був створений як частина Поліцейського офісу Європейського Союзу (Європолу) та має штаб-квартиру в Гаазі. Він координує міжнародну правоохоронну діяльність у сфері боротьби з комп'ютерною злочинністю та виступає як центр технічних експертиз у цьому напрямку [3, С. 212].

Підсумовуючи усе вище сказане, можна сказати, Підвищення ефективності протидії кіберзлочинності під час війни та посилення відповідальності за такі злочини вже давно було необхідним кроком. Новий закон розширює можливості правоохоронних органів у розслідуванні кіберзлочинів, передбачених статтями 361 та 361-1 Кримінального Кодексу України. Збільшення санкцій та додаткова криміналізація дій можуть знизити ймовірність нових злочинів. Також виправданим є введення відповідальності за злочини, вчинені у воєнний час. Суворі санкції за такі дії визначаються поточною ситуацією в країні, оскільки особи, які шкодять національним інтересам України чи українським громадянам у кіберпросторі, фактично допомагають агресору у війні і повинні нести відповідальність на рівні військових злочинців.

Ще одним із головних факторів протидії кіберзлочинності є комплексний підхід, який охоплює не лише правоохоронні органи та законодавство, але й враховує

взаємодію між різними секторами суспільства, розвиток інформаційно-аналітичних центрів та заохочення інновацій у сфері кіберзахисту. Тільки за умови взаємодії та координації всіх зацікавлених сторін можна забезпечити ефективний захист від кіберзагроз і зберегти безпеку та стабільність в цифровому світі.

Список використаних джерел:

1. Діброва Т.А., Пісенко Д.О., Сметаніна Н.В. Кіберзлочинність та кібершахрайство в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал, № 11/2022. С. 546-549. URL.: http://lsej.org.ua/11_2022/132.pdf.
2. Тимофєєва Л. Ю. Реформи кримінального законодавства в період війни. С. 1282-1288. URL.: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6380/13416-1?inline=1>.
3. В. Г. Пядишев. Національна поліція України у боротьбі з корисливими кіберзлочинами, що поширилися або виникли підчас агресії рф. Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір: матеріали науково-практичного онлайн-заходу. 29 квітня 2022 р. Одеса: ОДУВС, 2022. с. 212-313. URL.: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9e96d9d7-2d2d-4b67-a5e2-f187ebd1d895/content>.
4. Ольга Бакалінська, Олександр Бакалинський,. Правове забезпечення кібербезпеки в Україні. 9/2019 Адміністративне право і процес. С. 100-108. URL.: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/9/18.pdf>.

ВИМОГИ СПРЯМОВАНІ НА ВИЯВЛЕННЯ ДОПУСТИМОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ВТРУЧАННЯ У СФЕРУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Тоцький Броніслав Артурович

ORCID ID: 0000-0001-9708-5001

аспірант кафедри державно-правових наук

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Україна

У вітчизняній науці конституційного права відсутнє чітке визначення змістовного елемента принципу пропорційності. Однак його суть і зміст знайшли своє тлумачення у практиці Конституційного Суду України. Наприклад, згідно з п. 4.2 Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 р. № 15-рп/2004 обмеження конституційних прав допустимі лише за умови, коли «інтереси забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та безпеки тощо можуть виправдати правові обмеження прав і свобод тільки в разі адекватності соціально обумовленим цілям» [7]. Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури, присвяченої конституційному праву, дає змогу дати трактування «адекватності соціально обумовленим цілям», як у вузькому, так і широкому розумінні.

У широкому розумінні, «адекватність соціально обумовленим цілям» означає, що заходи, яких вживає держава, мають відповідати вимогам: обґрунтованості, придатності, мінімальності та збалансованості. Перші дві вимоги спрямовані на виявлення допустимості конституційного втручання у сферу прав і свобод людини і громадянина. Дві останні – на виявлення меж конституційного втручання у сферу прав і свобод людини і громадянина.

Вимога обґрунтованості обмеження основних прав і свобод людини і громадянина передбачає оцінку важливості мети, для захисту яких встановлюється конкретне обмеження. Такі заходи допустимі, тільки якщо вони, як підкреслює Конституційний Суд України: переслідують легітимну мету, обумовлені суспільною необхідністю досягнення цієї мети; спрямовуються на досягнення легітимної мети, співмірні з нею [8; 10]. Аналіз ст. 64 Конституції України свідчить, що не можуть бути обмеженими права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Основного Закону. Зокрема, це право на життя, на свободу й особисту недоторканність, на повагу до своєї гідності, звернення до органів державної влади тощо. Такі права є табу для держави щодо їх обмеження та вимагають лише виконання державою позитивних і негативних зобов'язань щодо цих прав [3, с. 45]. Отже, більшість основних прав, передбачених Конституцією України, не є абсолютними і можуть бути обмежені за наявності відповідних підстав. Зазначимо, що Конституція України не містить загальної норми, в якій би перелічувалися всі такі підстави, до яких можна віднести: національну безпеку, територіальну цілісність, громадський порядок, здоров'я і моральність населення, права і свободи інших людей. Законодавець пішов шляхом конкретизації, закріпивши в різних нормах підстави для обмеження окремих основних прав. Так, у ст. 34 Конституції України підставою обмеження права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань названі національна безпека, територіальна цілісність або громадський порядок. При цьому законодавець конкретизував, що обмеження можливі з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання

розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [2]. Конституційний Суд України виходить з того, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права (п. 2.1. Рішення від 21.07.2021 р. № 3-р(II)/2021 [10]). Отже, вимога обґрунтування включає в себе дві складові:

1. Будь-які заходи, спрямовані на обмеження прав і свобод людини і громадянина, повинні мати під собою чітке правове обґрунтування. Законодавець допускає обмеження прав людини виключно на основі закону, оскільки права людини можуть обмежуватися виключно на підставі Конституції і в межах закону. Відповідно, закон має в усіх істотних деталях визначати основні критерії обмеження прав людини [1, с. 165]. Так, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» президент України видав Указ «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022. Ст. 3 цього Указу на період дії воєнного стану закріпила тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також ввела тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [5]. Проте законності вказані обмеження отримали лише після прийняття Закону України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»» від 24.02.2022 р. № 2102-IX [4].

Наведемо інший приклад, у якому відбулося обмеження конституційних прав громадян, але при цьому не було дотримано аналізованої нами правової обґрунтованості. Так, після початку повномасштабних бойових дій Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України» від 12.03.2022 р. № 264 [6], якою до Правил перетинання державного кордону громадянами України були внесені суттєві зміни із запровадженням переліку осіб, за якими залишили право перетинати державний кордон у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану. Надалі до Правил перетинання державного кордону громадянами України Кабінет Міністрів своїми постановами неодноразово вносив додаткові зміни, направлені на поступове зменшення переліку осіб, за якими залишили вказане право. Водночас слід нагадати, що згідно ст. 33 Конституції України кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом [2]. У цьому контексті дії Кабінету Міністрів України, спрямовані на обмеження основних прав громадян (свобода пересування, право вільно залишати територію України), можна вважати неконституційними, такими, що порушують принцип пропорційності. Підкреслимо, що конкретизація обмежень прав і свобод людини і громадянина також має міститися в законі, а не в підзаконному

правовому акті. Конституційний Суд України наголошує, що обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є можливим у випадках, визначених Конституцією України. Таке обмеження може встановлюватися виключно законом – актом, ухваленим Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади в Україні. Встановлення такого обмеження підзаконним актом суперечить статтям 1, 3, 6, 8, 19, 64 Конституції України (п. 3.2 Рішення від 28.08.2020 р. № 10-р/2020 [9]). Як ми бачимо, Конституційний суд України наголошує на критичній потребі в тому, щоб усі заходи, які обмежують конституційні права, втілювали в життя у чіткій відповідності з чинними нормами Конституції України та лише через закони, щоб уникнути сваволі при запровадженні таких обмежень.

2. Будь-які заходи, спрямовані на обмеження основних прав і свобод людини і громадянина, повинні мати під собою чітке фактичне обґрунтування. Обмеження мають бути обґрунтовані фактичними обставинами та реальними потребами суспільства. Це означає, що фактами має бути обґрунтовано, що запроваджені обмеження слугуватимуть конституційно значущій меті та будуть найменш обмежувальними засобами для її досягнення, звужуючи зміст та обсяг основоположних прав і свобод людини і громадянина не більше ніж це необхідно.

Вимога придатності виконується, коли заходи, вжиті державою в особі органів влади, здатні досягти заявленої конституційно значущої мети, заради якої вводиться обмеження будь-яких основних прав і свобод людини і громадянина. Це означає, що має бути логічний та ефективний зв'язок між вжитим заходом і бажаним результатом. Якщо такий зв'язок відсутній і запроваджувані заходи не може адекватно сприяти досягненню поставленої конституційно значущої мети, то він повинен вважатись непридатним. Так, в пунктах 2.4 та 2.5 Рішення від 21.07.2021 р. № 3-р(II)/2021 Конституційний Суд України дійшов висновку, що обов'язкова конфіскація товарів, про які йдеться у ст. 471 Митного кодексу України, за порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю виправдана потребою досягнення стримуючого ефекту від вчинення таких правопорушень, зниження існуючих ризиків їх зростання та є необхідним заходом з огляду на легітимну мету позбавлення права власності. Конституційний Суд України зазначив, що суспільна користь адміністративних стягнень за адміністративні правопорушення полягає не в поповненні державного бюджету, а в забезпеченні конституційного правопорядку, безпеки суспільства та прав і свобод кожної особи. Суспільна користь від застосування конфіскації товарів за статтею 471 Кодексу як адміністративного стягнення не вимірюється у майновому еквіваленті, її сутність полягає у досягненні стійкого ефекту захисту митних інтересів України, митної безпеки за рахунок впровадження законодавцем адекватних заходів адміністративної відповідальності [10].

Невиконання будь-якої із зазначених вимог з усією очевидністю повинно тягнути за собою скасування відповідних дій і рішень, у тому числі визнання правових актів або їх частин такими, що не відповідають Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Завидняк І. І. Обмеження прав людини і основоположних свобод у контексті принципу пропорційності (на прикладі конституційних засад діяльності Служби безпеки України). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО, 2012. Випуск 19. Том 1. С. 164 – 167.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. № 30. Ст. 141.
3. Мерник А. М., Кузьміна В. О., Бурлаков Б. М. Обмеження прав і свобод людини в сучасних

- умовах: теоретичний і практичний аспекти. Юридичний науковий електронний журнал, 2020. № 2. С. 42 – 46.
4. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
 5. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
 6. Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2022 р. № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
 7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004 р. № 15-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
 8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України від 25.01.2012 р. № 3-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
 9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів», положень частин першої, третьої статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік»» від 28.08.2020 р. № 10-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
 10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Олени Анатоліївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу другого статті 471 Митного кодексу України від 21.07.2021 р. № 3-р(II)/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-21#Text> (дата звернення: 15.04.2024)
 11. Стрілецька О. В., Габрелян А. Ю. Реалізація принципу змагальності в ході проведення досудового розслідування. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право», 2024. Випуск 81(1). С. 168 – 179.
 12. Стрілецька О. В., Габрелян А. Ю. Реалізація принципу змагальності під час судового розгляду. Аналітично-порівняльне правознавство, 2024. Випуск 2. С. 719 – 731.
 13. Стрілецька О. В., Габрелян А. Ю. Реалізація принципу змагальності в кримінальному процесі країн романо-германської правової сім'ї. VI Міжнародна науково-теоретична конференція «Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень» (08.03.2024; м. Вінниця, Україна), 2024. С. 64 – 70.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Даниленко С.В.

здобувач вищої освіти (першого) бакалаврського рівня
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

Науковий керівник: Боднарчук Оксана

кандидат юридичних наук, доцент
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

Фінансова безпека, як складова економічної безпеки держави, визначена як стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [1].

Зокрема, характеристика стану фінансової безпеки містить конкретні положення, нерозривно пов'язані із вітчизняною системою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення. До основних викликів та загроз у сфері фінансової безпеки віднесені високий рівень тінізації економіки, втрата доходів бюджету внаслідок застосування схем ухилення від оподаткування (зокрема, розмивання бази оподаткування шляхом використання офшорних юрисдикцій), поширення явища легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

У складі завдань фінансової безпеки, наведені стратегічні заходи, пов'язані із фінансовим моніторингом, а саме[2]:

- імплементація мінімального стандарту плану протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування;
- впровадження ефективних податкових правил стосовно контрольованих іноземних компаній;
- забезпечення національної фінансової системи від легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення.

Так, Митним кодексом України [3], поняття «митний контроль» визначено як «...сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку».

Згідно зі ст. 336 Митного кодексу України [3], митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами органів доходів і зборів шляхом:

- 1) перевірки документів та відомостей, які надаються органам доходів і зборів під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- 2) митного огляду (огляду і переогляду товарів, транспортних засобів комерційного призначення, огляду та переогляду ручної поклажі та багажу, особистого огляду громадян);
- 3) обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України;

4) усного опитування громадян і посадових осіб підприємств;

5) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі й інших місць, де перебувають товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою відповідно до цього Митного кодексу України та інших законів покладено на органи доходів і зборів;

6) перевірки обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем;

7) проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, в тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;

8) скерування запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів зарубіжних держав для встановлення автентичності документів, поданих органу доходів і зборів».

Адже, до складу митного регулювання, поряд із митною справою, включається і митний контроль. Така позиція підкріплюється і нормативно-правовими актами України, що регулюють зовнішньоекономічну діяльність держави.

Зокрема, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»[4] визначає митне регулювання «як регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та інших податків, що справляються при переміщенні товарів через митний кордон України, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України».

У багатьох наукових працях митний контроль досліджують в контексті його ототожнення з процесом митного оформлення товарів та інших об'єктів.

Згідно з Митним Кодексом [3], товари та транспортні засоби перебувають під митним контролем згідно із заявленим митним режимом з його початку і до закінчення. Існують випадки – виключення, коли митний контроль за часом співпадає із заявленими митним режимом.

Значну роль у впорядкуванні процедур митного контролю відіграло прийняття Закону України «Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митне оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України» [5], що надало змогу відрегулювати дію усіх раніше прийнятих законодавчих актів, а також на його підставі розробити низку нормативних актів.

Також, згідно зі ст. 365 Митного кодексу України[6] «...громадяни можуть переміщувати через митний кордон України будь-які товари, крім тих, що заборонені до ввезення в Україну та вивезення з України, а також тих, щодо яких законом України встановлено обмеження в галузі зовнішньоекономічної діяльності».

Так, відповідно до статті 71 Митного кодексу України[2] декларант має право обрати митний режим, у який він бажає помістити товари, це здійснюється шляхом їх декларування та виконання митних формальностей.

На період дії воєнного стану під час ввезення на митну територію України товарів їх декларування та митне оформлення відповідно до митного режиму імпорту може здійснюватися шляхом подання попередньої митної декларації, яка містить всю необхідну інформацію для випуску товарів, без пред'явлення таких товарів митному органу, або за місцем перетину митного кордону України шляхом подання митної декларації, заповненої у звичайному порядку, або в будь-якому митному органі в установленому законодавством порядку.

Відповідно, митна декларація – заява встановленої форми, в якій особою

зазначено митну процедуру, що підлягає застосуванню до товарів, та передбачені законодавством відомості про товари, умови і способи їх переміщення через митний кордон України та щодо нарахування митних платежів, необхідних для застосування цієї процедури. Митне оформлення товарів здійснюється без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (крім державного експортного контролю) [3].

Механізм митного контролю у системі фінансової безпеки – це процес впливу суб'єкта митного контролю на об'єкт за допомогою методів, які використовуються в межах здійснюваної митної політики для дотримання визначеного рівня фінансової безпеки держави за наявності сформованого нормативно-правового, кадрового, інформаційного та організаційного забезпечення [7].

Це означає, що розробка стратегії забезпечення фінансової безпеки в країні повинна будуватися через впровадження відповідного механізму усунення та блокування зовнішніх та внутрішніх загроз національній економіці (механізму митного контролю). Це виявляється у здійсненні контролю за експортно-імпортними операціями, спрямованими на підтримку важливих для України пріоритетів та захист вітчизняного виробника, за розробкою заходів протидії неконтрольованому впливу національних матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів.

Відтак, модернізація системи митного контролю є базовим напрямом реформування митної системи України та має реалізовуватися через: мінімізацію митних і прикордонних формальностей; спрощення митного оформлення транзиту товарів; створення комфортних умов для громадян під час перетину митного кордону тощо. Необхідно також спростити процедури митного оформлення товарів, зменшуючи їх кількість і тривалість та сприяючи поширенню електронного декларування. У сучасних умовах розвитку митної політики варто активізувати вектори вдосконалення митного контролю як під час імпорту товарів на територію України, так і під час експорту за її межі. В останньому разі доцільно зосередити увагу на регулюючих інструментах щодо вивезення стратегічної продукції та сировини [7].

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що забезпечення митного контролю в системі фінансової безпеки України в сучасних умовах є актуальним завданням державних органів, важливу роль у цьому контексті відіграє контрольна діяльність митних, прикордонних та інших правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України затверджені: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 року № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>(дата звернення:17.04.2024).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 року. № 347.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (дата звернення: 18.04.2024).
3. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 року № 4495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>(дата звернення:17.04.2024).
4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 13.03.2012 року№ 4496.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>(дата звернення: 13.04.2024).
5. Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митне оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються)

- громадянами на митну територію України: Закон України від 13.09.2001 року № 2681. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T012681> (дата звернення: 15.04.2024).
6. Порядок переміщення громадянами товарів через митний кордон України та місця митного оформлення таких товарів: Митний кодекс України від 13.03.2012 року № 4495. URL: https://kodeksy.com.ua/mitnij_kodeks_ukraini/statja-365.htm (дата звернення: 16.04.2024).
7. Ткачик Ф.П., Гуцул І.А. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України. Гроші, фінанси і кредити. 2019. №5. 3-4 с. URL: https://www.econ.vernadskeyournals.in.ua/journals/2019/30_69_5/30_69_5_2/24.pdf (дата звернення: 18.04.2024).

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Сидоренко А.А.

здобувач вищої освіти, група № М-ЮД-322

ДДУВС, Україна

Науковий керівник: Шевченко Т.В.

Старший викладач

ДДУВС, Україна

В політиці України як європейської держави все більшої актуальності набуває питання її інтеграції до європейських міжнародних регіональних організацій, діяльність яких спрямована на забезпечення принципів демократії, верховенства права у всіх сферах суспільного життя, захист прав і основних свобод людини. Україна як член міжнародного співтовариства визначає пріоритет норм міжнародного права перед нормами національного права. Ці положення були проголошені в Декларації про державний суверенітет України і закріплені в Конституції України. Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права (ст. 18 Конституції України). Загальноновизнані принципи і норми міжнародного права містяться у відповідних міжнародно-правових актах. Дослідження міжнародного кримінального права, його становлення та розвитку є актуальним як з точки зору теорії науки, так і для вироблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства і рекомендацій його практичного застосування.

Ідея щодо притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення ними найтяжчих злочинів на міжнародному рівні має досить тривалу історію. Наразі важко точно визначити, коли з'явилися перші норми міжнародного кримінального права. Норми міжнародного кримінального права вперше виникли в XIX столітті, проте дехто з дослідників наголошує, що вони сягають часів Стародавнього Єгипту та класичної Греції, а інші – середньовіччя [1, с. 356].

Однак до XX століття зафіксовано лише поодинокі випадки міжнародних судових процесів (наприклад, суд над Пітером фон Гагенбахом – жорстоким правителем міста-фортеці Брайзах на річці Рейн у 1474 році) або згадуються певні пропозиції щодо створення міжнародного кримінального суду (наприклад, проект Президента Міжнародного комітету Червоного Хреста Гюстава Муаньє, який він презентував по закінченню франко-німецької війни 1870–1871 років).

Говорячи про особливості генезису міжнародного кримінального права, слід зазначити, що сама ідея його створення виникла наприкінці XIX – на початку XX ст. На той час під міжнародним кримінальним правом розуміли вузьке коло норм, які регулювали питання дії кримінального закону в просторі, надання правової допомоги та видачі злочинців [2, с. 176]. Вважають, що аналог терміна «international criminal law» – «міжнародне кримінальне право» виник у німецькій юридичній лексиці 1862 року, коли Л. фон Бар розглядав міжнародне кримінальне право окремо від міжнародного приватного права [3, с. 681].

Взагалі термін «міжнародне кримінальне право» включає в себе поняття, які на перший погляд здаються суперечливими. Міжнародне право – це правова система, що

спрямована здебільшого на регулювання відносин між суверенними державами, а кримінальне право – це одна з класичних галузей, що існує в будь-якій мінімально розвиненій національній правовій системі та встановлює, які небезпечні діяння слід вважати злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили [4, с. 249].

На заваді стрімкому розвитку міжнародного кримінального права стояло небажання держав допустити зовнішнє втручання до провадження власної юрисдикції у кримінальних справах. Зважаючи на те, що класичне міжнародне право не допускало можливості притягнення особи до кримінальної відповідальності без посередництва національної правової системи, адже взагалі не вважало особою суб'єктом міжнародного права.

Нормативне закріплення у міжнародному праві злочинності конкретних діянь також відбувалось досить поступово. Слід зазначити про визнання піратства міжнародним злочином від початку XIX століття та закріплення злочинності рабства у міжнародних документах, які були укладено після 1815 року. Проте конвенції з права збройних конфліктів, що почали заключатися в другій половині XIX – на початку XX століття, не налічували норм щодо міжнародної кримінальної відповідальності осіб за порушення законів та звичаїв війни [5, с. 289].

Провідним етапом становлення міжнародного кримінального права стали мирні договори, які було укладено після Першої світової війни. Наприклад, у Версальському договорі від 1919 року містилися кримінальні звинувачення кайзеру Німеччини Вільгему II, щодо порушення «міжнародної моралі та святенності міжнародних договорів» та було передбачено формування міжнародного трибуналу для суду над ним (стаття 227), закріплювалися право союзників передавати порушників законів та звичаїв війни до своїх військових судів та обов'язок Німеччини допомагати їм в цьому (статті 228–230). Однак зазначені положення не були втілені в життя [6].

Здебільшого невдалими були й спроби притягнути до кримінальної відповідальності осіб, які були винні в масових вбивствах та депортаціях вірмен-християн на території Туреччини з 1915 року, невраховуючи те, що союзницькі держави визнали ці події як «злочини проти людяності та цивілізації», а обов'язок Туреччини передати злочинців до союзницького або міжнародного суду було закріплено у положеннях Севрського договору від 1920 року (який не набрав чинності).

Реальним досягненням у становленні міжнародного кримінального права став Статут міжнародного військового трибуналу (більш відомого як «Нюрнберзький трибунал») від 1945 року, положення якого передбачали індивідуальну кримінальну відповідальність за вчинення злочинів проти миру, воєнних злочинів проти людяності. Основна ідея кримінальної відповідальності осіб за міжнародним правом якнайкраще висвітлена у вироку Нюрнберзького трибуналу: «Злочини проти міжнародного права здійснюються людьми, а не абстрактними формуваннями, і виключно шляхом покарання фізичних осіб, які скоїли ці злочини, можливо забезпечити дотримання норм міжнародного права» [7, с. 26].

Генеральна Асамблея ООН затвердила принципи міжнародного кримінального права, викладені у Статуті Нюрнберзького трибуналу та підтверджені у його вироку, в Резолюції 95 від 11 грудня 1946 року. Дані принципи й до сьогодні визначають основний зміст цієї галузі міжнародного права [8, с. 4].

Стрімкий розвиток міжнародного кримінального права відновився лише наприкінці XX століття, після відновлення роботи над формуванням Міжнародного кримінального суду. У відповідь на трагічні події у першій половині 90-х років Радою

Безпеки ООН в 1993 році було створено Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії, а у 1994 році – Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди. Кульмінацією цих подій стало прийняття у 1998 році Статуту Міжнародного кримінального суду на Римській дипломатичній конференції [9, с. 80].

Багато дослідників вбачали в новому періоді розвитку міжнародного кримінального права побудову його досконалої системи: завершення Холодної війни та ризику планетарного конфлікту вважались остаточною перемогою миролюбних сил, відмова від двоблоковості – як відновлення ефективності ООН, а створення людиноцентричних галузей та інститутів – як закріплення імперативу гуманістичних цінностей. Поміж характеристик міжнародного кримінального права XXI століття вирізняється риса, на якій акцентує увагу велика кількість науковців даної галузі права – формування світової спільноти в якості основної засади змісту та розвитку цієї галузі в майбутньому. Формуються ідеї прийняття такої спільноти новим важливим учасником міжнародних відносин, або навіть потенційно визнання її суб'єктом міжнародного права. Коли в класичному міжнародному праві держава була в центрі, зміщуючи собою навіть фізичну особу, то глобальне міжнародне право, навпаки, визначає за основу індивіда, є правом людської спільноти, яка складається з індивідів [10, с. 455].

Міжнародне кримінальне право характеризується довгою та тернистою історією становлення. На шляху до стрімкого розвитку даної галузі міжнародного права стояло безліч світових подій, однак по їх завершенню міжнародна спільнота як ніколи була зацікавлена у дотриманні її норм та діяльності інститутів задля відновлення справедливості й забезпечення глобального порядку. На сьогодні важливе місце в міжнародному праві посідає міжнародна спільнота. Передумови зміцнення світової спільноти сучасності почали з'являтися впродовж минулого століття. Як під час Холодної війни, так і по її закінченню особлива роль відводилась теорії міжнародного права. В час зневіри в праві росте необхідність у його доктринальному обґрунтуванні, внаслідок чого виникає поштовх розвитку його науки. Тобто теорія міжнародного кримінального права не менш ніж його практика впливатиме на розвиток даної системи в майбутньому. В будь-якому разі найближчими роками характер міжнародного кримінального права XXI століття будуть аналізувати зокрема в контексті агресії Росії проти України [11, с. 702].

Таким чином, вивчення походження міжнародного кримінального права, що має світове значення, дає підставу говорити про походження його ідеї в давнину (основна ідея цього періоду актуальна для всього світу сьогодні), але його ідея розквіту формуватися в Україні під час здобуття незалежності, тобто після початку періоду прийняття Основного Закону, що став важливим фактором визначення вектора розвитку нашої держави.

Міжнародне кримінальне право має перспективу свого розвитку і є комплексною, самостійною галуззю міжнародного публічного права, утворюючи систему загальновизнаних міжнародно-правових принципів і норм, що регулюють співробітництво між суб'єктами міжнародного права із запобігання і притягнення до відповідальності винних осіб за вчинення міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру, надання судової допомоги, проведення розслідування, кримінального переслідування і судового розгляду, застосування і виконання призначеного покарання, оскарження і перегляду судових рішень, надання правової допомоги у кримінальних справах, передбачених загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права та міжнародними договорами держав.

Список використаних джерел:

1. Войціховський А.В. Міжнародне право: підручник. Харків: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 544 с.
2. Столярський О. Генезис концепції міжнародного кримінального права. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 30. С. 175–179.
3. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основні галузі / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній та ін.; За ред. В. Г. Буткевича. К., 2004. С. 681.
4. Олександру Задорожньому – 50: статті та есе учнів і колег. Одеса: Фенікс, 2010. 474 с.
5. Міжнародне публічне право: у 2 т. / за ред. В.В Мицика. Харків: Право, 2020. Т. 2. 624 с.
6. Капелюшний В.П. Версальський мирний договір. Енциклопедія Сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/pdf/file/33625.pdf>.
7. Іванов В.М. Нюрнберзький процес: історичне та правове значення. Часопис Київського університету права. 2015. № 3. С. 24–28.
8. Андрейченко С.С. Принципи міжнародного кримінального права. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2020. № 32. С. 4–7.
9. Міжнародне право: навчально-методичний посібник / за ред. професора М.Р. Аракеяна. Одеса: Фенікс, 2019. 216 с.
10. Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60-річчя проф. М.В. Буроменського: моногр. / за ред. В.М. Репецького та В.В. Гутника. Львів. Одеса: Фенікс, 2017. 564 с.
11. Самойлюк Д.Г. Історія становлення міжнародного кримінального права. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 1. С. 702-704.

ЛАТЕНТНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ НОВИХ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ: ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ

Зардов Ростислав Рустамович

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Кириченко Ганна Володимирівна

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У сучасному світі, з його постійним розвитком технологій та соціальних трансформацій, проблема латентної злочинності стає все більш актуальною. Латентна злочинність, що охоплює правопорушення, які не виявлені та не підпадають під юридичну відповідальність, є складною проблемою, яка вимагає уваги та ефективних заходів запобігання та боротьби.

По-перше хотів би розкрити поняття латентної злочинності. Термін "латентний" походить від латинського слова "latens" (або "latentis") і має значення "потаємний", "прихований". Його можна визначити як щось, що залишається невидимим або непомітним на перший погляд. Такі явища або стани протистоять явним, загальновідомим, а також можуть бути непомітними для спостереження чи розгляду. Тобто, латентна злочинність це- такий злочин який остається прихованим та не відображається у державному обліку вчинених злочинів [1, С. 130].

Так, одним із факторів, який сприяє зростанню латентної злочинності, є швидко змінюючийся технологічний ландшафт. Злочинці все частіше використовують сучасні технології для вчинення злочинів, що ускладнює їх виявлення та переслідування правоохоронними органами. Наприклад, кіберзлочинці використовують інтернет для вчинення шахрайства, крадіжок особистої інформації та фінансових злочинів, а анонімні мережі і криптовалюти дозволяють їм залишатися невиявленими. Такі технології, як штучний інтелект та аналітика даних, можуть бути використані для попередження таких злочинів та виявлення їх схем. Також можна зазначити, що несвоєчасне занесення злочинів до обліку, це веде до негативних наслідків, оскільки втрачаються сліди злочинів, винні особи можуть безкарно вчиняти нові правопорушення, а потерпілим не надається компенсація за завдану шкоду. Наявність латентної злочинності створює відчуття безкарності для злочинців у певному середовищі, що може стимулювати їх до подальшої злочинної діяльності та поширення негативного впливу на суспільство [2, С. 73].

Ще однією складнощів виявлення латентної злочинності є соціальні та економічні чинники. Наприклад, економічні нерівності, безробіття та відсутність доступу до освіти та робочих місць можуть призводити до зростання кримінальної активності в певних групах населення. Домашнє насильство є ще однією формою латентної злочинності, яка залишається частково невиявленою через страх або обмеженість доступу до допомоги.

Хотілось би зазначити такий вид домашнього насильства як, сексуальне насильство, воно представляє собою форму домашнього насильства, яка включає будь-які дії сексуального характеру, що вчиняються без згоди повнолітньої особи або стосуються дитини, незалежно від її згоди, або в присутності дитини. Це також може включати примусовий акт сексуального характеру з третьою особою та інші

порушення статевої свободи або недоторканості особи, в тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності [3, С. 141].

Для подолання латентної злочинності потрібен комплексний підхід, який охоплює різні сфери суспільства та використовує різні інструменти. По-перше, важливо підвищити обізнаність та освіченість громадськості щодо ризиків злочинності та способів її запобігання. Для цього можуть бути організовані інформаційні кампанії та тренінги. Крім того, необхідно здійснювати постійний моніторинг соціальних та економічних факторів, що впливають на злочинність, і розробляти політики, спрямовані на зменшення їх впливу [4, С. 82].

Технології також можуть бути використані як ефективний інструмент боротьби з латентною злочинністю. Впровадження відеоспостереження, систем розпізнавання облич, використання аналізу даних та штучного інтелекту може покращити здатність правоохоронних органів виявляти та реагувати на злочинність. Розробка спеціалізованих програм та алгоритмів для прогнозування злочинності може допомогти зосередити ресурси на тих районах або групах, де ймовірність вчинення злочинів найвища.

Крім того, важливо підтримувати і розвивати співпрацю між правоохоронними органами, громадськими організаціями, неприбутковими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Тільки шляхом спільних зусиль можна досягти значного зменшення латентної злочинності та покращити рівень безпеки для всього суспільства.

Підсумовуючи усе вище сказане, можна сказати, що проблема латентної злочинності є серйозним викликом для сучасного суспільства, але вона не є неодмінною. Шляхом використання комплексного підходу, який поєднує в собі технологічні інновації, співпрацю між різними структурами суспільства та освічення громадськості, можна досягти значного зменшення впливу латентної злочинності. Це вимагає постійного вдосконалення законодавства, підвищення ефективності правоохоронних органів та підтримки активної участі громадськості у процесі боротьби з злочинністю. Таким чином, вирішення проблеми латентної злочинності в умовах нових реалій сьогодення потребує системного підходу та взаємодії всіх сфер суспільства. Лише шляхом спільних зусиль можна створити безпечне та справедливе суспільство для всіх його членів.

Список використаних джерел:

1. Рішко Б.С. Латентна злочинність: поняття, причини, методи виявлення. Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО. Випуск 41. Том 2, 2016, С. 130-132. URL.: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39623/1/%D0%9B%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%90%20%D0%97%D0%9B%D0%9E%D0%A7%D0%98%D0%9D%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC.pdf>.
2. Веприцький Р.С., Латентність злочинності та шляхи її подолання. Форум права, № 1., 2014, С. 72-74. URL.: <https://core.ac.uk/download/pdf/187221833.pdf>.
3. Толкач А.М., Мишаєва К.Б. Латентність домашнього насильства. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». Розділ III. Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право., 2023, С. 139-144. URL.: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/25.pdf>.
4. Оболенцев В.Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження. — Х.: Видавець СІД ФО Вапнярчук Н.М., 2005. — 128 с. URL.: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/OBOLENCEV_2005.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ВИДАЧІ СВДОЦТВА ПРО ПРАВА НА СПАДЩИНУ ДО СКЛАДУ ЯКОЇ ВХОДИТЬ ЗБРОЯ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воронюк Поліна Анатоліївна

Студентка 2 курсу ОР "Магістр"

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Повномасштабне вторгнення росії в Україну слугувало підставою для запровадження мобілізації на території України. Відтак, 3 березня 2022 року Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (далі - Закон) був затверджений Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 65/2022 "Про загальну мобілізацію" [1, 2].

На жаль, наші герої віддають свої життя за Батьківщину. Наразі цифра загиблих становить 24500 імен.

Стає очевидним, що у зв'язку із загибеллю військовослужбовців до юристів (адвокатів, нотаріусів) все частіше звертаються члени сім'ї військовослужбовців, що віддали своє життя задля захисту України, із запитом щодо спадкування майна.

Одним із найпоширеніших видів спадкового майна стає особиста зброя. Вартість такої зброї може сягати 3 - 4 тисячі доларів США, а її бойова цінність на полі бою є колосальною. Тому доволі часто у спадкоємців виникає бажання передати таке успадковане майно для побратимів загиблого військовослужбовця. Проте виникає логічне питання яким чином успадкувати зазначене майно та передати його для подальшого використання.

Відповідно до ст. 41 Конституції України право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Згідно п. 7 ст. 92 Конституції України правовий режим власності встановлюється виключно законом [3].

Присутність у цій конституційній нормі слова "виключно" свідчить про те, що правила цивільного обігу певних речей без альтернативи можуть встановлюватися лише правовими актами вищої юридичної сили, якими є закони.

Законом, який визначає правовий режим власності, порядок і умови набуття та припинення права власності, а також права володіння, користування та розпорядження майном є Цивільний кодекс України.

Згідно зі ст. 177 Цивільного кодексу України об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага [4].

Законом, який може визначати правовий режим власності невійськової зброї, до прийняття відповідного закону є Цивільний кодекс України. Правовий режим власності для військової зброї визначається Закон України "Про правовий режим майна у ЗСУ" [5].

Отже, невійськова зброя є об'єктом цивільних прав у відносинах між фізичними і/або юридичними особами.

Відповідно до ст. 179 Цивільного кодексу України річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки.

Так, зброя є річчю матеріального світу, право власності на яку гарантоване ст. 41 Конституції та нормами Цивільного кодексу України.

Основні засади правового режиму власності визначено статтями 177 і 178

Цивільного кодексу України, згідно з якими:

Відповідно до ст. 178 Цивільного кодексу України встановлено, що:

1. Об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи.

2. Види об'єктів цивільних прав, перебування яких у цивільному обороті не допускається (об'єкти, вилучені з цивільного обороту), мають бути прямо встановлені у законі.

3. Види об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом (об'єкти, обмежено оборотоздатні), встановлюються законом.

Зазначена стаття прийнята на виконання п. 1, 7 ст. 92 Конституції України, оскільки виключно законом встановлюється правовий режим власності та права, свободи і обов'язки громадян.

Однак, питання спадкування майна, обмеженого в цивільному обороті, завжди має певні складнощі як правового, так й організаційного характеру. Відносини зі спадкування врегульовано Книгою Шостою «Спадкове право» Цивільного кодексу України.

Згідно зі ст. 1218 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Отже, якщо на момент смерті спадкодавцеві на праві власності належала зброя як об'єкт цивільних прав, що обмежений в цивільному обороті, то права на неї входять до складу спадщини.

Однак, зброя може належати лише певним учасникам обороту, а перебування зброї в цивільному обороті допускається лише за спеціальним дозволом органів поліції.

Перш за все, необхідно зазначити, що спадкування різних видів зброї має свої особливості.

Зокрема, згідно зі ст. 18 Закону України «Про державні нагороди України» після смерті нагородженого, за наявності спадкоємців, нагорода залишається у сім'ї померлого. За згодою спадкоємців державні нагороди можуть бути передані на тимчасове або постійне зберігання музеям. Державні нагороди передаються музеям на підставі рішення Комісії державних нагород та геральдики за наявності відповідного клопотання музейного закладу. Передані музеям на постійне зберігання державні нагороди спадкоємцям померлого або нагородженого помертню не повертаються [6].

У разі відсутності у померлого нагородженого спадкоємців державні нагороди і документи про нагородження мають бути передані на зберігання державі (ст. 18 Закону України «Про державні нагороди України»).

Станом на сьогодні законодавство України не містить чіткого порядку та особливостей спадкування зброї. Єдина норма, яка стосується цього питання, міститься в Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженій Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 № 622 (далі – Інструкція) [7].

Так, у разі смерті власника нагородна, нарізна вогнепальна та інша зброя військових зразків, мисливська нарізна або гладкоствольна вогнепальна зброя, основні частини зброї й бойові припаси до неї, пневматична, холодна та охолощена зброя, пристрої й патрони до них у п'ятиденний строк здаються близькими особами до органів поліції на тимчасове зберігання до вирішення питання щодо спадкування майна (але на строк не більше ніж шість місяців) - п. 12.16 Інструкції.

Якщо серед спадкоємців немає осіб, які мають право на зберігання зброї, основних частин зброї, пристроїв, то зброя, основні частини зброї і пристрій у місячний строк після строку, указанного в абзаці першому цього пункту, повинні бути реалізовані в установленому законодавством України порядку особі, що має дозвіл органів поліції на придбання зброї, основних частин зброї, пристрою, або здані на реалізацію в магазин з торгівлі зброєю, спеціальними засобами активної оборони - п. 12.16 Інструкції.

У випадку, якщо хтось із спадкоємців бажає таку зброю (крім нагородної) залишити у власності та користуватися нею, вона може бути зареєстрована на його ім'я в установленому законодавством порядку відповідно до вимог пункту 12.2 глави 9 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України) [8].

Однак, як вже було зазначено вище існують прогалини в законодавстві щодо спадкування зброї і вони стосуються саме нормативно-правових актів, які визначають процедуру переходу права власності.

Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 № 622 (далі - Наказ МВС № 622), яким затверджена Інструкція, був прийнятий відповідно до:

- Закону України "Про міліцію" (565-12),
- Постанови Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 р. N 576 (576-92-п) "Про затвердження Положення про дозвільну систему",
- Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Указом Президента України від 06.04.2011 N 383 (383/2011),
- Постанови Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. "Про право власності на окремі види майна" (2471-12) [9, 10, 11, 12].

На теперішній час жоден з цих документів, на підставі яких приймався цей Наказ МВС № 622, не є легітимним. Тобто, немає правових підстав для існування такого документу як Наказ МВС № 622.

• Відтак, формально наразі в Україні відсутній нормативно-правовий акт, який вправі регулювати відносини, пов'язані з таким специфічним об'єктом спадкування, як зброя.

• Зазначені вище положення свідчать, що відносини зі спадкування зброї мають бути врегульовані на рівні закону, а не підзаконних актів, що сприятиме підвищенню ефективності механізму правового регулювання суспільних відносин. Цілком очевидно, що спадкування зброї є складним і багатогранним процесом, який пов'язаний з виконанням певних правових норм та процедур, також важливо враховувати при цьому й інші аспекти, наприклад, безпеку використання зброї та зберігання її відповідно до встановлених правил. Також необхідно зважати на тенденції воєнного часу і визначити регламентовану процедуру спадкування зброї якомога швидше, оскільки існує велика необхідність в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>.

2. Указ Президента України “Про загальну мобілізацію” №65/2022 від 24.02.2022: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/652022-41653>.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#Text>.
5. Про правовий режим майна у Збройних Силах України: Закон України від 21.09.1999 № 1075-XIV: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text>.
6. Про державні нагороди України: Закон України від 16.03.2000 № 1549-III: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1549-14#Text>.
7. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 622 від 21.08.1998: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>.
8. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України № 296/5 від 22.02.2012: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>.
9. Про міліцію: Закон України від 20.12.1990 № 565-XII: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12#Text>.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 р. № 576 (576-92-п) "Про затвердження Положення про дозвільну систему": [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>.
11. Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Указом Президента України від 06.04.2011 № 383 (383/2011): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/383/2011#Text>.
12. Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. "Про право власності на окремі види майна" (2471-12): [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>.

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Філевська Єлизавета Ростиславівна

Студентка факультету прокуратури і слідства (кримінальної юстиції)
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Берш Анастасія Яківна

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Кримінальні правопорушення проти власності — це передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні діяння, що посягають на чужі майнові інтереси. Повне і всебічне розслідування кримінальних правопорушень проти власності залежить від правильності попередньої кваліфікації суспільно-небезпечного діяння особи, оскільки помилки у початковому етапі розслідування можуть призвести до недостатності доказів для доведення вини особи у суді. Тож, розуміння працівниками правоохоронних органів сутності та особливостей кваліфікації є досить важливим.

Важливе значення при кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності має предмет, до якого належать: чуже майно, яке має певну вартість і є чужим для винної особи (наприклад, речі (рухомі й нерухомі), грошові кошти, цінні метали, цінні папери тощо), а також право на майно та дії майнового характеру, електрична та теплова енергія. Слід зазначити, що саме вартість чужого майна як предмета кримінальних правопорушень проти власності є критерієм розмежування кримінально-каранного викрадення чужого майна від дрібного викрадення такого майна. Останнє розглядається як адміністративне правопорушення (ст. 51 КУпАП), якщо здійснюється шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати. Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень виражена, переважно, у формі прямого умислу. Виключення становлять необережне знищення або пошкодження майна, для якого характерна наявність вини у формі необережності, відповідно та порушення обов'язків щодо охорони майна – має місце змішана форма вини [2].

Згідно з ч. 1 ст. 185 ККУ під крадіжкою слід розуміти таємне викрадення чужого майна. Об'єктивна сторона крадіжки обов'язково включає такі ознаки, як: дію (таємне, незаконне, безоплатне, поза волею власника вилучення чужого майна); наслідок, який полягає в заволодінні чужим майном; причинний зв'язок між дією та наслідком; спосіб учинення злочину, що характеризується таємністю. Крім таємного способу викрадення, крадіжка характеризується повною відсутністю насилля щодо потерпілого, оскільки коли потерпілий протидіє викраденню, він звичайно що ж розуміє факт вчинення правопорушення проти власності. Тобто, коли винний з метою незаконного вилучення чужого майна задля подолання протидії останнього, застосовує у будь-якій мірі фізичні сили, такі дії не інкримують як крадіжку.

Не менш важливим є саме суб'єктивний критерій таємності: якщо особа помилково вважала, що здійснює розкрадання таємно, а насправді його дії усвідомлював потерпілий або спостерігали інші особи, то відповідно до спрямованості наміру скоєне повинне кваліфікуватися як крадіжка [1].

Суди помилково кваліфікували як грабіж за ст. 186 КК дії винних осіб, які, вважаючи свої дії таємними, вчиняли викрадення чужого майна, не усвідомлюючи, що їхні дії помічені іншими особами. Наприклад, Хмельницький міськрайонний суд

Хмельницької області вироком від 12 липня 2006 р. визнав винним Б. за ч. 3 ст. 186 КК. Згідно з вироком Б., діючи повторно, шляхом вільного доступу проник у приміщення літнього кафе, де, скориставшись неухважністю його співробітників, таємно викрав програвач міні-дисків вартістю 1 тис. 700 грн. Після того як Б. залишив приміщення, адміністратор кафе, помітивши, як він із викраденим майном сідав у тролейбус, намагався його затримати, але не встиг цього зробити, оскільки тролейбус поїхав. Апеляційний суд Хмельницької області згідно з ухвалою від 24 жовтня 2000 р. змінив вирок міськрайонного суду та пере kwalіфікував дії Б. на ч. 2 ст. 185 КК. Такі дії міськрайонний суд помилково кваліфікував як відкрите викрадення чужого майна за ст. 186 КК, пославшись на те, що Б. таємно викрав майно, але коли був помічений, то втік із викраденим. Але в матеріалах справи відсутні відомості про те, що Б. усвідомлював виявлення його дій та з метою утримання майна втікав від переслідування.

Дії, розпочаті як крадіжка, але виявлені потерпілим чи іншими особами і, незважаючи на це, продовжені винною особою з метою заволодіння майном або його утримання, належить кваліфікувати як грабіж, а у разі застосування насильства чи висловлювання погроз його застосування - залежно від характеру насильства чи погроз - як грабіж чи розбій.

Відповідно до ст. 186 ККУ грабіж – це відкрите викрадення чужого майна. Відкритим визнається викрадення при відсутності ознаки таємності [3]. За ознакою насильства грабіж підрозділяється на насильницький і ненасильницький.

Насильство і загроза застосування насильства можуть застосуються як до власника майна, так і щодо будь-якої особи, але головне мета застосування такого насильства: подолати опір таких осіб в утриманні або допомоги по утриманню вилученого майна; утримати вилучене майно.

Не утворюють насильства при грабежі (ч. 2 ст. 186 КК) викрадення способом “хапка”(хапання) чи “висмикування” відповідного чужого майна (наприклад, сумки, яку тримає у руці потерпілий), оскільки винна особа за таких умов застосовує не насильство, а розраховує на несподіваність і раптовість своїх дій.

Насильницькі дії при грабежі можуть застосовуватись і для утримання майна, викраденого без застосування насильства. Кваліфікується таке кримінальне правопорушення загалом за ч. 2 ст. 186 КК. Якщо ж грабіжник під час затримання залишив вилучене майно та застосував насильство, щоб уникнути затримання, то він відповідатиме за замах на грабіж за ч. 2 ст. 15 КК та відповідною частиною ст. 186 КК, а за наявності заподіяних під час ухилення від затримання тілесних ушкоджень – за відповідний злочин проти життя та здоров'я особи за сукупністю кримінальних правопорушень [4].

Так, згідно зі статтею 187 ККУ розбій є напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства. Під нападом слід розуміти умисні дії, спрямовані на негайне вилучення чужого майна шляхом застосування фізичного або психічного насильства, зазначеного в частині першій цієї статті.

Застосування до потерпілого без його згоди наркотичних засобів, психотропних, отруйних чи сильнодіючих речовин (газів) з метою заволодіння його майном потрібно розглядати як насильство і залежно від того, було воно небезпечним для життя або здоров'я чи не було, кваліфікувати такі дії за ч. 2 ст. 186 КК або за відповідною частиною ст. 187 КК. Якщо застосування таких засобів було небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, але не призвело до заподіяння легкого тілесного

ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості чи тяжкого тілесного ушкодження, вчинене належить кваліфікувати як розбій лише за умови, що винна особа усвідомлювала можливість заподіяння будь-якого із цих наслідків.

Проблемним питанням при кваліфікації кримінальних правопорушень подекуди є відмінність розбою від насильницького грабежу. Основними ознаками, за якими розрізняються ці кримінальні правопорушення, є: а) спосіб посягання (грабіж – це завжди відкрите посягання, а розбій може вчинюватись як відкрито, так і таємно); б) характер фізичного і психічного насильства (під час грабежу для досягнення своєї мети винний застосовує насильство, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або погрозу такого насильства, під час розбою – насильство, небезпечне для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або погрозу таким насильством); в) момент закінчення кримінального правопорушення (грабіж є кримінальним правопорушенням із матеріальним складом і вважається закінченим із моменту, коли винна особа вилучила майно і має реальну можливість розпоряджатися чи користуватися ним, тоді як розбій вважається закінченим з моменту нападу, незалежно від того, чи заволоділа винна особа чужим майном).

Якщо під час розбою чи вимагання було умисно заподіяно тяжке тілесне ушкодження, внаслідок якого сталася смерть потерпілого, або останнього було умисно вбито, дії винної особи належить кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень – за ч. 4 ст. 187 чи ст. 189 КК і ч. 2 ст. 121 або п. 6 ч. 2 ст. 115 КК.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що така правова категорія як «кримінальні правопорушення проти власності» включає в себе значну кількість протиправних діянь, які мають чимало спільних ознак, що ускладнює їх подальшу кваліфікацію. Суди, при засудженні винних, в основному, забезпечують правильне застосування закону. Разом з тим, матеріали судової практики у справах про кримінальні правопорушення проти власності дозволяють зробити висновки, що найбільша кількість судових помилок при кваліфікації таких кримінальних правопорушень пов'язана з недооцінкою наукових критеріїв їх відмінностей від суміжних кримінально-протиправних діянь.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник. / За ред. Мельника М.І., Клименка В.А. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: Атіка, 2008. — 712 с.
2. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., перероб. та доп. – Х.: Право, 2010. – 608 с.
3. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25-26.
4. Про судову практику в справах про злочини проти власності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009р. №10 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: Навчальний посібник / Укл. Б. О. Кириць. – Львів: Ліга-прес, 2010.

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА НА ЗАМОВЛЕННЯ

Письменна Ксенія Ігорівна

студентка факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція)
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Берш Анастасія Яківна

доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Умисне вбивство на замовлення передбачене п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України, де санкція статті передбачає позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічне позбавлення волі [1]. Згідно з Постановою Верховного Суду України №2 від 7.02.2003 р. під вбивством на замовлення слід розуміти умисне позбавлення життя потерпілого, здійснене виконавцем за дорученням замовника. На наш погляд, до цього поняття можна було б додати «за плату або інші матеріальні блага та послуги для виконавця чи 3-х осіб». Доручення, про яке йдеться в згаданому документі, може мати форму угоди, наказу чи розпорядження. Інтереси виконавця можуть мати характер як матеріального так і нематеріального задоволення. До дій матеріального характеру можна віднести винагороду, погашення боргу, передачу прав та інше. До дій нематеріального характеру можуть належати будь-які дії, вчинення (невчинення) яких безпосередньо не пов'язане з матеріальними інтересами виконавця [2].

Якщо виконавець вчиняє вбивство на замовлення з метою отримання певних матеріальних благ, суд має кваліфікувати дії виконавця за п. 6 та п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України. Кваліфікація дій замовника має відштовхуватися від фактичних обставин справи. Якщо замовник був співвиконавцем вбивства на замовлення (вчиняв частину дій об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення), його дії належить кваліфікувати за п. 11 та п. 12 ч. 2 ст. 115 КК України як умисне вбивство, вчинене на замовлення за попередньою змовою групою осіб. Якщо замовник не виконував об'єктивну сторону складу даного злочину, його дії належить кваліфікувати з відповідним посиленням на ст. 27 КК України (як підбурювача або організатора) та посиленням на п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України. Важливо зазначити, що відповідальність за цим пунктом настає лише за умови, що замовлялося саме умисне вбивство. Якщо замовник замовляв наприклад заподіяння тілесних ушкоджень, а виконавець під час вчинення злочину вбив потерпілого, кваліфікація за даним пунктом буде неможливою. У такому випадку у формулі кваліфікації дій замовника буде співучасть у тому злочині, який він організував, а виконавець буде нести відповідальність за злочин, що фактично вчинив. У випадку, якщо виконавець з причин, що не залежали від його волі, не довів до кінця умисел на вбивство потерпілого, дії замовника слід кваліфікувати як співучасть у готуванні до умисного вбивства на замовлення чи в замаху на вчинення цього злочину.

До ознак даного виду кваліфікованого вбивства належать: певна міра зухвалості; використання у якості знаряддя вогнепальної чи, дещо рідше, холодної зброї, вибухових пристроїв; залишення знарядь на місці вчинення злочину; невжиття заходів для приховання трупа; наявність коштовностей та грошей при трупі;

соціальна роль жертви. Розгляд справи у суді першої інстанції провадиться колегіально, у складі трьох суддів, оскільки санкція статті передбачає довічне позбавлення волі. За клопотанням обвинуваченого справа може розглядатися судом присяжних [4]. Згідно зі статистичними даними в Україні у 2018 р. було вчинено 13 вбивств на замовлення, у 2019 – 20, 2020 – 24, 2021 – 10, 2022 – 6, 2023 – 7 [3].

В якості прикладу судової практики розглянемо справу № 676/3484/21 розглянуту Кам'янець-Подільським міськрайонним судом Хмельницької області від 28.11.2022 р., внесену до ЄРДР за № 1202124000000128. Юридична суть: винний на ґрунті неприязних відносин з потерпілою особою, умисно, бажаючи її смерті, спланував організувати її вбивство, замовивши його виконання іншій особі. З цією метою винний звернувся до свого знайомого з проханням допомогти у підшукуванні виконавця. Знайомий винного, усвідомлюючи реальну небезпеку злочинного наміру винного, направлено на протиправне заподіяння смерті іншій людині, проінформував правоохоронні органи, з метою запобігти цьому злочину. В подальшому, за участі правоохоронних органів, знайомий організував зустріч винного із виконавцем. Винний, зустрівшись з виконавцем, ще раз роз'яснив останньому свій намір та запропонував йому вчинити вбивство за винагороду у сумі 2000 тис. доларів США. В якості авансу винний передав суму у розмірі 400 доларів США. Також винний повідомив виконавцю всю необхідну інформацію для вчинення злочину: анкетні дані потерпілої, адресу проживання, місце роботи, фото зовнішності тощо. Також вони узгодили фразу, котру виконавець матиме повідомити винному після вбивства потерпілої, цим самим ще раз підтвердивши свій злочинний умисел. Через кілька днів виконавець подзвонив до винного, щоб повідомити тому про виконання замовного вбивства потерпілої особи, наперед узгодженою фразою, після цього, того ж дня винний приїхав на місце зустрічі, з метою доплатити винагороду виконавцю. Винний передав виконавцю 1700 доларів США, після чого був затриманий правоохоронними органами.

Відповідно до обставин справи, винний зробив всі дії, що вважав необхідними для реалізації свого задуму, який не був реалізований до кінця з причин, що від нього не залежали. За рішенням суду, замовника було визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 14, ч. 3 ст. 27, п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України та було вирішено призначити йому покарання у вигляді десяти років позбавлення волі. Отже, суд визнав винного організатором готування до вчинення умисного вбивства на замовлення. Також до винного, до набрання вироком законної сили, було обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Гроші, що були передані виконавцю, були стягнуті в дохід держави [5]. На наш погляд, рішення суду повністю відповідає вимогам матеріального права.

Отже, вбивство на замовлення є одним з кваліфікованих видів вбивств. Його вчинення має значну суспільну небезпеку та часто набуває суспільного резонансу. Аналізуючи статистичні дані, ми можемо зрозуміти, що тенденція вчинення цього виду умисного вбивства поступово знижується, але судам все одно потрібно звертати увагу на особливості кваліфікації та проблематику цього кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Постанова Верховного Суду від 07.02.2003 р. №2 Про судову практику в справах про

- злочини проти життя та здоров'я особи. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
3. «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Форма No1», розміщений на сайті Офісу Генеральної прокуратура України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
 4. Кримінально-процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
 5. Рішення Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 28.11.2022р. № 676/3484/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107602692>.
 6. Кримінальне право України. Особлива частина: навчальний посібник / Попович О.В., Томаш Л.В., Латковський П.П., Бабій А.Ю. Чернівці, 2022. 319 с.

ПОНЯТТЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Лебедевич Анна Дмитрівна

студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція)
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Берш Анастасія Яківлівна

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

В більшості країн, включаючи Україну, проблема домашнього насильства є доволі серйозною, оскільки вона охоплює різноманітні форми насильства, такі як фізичне, психологічне, економічне та сексуальне насильство. Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» встановлена кримінальна відповідальність за домашнє насильство, а також внесено відповідні зміни до процесуального законодавства. Так, у КК України з'явилась нова стаття 126-1 «Домашнє насильство»; у статті 91-1 КК України передбачено інститут «обмежувальних заходів щодо осіб, які вчинили домашнє насильство»; у ч. 1 ст. 67 КК України доповнено перелік обтяжуючих обставин пунктом 6-1, згідно з яким, обставиною, що обтяжує покарання, є вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» тощо.

Диспозиція ст. 126-1 КК України визначає домашнє насильство як «умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи» [1]. Крім того, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у п. 3 ч. 1 ст. 1 визначає поняття домашнього насильства як «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [2]. А також визначення домашнього насильства дає п. «b» ст. 3 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами і визначає домашнє насильство як «всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні».

У визначенні, яке наводиться в ухвалі Верховного Суду від 28 листопада

2019 року (справа No 453/225/19 провадження No 51-4000км19), підкреслюється комплексний характер поняття «домашнє насильство», яке охоплює різні сфери суспільних відносин. При цьому визначення злочину, пов'язаного із домашнім насильством, виходить з конкретних фактичних обставин вчиненого насильства щодо особи, а не з юридичної оцінки дій винуватця [4].

Щодо характеристики діяння, передбаченого статтею 126-1 КК України, то відповідно до визначень законодавця, домашнє насильство за ступенем тяжкості відноситься до нетяжких злочинів. Родовим об'єктом цього злочину є суспільні відносини у сфері здоров'я та життя людини. Основним безпосереднім об'єктом є здоров'я та нормальний фізіологічний та психологічний стан особи. Додатковий факультативний об'єкт – це воля, честь і гідність особи, її психічна недоторканність. Суб'єкт злочину є спеціальний, а саме особа, яка, крім обов'язкових загальних ознак (фізична осудна особа, що досягла віку кримінальної відповідальності), має додаткові спеціальні ознаки, а саме: особа - злочинець із яким потерпілий перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. Потерпілим від злочину може бути один із подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується умисністю і систематичністю. Дії повинні бути тотожні та об'єднані спільним умислом. Систематичність передбачає багаторазове (3 рази і більше) і тривале (протягом одного року) вчинення дій протиправного характеру. Об'єктивна сторона полягає в умисному систематичному вчиненні фізичного, психологічного або економічного насильства, що призводить до страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності або погіршення якості життя потерпілої особи. Згідно з конструкцією, злочин передбачений статтею 126-1 Кримінального кодексу України є закінченим злочином із матеріальним складом, об'єктивна сторона якого формулюється як за діяння, так і за його наслідки [5].

Також у законодавстві з'явилося нове поняття «злочин, пов'язаний з домашнім насильством», яке згадується у нормах загальної частини КК України та в КПК України, але зміст його на законодавчому рівні не визначено. Однак у постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 лютого 2020 року у справі No 453/225/19, провадження No 51-4000кмо19, було визначено, що «злочином, пов'язаним із домашнім насильством, вважається будь-яке кримінальне правопорушення, обставини вчинення якого свідчать про наявність хоча б одного з елементів, перелічених у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», незалежно від того, чи вказані вони у відповідних статтях Кримінального кодексу України як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину».

Залежно від видів усі злочини, пов'язані з домашнім насильством, класифікують на такі групи:

- злочини, пов'язані з домашнім насильством фізичного характеру (передбачені ст.ст. 121, 122, 125, 126, 135, 136, 146, 115, 120 КК України);
- злочини, пов'язані з домашнім насильством психічного характеру (передбачені ст.ст. 129, 134, 142, 143, 154, 300, 301, 303 КК України);
- злочини, пов'язані з домашнім насильством економічного характеру (передбачені ст.ст. 150, 150-1, 164, 165, 166, 167, 304 КК України);
- злочини, пов'язані з домашнім насильством сексуального характеру (ст.ст. 152, 153, 154 КК України) [6].

Окрім того, вченими О. Харитоновою та І. Тітко запропоновано підхід, згідно з яким кримінальними правопорушеннями пов'язаними з домашнім насильством є:

- злочин, передбачений ст. 126-1 КК України;
- кримінальне правопорушення, що містить кваліфікуючу ознаку «вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах»;
- кримінальне правопорушення, поєднане з обтяжуючою обставиною, передбаченою у п. 61 ч. 1 ст. 67 ККУ «вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» та п. 6 ч. 1 ст. 67 ККУ в частині «вчинення кримінального правопорушення... у присутності дитини» [7].

Тобто, можемо дійти висновку, що поняття «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» охоплює більше, ніж лише дії, передбачені статтею 126-1 Кримінального кодексу України. Це також включає злочини, які мають кваліфікуючу ознаку «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах», або злочини, які відбуваються в присутності дитини. Такі дії можуть бути кваліфіковані як кримінальні правопорушення з обтяжуючими обставинами, згідно зі статтею 67 КК України.

Отже, проблема домашнього насильства вимагає особливої уваги через його широке поширення у світі, незалежно від рівня соціально-економічного розвитку країн, а також через високий рівень латентності та широкому розповсюдженню цього явища та його негативних наслідків. На сьогодні Україна створює намагається робити необхідні кроки задля удосконалення своєї законодавчої бази та за рахунок імплементації міжнародних норм у сфері протидії домашньому насильству. Але незважаючи на те, що залишаються невирішеними багато питань, встановлення державою жорсткіших правил і законів слід розглядати як ефективний механізм покарання злочинців - насильників.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>.
3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
4. Постанова Верховного Суду від 28 листопада 2019 року (Справа No 453/225/19, Провадження No 51-4000км19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86035315>.
5. Зінсу О.І. Злочин домашнє насильство (ст.126-1 КК України): аналіз судової практики.
6. Вознюк А.А. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство. Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 2019. С. 111–114.
7. Харитоновна О., Тітко І. Злочин, пов'язаний з домашнім насильством: правові проблеми та практичні рекомендації.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ РЕФОРМ: ДОСВІД ХОРВАТІЇ

Манюк Лариса Петрівна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету

Навчально-наукового інституту права

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Відкриття ринку землі сільськогосподарського призначення впродовж десятиліть залишалось однією з найбільш дискусійних тем української політики. Для виявлення основних ризиків та побоювань суспільства було проведено ряд соціологічних досліджень та опитувань, в результаті одного з яких було встановлено, що найбільш поширеною пересторогою, обраною 41% респондентів, є можливість викупу землі іноземцями [1].

Наразі законодавством, а саме ч. 2 ст. 81 Земельного кодексу України передбачено, що іноземні громадяни та особи без громадянства можуть набувати права власності на земельні ділянки лише несільськогосподарського призначення. Тим не менш, з урахуванням євроінтеграційних настроїв та прагнень України варто розуміти, що питання її входження до Союзу, а, отже, і питання доступу іноземців до ринку землі, є лише питанням часу. Вступ до ЄС вимагає від країни-кандидата узгодження національних норм у сфері набуття права власності на землю із законодавством Союзу і, зокрема, з принципами ринкової свободи. Важливим є те, що реалізація такої ринкової свободи повинна бути необмеженою і недискримінаційною для фізичних та юридичних осіб з усіх країн-членів ЄС.

Звісно, можна скептично ставитись до тривалості процесів входження країни до ЄС, однак навіть найвпливовіші українські посадовці здивовані поточною швидкістю розвитку подій, бо до повномасштабного вторгнення російської федерації вони "не наважувалися думати... про подання заявки" [2].

З огляду на це, доцільно вже зараз досліджувати досвід країн-членів ЄС в аспекті захисту національного землевласника в конкуренції з іноземним інвестором. Зокрема, на прикладі Хорватії, що приєдналась до Союзу в 2013 році, можна ознайомитись з еволюцією від жорстких обмежень до поступової лібералізації, яка дозволяє збалансувати національні інтереси та інтеграцію до ЄС.

Структурна реформа аграрного сектору у Хорватії розпочалася невдовзі після здобуття країною незалежності, одночасно з більш широкими правовими та економічними трансформаціями, необхідними для переходу до ринкової економіки та ліквідації соціальної структури власності. Реформи цього сектору особливо активізувались після вступу Хорватії до ЄС, оскільки вони вимагали узгодження розвитку сільського господарства з новими економічними принципами.

З моменту здобуття незалежності в 1991 році Хорватія провела кілька реформ щодо управління державними землями сільськогосподарського призначення [3]. Первинний Закон "Про сільськогосподарські землі" 1991 року поклав початок цьому процесу, за яким послідували подальші зміни у 2001, 2008, 2013 роках і, востаннє, у 2018 році, коли було прийнято чинний Закон "Про сільськогосподарські землі" [4]. Закон 2018 року містить положення, що регулюють різні аспекти володіння та розпорядження державою землями сільськогосподарського призначення, включаючи оренду, тимчасове користування, обмін, продаж, припинення спільної

власності, встановлення прав на забудову та сервітути. Ці реформи також спрямовані на приведення у відповідність до стандартів ЄС законодавства, що регулює придбання іноземцями сільськогосподарської нерухомості, в тому числі земельних ділянок.

Відповідно до ст. 52 Конституції Хорватії, землі країни визначені як національний ресурс, який перебуває під особливим захистом. Це створює правову основу для низки зобов'язань та обмежень, викладених у Законі "Про сільськогосподарські землі". Ці положення покликані захистити інтереси країни в галузі сільського господарства та забезпечити відповідальне управління цим життєво важливим активом.

Наразі абуття права власності на землі сільськогосподарського призначення в Хорватії регулюється як Законом "Про власність", так і Законом "Про сільськогосподарські землі", з окремими положеннями для приватних і державних земель. Набуття земель сільськогосподарського призначення у приватну власність як фізичними, так і юридичними особами відбувається відповідно до загальних положень Закону "Про власність". Право власності може бути набуто різними способами, такими як правочини, правонаступництво, рішення суду або інших компетентних органів, або за законом.

Державне регулювання земельних відносин у Хорватії здебільшого стосується земель сільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, а також земель осіб, з якими неможливо зв'язатися або місце проживання яких невідоме [5]. Щодо земель сільськогосподарського призначення, які перебувають у державній власності, діють особливі положення, викладені в Законі "Про землі сільськогосподарського призначення". Це законодавство визначає моделі відчуження залежно від його мети такого відчуження – оренди, тимчасового користування, обміну, продажу, встановлення прав на забудову та сервітути [6].

Договори оренди укладаються на площі не більше 100 га на одного орендаря строком на 25 років, який може бути продовжений ще на 25 років. Як виняток, землі, що підлягають поверненню особам, власність яких була відібрана за часів комунізму, а також землі, заплановані для інших цілей, можуть бути передані в оренду на строк до 5 років. Державні землі сільськогосподарського призначення можуть бути продані на відкритих торгах. Один покупець може придбати землю площею до 50 га в материковій частині країни і до 5 га в прибережній зоні. Одна кадастрова ділянка не може бути більшою за 10 га. Куплена у держави земля повинна оброблятися протягом 10 років, а якщо новий власник має намір її продати, вона повинна бути запропонована назад державі. Також враховується правило доміциляції: державна земля розподіляється серед фермерів, які проживають у цій місцевості, з метою запобігання відтоку населення з сільської місцевості [5].

Існують значні правові проблеми щодо земель сільськогосподарського призначення, які належать особам, з якими неможливо зв'язатися, або місце проживання яких невідоме. Міністерство сільського господарства може передавати такі землі в оренду на строк до 10 років фізичним або юридичним особам, які бажають використовувати їх для сільськогосподарського виробництва. Орендна плата, отримана за договором оренди, належить первісному власнику землі і зберігається на рахунку, відкритому для цієї мети. Якщо власник не вимагає виплати орендної плати протягом 10 років з моменту укладення договору оренди, зібрані кошти розподіляються до державного бюджету (25%), обласного бюджету (10%) та бюджету органу місцевого самоврядування, на території якого знаходиться земля (65%) [5].

При цьому правовий режим, що регулює набуття та відчуження прав власності та договірних прав на приватні землі сільськогосподарського призначення, в принципі, є дуже ліберальним [7]. Також не існує жодних конкретних обмежень щодо використання іноземцями земель сільськогосподарського призначення державної власності, якщо на таких землях встановлені права оренди, права забудови або сервітути. У цьому випадку іноземці прирівнюються до громадян країни. Однак існують суттєві обмеження щодо набуття іноземцями права власності на землі сільськогосподарського призначення незалежно від того, чи перебуває така земля у власності приватної особи, чи держави.

За загальним правилом, іноземці можуть набувати право власності на нерухоме майно на підставі договору, рішення суду або закону лише за умови дотримання принципу взаємності та за згодою Міністра юстиції. Без такої згоди договір про передачу права власності на нерухоме майно є нікчемним. В свою чергу, існує окрема заборона, яка передбачає, що іноземні юридичні або фізичні особи не можуть набувати право власності на землі сільськогосподарського призначення, якщо інше не передбачено договором або окремим нормативно-правовим актом. Вперше вона була встановлена ще в 1993 році, і того часу в будь-якому новому законі, що регулював обіг земель сільськогосподарського призначення, містилась відповідна пряма заборона. Як виняток, іноземці можуть набувати землі сільськогосподарського призначення в порядку спадкування за умови взаємності. Дотримання принципу взаємності полягає в тому, що іноземець може набути право власності на землю в порядку спадкування лише за умови, що громадянин Хорватії також може набути відповідне право власності на землю сільськогосподарського призначення в порядку спадкування в країні іноземця [6].

Ці обмеження, принаймні щодо жителів країн-членів ЄС, були поступово послаблені завдяки реформам. Під час вступу до Європейського Союзу Хорватія пройшла процес гармонізації свого законодавства щодо придбання нерухомості громадянами та юридичними особами ЄС із законодавством ЄС. Це зобов'язання було формалізовано в Угоді про Стабілізацію та Асоціацію (УСА) між Хорватією та Європейськими Співтовариствами та їхніми державами-членами, яка набула чинності 1 лютого 2005 року [8].

Мета полягала в усуненні дискримінаційних положень хорватського законодавства, які передбачали різний підхід до громадян держав-членів ЄС та хорватських громадян при придбанні та користуванні нерухомим майном. Хоча Хорватія взяла на себе зобов'язання дозволити придбання нерухомості громадянами держав-членів ЄС, протягом чотирьох років з моменту набуття чинності Угоди, заборона на придбання земель сільськогосподарського призначення громадянами та юридичними особами країн-членів ЄС збереглася [9].

Для вирішення цієї проблеми Угода про вступ Хорватії до ЄС у 2012 році передбачала перехідні положення щодо вільного руху капіталу, які дозволяли Хорватії зберігати обмеження на придбання земель сільськогосподарського призначення громадянами інших держав-членів та юридичними особами, створеними відповідно до законодавства ЄС, протягом семи років з дати вступу, що відбулося 1 липня 2013 року [10].

Таким чином, незважаючи на положення Договору про функціонування Європейського Союзу, що передбачають вільний рух капіталу, Хорватія зберегла обмеження на придбання земель сільськогосподарського призначення громадянами та юридичними особами ЄС аж до 30 червня 2020 року.

Втім, ці заходи також наклали на Хорватію нові зобов'язання, що забороняють

запроваджувати нові та жорсткіші дискримінаційні обмеження щодо громадян та юридичних осіб країн членів ЄС порівняно з громадянами та юридичними особами з третіх країн.

Слід зазначити, що перехідні положення стосуються лише набуття права власності на землі сільськогосподарського призначення в контексті транскордонного руху капіталу. Самозайняті фермери з інших країн-членів ЄС, які заснували своє господарство і проживають у Хорватії, не підпадали під дію цих перехідних положень або будь-яких дискримінаційних правил і процедур при придбанні земель сільськогосподарського призначення для заснування фермерського господарства та організації сільськогосподарського виробництва [11].

Крім того, Угода про вступ передбачала, що якщо після закінчення перехідного періоду на ринку земель сільськогосподарського призначення Хорватії зберігатиметься серйозне напруження або загроза його виникнення, Європейська комісія може продовжити перехідний період на три роки. У червні 2020 року на прохання Хорватії Європейська комісія продовжила перехідний період щодо придбання земель сільськогосподарського призначення до 30 червня 2023 року.

Такому продовженню сприяли кілька факторів, зокрема відносно низькі ціни на землю сільськогосподарського призначення в Хорватії порівняно з іншими країнами ЄС, високі ціни порівняно з купівельною спроможністю громадян, переважання малих сімейних ферм з фрагментованими земельними ділянками, низька продуктивність, що вплинула на конкурентоспроможність фермерів, та необхідність продовження розмінування земель сільськогосподарського призначення [12].

Після закінчення перехідного періоду для громадян та юридичних осіб з інших країн-членів ЄС національна заборона на набуття права власності на землі сільськогосподарського призначення втратила чинність.

Висновки. Досвід Хорватії у регулюванні ринку земель сільськогосподарського призначення є цінним для України на її шляху до європейської інтеграції та лібералізації ринку. Перехід Хорватії від жорстких обмежень до більш гнучкого регулювання, приведення у відповідність до стандартів ЄС і водночас захищеного національними інтересами, можна охарактеризувати як збалансований та поетапний. Країна використала доступні можливості для відтермінування доступу іноземців до ринку земель сільськогосподарського призначення, і робила це поступово: спершу громадяни країн-членів ЄС отримали можливість купувати нерухоме майно, потім самозайняті фермери змогли купувати землі сільськогосподарського призначення, а вже сьогодні така можливість є у всіх громадян та юридичних осіб з країн-членів ЄС.

Для України ці уроки підкреслюють важливість проактивної та своєчасної адаптації й прозорого регулювання в процесі лібералізації аграрного ринку. Застосовуючи досвід Хорватії, Україна може сприяти розвитку стійкого та конкурентоспроможного аграрного сектору, який відповідатиме стандартам ЄС і водночас просуватиме національні інтереси.

Список використаних джерел:

1. Соціологічна група «Рейтинг». (2019). Ставлення українців до запровадження продажу землі. Вилучено з: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/otnoshenie_ukraincev_k_vnedreniyu_prodazhi_zemli.html.
2. Раухала, Е. та О'Грейді, С. (2024). Як Україна намагається зберегти свою європейську мрію. The Washington Post. Вилучено з: <https://www.washingtonpost.com/world/2024/03/30/olha-stefanishyna-ukraine-eu->

- membership/.
3. Європейська комісія. (2006). Хорватія. Звіт по країні. Вилучено з: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2020-02/ext-study-applicant-croatia_2006_en_0.pdf.
 4. Свржняк, К.; Франіч, Р. (2014). Розвиток аграрної структури через розпорядження державними сільськогосподарськими землями в Хорватії. *Агроекон*, с. 50-57. Вилучено з: <https://hrcak.srce.hr/file/185443>.
 5. Вранкен, Л., Табо, Е., Робелінг, П., Чіаян, П., та внесок експертів країни. (2021). Регулювання ринку сільськогосподарських земель у державах-членах ЄС (EUR 30838 EN, JRC126310). Люксембург: Офіс публікацій Європейського Союзу. Вилучено з: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC126310/JRC126310_01.pdf.
 6. Йосипович, Т. (2021). Набуття сільськогосподарських земель іноземцями та сімейними сільськогосподарськими холдингами в Хорватії - останні зміни. *Журнал аграрного та екологічного права*, 2021/30, с. 100-122. Вилучено з: <https://doi.org/10.21029/JAEL.2021.30.100>.
 7. Йосипович, Т. (2022). Хорватія: Сільськогосподарська земля як ресурс інтересу - пристосування придбання сільськогосподарської землі іноземцями до ринкових свобод ЄС. Придбання сільськогосподарських земель - транскордонні питання з центральноєвропейської перспективи, с. 93-125. Вилучено з: https://doi.org/10.54171/2022.jesz.aosalcbices_5.
 8. Йосипович, Т. (2023). Хорватські закони про придбання землі після закінчення терміну дії мораторію ЄС. *Журнал аграрного та екологічного права*, 2023/35, с. 64-185. Вилучено з: <https://ojs.mtak.hu/index.php/JAEL/article/view/13820/11246>.
 9. Контрек, Д. (2011). Іноземці як власники нерухомості в Республіці Хорватія. *Європейська асоціація земельного кадастру*. Вилучено з: <https://www.elra.eu/foreigners-as-real-property-owners-in-the-republic-of-croatia/>.
 10. Європейська комісія. (2011). MEMO/11/883. Підписання Договору про вступ до Європейського Союзу (ЄС) з Хорватією: довідкова записка. Вилучено з: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/de/MEMO_11_883.
 11. Європейська комісія. (2017). ЗВІТ КОМІСІЇ РАДІ. Огляд перехідних заходів щодо придбання сільськогосподарської нерухомості, викладених у Договорі про вступ Хорватії до ЄС від 2011 року. Вилучено з: <https://secure.ipex.eu/IPEXL-WEB/download/file/082dbcc55be52540015be765927a0382>.
 12. Європейська комісія. (2020). Рішення Комісії (ЄС) 2020/787 від 16 червня 2020 року про продовження перехідного періоду щодо придбання сільськогосподарських земель у Хорватії. Офіційний вісник Європейського Союзу. Вилучено з: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020D0787&from=EN>.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Лобода Дмитро Олегович

здобувач вищої освіти

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

Вступ. Ефективне регулювання взаємодії влади та бізнесу (підприємництва) є необхідним фактором для соціального та економічного прогресу будь-якої держави. Україна постійно працює над створенням сприятливого середовища у цій сфері, зокрема, спрощує адміністративні процедури для реєстрації бізнесу та підприємництва, намагається ефективно регулювати податкове навантаження та розвиває інфраструктуру. Наразі в Україні діє ряд нормативно правових актів, які є основними в сфері регулювання бізнесу, наразі такими є Податковий кодекс України, ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності» та ЗУ «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [6; 7; 8]. Якщо ж казати про визначення такого поняття як «бізнес» – в українському правовому полі воно відсутнє, але в багатьох випадках використовується як синонім поняття «підприємництво».

Важливість проблеми підвищення ефективності державної політики у сфері розвитку бізнесу в Україні обумовлюється процесами трансформації власності, змінами форм та суб'єктів управління суспільно-економічними процесами, поєднанням інтересів бізнесу та влади а також і конфліктом їх інтересів. Крім того, розвиток підприємництва стає ще більш важливим у контексті України, яка зазнає впливу війни. Військові конфлікти та політичні нестабільності в країні вплинули на сприйняття бізнесу владою. Позитивні трансформації у економіці країни неможливі без розвитку малого та середнього підприємств, які є найбільш гнучкою ланкою. Ефективна взаємодія є ключовим аспектом для економічного зростання країни, сприяє збільшенню внутрішнього валового продукту та національного доходу. Підприємництво відіграє важливу роль у реформуванні економіки, адже без його участі неможлива побудова ринкового господарства.

Актуальність. Тема правового регулювання підприємницької (бізнес) діяльності на основі національного законодавства неодноразово була предметом досліджень різних дослідників, таких як: Коваленко І.А, Овчарук Е.В., Омельченко О.В., та інших [4; 5; 11]. Проблема правового регулювання підприємницької діяльності вже досить добре вивчена науковцями, але ситуація військового стану ставить перед нами нові виклики, які вимагають нових підходів і реакцій. Оскільки регулювання підприємництва фактично передбачає систему державного втручання та контролю у діяльність підприємницьких суб'єктів, для досягнення цілей економічної політики, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку, підвищення якості життя та добробуту населення, необхідне правильне стимулювання постійного прогресу у відносинах влади та бізнесу.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі бізнес в Україні стикається з рядом серйозних проблем, які потребують термінового втручання з боку держави. За даними останнього на момент написання щомісячного опитування підприємців/підприємств від ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» основними проблемами з яким не може впоратися механізм регулювання бізнесу є наступне:

по-перше це дефіцит працівників, що став важливою перешкодою для розвитку бізнесу. Хоча агрегований показник перспектив промисловості та частка підприємств, що працюють на повну потужність, зросли, Індекс Відновлення Ділової Активності зменшується другий місяць поспіль. Невизначеність залишається високою в довгостроковій перспективі, зростає для загальноекономічного середовища в піврічній перспективі;

по-друге очікування бізнесу щодо дворічної та піврічної перспективи лишаються практично незмінними. Виробничі показники та очікування на три місяці покращились, але очікування щодо експорту залишаються стабільно низькими. Продовжується стагнація експортної діяльності, і відсоток негативних оцінок державної політики зріс;

опитування також показує, що бізнес став менш оптимістичним у своїх прогнозах щодо закінчення війни. Багато компаній передбачають, що конфлікт може тривати ще протягом наступного року;

не менш важливою є згадка про пряму взаємодію влади та підприємств на рівні прийняття рішень, а саме те, що лютому 2024 року частка позитивних оцінок політики уряду стосовно підтримки бізнесу становила лише 8% і залишалася стабільною протягом тривалого періоду, триваючи більше півроку без жодних значущих змін. Протягом цього тривалого періоду частка нейтральних оцінок цієї політики зменшилася з відсотка 58% до 55%, що свідчить про невелике зниження. У той же час, частка негативних оцінок незначно зросла з 16% до 18%, що вказує на певне погіршення сприйняття цієї політики серед підприємців та бізнес-спільноти [10, С. 7].

В той же час на основі іншого опитування проведеного в межах проекту Програми розвитку ООН (UNDP) «Підтримка України» Центром розвитку інновацій та національним проектом Дія.Бізнес критично важливим показником для державного управління буде те, що в топ причин невдоволеності підприємств державою є пункти про непередбачувані дії держави – **50,7%** та перешкоди з боку регуляторних та/або фіскальних органів – **25,4%** [3].

Так як, під правовим регулюванням підприємницької діяльності розуміється сукупність правових норм, закріплених у Конституції України, законодавчих, нормативно-правових актах, а також актах індивідуального характеру, що встановлюють правила поведінки суб'єктів підприємницької діяльності під час їх господарської діяльності, а також визначають рівень відповідальності у разі порушення цих правил, то даний стан справ був досягнутий саме неефективним управлінням взаємодії влади та бізнесу. Наразі сторона влади досі не має актуалізованої стратегії розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ) [9]. Покращення у сфері малого та середнього бізнесу були зупинені ще з початком пандемії, вплив якої на бізнес уже неодноразово був предметом наукових досліджень.

Деякі намагання зміни регулювання фіксувалися ще у перші місяці повномасштабної агресії РФ проти України, влада вжила низку заходів для підтримки бізнесу під час воєнного стану [1; 2]:

- Було змінено процес допомоги у працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб, ВПО отримували допомогу у пошуку роботи та працевлаштуванні.

- Розширення програми кредитування, підприємства мають доступ до кредитів з пільговими процентними ставками.

- Мікрогранти для бізнесу: За програмою "EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП" підприємці могли отримати гранти на розвиток свого бізнесу.

• Зміни в податкових пільгах та дерегуляції, було спрощено податкові пільги для бізнесу, а також спрощено ведення бізнесу за рахунок декларативного принципу роботи, мораторію на перевірки та лібералізації трудових відносин для малого та середнього бізнесу.

Однак дані ініціативи не змогли дати очікуваного позитивного ефекту, а тому ми дійшли до висновку, що для покращення ефективності регулювання взаємодії влади та бізнесу на правовому рівні необхідні істотні зміни. Серед таких може бути необхідність вдосконалення регуляторного середовища, зниження адміністративного тягаря для мікро, малих і середніх підприємств (ММСП) і зменшення витрат на ведення бізнесу на законних підставах що слугуватиме механізмом дерегуляції та є необхідною умовою для перешкоджання відходу в тінь і спонукання переходу до формальної економіки. Впровадження даного інструменту на правовому рівні повинно розвантажити систему відносин та сприяти заохоченню відкриття нових підприємств. Наразі в чинному законодавстві немає згадок про даний механізм.

Другою істотною зміною повинно бути впровадження спеціального державного органу, наділення його повноваженнями щодо взаємодії із приватним сектором та створення таким чином стабільного “каналу зв’язку” влади та бізнесу, цей орган може виконувати такі функції:

–Формування та реалізація державної політики у сфері розвитку підприємництва:

- Розробка та впровадження стратегії розвитку МСБ.
- Координація діяльності різних органів влади з питань розвитку підприємництва.

–Надання інформаційно-консультаційної підтримки підприємцям:

- Консультування з правових, податкових, фінансових та інших питань.
- Надання інформації про доступні програми підтримки бізнесу.
- Сприяння у пошуку партнерів та інвесторів.

–Захист прав та інтересів підприємців:

- Представлення інтересів бізнесу у відносинах з органами влади.
- Запобігання неправомірному втручання у діяльність підприємств.
- Сприяння вирішенню спорів між підприємцями та органами влади.

Наразі в Україні не передбачено органу, який міг би виконати поставлені задачі у повному обсязі “в єдиному місці”.

Також не менш важлив, задля уникнення плутанини та певних правових колізій серед чинних НПА слід виробити конкретну термінологію, що допомогла б розмежувати поняття підприємництва, бізнесу, господарської діяльності, тощо.

Висновки. Отже, ефективне регулювання взаємодії між владою та підприємництвом в Україні є ключовим для соціального та економічного розвитку країни, особливо в умовах військових конфліктів та політичної нестабільності. Незважаючи на зусилля уряду щодо спрощення адміністративних процедур та розвитку інфраструктури для підтримки підприємництва, досі існують значні виклики для реформатування правових засад. Опитування підприємців вказують на невдоволення діями держави, зокрема через непередбачувані дії та перешкоди з боку регуляторних органів. Для покращення ситуації були запропоновані істотні зміни, що мають на меті сприяти розвитку комунікації малого/середнього бізнесу та влади на правовому рівні.

Список використаних джерел:

1. Держава активно підтримує український бізнес в умовах війни росії проти України.

- Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/225076.html> (дата звернення: 10.04.2024).
2. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 р. № 314 : 17 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-п#Text> (дата звернення: 10.04.2024).
 3. Дослідження стану та потреб бізнесу в умовах війни: результати опитування в грудні 2023 – січні 2024 року. Дія.Бізнес. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna-v-grudni-2023-sicni-2024-roku> (дата звернення: 10.04.2024).
 4. Овчарук Е. Організаційно-правові механізми взаємодії органів публічної влади та бізнесу: теоретичні аспекти поняття. *Public Administration Aspects*. 2023. Т. 11, № 1. С. 35–43. URL: <https://doi.org/10.15421/152305> (дата звернення: 10.04.2024).
 5. Омельченко О., Таран О. Нормативно-правове регулювання підприємництва в Україні. *Подільський науковий вісник*. 2023. Т. 4(28). С. 137–141. URL: <https://doi.org/10.58521/2521-1390-2023-28-21> (дата звернення: 10.04.2024).
 6. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : 1 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 10.04.2024).
 7. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII: 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>(дата звернення: 19.04.2024).
 8. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI : 3 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 10.04.2024).
 9. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 24.05.2017 р. № 504-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-р#Text> (дата звернення: 10.04.2024).
 10. 22-ге Щомісячне опитування підприємств «Український бізнес під час війни» (лютий 2024) - Новини інституту - Інститут - Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=7431> (дата звернення: 10.04.2024).
 11. Kovalenko I. General theoretical analysis of legal security of business activity. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2023. Vol.2, no.75. P.20–26. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.2.3> (date of access: 10.04.2024).

ПРОБЛЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ТА ЇХ ЗАПОБІГАННЯ

Ротар Сніжана Володимирівна

студентка 4-го курсу, факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Берш Анастасія Яківна

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Часто у судовій практиці виникають складнощі, щодо кваліфікації злочинів, які пов'язані з безпекою руху та експлуатацією транспорту. Один з найпоширеніших видів таких злочинів – порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатація транспорту особами, які керують транспортними засобами, відповідно до ст. 286 Кримінального Кодексу України (далі КК України).

«Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» (ст. 286 КК України) має три частини. У першій частині статті 286 КК України розглядається об'єктивна сторона правопорушення. Вона визначається як порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом.

Ця стаття має примітку, в якій перелічені види транспортних засобів, на яких може бути скоєне вказане кримінальне правопорушення. Цей перелік включає усі типи автомобілів, трактори, інші самохідні машини, трамваї, тролейбуси, а також мотоцикли та інші механічні транспортні засоби [1].

При кваліфікації кримінального правопорушення немає значення, де саме відбувалося керування транспортним засобом — це може бути будь-яке місце, таке як дорога, вулиця, майданчик для паркування автомобілів, двір, або навіть територія підприємства. Під керуванням розуміється безпосереднє виконання особою функції водія під час його руху, коли особа, сідаючи за кермо, фактично веде транспортний засіб у русі в загальному розумінні. Експлуатація транспорту означає його активне використання. Загалом, безпека експлуатації транспорту визначається відповідністю використання транспортних засобів технічним вимогам, які знижують ризик. Загальною метою є створення умов, в яких водії та інші учасники дотримуються встановлених нормативів [2, с. 90].

Дане кримінальне правопорушення має об'єктивну сторону, яка включає три ключові елементи: а) саме діяння або бездіяльність; б) його наслідки; та в) причинний зв'язок між цими діями та наслідками. Діяння, яке може бути як дією, так і бездіяльністю, полягає у порушенні правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту [3, с.168]. Проте важливо зазначити, що неправильне встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями водія та їх наслідками є основною проблемою. Це може призвести до помилкової кваліфікації дій, що становлять загрозу для суспільства, та притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вимушено стали учасниками дорожньо-транспортної

пригоди навіть у силу обставин, які вони не могли контролювати.

Слід зауважити, що причинно-наслідковий зв'язок у випадках автотранспортних злочинів має свої особливості: він не встановлюється між діями водія та наслідками, а встановлюється між порушеннями Правил дорожнього руху (ПДР) та наслідками, що їм відповідають.

Виникнення складнощів у визначенні кваліфікації транспортних злочинів спостерігається у ситуаціях, коли у дорожньо-транспортній події (далі - ДТП) беруть участь кілька транспортних засобів, що призводить до суспільно небезпечних наслідків, передбачених однією з відповідних частин ст. 286 КК України, які виникають через порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту двома або більше водіями транспортних засобів. В таких випадках суди повинні встановлювати, які саме порушення вчинили кожен із них, чи могло бути уникнуто ДТП та його наслідків, чи не стало причиною порушення, зазначених правил, одним водієм через недбалість іншого та інші обставини. Важливо, що в певних умовах виключається кримінальна відповідальність особи, яка порушила ПДР внаслідок створення аварійної ситуації іншою особою, що керувала транспортним засобом. Проте у таких ситуаціях виникає практична проблема встановлення ступеня вини кожного з учасників події. Визначення вини відбувається шляхом аналізу всіх об'єктивних ознак, таких як характер участі кожного з учасників події, послідовність подій та масштаб завданої шкоди.

Також, у більшості випадків судова практика схиляється до винесення обвинувальних вироків проти осіб, які керують транспортними засобами, розглядаючи їх як джерело підвищеної небезпеки. Проте слід враховувати, що згідно з ПДР, пішохід - це особа, яка пересувається поза транспортними засобами і не виконує жодної роботи на дорозі. Крім того, визначено, що учасником дорожнього руху є особа, яка бере участь у русі на дорозі як пішохід, водій, пасажир, погонич тварин, велосипедист або особа, яка пересувається у кріслі на колесах. З урахуванням цього, пішохід як повноправний учасник дорожнього руху, зобов'язаний знати та дотримуватися вимог ПДР. Саме тому, він також може стати суб'єктом злочину, оскільки безпека на дорогах залежить від його поведінки та дотримання правил.

Отже, при розгляді злочинів, які становлять загрозу безпеці руху та експлуатації транспорту, важливо провести докладний аналіз об'єктивних та суб'єктивних аспектів, звертаючи особливу увагу на причинно-наслідковий зв'язок і визначення відношення особи до порушення Правил дорожнього руху [4, с. 397].

Також важливо відзначити запобігання кримінальним правопорушенням, що стосуються безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні. Це може бути наявність певного технічного огляду транспортних засобів, поліпшення середовища, у якому експлуатується транспортний засіб. Однак, головна мета полягає в забезпеченні законом гарантованих прав особи на життя, здоров'я, власність та інші соціальні цінності. Тому розвитку цих засад у державі сприяють: вдосконалення законодавчої бази; чесність, компетентність та висока професійна підготовка поліцейських та інших відповідальних суб'єктів на основі європейських стандартів навчання; а також модернізація методів досудового розслідування у випадках кримінально протиправних дій у сфері безпеки руху та експлуатації транспорту, та багато іншого.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.

2. Жученко Є.Ю. Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху. Наше право. 2021. №3. С. 87- 96.
3. Бабанін С. В. Кримінальна відповідальність за порушення чинних на транспорті правил: дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 93 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінальновиконавче право»– Дніпропетровськ, 2008. – 238 с.
4. Лисько Т.Д. Окремі правові орієнтири щодо кваліфікації порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст. 286 КК України): аналіз судової практики // Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства: [Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 28 лютого 2020 р.] Том 1. – Тернопіль: Вектор, 2020. – 456 с. - С. 394-397.
5. Бабенко А. М. Особливості запобігання кримінальним правопорушенням проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні. Науковий юридичний журнал. 2023. №19. С. 251-258.

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ЕКСПЕРТА ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Коляденко Юрій В'ячеславович

здобувач освіти ОС «Магістр» Інституту Права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Виноградова Анна

канд. юрид. наук, доцент
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Питанню залучення експерта для проведення експертизи присвячена увага багатьох науковців, актуальність дослідження лише підкреслюється даним фактом. Існує багато думок з приводу тлумачення, виокремлення змісту та форми, а також порядку проведення, саме тому вважаємо за доцільне детально проаналізувати цю слідчу (розшукову) дію (СРД) у рамках нашого дослідження.

І. В. Пиріг вважає судову експертизу неоціненною слідчою дією задля проведення якої вимагається поглиблене розуміння та застосування вузько спеціалізованих знань для слідства. Саме вона є тією СРД, що встає на допомогу правоохоронним органам та суду задля встановлення істини що розкриває злочин зсередини, та отримання тієї доказової бази, яку без використання спеціальних знань отримати просто неможливо. Вона дуже часто відіграє ключову роль для слідства та має свої власні етапи і особливості у тактичному застосуванні [1, с. 58].

Слушним, в даному контексті буде і визначення експертизи видатним вченим В. М. Тертишником. Він тлумачить поняття цієї СРД, як дослідницьку діяльність у межах кримінального провадження що передбачена законом за зверненням або ж дорученням правоохоронних органів або суду, чи будь-якої сторони в межах цього ж провадження. Використовуючи при цьому вагомий арсенал тактичних навичок та вмій задля з'ясування небаченої оком істини, дослідження процесів та явищ, опрацювання великих покладів інформації задля з'ясування тих обставин що мають значення [2, с. 71].

Також, звертаючись до законодавця стаття перша, Закону України «Про судову експертизу» визначає її як дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [3].

Основними видами (підвидами) експертизи є: криміналістична, інженерно-технічна, економічна, товарознавча, психологічна, мистецтвознавча, екологічна, військова, судово-ветеринарна, гемологічна, історико-археологічна. З метою більш повного задоволення потреб слідчої та судової практики щодо вирішення питань, які потребують застосування наукових, технічних або інших спеціальних знань, експертними установами організовується проведення інших видів експертиз (крім судово-медичної та судово-психіатричної), у тому числі й тих, що перебувають у стадії наукової розробки. Згідно з процесуальним законодавством України експертами виконуються первинні, додаткові, повторні, комісійні та комплексні експертизи [4].

Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, затверджена Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р. № 6. Судово-медична експертиза проводиться з метою дослідження на підставі спеціальних знань матеріальних об'єктів, що містять інформацію про обставини справи, яка перебуває в

провадженні органів дізнання, слідчого, прокурора чи суду [5].

Також, неодноразово, В. А. Журавель звертав увагу наукової спільноти на існування протиріч між нормами ст. 93 Кримінального процесуального кодексу (КПК) та ст. 243 КПК. Мова йде про збирання доказів та залучення експерта, та ключовою проблемою, на думку автора є те, що відсутня можливість стороною захисту за допомогою окремих слідчих дій збирати докази у кримінальному провадженні. У частині першій ст. 93 КПК зазначається що сторона захисту може отримати експертні висновки, а залучення експертів для проведення експертних досліджень по своїй суті і є слідчою дією, адже своє місцезнаходження вона знаходить у главі Кримінального процесуального кодексу, зокрема в двадцятій [6, с. 26].

У підсумку варто зазначити, що існує наявність серйозних протиріч у законодавстві, що регулює збір доказів та залучення експертів у кримінальному провадженні. Відсутність можливості для сторони захисту виконувати окремі слідчі дії створює нерівні умови та ускладнює процес здійснення правосуддя. Для вирішення цієї проблеми слід розглянути внесення відповідних змін до Кримінального процесуального кодексу, які б забезпечили рівність сторін у правозахисних можливостях. Конкретно, можливе включення до статті 243 КПК положень, що дозволяють стороні захисту здійснювати певні слідчі дії з метою збору доказів або участі у експертних дослідженнях. Такий крок сприятиме забезпеченню принципу рівності сторін у кримінальному процесі та забезпечить більш справедливий судовий процес.

Список використаних джерел:

1. Пиріг І. В. Щодо питання віднесення судової експертизи до слідчих (розшукових) дій. Криміналістика і судова експертиза. 2019. №64. с. 58-68. URL:[PDF] irbis-nbuv.gov.ua.
2. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академічне видання. – К.: Алерта, 2014. – 420 с. URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2017/1/Tertishnik_Krim_proc_Ukr_Osobliva_090414_avt.pdf.
3. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.
4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.
5. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р. N 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95/conv#Text>.
6. Журавель В. А. Слідчі (розшукові) дії як засоби формування доказів за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2013. №13. с. 22-30. URL:[PDF] irbis-nbuv.gov.ua.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СИСТЕМАТИЧНЕ ГРУБЕ АБО ОДНОРАЗОВЕ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ, ЩО ПІДРИВАЄ АВТОРИТЕТ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Синявіна М.М.

здобувач вищої освіти факультету адвокатури
Національний юридичний університет ім.Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Кравцов Д.М.

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри трудового права
Національний юридичний університет ім.Ярослава Мудрого, Україна

Адвокатська діяльність ґрунтується на дотриманні верховенства права, професіоналізмі, постійному підвищенню рівня кваліфікації, а також дотриманні етичних норм. Як відомо суспільство висуває високі вимоги до морально-етичної складової діяльності, як адвокатури в цілому, так і кожного конкретного адвоката. У випадку неналежного виконання адвокатом своїх обов'язків або порушення норм права, до адвокатів застосовується один із трьох видів дисциплінарних стягнень, найсуворішим з яких є позбавлення права на зайняття адвокатською діяльністю.

За ЗУ "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" (п.4, ч.2, ст.32) підставою для позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю є систематичне або грубе одноразове порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України. Важливо відмітити, що притягнення до відповідальності у цьому випадку можливо лише, якщо порушення буде і "грубим", і таким, що підриває авторитет адвокатури одночасно. Однак, яке порушення вважається "грубим"? І якими мають бути дії адвоката, щоб ми з упевненістю могли скати, що вони "підривають авторитет"? Відповіді на ці питання наше законодавство, на жаль, не містить.

Якщо переглянути практику КДКА з даного питання, то побачимо, що до грубих порушень, що підривають авторитет адвокатури України" віднесено - здійснення адвокатської діяльності після її зупинення; конфіденційне співробітництво адвоката з правоохоронними органами, зокрема, під час оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій; повторне протягом року порушення порядку та строків сплати щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування; прояв переваги власних інтересів адвоката перед інтересами клієнта; введення клієнта в оману стосовно перспектив отримання бажаного результату; конфлікту інтересів; порушення основних принципів адвокатської діяльності – верховенства права та законності. Однак, цього переліку не достатньо, аби ми говорили за належне вирішення справ дисциплінарними органами. [1]

Проблема в тому, що дані поняття є оціночними, і їх визначення належить виключно до дискреційних повноважень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, надаючи можливість даному суб'єкту правозастосування вирішити ту, чи іншу, ситуацію на свій розсуд. Адміністративні суди неодноразово зазначали в своїх рішеннях, що перевіряючи рішення, дію чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень на відповідність закріпленими частиною другою статті 2 КАС

критеріям, не можуть втручається у дискрецію (вільний розсуд) владних повноважень поза межами перевірки за названими критеріями, а тому не мають змоги проаналізувати правильність рішення КДКА з приводу оцінки ситуації та суворості дисциплінарного стягнення. [2]

Голова ВКДКА С.Вилков наголошував на тому, що: *“в тексті рішення обов’язково необхідно конкретизувати, чому КДКА регіону вважає, що таке порушення є “грубим”,* однак, на практиці досить часто, у рішенні обмежуються лише посиланням на статтю, без конкретизації, що саме змусило членів дисциплінарної комісії дійти висновку, щодо наявності *“грубого порушення, що підриває авторитет адвокатури”* в кожному конкретному випадку. [3]

Отже, проблема існує, і вона є досить серйозною. Відсутність нормативного регулювання даного питання призводить до: 1) неможливості оскарження рішення в судах, 2) можливого зловживання правом членами КДКА, 3) відсутності обґрунтованості рішення притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката. Позбавлення права адвоката займатися адвокатською діяльністю буквально позбавляє його можливості заробляти на життя. Подібний стан речей, який існує наразі, є неприпустимим, адже позбавлення права за п.4 ч.2. ст.32 ЗУ *“Про адвокатуру та адвокатську діяльність”* має бути більш конкретизованим, аби ми могли говорити за справедливий та повний розгляд дисциплінарної справи.

Список використаних джерел:

1. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо застосування дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю URL:<https://vkdka.org/18284-2/>.
2. Хто вирішує, що порушення ПАЕ було грубим, нагадав суд URL: <https://vkdka.org/hto-virishuje-scho-porushennya-pae-bulo-grubim-nagadav-sud/>.
3. Порушення систематичне або грубе одноразове? Застосування дисциплінарних практик обговорили у Черкасах URL:<https://vkdka.org/porushennya-sistematichne-abo-grube-odnorazove-zastosuvannya-distsiplinarnih-praktik-obgovorili-u-cherkasah/>.
4. А.І Зуєва Дисциплінарні стягнення щодо адвоката: питання сьогодення URL:https://cusu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/10_spec_2021/252-258.pdf.

ПРОЦЕДУРА ПОВІДОМЛЕННЯ ТА ДОЗВОЛУ НА ПРОВЕДЕННЯ ЗІБРАНЬ У КОНТЕКСТІ СТАТТІ 11 ЄКПЛ

Оленич Ірина Вікторівна

студентка 4 курсу юридичного факультету

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Торончук Іван Желувич

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права

та порівняльного правознавства юридичного факультету

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Нерідко трапляються випадки, коли дії владного суб'єкта тим чи іншим чином не задовольняють інтереси громадськості. Для того, щоб виразити своє невдоволення та досягти належного функціонування демократії населення вправі здійснювати громадський контроль та користується гарантованим йому національним та міжнародним законодавством правом на свободу зібрань.

Право на свободу зібрань згадано у статті 11 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та звучить наступним чином: «кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів» [1]. Право на свободу мирних зібрань також передбачено Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, а саме статтею 21 [2].

Вітчизняне законодавство аналогічно містить закріплення свободи зібрань, а саме стаття 39 Конституції України наділяє громадян правом збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування [3].

Водночас варто звернутися до Керівних принципів зі свободи мирних зібрань сформованих ОБСЄ [4]. Всього є сім основних принципів щодо проведення мирних зібрань: презумпція на користь проведення зібрання, позитивне зобов'язання держави щодо сприяння мирним зібранням та їх захисту, законність, пропорційність, недискримінація, належна адміністрація та відповідальність адміністративних органів.

Одразу принагідно зауважити, що принцип презумпції на користь проведення зібрання передбачає, що групам осіб, які мають бажання вийти на зібрання, не потрібно отримувати дозвіл на його проведення. Водночас, як вже згадувалося, положення Конституції України наголошують на завчасному сповіщенні відповідних органів про майбутні заходи. На перший погляд здається, що згаданий принцип Конституція України заперечує, проте, процедура отримання дозволу на проведення зібрання є обґрунтованою та часто необхідною в контексті імплементації інших принципів ОБСЄ.

Метою процедури повідомлення та отримання дозволу є гарантування владою спокійних зібрань шляхом здійснення превентивних та інших заходів задля забезпечення мирного характеру зібрання та недопущення заворушень. Саме тому процедура отримання дозволу є виправданою, адже поліпшує можливість виконання такого принципу як позитивне зобов'язання держави щодо сприяння мирним зібранням та їх захисту.

У випадку проведення зібрання без отримання дозволу буде вважатися незаконним та таким, що проведено без дотримання обов'язкових формальних вимог, за що передбачатиметься санкція. Суспільна шкода в разі неповідомлення про зібрання полягає у тому, що влада, не будучи попередженою заздалегідь, не може належним чином забезпечити безпеку зібрання та запобігти перешкодам руху транспорту.

Проте не завжди відсутність дозволу тягтиме визнання зібрання незаконним. Це обумовлено тим, що учасники зібрань можуть проводити їх без застосування насилля та нічим не порушуючи загальний суспільний лад чи порушуючи його незначною мірою, якщо це виправдано метою заходу та супутніми обставинами. Саме в таких ситуаціях ЄСПЛ наголошує на необхідності прояву так званої толерантності до мітингуючих з боку влади.

Вимога того, щоб державні органи влади проявляли певний рівень толерантності до «незаконних» мирних зібрань, повинна поширюватися на випадки, коли демонстрація проводилась у громадському місці за відсутності будь-якого ризику невпевненості або занепокоєння (Фабер проти Угорщини, § 47). Межі толерантності, які очікуються від нерегулярного зібрання, залежать від конкретних обставин, в тому числі тривалості та ступеня викликаного ним громадського обурення, а також від того, чи було надано його учасникам достатня можливість висловити свої погляди та покинути місце проведення, коли буде виданий такий наказ (Фрумкін проти Росії, § 97) [5, с.20]. Крізь призму даних рішень бачимо не тільки тісний зв'язок із принципом пропорційності, а й із ще однією свободою такою як свобода на вираження думки та поглядів.

Стверджуючи про незаконність зібрань по причині недотримання процедури повідомлення про їх проведення варто звернути увагу і на те, чому власне не було здійснено таке повідомлення та, у разі дотримання такої процедури та неохоронення дозволу, чому проведення зібрання все ж таки відбулося незважаючи на непогодження владою. Часто таке трапляється у середовищі антидемократичному, або, інакше кажучи, авторитарному, адже влада через ряд побоювань за непохитність власного статусу забороняє групам населення висловлювати своє невдоволення та в подальшому впливати на широкі маси.

Таким чином, необхідно встановити, чому демонстрація в першу чергу не була дозволена, в чому полягав громадський інтерес і які ризики представляла демонстрація. Метод, який використовувала поліція для заважання протестуючим, тримання їх в певному місці або розгону демонстрації, також є важливим фактором для оцінювання пропорційності втручання. Рішення щодо розгону політичної акції повинне бути засноване на належному визнанні привілейованого захисту відповідно до Конвенції політичної промови, дискусії з питань, які складають інтерес суспільства, і мирного висловлення поглядів з таких питань, та залишатися в своїх вузьких межах розсуду в обмеженні політичної промови (Навальний проти Росії [ВП], § 131) [5, с.20].

Саме тому відоме явище спонтанних демонстрацій на тлі неможливості досягнення компромісу з владою та намаганням відстояти власну громадську позицію.

Право на проведення спонтанних демонстрацій може переважати обов'язок попереднього повідомлення про громадські зібрання лише за особливих обставин, а саме, якщо негайне реагування на поточну подію обґрунтовує таку форму демонстрації. Зокрема, такий відступ від загального правила може бути обґрунтованим, якщо затримка зробить цю відповідь застарілою (Éva Molnár проти

Угорщини, §§ 37-38; Budaházy проти Угорщини, § 34) [5, с.21].

Отже, свобода мирних зібрань є однією із найбільш важливих свобод в контексті прийняття народом участі у громадському житті та можливості впливати на органи влади у випадках їх свавілля. Однак, дана свобода видається ілюзорною при недотриманні владними суб'єктами принципів розроблених ОБСЄ та покладених на них зобов'язань по сприянню проведенню зібрань. Вплив міжнародної спільноти на локальний рівень є практично неможливим, однак доцільним став би такий вплив на держави в цілому задля захисту прав протестуючих та поширення демократичних засад у світі.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13.
2. Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
4. БДПЛ ОБСЄ і Венеціанська комісія, Керівні принципи щодо свободи мирних зібрань (Варшава: БДПЛ, 2010), 2-е видання.
5. Guide on Article 11 of the European Convention on Human Rights).

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ

Федорчук Микола Васильович

начальник командно-штабного курсу тактичного рівня
(L-2) факультету підготовки керівних кадрів
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, Україна*

Державна прикордонна служба України далі (ДПСУ) виконує важливу роль у забезпеченні громадської безпеки та прав людини через свої функції та завдання [1].

Забезпечення громадської безпеки є однією з важливих функцій будь-якої держави. Громадська безпека передбачає забезпечення, захист та дотримання прав та свобод громадян, а також підтримання стабільності і спокою в суспільстві. У цьому контексті роль державної прикордонної служби набуває особливого значення, оскільки саме через кордони країни проходить багато викликів, що можуть загрожувати безпеці громадян.

У контексті забезпечення прав людини, Державна прикордонна служба України (ДПСУ) відіграє ключову роль у дотриманні та захисті прав громадян. Вона забезпечує свободу переміщення осіб через державний кордон, дотримання їхніх прав під час прикордонного контролю та забезпечення гуманного та справедливого ставлення до всіх осіб, які перетинають кордон.

Державна прикордонна служба здійснює свою діяльність відповідно до міжнародних стандартів прав людини та міжнародного гуманітарного права. Вона забезпечує правовий захист мігрантів та біженців, які перетинають кордон, і надає їм необхідну допомогу та захист від будь-яких утисків. У своїй діяльності ДПСУ повинна дотримуватися принципів законності, неухильно діяти в межах закону та захищати права та гідність кожної людини, незалежно від її статусу чи національності. Співпраця прикордонного відомства з іншими органами правопорядку та міжнародними організаціями [2], для протидії з торгівлею людьми, контрабандою, тероризмом та іншими загрозами для безпеки держави є пріоритетним завданням. Крім того, ДПСУ сприяє захисту національних інтересів, запобігаючи порушенню законодавства України. Співпраця з іншими країнами у сфері прикордонної безпеки є важливою складовою роботи Державної прикордонної служби яка забезпечує контроль за дотриманням прикордонного режиму, запобігання незаконній міграції, торгівлі людей та іншими правопорушеннями які віднесені до компетенції ДПСУ.

Отже, Державна прикордонна служба України виконує важливу функцію у забезпеченні громадської безпеки та дотримання прав і свобод людини, забезпечує режим державного кордону та прикордонного режиму, запобігаючи протиправним посяганням на існуючий порядок. Рациональне функціонування відомства сприятиме підвищенню рівня безпеки у суспільстві та зміцненню правової держави.

Список використаних джерел:

1. Функції ДПСУ [Електронний ресурс] URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/osnovni-funkcii-ta-principi-derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-ukraini/> (дата звернення: 11.04.2024).
2. Міжнародне співробітництво ДПСУ [Електронний ресурс] URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/mizhnarodne-spivrobotnictvo-derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-ukraini/> (дата звернення: 11.04.2024).

СЛУЖБОВЕ ПІДРОБЛЕННЯ ЯК СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ДІЯННЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Гонтар Анна Андріївна

курсантка ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Сич Олександр Вікторович

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Чорна Аліна Геннадіївна

старший викладачка кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Умови сьогодення, реалії яких зумовлені нестабільним суспільним становищем, наявності значної кількості зовнішніх деструктивів, головним з яких є повномасштабна воєнна агресія російської федерації вимагає від держави комплексного та кропіткого ставлення до реалізації правоохоронної функції, нагальну потребу попередження, виявлення та викриття всіх проявів злочинності, рівень існування якої – є показником загального добробуту держави. Відповідальне ставлення та демонстрація реальних результатів у боротьбі зі злочинністю, зокрема тієї, що існує в органах державної влади – важлива умова для отримання допомоги від міжнародної інституції на реалізацію стратегічно важливих напрямів економічної, оборонної та безпекової галузей.

Одним з ключових аспектів поліпшення законодавства є визначення чітких і прозорих процедур надання публічних послуг. Це дозволить уникнути корупції та зловживань з боку посадових осіб. Важливо, щоб процедури були доступні для всіх громадян і не залишали місця для нечесних дій [1, с.613]. Дослідження питань кримінально-правової кваліфікації кримінальних правопорушень у службовій сфері залишається одним з дискусійних напрямів наукових пошуків вченими та зацікавленості практиків. А тому темою нашого дослідження було обрано висвітлення кримінально-правової кваліфікації службового підроблення відповідальність за яке, визначена у змісті ст. 366 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Диспозицією статті 366 КК України визначено, що службовим підробленням є складання, видача службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення офіційних документів [2]. Проте вказаний склад має і кваліфіковану форму, характерною ознакою якої є спричинення тяжких наслідків, та визначений у змісті ч.2 ст. 366 КК України.

Визначаючи об'єктивні ознаки службового підроблення, можемо зазначити, що тими суспільними цінностями, на які посягає суб'єкт при вчиненні дій, передбачених ст. 366 КК України, є нормальне функціонування службової та професійної діяльності, що пов'язана із наданням публічних послуг. Проте, важливо зауважити, що ані організаційно-правова форма, ані форма власності такої установи, що надає публічні послуги, службова особа якої в свою чергу вчиняє таке кримінально-протиправне діяння – не є важливим для кваліфікації такого діяння.

До форм, що притаманні об'єктивній стороні належить: внесення до офіційних документів неправдивих відомостей (поміщення інформації, що не відповідає дійсності, в справжній офіційний документ, який при цьому зберігає всі ознаки і реквізити справжнього); інше підроблення офіційних документів (підроблення офіційних документів передбачає повну або часткову зміну змісту офіційного документа або його реквізитів шляхом виправлень, підчисток, дописок, витравлювань та іншими подібними способами); складання неправдивих офіційних документів (це повне виготовлення офіційного документа, що містить інформацію, яка не відповідає дійсності); видача неправдивих офіційних документів (це надання фізичним або юридичним особам офіційних документів, зміст яких повністю або частково не відповідає дійсності, і які були складені службовою особою, яка їх видала, чи іншою особою) [3, с.250].

Документи, що містять зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру являються офіційними документами [4, с.13]. Тобто, обов'язковим елементом складу кримінального правопорушення передбаченого ст. 366 КК України є наявність предмету, який є документом.

Встановлюючи суб'єктивні ознаки досліджуваного нами кримінального правопорушення, зокрема встановлюючи статус особи, що може бути притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення кримінально-протиправного діяння передбаченого ст. 366 КК України, необхідно звернутись до положень ч.2 ст. 18 КК України, якою окреслено коло суб'єктів, що має статус службових осіб. Відповідно до змісту вказаної норми службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом [2].

Тобто, суб'єктом кримінального правопорушення передбаченого ст. 366 КК України може бути лише та службова особа, яка уповноважена на виконання організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, відповідно суб'єкт досліджуваного нами кримінального правопорушення – спеціальний.

Щодо умислу при вчиненні службового підроблення, то таке діяння може здійснюватися лише з прямим умислом, проте досліджуючи кваліфікований склад вказаного кримінального правопорушення, який характеризується тяжким наслідком, умисел може характеризуватись необережністю, проте, лише щодо наслідку, але, діяння здійснюється виключно з прямим умислом.

Отже, підсумовуючи зміст викладеного у дослідженні, варто визначити, що стратегічно-важливим напрямом діяльності держави є удосконалення стану охорони суспільно важливих цінностей, правова охорона яких встановлена конституційними положеннями та чинними нормативно-правовими актами, зокрема, в контексті протидії злочинності в сфері службової діяльності та притягнення винних до кримінальної відповідальності, адже злочинність у сфері публічних послуг – це загроза не лише для рівня злочинності, як критерію благоустрою суспільства, а й для

репутації нашої держави на міжнародній політичній арені.

Список використаних джерел:

1. Калиновська, Діана Максимівна, Христина Сергіївна Врубльовська, and Аліна Геннадіївна Чорна. "ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ." The 6 th International scientific and practical conference "Modern problems of science, education and society" (August 14-16, 2023) SPC "Sci-conf. com. ua", Kyiv, Ukraine. 2023. 671 p.. 2023.
2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 28 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.04.2024).
3. Кримінальне право України. Особлива частина: навчальний посібник / Попович О.В., Томаш Л.В., Латковський П.П., Бабій А.Ю. Чернівці, 2022. 319 с.
4. Кваліфікація злочинів в економічній сфері: метод. рекомендації; кол. авт. Дніпро: ДДУВС, 2020. 56 с.

СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Рогознікова Діана Іванівна

Здобувачка вищої освіти 5 курсу, навчальної групи

М-ЮЗ -323, ННІ права та вищої освіти

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шило Ірина Вікторівна

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Злочинність - це поведінка, яка порушує закони чи правила суспільства і завдає шкоди іншим особам або групам. Це може охоплювати різні види діяльності, від крадіжок і нападів до шахрайства та наркотиків. Злочинність може мати різні причини, включаючи соціальні, економічні та психологічні чинники, і вимагає відповідного реагування з боку правоохоронних органів та суспільства в цілому. Дії неповнолітніх правопорушників останнім часом характеризуються все більшою жорстокістю і цинізмом. Підлітки беруть участь у групових злочинах, часто з використанням спеціальних знарядь (холодної зброї, кастетів, бит), непоодинокі випадки вбивств з особливою жорстокістю, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, згвалтувань, хуліганських дій, знущань зі своїх ровесників, а також продажу наркотичних засобів.

Значним внеском у дослідженні та вивченні злочинності серед неповнолітніх та заходів протидії даному явищу стали праці таких вчених як О. Г. Колб, О. Є. Михайлова, В. Ф. Мороз, Н. М. Пісоцької, Н. В. Шость, Н. В. Яницької та ін[1].

Показники злочинності неповнолітніх, як і злочинності загалом, значною мірою залежать від соціально-економічного стану у країні. Значне загострення соціально-економічної ситуації потягло за собою поширення злочинності взагалі, у тому числі неповнолітніх. У цих складних умовах держава вживає певних заходів для пом'якшення становища із злочинністю неповнолітніх загальносоціальними засобами. В теорії та юридичній практиці неповнолітніми вважаються особи від 14-ти до 18-ти років. Ця категорія осіб має невелику питому вагу в загальній структурі населення – близько 5 % (2,2 млн осіб), між тим, за статистичними даними та висновками фахівців, у загальній структурі злочинності ці особи вчиняють від 6 до 8 % злочинів. Тобто спостерігається випередження темпів криміналізації суспільства над звичайним відтворенням населення.

Причини злочинності серед неповнолітніх можуть бути різними, включаючи вплив оточуючого середовища, сімейні проблеми, відсутність ефективної соціальної підтримки, низький рівень освіти та вплив залежностей. Ефективна протидія злочинності серед неповнолітніх вимагає комплексного підходу, що включає в себе соціальні програми, освітні заходи, реабілітаційні програми та партнерство з громадськістю та громадськими організаціями.

Майже дві третини злочинів, учинених неповнолітніми, становлять крадіжки чужого майна, на другому місці – грабежі (8–9 %). Частка неповнолітніх серед корисливих насильницьких злочинців грабіжників, розбійників, вимагачів і корисливих убивць) у середньому становить 13–16 %. Переважно йдеться про так звані вуличні посягання. Класифікація неповнолітніх на молодшу (14–15 років) і старшу (16–17 років) вікові групи свідчить про значне переважання другої: грабіжники – 32,3 і 67,7 %; розбійники – 23 і 77 %; вимагачі – 25,9 і 74,1 %; убивці – 22,7 і 77,3 % [2].

Злочинність серед неповнолітніх становить серйозну проблему, і для ефективного протидії їй необхідна спільна дія різних суб'єктів:

1. Поліція та правоохоронні органи мають вести моніторинг та розслідування злочинів, здійснювати профілактичну роботу та підтримувати громадський порядок.

2. Судова система повинна забезпечувати справедливе розгляд справ та вживати відповідні заходи примусового виховання або покарання для неповнолітніх правопорушників.

3. Соціальні служби мають надавати психологічну та соціальну допомогу неповнолітнім, які опинилися в складних життєвих ситуаціях, та працювати з їх родинами.

4. Освітні установи повинні проводити профілактичну роботу серед учнів, виховувати правову культуру та відповідальність перед суспільством.

5. Родина та батьки мають забезпечувати стабільне середовище для виховання дитини, сприяти її психологічному та соціальному розвитку, а також контролювати її поведінку.

Співпраця між цими суб'єктами є важливою для успішного протидії злочинності серед неповнолітніх та створення безпечного та сприятливого середовища для їх розвитку[3].

Вирішення проблеми злочинності серед неповнолітніх вимагає комплексного підходу і співпраці всіх зацікавлених сторін. Ось деякі можливі шляхи вирішення цієї проблеми:

1. Профілактика: розвиток соціальних програм і проектів, спрямованих на попередження злочинності серед молоді, включаючи освітні кампанії, тренінги з правової освіти та психологічну підтримку.

2. Соціальна підтримка: забезпечення доступу неповнолітніх до соціальних послуг, таких як консультування, психологічна допомога, програми реінтеграції та підтримки для вразливих груп.

3. Партнерство з громадськістю: співпраця з громадськими організаціями, школами, церковними установами та іншими сторонами для реалізації спільних програм та проектів з попередження злочинності.

4. Реформа судової системи: вдосконалення судової системи, в тому числі забезпечення швидкого та справедливого розгляду справ, розвиток альтернативних методів вирішення конфліктів та реабілітаційні програми для молодих правопорушників.

5. Підтримка сімей: надання сім'ям підтримки та ресурсів для виховання здорових та відповідальних дітей, включаючи доступ до освіти, здорової харчової продукції та медичної допомоги.

Це лише кілька можливих шляхів вирішення проблеми злочинності серед неповнолітніх. Ефективне реагування на цю проблему вимагає системного підходу та впровадження різноманітних заходів на різних рівнях суспільства. Протидія злочинності серед неповнолітніх завжди залишається актуальною, оскільки це проблема, що потребує постійного уваги та вдосконалення стратегій. Вивчення причин та впливу соціальних чинників на поведінку молоді допомагає розробляти ефективні заходи профілактики та реабілітації.

Список використаних джерел:

1. Баулін Ю. В. Вибрані праці / Ю. В. Баулін. – Х.: Право, 2015. – 928 с.
2. Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ–ХХ ст.) : навч. посіб. / І. Й. Бойко. – Л.: ЛНУ ім. І.Франка, 2014. – 408 с.
3. Діордіца І. В. Кримінальне право України / І. В. Діордіца. – К.: Вид. О. С. Ліпкан, 2016. – 288 с.

СУТНІСТЬ ДІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У ЧАСІ, ПРОСТОРІ ТА ЗА КОЛОМ ОСІБ

Рудов Ярослав

студент юридичного факультету
Західноукраїнський національний університет, Україна

Подковенко Тетяна

канд. юрид. наук, доцент
Західноукраїнський національний університет, Україна

Постановка проблеми. Протягом історії, можна спостерігати різні прояви застосування нормативно-правових актів. Правова наука та практика перебуває в стані постійного аналізу правової сутності їх дії у часі, просторі та за колом осіб. Це не лише ключовий аспект для забезпечення правової стабільності та прогнозованості, але й вирішальна складова для розвитку міжнародних відносин та гармонізації різних правових систем. Дослідження меж дії нормативно-правових актів дає змогу удосконалювати їх механізм. Це питання набуває все більшої актуальності, оскільки назріває епоха змін в системі міжнародних відносин. Стара біполярна система вже застаріла і потребує переформатування в багатополярну. Закріплення такої стабільності вимагатиме все більшої глобалізації та проникненню міжнародного права в національне.

Мета. Розкрити сутність дії нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб в сучасному світу та прослідкувати генезис розуміння цього терміну.

Виклад матеріалу. Дослідження цієї теми має вирішальне значення для розвитку правової науки та практики. Сутність дії нормативно-правових актів у часі стосується їхньої чинності та строків дії, що має вагому значимість для правової стабільності та прогнозованості. Дослідження просторової дії нормативно-правових актів дозволяє розглянути аспекти їх застосування на території різних юрисдикцій та в контексті міжнародного права. Дія нормативно-правового акту в просторі означає здатність акту створювати юридичні наслідки на певній території [1, с. 275]. Саме поняття території можна розуміти як чітко окреслений межею, кордоном державний простір, що має єдине правове регулювання фінансових, соціально-політичних, господарських, та інших відносин на всій території держави. В залежності від форми державного устрою, у межах держави встановлюються єдині стандарти в гуманітарній, соціально-економічній політичній та інформаційній сферах. Шляхом реалізації функцій права, забезпечується єдність засобів та мети правового регулювання суспільних відносин. Правовий простір держави обумовлюється властивостями національної правової системи, єдністю державної влади й економічного простору країни [2, с. 16].

Кожна правова система тлумачить дію нормативно-правового акту по-своєму. До прикладу, іудейське право, яке відноситься до релігійної правової системи, має екстериторіальний характер. Іудейське право охоплює всіх євреїв, незалежно від їх місця проживання, громадянства чи віри, тобто має характер персонального права. Дотримання цих правил гарантується двостороннім договором, між Ізраїлем та країною-партнером, яка підписала договір про визнання юрисдикції.

Дослідження просторової дії нормативно-правових актів дозволяє врахувати різноманітність правових систем та культурних контекстів, що сприяє покращенню

взаєморозуміння між різними державами та створює основу для співпраці в міжнародних відносинах. Особлива увага до визначення суб'єктів, на яких поширюється дія нормативно-правових актів, підкреслює значимість відповідальності перед законом усіх учасників правових відносин. Це забезпечує захист прав громадян та реалізацію їхніх обов'язків перед суспільством.

Нормативно-правові акти діють у просторі за трьома основними принципами – територіальним, екстратериторіальним та екстериторіальним. Територіальний принцип є більш звичним в правотворчій практиці для держав романо-германської правової системи. Екстратериторіальна і екстериторіальні дії нормативно-правових актів є основною в релігійній та традиційній правових системах. В цих системах право походить від релігійного канона або правового звичаю, що дозволяє йому розповсюджуватись на ширше коло осіб. Як було наведено в прикладі вище, іудейське право є персоналізованим. Воно належить усім євреям та кожному безпосередньо. Така дія нівелює місце постійного проживання, віру, чи громадянство.

Особлива увага приділяється також визначенню суб'єктів, на яких поширюється дія нормативно-правових актів, що є важливим для забезпечення правової відповідальності та реалізації прав та обов'язків громадян. Правова стабільність та прогнозованість, які виникають з чіткого розуміння дії нормативно-правових актів у часі, допомагають фізичним та юридичним особам планувати свою діяльність, уникати правових конфліктів та забезпечувати виконання приписів нормативно-правових актів.

Дія нормативно-правових актів, окрім громадян, може розповсюджувати свою дію на іноземців та осіб без громадянства. До прикладу, Трудове законодавство чітко розмежує осіб з та без громадянства. Завдяки такій диференціації забезпечується економічне благополуччя країни. Іншим прикладом дії за колом осіб є заборона державним посадовим особам займатися іншими видами діяльності, крім наукової, навчальної та творчої. Така заборона є раціональною, оскільки не дає посадовцям використовувати свої повноваження з метою матеріальної вигоди. Це особливо важливо у галузях, де стабільність та передбачуваність є ключовими чинниками для успішного функціонування таких сфер як економіка, фінанси та бізнес.

Екстратериторіальна дія нормативно-правового акту і дія за колом осіб часто поєднуються. Зараз активно набирає популярності питання щодо дії конституційного обов'язку захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Деякі експерти стверджують, що дія конкретно цієї статті повинна розповсюджуватись на чоловіків, громадян України, що виїхали після 24 лютого і знаходяться за кордоном. В даному прикладі застосовується екстратериторіальна дія, оскільки потрібно встановити певну норму, що діє поза межами України. Також діє і за колом осіб, оскільки стосується лише громадян призовного віку, чоловічої статі. Проблемою реалізації такого, безумовно, важкого і потрібного рішення є підписання двостороннього договору між Україною та державою-партнером. На нашу думку, реалізація такого закону розширює та доповнює дію конституційних обов'язків громадянина. Цей обов'язок встановлюється статтею 65 Конституції України та вказує на загальнообов'язковість захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності української держави [3].

Останнім елементом, який ми хотіли б висвітлити – час. Без часу, світ повернувся б знову до первозданного хаосу. В такому світі не існувало б понять «вчора», «сьогодні», «завтра». Для уникнення такого хаосу в юриспруденції людство навчилось визначати чіткі часові межі для дії нормативно-правових актів. Існує 2 види такої дії – це пряма і зворотня. Всі демократичні країни затвердили перший, як

основний, і зрозуміло чому. Гіркий досвід ХХ століття показав, що під час зміни влади, може відбуватись переписування законодавства, що підриває постулати демократії.

Висновок. Отож, дія нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб є ключовим аспектом функціонування правової системи. Розуміння динаміки цих процесів важливе для забезпечення ефективного правового регулювання суспільних відносин. В нашому розумінні, час та простір є невід'ємними елементами будь-якого нормативно-правового акта, це є його координати. Визначення територіальної та часової області застосування нормативно-правових актів є основою їх реалізації та виконання. Цей процес є взаємопов'язаним з реакцією суб'єктів права на зміни в законодавстві та впливом зовнішніх чинників на правову систему. Тому важливо, щоб законодавство відповідало вимогам сучасності, а визначення територіальної та часової дії нормативно-правових актів було чітким і однозначним, сприяючи стабільності та правовій впевненості в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія права: підручник / Петришин О.В. та ін.; за ред. О.В.Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
2. Кравчук В.М. Правовий простір держави: проблеми визначення за обсягом і змістом. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Випуск 1. С. 15–18.
3. Конституція України: Конституція від 07 лютого 2019 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.

СЕКЦІЯ VIII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОКУРОРА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Волік Вячеслав Вікторович

Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права
Маріупольський державний університет, Україна

Овіннікова Раїса Віталіївна

здобувачка другого (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти за спеціальністю «Право»
Маріупольський державний університет, Україна

Актуальність дослідження особливостей правового статусу прокурора в адміністративному судочинстві обумовлена як специфікою функцій і повноважень, покладених на прокуратуру, так і відмінностями адміністративного правосуддя, пов'язаними із публічно-правовим характером оспорюваних правовідносин. Наразі в науковій літературі відсутній усталений підхід щодо визначення ролі прокурора як в адміністративному процесі, так і в адміністративному судочинстві. Втім, розгляд процесуального положення прокурора в адміністративному судочинстві є важливим в контексті реалізації вказаним суб'єктом повноважень з представництва інтересів громадянина або держави в суді. Зокрема, Європейський суд з прав людини вказував, що участь прокурора в судовому процесі на боці однієї із сторін може вплинути на забезпечення принципу рівності сторін у судовому розгляді. Особливо значущим це є в адміністративному судочинстві, зважаючи на його ключову функцію із захисту прав та свобод громадян від неправомірних дій державних органів.

Так, в науковій літературі наведено перелік особливостей діяльності прокурора в адміністративному процесі, до яких належать такі характеристики [1, с. 99-105]: наявність особливих законодавчих підстав представництва інтересів держави прокурором; чітка законодавча регламентація випадків залучення прокурора до адміністративного процесу; субсидіарна роль прокурора щодо захисту державних інтересів; процесуальна самостійність і незалежність прокурора від дій органу, інтереси якого представляє; реалізація повноважень здебільшого обумовлена порушеннями вимог закону іншими суб'єктами державно-публічних правовідносин; відповідність адміністративно-правової діяльності прокурора та її змін стадіям адміністративного процесу; здійснення представницької діяльності від імені та в інтересах держави; наявність повноважень щодо самостійного визначення підстав для подання адміністративного позову; здійснення охоронної функції під час

представництва інтересів держави; вужчі повноваження у судовому процесі в порівнянні із позивачем; можливість подання апеляційної, касаційної скарги незалежно від факту участі у безпосередньому розгляді справи в суді першої інстанції.

Заяц В.Ю. зазначає, що «концепція реалізації функції прокуратури, включаючи прокурорське представництво, може бути розглянута у двох основних аспектах: 1) позасудове представництво. Прокурор може представляти інтереси держави або громадян у позасудових процедурах, таких як адміністративні процеси, адміністративні розслідування, діяльність контрольних органів тощо. У цьому випадку прокурор виступає як представник держави чи громадян, захищаючи їхні права та інтереси в відносинах з іншими суб'єктами; 2) судове представництво» [3, с. 159].

Для цілей нашого дослідження вважаємо за необхідне розмежовувати правовий статус прокурора як учасника адміністративного процесу і як учасника адміністративного судочинства. Так, під адміністративним процесом розуміємо систему правил, процедур та механізмів, які, відповідно до положень чинного законодавства, регулюють вирішення адміністративних спорів між суб'єктами права та державними органами. Цей процес включає в себе не лише судовий розгляд справ, але і інші форми вирішення адміністративних питань, наприклад, адміністративну процедуру [8].

Відповідно до положень ст. 42 Кодексу адміністративного судочинства України учасниками справи є сторони, треті особи. У справах можуть також брати участь органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Особливості участі прокурора у судовому процесі, регламентовано ст. 53 Кодексу адміністративного судочинства України [4]. Підстави реагування прокурора в порядку представництва визначено положеннями Закону України «Про прокуратуру» [10].

Прокурор має право звертатися до суду для захисту інтересів держави. Проте стаття 53 Кодексу адміністративного судочинства України не встановлює конкретні умови, за наявності яких це право може бути застосоване, вона надає прокурору можливість самостійно визначати ці умови у кожній конкретній справі, яка розглядається судом.

В цьому контексті цікавим є підхід до розуміння поняття «інтереси держави». Так, згідно з п. 3 Рішення Конституційного Суду України №3-рп/99 від 08.04.1999 «державні інтереси закріплюються як нормами Конституції України, так і нормами інших правових актів. Інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин. В основі перших завжди є потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання тощо» [11].

Відповідно до п. 4 зазначеного вище інтерпретаційного акту «із врахуванням того, що «інтереси держави» є оціночним поняттям, прокурор у кожному конкретному випадку самостійно визначає з посиланням на законодавство, на підставі якого подається позов, в чому саме відбулося чи може відбутися порушення матеріальних або інших інтересів держави, обґрунтовує у позовній заяві необхідність їх захисту та зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні

функції у спірних відносинах» [11].

Разом з тим, зауважимо, що у постанові Верховного Суду від 25.04.2018 у справі №806/1000/17 [7] викладено правову позицію щодо наслідків надмірної формалізації «інтересів держави», особливо у сфері публічних правовідносин. Це, на думку Верховного Суду України, може призвести до необґрунтованого обмеження повноважень прокурора на захист суспільно значущих інтересів там, де це дійсно потрібно.

Формами представницької діяльності прокурора, відповідно до п. 3 наказу Генерального прокурора від 21.08.2020 №389 «Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді» пред'явлення позовів (подання заяв); вступ у справи, провадження в яких відкрито за позовами (заявами) інших осіб; ініціювання перегляду судових рішень, у тому числі у справах, провадження в яких відкрито за позовом (заявою) іншої особи; участь у розгляді справ судами; участь у виконавчому провадженні при виконанні рішень у справах, у яких прокурором здійснювалося представництво інтересів держави [9].

Звертаємо увагу, що Верховним Судом України в ухвалі від 19.07.2018р. по справі №822/1169/17 визначено, що «участь прокурора в судовому процесі в адміністративних судах (в тому числі касаційне оскарження судових рішень) стає можливою за умови, крім іншого, обґрунтування підстав для звернення до суду, а саме нездійснення або неналежного здійснення захисту інтересів держави у спірних правовідносинах органом державної влади, органом місцевого самоврядування чи іншим суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, або підтвердження відсутності такого органу» [12]. З цього випливає допоміжна, субсидіарна роль прокурора в судовому провадженні. Така роль узгоджується із рекомендаціями Венеціанської комісії Ради Європи щодо ефективного розподілу повноважень між органами державної влади і особливостей повноважень служби публічного звинувачення [13].

Згідно з п. 8.1. наказу Генерального прокурора від 21.08.2020 №389 «Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді» з метою забезпечення ініціювання перегляду судових рішень, постановлених без участі прокурора у справах за позовами (заявами) інших осіб, що стосуються інтересів держави, вступу у справу необхідно постійно здійснювати моніторинг рішень, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень, а також отриманої від органів державної влади, органів місцевого самоврядування [9].

Величко О.М. пропонує розглядати представницьку функцію прокуратури в адміністративних судах як діяльність правозахисного характеру [2, с. 151] та обґрунтовує думку про особливий правовий статус прокурора як учасника судового процесу, виходячи із завдання прокуратури захищати приватні і публічні інтереси від імені держави.

Крім того, науковці звертають увагу, що прокурор в адміністративному судочинстві обмежений виключно професійною діяльністю як посадової особи [5, с. 618].

Куйбіда А.А. визначає наявність спеціального процесуального статусу прокурора в адміністративному судочинстві, відмінного від статусу позивача та представника [6, с. 92]. Разом з тим, вказаний автор доходить висновку про наявність ряду колізій у діючому законодавстві щодо статусу прокурора як учасника адміністративного судочинства. Наприклад, до проблемних питань науковець

відносить відсутність встановленої процесуальної форми вступу у справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження; участь конкретного прокурора у розгляді конкретного публічно-правового спору, а не прокуратури як органу взагалі; строки подачі апеляційної чи касаційної скарги для прокурора у справі, у якій він участь раніше не брав [6, с. 93-94].

Заяц В.Ю. вбачає специфіку правового статусу прокурора щодо реалізації ним представницької функції у комплексному характері, який полягає у включенні в себе як загального правового статусу прокурора, визначеного переважно нормами Закону України «Про прокуратуру», так і відповідного процесуального статусу прокурора, визначеного нормами процесуального законодавства в частині процесуальних форм реалізації представницької функції [4, с. 159].

Таким чином, особливості правового статусу прокурора в адміністративному судочинстві зумовлені його представницькими функціями. Це, перш за все, допоміжна, субсидіарна роль такої участі. Прокурор здійснює представництво в адміністративному судочинстві задля виконання завдання захисту інтересів держави в ситуаціях, коли ці інтереси порушені або є загроза їх порушенню, а також коли органи державної влади або місцевого самоврядування, а також інші компетентні суб'єкти, не здійснюють такий захист або роблять це неналежним чином. Це також стосується ситуацій, коли відсутній відповідний орган або коли він не має повноважень для звернення до суду. Здебільшого саме представництво інтересів держави прокурором в адміністративному судочинстві є предметом наукових досліджень. Зважаючи на оціночний характер поняття «інтереси держави», прокурор реалізує свою процесуальну самостійність і незалежність щодо обґрунтування доцільності здійснення своїх представницьких повноважень.

Список використаних джерел:

1. CDL-AD(2016)007-е. Rule of Law Checklist, adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-е](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-е).
2. Боровський В. Р. Особливості діяльності прокурора в адміністративному процесі. Юридична наука. №1(103). 2020. С. 98-106.
3. Величко О.М. Діяльність прокуратури як органу представництва прав і законних інтересів в адміністративному судочинстві. Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. № 20. 2018. С. 149-153.
4. Заяц В.Ю. Правовий статус прокурора в адміністративному судочинстві в справах про корупційні правопорушення: дис. ... канд. наук з права (доктора філософії): 12.00.07. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. 204 с.
5. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України № 2747-IV від 06.07.2005. Відомості Верховної Ради України від 09.09.2005. 2005 р. № 35, / 35-36, 37 /. Стор. 1358. Стаття 446.
6. Куйбіда А.А. Прокурор як учасник адміністративного судочинства: особливості процесуального статусу. Часопис Київського університету права. №3. 2023. С. 91-95.
7. Павлюк А.Ю. Гордєєв В.В. Участь прокурора в адміністративному судочинстві. Юридичний науковий електронний журнал. №9. 2022. С. 617-619.
8. Правова позиція у справі від 25.04.2018 № 806/1000/17. Верховний Суд. Касаційний адміністративний суд. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/73763984>.
9. Про адміністративну процедуру: Закон України № 2073-IX від 17.02.2022. Відомості Верховної Ради України від 17.11.2023. 2023 р. № 15. Стор. 5. Стаття 50.

10. Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді: наказ Генерального прокурора від 21.08.2020 № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0389905-20#Text>.
11. Про прокуратуру: Закон України № 1697-VII від 14.10.2014. Відомості Верховної Ради України від 16.01.2015. 2015 р. № 2-3. Стор. 54. Стаття 12.
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) від 08.04.1999 № 3-рп/99. Офіційний вісник України від 30.04.1999. 1999 р. № 15. Стор. 35. Стаття 614. Код акта 7308/1999.
13. Ухвала Верховного Суду України від 19.07.2018 року по праві № 822/1169/17. – URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/75424056>.

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Луговцов Денис Сергійович

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Кисельов Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції, майор поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Організована злочинність є серйозною загрозою для суспільства та національної безпеки країни. Щоб ефективно боротися з цим явищем, правоохоронним органам необхідно мати на володінні надійні та високоефективні інструменти. Один з таких інструментів - це кримінальний аналіз, який відіграє ключову роль у виявленні, аналізі та протидії організованій злочинності.

Новий підхід до протидії організованій злочинності в Європейському Союзі, що базується на Intelligence Led Policing (розумове управління поліцією), визначається за допомогою аналізу оперативної інформації. Цей підхід відрізняється від традиційного, де розвідка вважається основою поліцейської діяльності, оскільки він ґрунтується на збиранні і аналізі інформації з різних джерел [1, с. 30].

Термін «intelligence» традиційно перекладається як «розвідка», але його сенс значно ширший. Він охоплює здобуття оперативних даних та аналітичні висновки. Різні країни мають власні моделі і стратегії поліцейської розвідки, такі як National Intelligence Model у Великобританії, National Criminal Intelligence Sharing Plan у США, канадська модель SLEIPNIR та інші. Незважаючи на активний розвиток кримінального аналізу за кордоном, в Україні відзначається недостатнє наукове визначення цього поняття. Ми пропонуємо визначити кримінальний аналіз як мисленнєву діяльність аналітиків правоохоронних органів, спрямовану на перевірку, оцінку та інтерпретацію інформації про протиправні дії окремих осіб та груп з метою протидії злочинності [3, с. 5].

Існують два основні види кримінального аналізу: оперативний і стратегічний. У загальноєвропейській практиці не розмежовується оперативний кримінальний аналіз від тактичного. Тактичний кримінальний аналіз надає аналітичну підтримку для спеціальних операцій та аналізу оперативної обстановки для ефективного розподілу ресурсів правоохоронних органів. Оперативний кримінальний аналіз спрямований на підтримку проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Підписання Угоди між Україною та Європолом про оперативне співробітництво надає можливість обміну інформацією для боротьби з організованою злочинністю [4, с. 13].

В оперативному кримінальному аналізі широко використовуються різні аналітичні методи, спрямовані на встановлення злочинної діяльності та розкриття складних кримінальних сценаріїв. Поглиблений аналіз подій, потоків, маршрутів, моделей злочинності та телефонних дзвінків є ключовими елементами цього процесу. У даному науковому тексті розглянемо різноманітні аналітичні методи, їхні

функції та роль у стратегічному та оперативному кримінальному аналізі з метою протидії організованій злочинності.

Аналіз подій є важливим інструментом у виявленні злочинної діяльності. Він дозволяє встановити інформаційні прогалини, відтворити хронологію злочинних подій, встановити зв'язки між особами та місцями подій, а також відтворити контекст перед та після вчинення злочину. Аналіз потоків спрямований на виявлення та розділення процесів на окремі події, відслідковування переміщення товарів та визначення логічних зв'язків між ними. Аналіз маршрутів використовується для визначення оптимального шляху переміщення між точками та реконструкції транспортних маршрутів злочинців. Аналіз моделей злочинності допомагає визначити характер і масштаби злочинної діяльності, а також спільні характеристики правопорушників та їхню злочинну поведінку [2, с. 51].

Аналіз телефонних дзвінків забезпечує можливість визначення географічного розташування особи під час здійснення дзвінків, встановлення місця проживання користувача телефону та відтворення карт пересування особи. Стратегічний кримінальний аналіз має довгострокові цілі та визначає пріоритетні напрями боротьби зі злочинністю. Оперативний аналіз надає конкретні рекомендації для проведення слідчих та оперативних заходів [1, с. 35].

На думку Кисельова А.О., знання з аналітики дозволяють підрозділам Національної поліції ефективніше протидіяти кримінальним правопорушенням. Досконало володіти інтернет-ресурсами та базами даних неможливо без спеціальних знань, умінь та навичок. Все це вимагає від поліцейського постійної самоосвіти, підвищення кваліфікації та відвідування відповідних занять, тренінгів тощо [5, с. 67].

Також Кисельовим А.О. акцентовано на необхідності врахування поліцейськими тактичних особливостей під час оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням [6, с. 28; 7, с. 149-152; 8].

Всі зазначені методи кримінального аналізу відіграють ключову роль у протидії організованій злочинності. Вони дозволяють правоохоронним органам виявити, аналізувати та реагувати на складні злочинні сценарії, забезпечуючи безпеку та порядок у суспільстві. У світі постійно зростає складність та ризик організованої злочинності. Кримінальний аналіз відіграє ключову роль у протидії цьому явищу, забезпечуючи правоохоронним органам необхідну інформацію та інструменти для ефективного виявлення, аналізу та припинення злочинної діяльності організованих злочинних груп. Його роль є важливою у забезпеченні безпеки та порядку у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Калиновський, О. В., В. І. Школьніков. Використання методу кримінального аналізу для протидії організованій злочинності. Часопис Київського університету права. 2017. С. 300-303.
2. Половніков, В. В. Характеристика кримінального аналізу з урахуванням практики його використання в оперативно-розшуковій діяльності Державної прикордонної служби України. Питання боротьби зі злочинністю. 2017. С. 28-40.
3. Цигикал, Петро. Кримінальний аналіз як елемент системи інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер.: Військові та технічні науки. 2017. С. 234-240.
4. Юзюк, Богдан, Андрій Кисельов. Використання кримінального аналізу у протидії злочинності під час дії воєнного стану Актуальні питання досудового розслідування: збірник матеріалів круглого столу (в авторській редакції), м. Кривий Ріг 28: С. 112-114.

5. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63-67.
6. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top Actual Researches in Modern Science: Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25-28.
7. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.
8. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.

СЕКЦІЯ ІХ. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Різванов Владислав Сергійович

Курсант 1 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Турчанікова Ганна Олександрівна

капітан поліції, викладач кафедри Тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У наш час важливість державної політики у сфері державної безпеки надзвичайно висока через різноманітні загрози з боку РФ. Тому сучасні умови вимагають від держави запровадження ефективної політики у сфері державної безпеки, щоб забезпечити захист національних інтересів та стабільності в країні.

Політика України у сфері державної безпеки включає в себе комплекс заходів, стратегій і пріоритетів, які встановлюються державою для забезпечення безпеки свого населення, території, економіки та інших важливих інтересів. Ця політика охоплює такі аспекти, як оборона, боротьба з тероризмом, кібербезпека, контроль над зброєю та інші загрози національній безпеці.

Напрямами державної політики у сфері забезпечення державної безпеки є формування та реалізація проактивного підходу та розмежування повноважень та завдань між суб'єктами у сфері безпеки і оборони. Також до основних пріоритетних напрямків належить удосконалення національного законодавства та розбудова державно-приватного партнерства з метою забезпечення національної безпеки. Приєднання до міжнародних програм співробітництва та покращення координації з іншими державними органами дозволить запроваджувати нові гнучкі підходи задля забезпечення державної безпеки. [1]

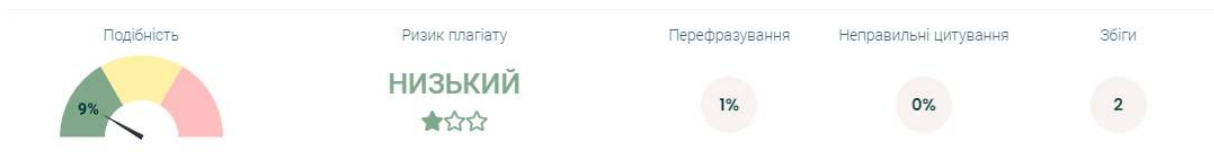
Також слід звернути увагу на основні завдання, так як саме вони формують обсяг роботи задля досягнення мети, а саме – забезпечення державної безпеки. До них можна віднести розвиток здібностей учасників системи забезпечення державної безпеки для вчасного виявлення та запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам безпеці України, забезпечення ефективності контррозвідувального режиму в державі, посилення заходів проти тероризму та організованої злочинності. Забезпечення контррозвідувальної діяльності у сфері правосуддя, правоохоронних органів та контрольних відомств дозволить запобігати негативному впливу з боку іноземних держав. Збільшення заходів проти спеціальних інформаційних операцій, спрямованих на зміну конституційного ладу, порушення суверенітету та територіальної цілісності України, розширення технологічних можливостей органів державної безпеки шляхом впровадження новітніх апаратних комплексів та

спеціальних засобів, посилення контролю за міграцією на кордоні та в межах країни для забезпечення дотримання законодавства України іноземцями та особами без громадянства, співпраця між країнами у сфері безпеки, зокрема у протидії тероризму, його фінансуванню, кіберзлочинності, нерозповсюдженню зброї масового знищення та її поширенню – усе це дозволить якомога якісніше забезпечувати державу безпеку країни.

Отже, у сучасних умовах державна політика у сфері державної безпеки має вирішальне значення для захисту національних інтересів та забезпечення стабільності в країні. Основними напрямками цієї політики є формування проактивного підходу, розвиток здатностей учасників системи безпеки, підвищення ефективності контррозвідувального режиму та заходів проти тероризму та організованої злочинності. Для досягнення цих цілей важлива співпраця між державними органами, впровадження новітніх технологій та залучення громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року "Про Стратегію забезпечення державної безпеки" Указ Президента України; Стратегія від 16.02.2022 № 56/2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>.
2. Гордієнко С. Г. Сутність та зміст поняття «державна безпека» // Стратегічна панорама. — 2003.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА»

Луговцов Денис Сергійович

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бодирєв Дмитро Анатолійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Вогнева підготовка є важливим елементом професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції в Україні, що здійснюється в закладах вищої освіти з урахуванням специфічних умов навчання системи МВС. Ця підготовка має на меті не лише ознайомлення особового складу з основними правилами техніки безпеки та майстерністю володіння вогнепальною зброєю, а й оволодінням правовими аспектами застосування зброї, техніками швидкої та точної стрільби, а також різними методами утримування зброї та усуненням помилок, що можуть виникнути під час практичних вправ.

При цьому особлива увага приділяється техніці натискання на спусковий гачок при стрільбі в обмеженому і необмеженому часі, а також дотриманню заходів безпеки при поводженні зі зброєю. З огляду на актуальні виклики, пов'язані з розвитком сучасної техніки та озброєння, а також з підвищенням загрози з боку зовнішнього агресора та збільшенням кількості нелегальної зброї серед громадян, від Національної поліції вимагається постійне підвищення ефективності методів викладання вогневої підготовки [1, с. 18].

У цьому контексті важливою є не лише сама підготовка, але й методика її проведення. Нині існуючі методи проведення практичних занять з вогневої підготовки мають свої недоліки. Наприклад, проведення занять на полігонах та стрільбищах не завжди дозволяє адекватно симулювати реальну бойову обстановку, а також обмежується можливістю проведення занять в різних погодних умовах та часу доби [4, с. 74].

З метою подальшого удосконалення методики проведення практичних занять з вогневої підготовки необхідно враховувати інструкції з безпеки при поводженні зі зброєю та формувати у курсантів не лише технічні навички, але й морально-психологічну готовність до подолання труднощів під час навчання та виконання службових завдань. Тільки в такий спосіб буде можливо створити ефективну та сучасну систему навчання з дисципліни Вогнева підготовка, яка дозволить майбутнім офіцерам поліції ефективно використовувати свої навички для забезпечення безпеки населення та захисту національної території [3, с. 28].

Навчання з вогневої підготовки є важливим елементом професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції. Однак, для досягнення оптимальних результатів у цій сфері необхідно розробляти та використовувати ефективні методичні рекомендації [2, с. 14].

Першою важливою складовою методичних рекомендацій є стимулювання активної участі курсантів у навчальному процесі через використання інтерактивних методів, таких як дискусії, групові завдання та практичні вправи. Запитання до

курсантів є ефективним інструментом для підтримки їхньої уваги та зацікавленості [4, с. 18].

Другою складовою є планування практичних занять з урахуванням основних аспектів вогневої підготовки. Це включає проведення тренувальних вправ зі стрільби, навчання правилам безпеки та вмінням обслуговування зброї. Важливо також забезпечити достатню кількість часу для практичного застосування отриманих навичок.

Третя складова полягає у синхронізації навчальних занять з вогневої підготовки та тактико-спеціальної підготовки для створення комплексного підходу до навчання. Це вимагає уваги до взаємозв'язку між вогневою підготовкою та тактичними навичками.

Четверта складова - створення стимулюючого навчального середовища, що спонукає курсантів до самостійного вивчення матеріалу та досягнення високих результатів у вогневій підготовці. Для цього використовуються практичні приклади, реальні ситуації та спільне планування цілей із курсантами.

У розвитку практичних занять з вогневої підготовки, особлива увага має бути приділена створенню нових методик та інноваційних підходів, таких як використання сучасних комп'ютерних технологій для моделювання різних ситуацій. Важливо також використовувати навчальні матеріали, розроблені спеціалізованими командами кафедр вогневої підготовки університетів [2, с. 61].

Отже, науково обґрунтовані та практично спрямовані методичні рекомендації є важливим інструментом у підготовці майбутніх офіцерів поліції та гарантують їхню ефективну підготовку для виконання професійних обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Бодирев, Д.А., О. Д. Завістовський. Нові підходи у методиці викладання вогневої підготовки під час воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство 2023. С. 246-249. Бодирев, Д. А., & Завістовський, О. Д. (2023). DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.44>.
2. Бугайчук, К. Л. Підготовка працівників поліції у зарубіжних країнах: інформаційно-практичний довідник: частина III. 2023. С. 46.
3. Гриб Богдан. Порівняння сучасних методів вогневої підготовки поліцейських в Україні та країнах Європи. Матеріали конференцій МЦНД 05.05. 2023. Вінниця, Україна 2023. С. 93-95.
4. Карбовський, Дмитро Олексійович. Вогнева підготовка поліцейських: виклики сучасності. Одеса: ОДУВС, 2023. С. 52.

СЕКЦІЯ Х. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ПРОДУКТИВНІСТЬ ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ В УМОВАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Радченко Микола Володимирович

канд. с.-г. наук, доцент, доцент кафедри агротехнологій та ґрунтознавства
Сумський національний аграрний університет, Україна

Богомаз Олександр Іванович

Студент
Сумський національний аграрний університет, Україна

Кукурудза відноситься до найважливіших зернових культур сучасного землеробства. В останні роки на її частку припадало приблизно 70-75 % світової торгівлі кормовим зерном. Попит на кукурудзу наростає більш швидкими темпами порівняно з іншими зерновими культурами, особливо в країнах, що розвиваються. Економічні фактори та щорічно зростаючий попит обумовили ріст посівних площ під кукурудзою [7].

Виявлено, що сьогодні зернова кукурудза розміщена за природно економічними зонами України не повною мірою дає ефективні використання біокліматичного і економічного потенціалів для нарощування виробництва зерна. А це, своєю чергою, зумовлює необхідність подальшого вдосконалення розміщення та шляхів вирощування цієї культури в окремих регіонах країни. Також поряд з цим помітне потепління клімату, яке впливає на врожайність гібридів кукурудзи [8].

Підвищення врожайності та валових зборів зерна кукурудзи є важливим чинником зростання продуктивності та ефективності землеробства [5]. Однак одержання стабільних і високих урожаїв якісного зерна кукурудзи стримується недостатнім пристосуванням гібридів до особливостей погодних та виробничих умов [4]. Упровадження високоврожайних гібридів та ефективних технологій вирощування може забезпечити отримання врожаю кукурудзи підвищеного рівня. За останні роки основним завданням технологій її вирощування залишається скорочення розриву між фактичною й генетичною продуктивністю рослин [6; 10]. Сучасні сорти й гібриди використовують потенціал продуктивності на 40-50 %, тому цілком досяжним потенціальним урожаєм кукурудзи є 16-18 т/га [3]. Кукурудзі в майбутньому відводиться ключова роль: за даними ФАО й Організації економічної співпраці та розвитку, у період до 2028 року глобальне споживання зернових збільшиться на 390 млн. тонн, при цьому 70 % становитиме кукурудза [9].

Урожайність зерна гібридів кукурудзи, як й інших сільськогосподарських культур, є складовою частиною низки кількісних ознак. Тому для подальшого підвищення врожайності кукурудзи необхідно володіти інформацією не лише про рівень прояву результативної ознаки, а й щодо окремих елементів структури врожаю, їх взаємозв'язку [1; 2].

Метою досліджень було вивчення гібридів кукурудзи та їх вплив на структуру

та урожайні показники зерна.

Для дослідження використовували наступні гібриди кукурудзи: ДКС 3730, ДКС 3939, Вархол.

Досліди проводили в умовах Сумської області на протязі 2022-2023 років. Ґрунти дослідних ділянок – чорнозем типовий малогумусний слабовилугуваний крупнопилувато-середньосуглинковий на лесі. Орний шар ґрунту дослідних ділянок характеризується наступними основними показниками: вміст гумусу – 4,1 %, рН сольове – 6,3, сума ввібраних основ – 31 мг-екв., вміст рухомих форм фосфору – 11,3 мг/100 г ґрунту, обмінного калію – 9,2 мг/100 г ґрунту, вміст легкогідролізованого азоту за Корнфілдом – 11,2 мг/100 г. Кукурудзу на зерно сіяли в рекомендовані строки з нормою висіву 75 000 шт. схожих насінин на гектар. Попередник – соняшник. Розміщення варіантів в досліді було систематичне в трьох кратному повторенні.

У формуванні високої продуктивності вирощуваних культур вирішальна роль належить фотоасиміляційній поверхні. Відомо, що цей показник є прямопропорційним розвитку надземної вегетативної маси рослини, оскільки під час вегетаційного періоду її переважна частка припадає саме на листки.

За результатами досліджень було встановлено, що найбільша площа листової поверхні за період вегетації було отримано у фазу молочної стиглості. Площа листової поверхні коливалася від 2,44 до 3,33 м² на 1 м². Найбільша площа листової поверхні було отримано у гібриду ДКС 3939 – 3,33 м² на 1 м², що більше на 0,45 м² на 1 м² ніж у гібриду ДКС 3730 та на 0,89 м² на 1 м² ніж у гібриду Вархол.

Відомо що, максимальну урожайність зерна кукурудзи можна одержати при оптимальному співвідношенні елементів індивідуальної продуктивності рослин, при врахуванні впливу різних агроприйомів на ріст та розвиток рослин.

Максимальні показники довжини качана були зафіксовані у гібриду ДКС 3939 – 26,4 см, що більше в порівнянні з гібридом ДКС 3730 на 2,7 % та на 11,0 % з гібридом Вархол. Кількість зерен в ряду залежно від гібриду становила від 30 до 34 шт. Найбільша кількість зерен в ряду качана кукурудзи зафіксована при використанні гібриду ДКС 3939 і становила 34 шт., а найменші кількість зерен зафіксована у гібриду Вархол 30 шт.

Важливим показником качана кукурудзи є кількість зерен. Так, кількість зерен з качана коливалася від 448 шт. до 544 шт. Максимальна кількість зерен була відмічена на варіанті з гібридом ДКС 3939 і становила 544 шт., що більше в порівнянні з гібридом ДКС 3730 на 11,8 %, а гібридом Вархол на 17,7 %.

Урожайність зерна з гектара є одним з головних і остаточним показником, що характеризує реалізацію того чи іншого гібриду в кінці вегетаційного періоду. За результатами досліджень було встановлено, що урожайність в середньому за роки досліджень коливалася від 8,20 т/га до 10,90 т/га. Максимальний показник урожайності отримано у гібриду ДКС 3939 – 10,90 т/га, дещо менша урожайність була отримана у гібриду ДКС 3730 – 9,52 т/га та у гібриду Вархол – 8,20 т/га.

За результатами досліджень було встановлено, що максимальна урожайність кукурудзи на зерно була отримана у гібриду ДКС 3939 – 10,90 т/га з найбільшою кількістю зерен в ряду 34,0 шт. та кількістю зерен в качані – 544 шт.

Список використаних джерел:

1. Бомба М., Дудар І., Литвин О. Продуктивність гібридів кукурудзи залежно від площі живлення. Вісник Львівського нац. аграр. ун-ту. 2013. № 17 (2). С. 64–67.
2. Гаврилук В.М. Гібриди кукурудзи: грані проблеми. Насінництво. 2015. № 3/4. С. 4–7.

3. Гадзало Я. М., Гладій М. В., Саблук П. Т., Лузан Ю. Я. Розвиток аграрної сфери економіки в умовах децентралізації управління в Україні. Київ: Аграрна наука, 2018. 328 с.
4. Гангур В. В., Єремко Л. С., Руденко В. В. Вплив елементів технології вирощування на формування продуктивності гібридів кукурудзи різних груп стиглості. Таврійський науковий вісник. 2021. № 117. С 37–43. doi: 10.32851/2226-0099.2021.117.6.
5. Гангур В. В., Лень О. І., Гангур Ю. М. Продуктивність коротко ротаційних сівозмін за максимальної частки в них сої та кукурудзи при вирощуванні в умовах недостатнього зволоження лівобережного Лісостепу України. Зернові культури. 2017. Т 1. № 1. С. 313–319.
6. Каленська С. М., Таран В. Г. Індекс урожайності гібридів кукурудзи залежно від густоти стояння рослин, норм добрив та погодних умов вирощування. Plant Var. Stud. Prot. 2018. Т. 14 (4). С. 415–421.
7. Лисогоров К. С, Писаренко В. А. Наукові основи використання зрошуваних земель у степовому регіоні на засадах інтегрального управління природними і технологічними процесами. Таврійський науковий вісник. 2007. Вип. 49. С. 49–52.
8. Сайко В. Ф. Наукові основи землеробства в контексті змін клімату. Вісник аграрної науки. 2008. № 11. С. 5–10.8.
9. Цехмейструк М. Г., Музафаров Н. М., Манько К. М. Аспекти вирощування кукурудзи. Агробізнес сьогодні. 2014. № 8 (279). URL: <http://www.agro-business.com.ua/agronomiia-siogodni/2212-aspektyvyroschuvannia-kukurudzy.html> (дата звернення: 05.09.2018).
10. Lavrynenko Yu. O., Hozh O. A., Vozhegova R. A. Productivity of corn hybrids of different FAO groups depending on microfertilizers and growth stimulants under irrigation in the south of Ukraine. Agricultural science and practice. 2016. № 1. P. 55–60.

СЕКЦІЯ XI. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ КЛІМАТИЧНИХ ФАКТОРІВ НА ВЛАСТИВОСТІ ТЕПЛОІЗОЛЯЦІЙНОГО ВОДНО-ДИСПЕРСІЙНОГО ПОКРИТТЯ

Демідов Дмитро Васильович

ORCID ID: 0000-0002-9530-3500

канд. техн. наук, викладач

Харківський автотранспортний фаховий коледж, м. Харків, Україна

Постійно існуюча проблема теплозбереження і захисту від корозії при будівництві, ремонті і реконструкції будинків, споруд, і комунікацій викликає необхідність пошуку нових технічно здійснених і економічно доцільних рішень [1-4]. Особливий інтерес у цьому плані становлять тонкошарові теплоізоляційні водно-дисперсійні полімерні покриття (ВД-ПП) [5-8], які мають деякі переваги в порівнянні з традиційними утеплювачами. ВД-ПП захищають конструкції від корозії, перешкоджають утворенню цвілі і грибка, дозволяють проводити роботи по теплоізоляції в конструкціях складної конфігурації, знижуючи витрати праці під час виконання таких робіт [9, 10].

Найбільш інформативними є випробування теплоізоляційного водно-дисперсійного покриття (ВД-ПП) у природних умовах під навантаженням. Варто, однак, зазначити, що подібні методи випробувань є достатньо тривалими та дорогими у виконанні. Оперативну інформацію щодо працездатності ВД-ПП отримують із прискорених методів випробувань. У зв'язку з вищесказаним для визначення потенційного терміну служби розроблених ВД-ПП в атмосферних умовах застосовано метод аналогії. Із цією метою паралельно проведено, по-перше, прискорені випробування досліджуваного матеріалу та матеріалу-аналога «Корунд» на стійкість впливу кліматичних факторів, а по-друге, компаративний аналіз стійкості матеріалів до їхнього впливу зі зміною характерних показників старіння відповідно до п.3 ГОСТ 9.707-81 «ЕСЗКС. Материалы полимерные. Методы ускоренных испытаний на климатическое старение» [11-13].

Як критерії зміни властивостей обрано такі: адгезійна міцність до бетону [14], МПа (ISO 4624); теплопровідність [15], Вт/(м·К) (ISO 7345); паропроникність, мг/(м·год·Па) (ISO 7783) [16-18]; водопоглинання за 24 год., % (EN 1062) [19]. Відповідно до рекомендацій стандарту ГОСТ 9.707-81, випробування проводилися паралельно за режимами, які імітують умови експлуатації покриттів у різних кліматичних умовах. Випробування в режимі 1 проводять за температури T_{max} , що має бути на 10 К (10°C) нижчою за температуру, за якої в матеріалі починаються фізичні та (або) хімічні процеси, які перебігають повільніше за умов звичайної температури експлуатації. Випробування в режимі 2 проводять за температури, яка має бути меншою за T_{max} на 20 К (20°C). Фізико-механічні властивості розробленого покриття ВД-ПП і покриття «Корунд» до та після штучного старіння наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Фізико-механічні властивості розробленого покриття ВД-ПП
і покриття «Корунд» до та після штучного старіння**

Показники	Розроблене покриття ВД-ПП		«Корунд»	
	до старіння	після старіння	до старіння	після старіння
Адгезійна міцність до бетону, МПа	$\frac{1,6}{1,6}$	$\frac{1,5}{1,52}$	$\frac{1,28}{1,28}$	$\frac{1,22}{1,2}$
Теплопровідність, Вт/(м·К)	$\frac{0,044}{0,044}$	$\frac{0,051}{0,048}$	$\frac{0,042}{0,042}$	$\frac{0,052}{0,049}$
Паропроникність, мг/(м·год·Па)	$\frac{0,015}{0,015}$	$\frac{0,019}{0,017}$	$\frac{0,0087}{0,0087}$	$\frac{0,009}{0,0088}$
Водопоглинання за 24 год., %	$\frac{5,0}{5,0}$	$\frac{6,1}{5,9}$	$\frac{2,8}{2,8}$	$\frac{3,3}{3,2}$

Примітка: в чисельнику – результати досліджень у режимі 1; у знаменнику – у режимі 2.

Отримані під час дослідів показники свідчать про те, що кліматичні чинники протягом 30 та 60 діб несуттєво впливають на фізико-механічні властивості розробленого покриття ВД-ПП і відомого аналога «Корунд».

Висновки. Результати свідчать про те, що розроблені теплоізоляційні тонкошарові стирол-акрилові покриття (ВД-ПП) за результатами випробувань у режимах 1 та 2 не поступаються аналогу за стійкістю до вказаних чинників. Строк служби покриття «Корунд», заявлений виробником, – не менше 10 років. Термін експлуатації розроблених покриттів ВД-ПП, за умови виконання таких самих вимог, не поступатиметься аналогу та складатиме 10 років.

Список використаних джерел:

1. Вахитова Л.Н. & Завертатный А.А. (2010) Жидкокерамические теплоизоляционные покрытия – новое слово в энергосбережении. F+ S: технологии безопасности и противопожарной защиты, 3 (45), 64-66.
2. Martinez R.G. (2017) Highly Insulated Systems for Energy Retrofitting of Facades on its Interior. Sustainable synergies from buildings to the urban scale, (38), 3–10. Вилучено з: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S187802961730066X>.
3. Мережко Н. & Шкода В. (2019) Ринок полімерних теплоізоляційних матеріалів в Україні. Товари і ринки, (2), 18–26. Вилучено з: <https://journals.knute.edu.ua/commodities-and-markets/article/view/1114>.
4. Braulio-Gonzalo M. & Bovea M. D. (2017) Environmental and cost performance of building's envelope insulation materials to reduce energy demand: Thickness optimisation. Energy and Buildings, (150), 527-545. Вилучено з: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378778817303572>.
5. Караваєв Т.А. Водно-дисперсійні фарби: товарознавча оцінка: монографія (2015) К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 288 с. Вилучено з: <https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/ff52647f4f415bc14204d693158cd5e6.pdf>.
6. Мережко Н. & Домніченко Р. (2011) Ринок лакофарбових матеріалів в Україні. Товари і ринки, (2), 5–12. Вилучено з: <http://tr.knute.edu.ua/files/2011/12/2.pdf>.
7. Караваєв Т. & Свицерский В. (2012) Эстетические свойства покрытий из водно-дисперсионных красок. Товары и рынки, (2), 181–190. Вилучено з: http://tr.knute.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=256&catid=82&lang=uk.
8. Anastas P.T. (2010) Handbook of Green Chemistry – Set II: Green Solvents – Reactions in Water. Wiley, (5), 410 p. Вилучено з: <http://surl.li/sssxf9>.
9. Saienko N. V., Demidov D. V., Bikov, R. A., & Younis B. N. (2019) Effect of mineral fillers on the wetting of water-based polymer dispersions. In IOP Conference Series: Materials Science and

- Engineering, 708(1), 012103 IOP Publishing Вилучено з: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/708/1/012103/meta>.
10. Saienko N., Demidov D., Popov Y. & Bikov R. (2019) Construction and physical properties of heat-insulating water-dispersion paint coatings. *Ways to improve construction efficiency*, 1(39), 127-131. Вилучено з: <http://ways.knuba.edu.ua/article/view/196398>.
 11. Захарченко П. В. & Півень Н. М. (2013) Шляхи підвищення довговічності системи скріпленої теплоізоляції. Енергоефективність в будівництві та архітектурі: наук.-техн. зб. Київ: КНУБА, (4), 128–133. Вилучено з: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a55d04bb-8a9a-49e0-9700-96a98e2b53e8/content>.
 12. Gadoeva O., Fatilov S., Fayzullaeva, Z & Yaxshiyev Y. (2022) New efficiencies of energy-saving facade paints based on a combined film-forming agent. In *Journal of Physics: Conference Series*, 2388(1), 012136. IOP Publishing. Вилучено з: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/2388/1/012136/meta>.
 13. Kol'dyushov V. K. & Baurova N. I. (2021) Assessment of the Resistance of the Paint and Varnish Coatings on Parts Made of Polymer Composite Materials to the Action of Ultraviolet Radiation. *Polymer Science, Series D*, 14(4), 553-557. Вилучено з: <https://link.springer.com/article/10.1134/S1995421221040080>.
 14. Saienko N. V., Bikov R. A., Popov Y. V., Demidov D. V. & Younis, B. (2020) The effect of silicate fillers on adhesion and adhesion strength properties of water-based coatings. *Key Engineering Materials*, 864, 73-79. Вилучено з: <https://www.scientific.net/KEM.864.73>.
 15. Saienko N., Bikov R., Skripinets A., Demidov D. & Dukarov. S. (2023) Effectiveness evaluation of silicate fillers for the creation of thin-layer thermal insulation coatings. In *AIP Conference Proceeding*, 2490(1). AIP Publishing. Вилучено з: <https://pubs.aip.org/aip/acp/article-abstract/2490/1/050021/2928273/Effectiveness-evaluation-of-silicate-fillers-for?redirectedFrom=fulltext>.
 16. Saienko N.V., Demidov D.V., Popov Y.V., Bikov R.A., Younis B. & Saienko L. V. (2019). Effect of Mineral Filler Compounds on Vapor Permeability and Hygroscopic Properties of Water-Based Polymer Dispersions. In *Materials Science Forum*, 68, 89-95. Trans Tech Publications Ltd. Вилучено з: <https://www.scientific.net/MSF.968.89>.
 17. Касьяненко І. М. & Крамаренко В. Ю. (2016) Вплив об'ємної концентрації пігменту на паро-та водонепроникність покриттів на основі воднодисперсійних лакофарбових матеріалів. *Вопросы химии и химической технологии*, (2), 67–72. Вилучено з: <http://surl.li/sssxf>.
 18. Караваєв Т. А. (2014) Гідрофобність покриттів з водно-дисперсійних фарб та способи її підвищення. *Вісник Черкаського державного технологічного університету. Сер.: Технічні науки*, (2), 106–112. Вилучено з: <http://surl.li/sssze>.
 19. Saienko N. V., Demidov D. V., Bikov R. A. & Younis B. N. (2019) Effect of mineral fillers on the wetting of water-based polymer dispersions. In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 708(1), 012103. IOP Publishing. 11. Вилучено з: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/708/1/012103>.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ЗДОБУТТЯ ХІМІЧНОЇ ОСВІТИ

Рибачук Лариса Миколаївна

канд. хім. наук, старший викладач кафедри медико-біологічних дисциплін,
Навчально-науковий інститут здоров'я, реабілітації та фізичного виховання
Національний університет фізичного виховання і спорту України, Україна

Застосування цифрових технологій – це одна з складових розвитку освітнього процесу. Нові інформаційні технології у процесі здобуття хімічної освіти – це нові підходи до навчально-виховного процесу.

Інформатизація освіти направлена на розвиток інтелекту студента, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання. Інформаційні технології дозволяють покращити навчальний процес та розкрити індивідуальні здібності студентів, сприяють пізнанню та формують самостійність індивідуума [1].

Під час вивчення хімії доцільно використовувати засоби інформаційно-комп'ютерних технологій, які сприяють ефективному вивченню нового матеріалу, закріпленню та контролю знань студентів.

Значний внесок у вивчення питання використання інформаційних технологій в освітньому процесі під час викладання хімічних дисциплін зробили Ю. Момот, Н. Горбатюк, Л. Бондар, О. Міщенко, О. Булгакова Т. Ненастіна, та інші [2-6].

Зокрема, Л. Бондар та О. Міщенко акцентують увагу на використанні інформаційних технологій у процесі викладання хімії, що дає можливість вивчити та пояснити явища і процеси у складних системах. За допомогою засобів комп'ютерної графіки та моделювання подається перебіг хімічних та фізичних процесів, які протікають із різною швидкістю [2].

Навчальні комп'ютерні програми, моделювання хімічних процесів, хімічного експерименту, відеозаписи вибухонебезпечних хімічних реакцій, фотографії, електронні підручники, призначені для теоретичного навчання, дають змогу наочно демонструвати процеси та явища, протікання хімічних реакцій, забезпечують студента великим обсягом інформації за короткий проміжок часу, підвищують його зацікавленість, сприяють диференціації та індивідуалізації навчання, дозволяючи засвоювати матеріал в певному темпі та формувати нові навички [7]. Такі засоби інформаційних технологій уможливають ефективно закріплювати матеріал з використанням багаторазового повтору, сприяють розвитку самостійності та самоаналізу студента. Наприклад, студент при повторенні вивченого матеріалу може самостійно відтворити демонстраційний експеримент, зупинити його, або повторити певну його частину, що, в свою чергу, збільшуватиме інтерес студента до предмету та мотивуватиме його до навчання.

Поточний та підсумковий контроль знань ефективно здійснювати за допомогою комп'ютерних тестових програм, які визначають рівень знань, умінь та навичок студентів. Такий контроль дає можливість використовувати багатоваріантні різнорівневі типи вправ з використанням диференційованого навчання [8], враховуючи число спроб вирішення та витрачений час при виконанні завдань.

Крім того, комп'ютерні тестові програми можуть використовуватися студентами, що приводить до формування їх самооцінки, за результатами якої підвищується мотивація до процесу пізнання та їх навчальна активність.

Таким чином, використання інформаційних технологій в процесі навчання хімії повинно проходити систематично та є надзвичайно прогресивним, тому що сприяє підвищенню активності навчального процесу, його диференціації та індивідуалізації. Проте, інформаційні технології не повинні повністю замінювати традиційні форми та методи навчання і контролю знань студентів, а доповнювати їх, забезпечуючи формування предметних компетентностей студентів.

Список використаних джерел:

1. Новітні інформаційно-комунікаційні технології в освіті (ІСТЕ-2014): матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та студ. (Полтава, 19-20 листоп. 2014 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка, Вінниц. держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського, ВНЗ Укоопспілки ПУЕТ [та ін.]. – Полтава: Астроя, 2014. – 200 с.
2. Бондар Л. Інформаційні технології при викладанні хімії / Л. Бондар, О. Міщенко // Хімія. – 2011. – Жовтень. – № 29. – С. 10-13.
3. Булгакова О. О. Використання ІКТ на уроках хімії та біології / О. О. Булгакова // Таврійський вісник освіти. – 2015. – № 1 (49). – С. 103-108.
4. Горбатюк Н. Інноваційні технології навчання при викладанні дисциплін хімічного циклу / Н. Горбатюк // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 5 (2). – С. 102-107.
5. Момот Ю. Методичні аспекти викладання хімічних дисциплін із використанням ресурсів дистанційного навчання / Ю. Момот // Імідж сучасного педагога. – 2014. – № 1. – С. 55-57.
6. Ненастіна Т. Загальні методи викладання хімії в технічному ВНЗ / Т. Ненастіна // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2015. – № 4-5. – С. 63-68.
7. Тасенко О.В. Використання комп'ютерів у викладанні хімії та біології / О.В.Тасенко // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2007. – № 1. – С.16-18.
8. Марценюк С. Впровадження інноваційних комп'ютерних методів навчання // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2004. – №2(8). – С. 10-11.

СЕКЦІЯ XII. ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОЇ РОБОТИ ВИРОБНИЧОГО ОБЛАДНАННЯ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

Лежнін Костянтин Володимирович

начальник відділу

*Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та
судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ, Україна*

Будь-який виробник електронної техніки розуміє важливість підтримки свого обладнання в найкращому робочому стані. Це має вирішальне значення не тільки для продуктивності та ефективності, а й для безпеки працівників.

При регулярному обслуговуванні та своєчасній заміні зношених деталей обладнання може прослужити довгі роки, що в довгостроковій перспективі заощадить кошти. Далі наведемо кілька корисних порад, які допоможуть забезпечити стабільну роботу виробничого обладнання.

Дотримуйтесь рекомендацій виробника.

Дуже важливо вивчити і слідувати рекомендаціям виробника з технічного обслуговування і ремонту обладнання. Ці рекомендації нададуть цінну інформацію про те, як часто проводити технічне обслуговування, які типи мастильних матеріалів використовувати і які деталі необхідно замінити. Дотримання цих рекомендацій допоможе забезпечити найкращу роботу обладнання.

Розробіть графік технічного обслуговування.

Розробка графіка технічного обслуговування необхідна для підтримки виробничого обладнання в хорошому робочому стані. План має містити регулярні перевірки різних частин і систем обладнання, включно з електричними, гідравлічними та механічними компонентами. Регулярне технічне обслуговування допоможе виявити проблеми на ранній стадії і запобігти серйозним поломкам, скоротивши час простою і мінімізувавши витрати на ремонт. Технічне обслуговування та ремонт промислового обладнання – запорука того, що техніка на малих і великих підприємствах протягом тривалого періоду часу буде працювати справно. Без комплексу сервісних заходів існує високий ризик того, що у розпал виробничого процесу вийде з ладу стратегічно важливе оснащення, що стане причиною простою і неминуче призведе до серйозних фінансових втрат.

З урахуванням того, що для багатьох промислових підприємств характерна сезонність, ремонт верстатів і промислового устаткування краще проводити у періоди зниження завантаженості виробництва. Тоді у фахівців буде достатньо часу, щоб перевірити працездатність верстатів і агрегатів, знайти слабкі місця у роботі і реальні причини несправності, а також виявити найбільш зношені деталі, які потребують обов'язкової заміни найближчим часом.

Ознайомтеся з системою ТОіР [1] та, за можливості, запровадьте її на своєму підприємстві з урахуванням особливостей виготовлення виробів та пристроїв

електронної техніки.

Тримайте обладнання в чистоті.

Підтримка обладнання в чистоті необхідна для запобігання пошкоджень і зменшення зносу. Пил, бруд і сміття можуть накопичуватися на обладнанні та спричинити несправності. Регулярне очищення стисненим повітрям або мийкою високого тиску допоможе видалити сміття і зберегти обладнання у відмінному стані. Знову ж таки, перевірка рекомендацій виробників щодо відповідних засобів для чищення та продуктів заощадить нерви і гроші, уникаючи невідповідного обладнання.

Перевірка рівня рідини та фільтрів.

Перевірка рівня рідини і фільтрів є важливою частиною технічного обслуговування верстатів та установок. Низький рівень рідини може призвести до перегріву або несправності обладнання, а брудні фільтри можуть обмежити потік повітря або рідини, що призведе до зниження продуктивності. Регулярна перевірка та заміна рідин і фільтрів забезпечить оптимальну роботу вашого обладнання.

Навчіть персонал.

Навчання персоналу тому, як використовувати й обслуговувати промислове обладнання, необхідне для безпечної та ефективної роботи. Належне навчання допоможе знизити ризик нещасних випадків і травм, а також запобігти пошкодженню обладнання, спричиненому неправильним використанням або обслуговуванням. Інвестиції в навчання допоможуть заощадити час і гроші в довгостроковій перспективі.

Використовуйте високоякісні деталі та запасні частини.

Використання високоякісних деталей та запчастин має важливе значення для технічного обслуговування виробничого обладнання. Деталі нижчої якості можуть бути дешевшими, але вони частіше виходять з ладу, що призводить до дорогого ремонту і простоїв. Інвестиції у високоякісні деталі гарантують, що ваше обладнання працюватиме якнайкраще і прослужить багато років.

Ведіть облік.

Ведення записів про технічне обслуговування та ремонт вашого обладнання важливе для виявлення закономірностей і прогнозування майбутніх проблем. Ця інформація може допомогти вам спланувати технічне обслуговування та ремонт і скоротити час простою. Крім того, записи можуть використовуватися для демонстрації дотримання правил і стандартів, що знижує відповідальність і ризику.

Виконуючи ці кроки, ви можете гарантувати, що ваше промислове обладнання працюватиме якнайкраще і прослужить довгі роки.

Список використаних джерел:

1. TOiP (технічне обслуговування): URL: <https://smart-eam.com/ua/news/toir-tehnicheskoe-obsluzhivanie-i-remonti/> (дата звернення: 17.04.2024).

СЕКЦІЯ XIII. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

INTERACTION OF PEOPLE AND SMART DEVICES: CHALLENGES FOR THE DEVELOPMENT OF THE INTERNET OF THINGS

Almakadma Mariam Ibrahimivna

Student of the Faculty of Computer Science
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Pershyna Anastasiia Andriivna

Student of the Faculty of Computer Science
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Smart devices are electronic devices equipped with functionality that allows them to perform various tasks using intelligent technologies. These innovative devices are capable of performing a wide range of tasks ranging from simple daily activities to complex operations thanks to their internal software and learning ability. Their feature is the ability to synchronize with other devices, exchange data and instantly adapt to changing needs and user preferences, making our lives more convenient and organized.

For a long time, the Internet provided only human-to-human interaction. However, the Internet of Things (IoT) is a network where certain devices interact with each other without human intervention. They independently create, modify, delete, send and receive data from each other and use it to make decisions.

Nowadays, IoT is growing rapidly, which is used to the extension of the Internet and the Web into the physical realm, by means of the widespread deployment of spatially distributed devices with embedded identification, sensing and actuation capabilities. [1]

Individual devices with built-in sensors can connect to each other and exchange information about their status, creating a network of integrated things. A person is needed only for the initial configuration of IoT objects, but after they are launched, the process of collecting and sending data becomes autonomous. IoT devices can communicate with each other via Wi-Fi or Bluetooth if they are close to each other, but there are also many leading IoT devices.

Based on the above data, we can highlight prospects and difficulties in the interaction between humans and IoT.

Prospects:

- Increased productivity and efficiency;

Smart devices can automate many tasks that are currently performed by humans, freeing up time for more creative and strategic work. This can lead to significant increases in productivity and efficiency in many industries.

- Improving the quality of life;

For example, wearable technology can be used to monitor people's health, provide

personalized educational programs, optimize travel routes and create new forms of entertainment.

- New business opportunities;

Connected devices open up new opportunities for businesses to create new products and services, and to improve the efficiency of their operations.

Challenges:

- Privacy and Security;

Smart home devices need access to some personal data in order to provide you with the best service so that the information they provide is both relevant and tailored to your personal preferences and circumstances, such as your location for weather reports. But giving wide access to your personal data feels risky. [2]

- Compatibility;

IoT devices from different manufacturers are often not compatible with each other, which can make them difficult to use. It is important to develop standards that promote interoperability between devices.

- Ethical considerations;

The use of such technologies can lead to ethical issues, such as questions about who controls the data and how it is used. It is important to develop clear ethical guidelines for the use of smart devices.

- Digital divide;

Not all people have access to smart devices or have the skills to use them. This could lead to a widening of the digital divide between rich and poor.

References:

1. Internet of Things: Application and Prospect. Ran Liu and Jinfeng Wang, 2017 – Resource access mode: https://www.researchgate.net/publication/314783179_Internet_of_Things_Application_and_Prospect.
2. The Verge. To worry or not to worry: answering questions about smart home security – Resource access mode: <https://www.theverge.com/23753752/smart-home-privacy-security-questions-explained>.

СЕКЦІЯ XIV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

ГНУЧКІ МЕТОДОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ІТ ПРОЄКТАМИ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тревого Сергій Юрійович

аспірант кафедри автоматизованих систем управління
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Березький Олег Миколайович

доктор технічних наук, професор кафедри автоматизованих систем управління
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Сучасний розвиток технологій вимагає удосконалення підходів до управління проектами в ІТ сфері. Використання гнучких методологій управління проектами стає дедалі більш актуальним у зв'язку зі зростанням необхідності у швидкому реагуванні на зміни та підвищенні якості продукту. Однак, для більш глибокого розуміння ефективності та перспектив застосування гнучких методологій у сфері управління ІТ проектами необхідно провести докладний аналіз їхнього впливу, переваг та обмежень.

Гнучкі методології, такі як Scrum, Kanban, та Extreme Programming, надають можливість командам ІТ проєктів бути більш адаптивними до змінних умов ринку та вимог клієнтів. Їхній фокус на ітеративному та інкрементному розробленні дозволяє знижувати ризики та швидше адаптуватися до нової інформації. Крім того, гнучкі методології стимулюють співпрацю, комунікацію та самоорганізацію у команді, що сприяє покращенню якості продукту та задоволеності клієнта.

Аналізуючи реальні приклади впровадження гнучких методологій в ІТ проєктах, можна визначити їхню ефективність та вплив на результативність роботи. Загалом, гнучкі методології демонструють здатність до покращення якості продукту, зниження часу на розробку та збільшення задоволеності клієнтів. Однак, вони також можуть стикатися з викликами, такими як складність управління багатьма проєктами та нестабільність у визначенні обсягу робіт.

Шляхом дослідження сучасних тенденцій у сфері розробки програмного забезпечення та проєктного управління, можна визначити перспективи розвитку гнучких методологій. Розвиток нових технологій та підходів, таких як DevOps та Continuous Delivery, відкриває нові можливості для покращення процесів розроблення та впровадження програмного забезпечення. Постійне вдосконалення гнучких методологій може сприяти підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності у сфері ІТ.

Висновки. У даній тезі ми провели аналіз ролі та ефективності гнучких методологій в управлінні ІТ проєктами. На основі розглянутої інформації можна зробити кілька висновків.

По-перше, гнучкі методології, такі як Scrum, Kanban та Extreme Programming, виявляються дієвими інструментами для керування ІТ проєктами. Вони дозволяють

командам бути більш адаптивними та реагувати на зміни швидше, що є критичним у швидкозмінному середовищі сучасного ринку.

По-друге, використання гнучких методологій призводить до покращення ефективності та якості проектів у сфері інформаційних технологій. За допомогою ітеративного підходу до розробки, команди можуть швидше досягати поставлених цілей та забезпечувати більшу задоволеність клієнтів.

По-третє, дослідження перспектив розвитку гнучких методологій вказує на значний потенціал для подальшого вдосконалення. Інтеграція нових технологій та підходів, таких як DevOps та Continuous Delivery, може сприяти подальшому підвищенню продуктивності та якості у сфері управління ІТ проектами.

У підсумку, гнучкі методології виявляються важливим інструментом для успішного керування проектами в сучасній ІТ сфері. Їхня ефективність та потенціал для подальшого розвитку роблять їх ключовим елементом стратегії управління проектами для компаній у цьому секторі.

Список використаних джерел:

1. Schwaber, K., & Sutherland, J. (2017). The Scrum Guide: The Definitive Guide to Scrum: The Rules of the Game. Scrum.org.
2. Anderson, D. J. (2010). Kanban: Successful Evolutionary Change for Your Technology Business. Blue Hole Press.
3. Beck, K., Beedle, M., van Bennekum, A., Cockburn, A., Cunningham, W., Fowler, M., ... & Thomas, D. (2001). Manifesto for Agile Software Development.
4. Cohn, M. (2004). User stories applied: For agile software development. Addison-Wesley Professional.
5. Kniberg, H., & Skarin, M. (2010). Kanban and Scrum - making the most of both. Crisp.
6. Larman, C., & Vodde, B. (2009). Scaling lean & agile development: Thinking and organizational tools for large-scale Scrum. Addison-Wesley Professional.
7. Poppendieck, M., & Poppendieck, T. (2003). Lean software development: An agile toolkit. Addison-Wesley Professional.

ЕКСПЕРТНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ДЛЯ ЗАДАЧІ ДІАГНОСТИКИ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ БУДІВЕЛЬ

Терентьєв Олександр Олександрович

ORCID ID: 0000-0001-6995-1419

д-р. техн. наук, професор, професор кафедри інформаційних
технологій проектування та прикладної математики
Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

Горбатюк Євгеній Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-8148-5323

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри будівельних машин
Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

Левкович Олег Михайлович

ORCID ID: 0009-0004-1395-8784

аспірант

Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

Рішення завдань будівництва є складним процесом, що складається з ряду послідовних кроків і в цілому включає слабо формалізовані (неформалізовані) і добре формалізовані етапи складного багаторівневого завдання підтримки прийняття рішень.

Аналіз світового досвіду показує, що при розробці систем підтримки прийняття рішень найбільш перспективним є застосування технології експертних систем (ЕС). Все існуючі ЕС орієнтовані на вирішення певного круга завдань у вузькій предметній області і не можуть бути застосовані для вирішення близьких але не передбачених при проблем. Навіть для завдань, що входять в "компетенцію" ЕС, точний діагноз і знаходження оптимального рішення можливі тільки у разі, якщо аналогічна ситуація була передбачена при створенні її бази знань. Спроба уточнити базу знань (БЗ) в процесі експлуатації або розширити круг вирішуваних проблем призводять до зміни "логічного ладу" БЗ до необхідності переробки усього програмного комплексу.

Особливістю завдань ремонтно-будівельного виробництва є їх слабка формалізація. Тому основними складовими розробки є логічні блоки, що формалізують знання експертів.

В ЕС модулі для вирішення слабкоформалізованих логічних завдань є модулями вищого рівня. Результат вирішення задачі вищого рівня є "сигналом" до ініціалізації одного або декількох модулів нижчого рівня, кожен з яких вирішує добре формалізовану задачу. В той же час, не виключено, що будь-який з модулів нижчого рівня у свою чергу може мати дворівневу структуру.

Результати вирішення завдань нижчого рівня використовуються модулями вищого рівня для оцінки "якості" рішення (зворотний зв'язок). В процесі роботи для кожного етапу процесу прийняття рішення вибирається конкретний метод на підставі вимог, що пред'являються до класу ситуацій. Конкретний алгоритм прийняття рішень формується в процесі взаємодії системи логічного висновку ЕС з інформацією, що накопичується у базі знань (у банку евристичних правил або в критеріях оптимальності) і евристики, властивій експертові - користувачеві системи.

Причому простір пошуку оптимального рішення залежить від міри формалізації завдання: для добре формалізованих завдань простір пошуку однозначно визначається базою знань (банком моделей або критеріями оптимальності); для неформалізованих (слабкоформалізованих) завдань простір пошуку багато в чому залежить від міри опрацювання евристичних правил і "евристики" користувача. Передбачається можливість взаємного "людино-машинного" навчання: експерт навчає систему (шляхом уточнення евристичних правил або критеріїв оптимальності); система навчає користувачів, проводячи розрахунки і пояснюючи отримані результати.

Проектована ЕС є новим підходом до проблеми оцінки технічного стану і оптимізації планування капітального ремонту (реконструкції). Експертна система розробляється з метою забезпечення раціональної структури робіт з технічної підготовки ремонтно-будівельного виробництва, зниження трудовитрат, зменшення тривалості і поліпшення якості виконання робіт і, тим самим, підвищення залишкового терміну служби і надійності будівель без збільшення витрат на їх ремонт або реконструкцію.

ЕС "Реконструкція будівель" - це відкрита база знань і довідник найкращих стратегій і методів, використовуваних персоналом, що постійно оновлюється для вирішення конкретних завдань за оцінкою реального стану і оптимізації ремонту (реконструкції) будівель. При розробці експертної системи прийнята концепція єдиного підходу до усіх проблем, що виникають при оцінці реального стану, плануванні і проведенні ремонту (реконструкції) будівель. ЕС "Реконструкція будівель" будується по ієрархічній структурі незалежних експертних систем і програмно - апаратних комплексів. Кожна ЕС вирішує одну або декілька технологічних завдань, пов'язаних з діагностикою стану або оптимізацією реконструкції (капітального ремонту) будівель. Кожна ЕС вирішує свою задачу повністю. Вирішивши завдання, ЕС запам'ятовує результати в архіві і на вимогу користувача або ЕС більш високого рівня видає їх в зручній для аналізу формі.

Нижнім рівнем ЕС "Реконструкція будівель" являються експертні системи, що інтерпретують, які використовують інформацію від датчиків або опосередковано через експертів-операторів контролюють реальну ситуацію. ЕС, що інтерпретують та мають справу як з безпосередніми реальними даними, так і з чітким символічним представленням проблемної ситуації. Вони стикаються з труднощами, яких немає у систем інших типів, тому що їм доводиться обробляти інформацію неповну, ненадійну або помилкову. Їм потрібні спеціальні методи реєстрації параметрів, що забезпечують достатню точність і достовірність інформації, що представляється. При цьому звичайні статистичні методи часто непридатні із-за недостатності інформації.

Другий рівень ЕС "Реконструкція будівель" - це ЕС зайняті плануванням і оптимізацією проведення ремонту (реконструкції) будівлі. Вони визначають вид і послідовність дій, які забезпечать необхідну надійність і необхідний залишковий термін служби ремонтної будівлі з урахуванням реальних можливостей.

В результаті роботи ЕС цього рівня розраховуються оптимальні терміни, послідовність і параметри технологічних операцій ремонтних робіт, а також документуються і архівуються прийняті рішення і проведені роботи.

Основне завдання ЕС цього рівня проаналізувати дані по реальному стану окремих елементів будівель, виявити закономірність їх зміни (старіння), порівняти залишковий ресурс кожного елементу з необхідними термінами надійної експлуатації і оптимізувати параметри реконструкції і капітального ремонту з урахуванням стану і багатокритерійних вимог реальної ситуації.

Рішення поставленої задачі зводиться до розробки програмного комплексу, здатного нарощувати свої функціональні можливості в міру накопичення інформації у базі знань ЕС.

Перший етап розробки охоплює завдання визначення реального фізичного і морального зносу будівлі, прогнозування його збільшення, визначення залишкового терміну служби з видачею рекомендацій по його ремонту або реконструкції.

Другий етап - оптимізація параметрів ремонту або реконструкції і багатокритерійний відбір рішення поставленої задачі (проведення аналітичного і імітаційного моделювання).

Основою ЕС служить оболонка, яка автоматизує процес надання необхідної інформації, забезпечує зв'язок між рівнями і унеможливорює виникнення "конфліктних" ситуацій при обробці інформації. Оболонка експертної системи реалізує функції "електронного помічника" і дозволяє викликати і передавати необхідну інформацію між окремими підсистемами і завданнями, що входять в них. Крім того, оболонка дозволяє здійснювати поетапний розвиток системи шляхом підключення нових завдань у міру їх готовності. Оболонка забезпечує взаємодію з виконуваними файлами і інформаційною базою знань, автоматизує функції пошуку, накопичення і представлення необхідної інформації по роботах і будівлях. Кожен рядок оболонки відповідає певному виду робіт або певній експертній системі. Налаштування оболонки проводиться на етапі інсталяції системи, параметри задаються конкретним користувачем. За допомогою оболонки можна організувати зручний набір автоматизованих робочих місць (АРМ) основних фахівців зайнятих ремонтом і діагностикою стану будівель.

Проведені теоретичні дослідження дозволили визначити підхід і розробити перший рівень універсальної експертної системи «Реконструкція будівель», призначений для обробки даних обстеження, визначення фізичного і морального зносу, оцінки фактичного стану і залишкового терміну служби експлуатації будівель.

Список використаних джерел:

1. Evaluation methods of the results of the scientists' research activities based on citation analysis of publications / A. Biloshchytskyi, A. Kuchansky, Yu. Andrashko, S. Biloshchytska, O. Kuzka, O. Terentyev // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies ISSN 1729-3774 № 3/2 (87), March 2017. P.4-10.
2. Моделі та методи інформаційної системи діагностики технічного стану об'єктів будівництва: підручник / В. М. Михайленко, І. В. Русан, П. Є. Григоровський, О. О. Терентьев, А. Т. Свідерський, Є. В. Горбатюк. Київ: ЦП "Компринт", 2018. 325с.
3. Oleksandr Terentyev, Svitlana Tsiutsiura, Tetyana Honcharenko, Tamara Lyashchenko. Multidimensional Space Structure for Adaptable Data Model. International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) ISSN: 2277-3878, Volume-8 Issue-3, September 2019. P. 7753-7758. DOI:10.35940/ijrte.C6318.098319.
4. Інтегровані моделі та методи автоматизованої системи діагностики технічного стану конструкцій будівель та споруд: підручник / О.О. Терентьев, І.В. Русан, Є.В. Горбатюк, І.С. Івахненко, О.В. Петроченко, О.П. Куліков. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2019. 240 с.

МЕТОДИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗБЕРЕЖЕННІ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Багрій Роман Ігорович

магістр системного аналізу

Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя, Україна

Липак Тарас Андрійович

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя, Україна

Липак Галина Ігорівна

ORCID ID: 0000-0001-9187-5758

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя, Україна

Традиційно об'єкти матеріальної культурної спадщини (будівлі, твори мистецтва, приладдя, зброя тощо) для забезпечення їх доступності для майбутніх поколінь зберігалися та реставрувалися за допомогою ручного втручання людини. Одним із ключових недоліків методів ручного збереження є притаманна їм суб'єктивність [1], а також великі затрати коштів і часу, що може створити проблеми для невеликих установ або окремих колекціонерів.

Останнім часом світ спостерігає величезні технологічні стрибки, які можуть кардинально допомогти збереженню культурної спадщини, зокрема матеріальної. Для збереження та реставрації творів мистецтва та важливих історичних об'єктів все частіше застосовуються алгоритми штучного інтелекту (ШІ). ШІ може аналізувати та класифікувати тексти, фотографії та інші дані за допомогою методів машинного навчання, що сприяє ефективній організації та пошуку інформації.

Можна виділити декілька напрямів збереження матеріальної культурної спадщини за допомогою алгоритмів штучного інтелекту:

- Цифрова реконструкція: За допомогою комп'ютерного зору та обробки зображень алгоритми можуть відтворювати втрачені або пошкоджені об'єкти та споруди у віртуальному середовищі.

- Збереження даних: Алгоритми обробки даних допомагають ефективно зберігати інформацію про культурні артефакти від атрофії часом.

- Аналіз та класифікація: Алгоритми машинного навчання допомагають в класифікації та аналізі об'єктів культурної спадщини, що спрощує їхнє вивчення та збереження.

- Віртуальні музеї та експозиції: Інтелектуальні системи можуть створювати віртуальні музеї та експозиції, які дозволяють зберігати та публікувати культурну спадщину у доступному для широкої аудиторії форматі.

- Захист від знищення: Використання алгоритмів для моніторингу та прогнозування ризиків допомагає у запобіганні знищенню об'єктів культурної спадщини через природні катастрофи або антропогенні чинники.

Для відтворення та збереження матеріальних об'єктів культурної спадщини застосовують різновид ШІ - машинне навчання - як технологію, здатну опрацьовувати великі масиви даних, виділяти в них характерні ознаки та накопичувати їх. Таким чином штучний інтелект, зокрема машинне та глибоке

навчання, забезпечують потужні алгоритми, які можуть допомогти фахівцям відновити відсутні або зіпсовані матеріали, знаходячи візерунки, кольори та текстури на сканах із високою роздільною здатністю або зображеннях пошкоджених об'єктів, сприяючи реставрації та консервації об'єктів матеріальної культурної спадщини [2].

Розглянемо, яким чином методи штучного інтелекту можуть бути застосовані для збереження тривимірних творів мистецтва, таких як скульптури, храми та екстер'єри історичних споруд. У таких випадках використовуються датчики, які детально вивчають об'єм, форму та текстуру об'єкта. Ці датчики можуть включати методи фотограмметрії, 3D-сканери або лазерні сканери. Щоб отримати дуже точне та повне 3D-цифрове представлення твору мистецтва, проводять точні вимірювання і збирають дані з поверхні об'єкта. Отриманий 3D-файл використовується як ресурс і план дій під час реставрації. Це дозволяє реставраторам у цифровій формі відновлювати відсутні або пошкоджені частини твору мистецтва, забезпечуючи бездоганну відповідність відновлених елементів оригінальному дизайну. 3D-файл надає важливу інформацію про оригінальну форму, пропорції та складні деталі об'єкта, які можуть бути втрачені з часом. За допомогою цього цифрового довідника реставратори можуть приймати обґрунтовані рішення щодо матеріалів, методів і втручань, необхідних для реставрації.

Висновки. У найближчій перспективі використання штучного інтелекту значно розшириться та продемонструє потенціал у віртуальному відтворенні, реставрації та збереженні творів матеріальної культурної спадщини, що призведе до економії часу, зменшення людських зусиль та ймовірності помилок і підвищення ефективності результатів.

Список використаних джерел:

1. Ranaldi, L., & Zanzotto, F. M. (2021). Discover AI knowledge to preserve Cultural Heritage.
2. Gaber, J. A., Youssef, S. M., & Fathalla, K. M. (2023). The Role of Artificial Intelligence and Machine Learning in preserving Cultural Heritage and Art Works via Virtual Restoration. *ISPRS Annals of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, 10, 185-190.

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В КОСМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Таран Ярослав Максимович

здобувач вищої освіти фізико-технічного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Накашидзе Лілія Валентинівна

професор кафедри двигунобудування
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

З моменту освоєння людиною космосу, космічна діяльність держави є показником рівня розвитку високотехнологічного виробництва, застосування інновацій, новітніх технологій та сприяє підвищенню міжнародного авторитету на світовій арені.

На сьогодні космічна галузь України перебуває в кризі. Було ухвалено Національну цільову науково-технічну космічну програму на 2021-2025 роки, яка потребує фінансування в розмірі 40,78 млрд. гривень, а з державного бюджету виділено лише 15,76 млрд. гривень. Оскільки фінансування космічної галузі це інвестиції в майбутнє держави, її безпеку, а також розвиток новітніх технологій, підготовка високопрофесійних фахівців.[1]

Інвестиції в космічну галузь можна визначити як вкладення, які спрямовані на фінансування виробництва космічної продукції, та впливає на підвищення економічної безпеки та поліпшення макроекономічної ситуації в Україні. Інвестування в космічну галузь на загальнодержавному рівні активно сприяє розвитку науково-технічному прогресу, дозволяє створювати нові робочі місця і тим самим опосередковано контролювати рівень безробіття. Крім того інвестиції дозволяють рівномірно розвивати наукоємні галузі народного господарства і тим самим підтримувати стабільний економічний розвиток країни. Відсутність стабільного та достатнього за обсягами фінансування зумовлює застарілість технологічного базису космічної галузі, а відсутність інновацій, зумовлюють низьку конкурентоспроможність української космічної продукції на розвинутих глобалізованих ринках.[2]

Позитивними наслідками достатнього рівня фінансування космічної галузі є:

- 1) Модернізацію устаткування;
- 2) Збільшення вартості активів підприємства;
- 3) Розвиток виробничих потужностей;
- 4) Контроль за фізичним та моральним зносом основних виробничих фондів;

Інвестиції повинні супроводжуватись словом "надійність", тому слід дотримуватись правил які будуть "захищати" інвесторів. До таких правил можна віднести:

Платність – передбачає залучення коштів для фінансування інвестицій на платній основі;

Терміновість – передбачає встановлення відповідного терміну для використання і окупності залучених фінансових ресурсів;

Зворотність - передбачає повернення фінансових ресурсів після завершення терміну їх використання інвесторам.

В поточних умовах у котрих перебуває Україна, слід розглядати проекти що

мають невеликий строк реалізації та потребують порівняно незначних капітальних витрат. [3]

З урахування вищезгаданого та приймаючи до уваги аналіз структури та динаміки ринку космічних послуг, одним із найперспективніших проектів для залучення інвестицій є технологія M2M/IoT. Це архітектура, яка традиційно застосовується в системах відео нагляду, дистанційного управління та оптимізації технологічних процесів/система яка виробляє та публікує зібрані данні.

До основних переваг такого проекту можна віднести:

1. Технічну можливість розгортання данної технології на мікросупутниках (що значно скорочує тимчасові та фінансові витрати на розробку, виготовлення і запуск супутникових угруповань).

2. Можливість поетапного введення системи в експлуатацію.

Поєднання цих особливостей проекту дає змогу:

1) Фаза 1 - Побудувати і почати експлуатацію системи за відносно невеликих капітальних вкладень і кількості супутників на орбіті.

2) Фаза 2 - Поступове нарощування супутникового угруповання (збільшуючи зону покриття, пропускну спроможність тощо) за рахунок залучення інвестиційних коштів.

Надане обґрунтування необхідності інвестування в українську космічну галузь вказує на вплив подальшого розвитку та підтримки галузі. Достатній рівень інвестицій в космічну галузь призведуть до таких позитивних результатів як модернізація обладнання, розвиток виробничих потужностей та збільшення вартості активів підприємств. При умові наявності систем що вже функціонують, значно підвищується ринкова привабливість проекту для потенційних інвесторів.

Список використаних джерел:

1. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/Національна_космічна_програма_України.
2. Алексеев Ю.С. Космічна діяльність – інноваційний пріоритет України / Ю.С. Алексеев // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2011.
3. Залучення інвестицій до космічної діяльності України/ М.В. Діденко/ «Конструкторське бюро «Південне» ім. М.К. Янгеля». – 2023.

СЕКЦІЯ XV. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

АСПЕКТИ ТІЛЕСНОСТІ В РОМАНІ ЕДІТ ВОРТОН «ДІМ РАДОСТІ»

Білинська Христина Валеріївна
ORCID ID: 0000-0002-6883-3557

доктор філософії, асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Проза Едіт Вортон (1862–1937), знакової постаті американського реалізму початку ХХ ст., є яскравим прикладом того, як тенденції світового літературного процесу можуть проникати в художній світ автора навіть проти його волі. Сама письменниця мислила себе в контексті реалістично-натуралістичної традиції, про що писала у власних мемуарах та літературознавчих есе. Модерністські віяння Е. Вортон часто сприймала скептично й навіть висміювала у своїх творах. Однак у світомоделі авторки все ж неможливо не помітити певну межовість зображення дійсності, що наближають її роботи до модерністського письма, як ось: звертання до проблем пам'яті, оніризм, передача подій художнього твору крізь призму бачення когось із персонажів, іронічність, подеколи розмитість часопросторової структури, особливо відчутна в пізніх художніх творах, тощо. Окремо варто звернути увагу на висвітлення аспектів тілесності в літературному доробку Е. Вортон, адже проблему тілесності в літературі заново відкрили якраз модерністи (Дж. Джойс, В. Вулф та ін.). Дослідниця О. Бандровська пише про те, що саме проблематика тілесності дозволяє модерністам «реконструювати історичні зміни у самоконцептуалізації людини і методах її репрезентації в художній літературі, іншими словами, процеси антропологічного і художнього канонуутворення» [1, 379].

У художньому світі роману «Дім радості» (1905), який є одним із найбільш відомих у романному доробку письменниці, адже приніс їй перший приголомшливий успіх серед критиків, жіноче тіло сприймається як своєрідний механізм отримання вигоди, досягнення особистих чи службових цілей. Тілесність, фактично, розглядається під семіотичним кутом і передбачає навмисне формування тілесних знаків, здатних скласти певне враження про особу. Так, Лілі Барт, головна героїня роману, каже: «жінку запрошують через її вбрання рівно настільки ж, як і через неї саму. Одяг є тлом, обрамленням, якщо хочете: він не приносить успіх, але є його частиною. Кому потрібна жінка в поношеному наряді? Всі очікують, що ми будемо чарівними й гарно вбраними до самої смерті. Якщо ж ми не можемо досягнути цього самостійно, то повинні вступити в партнерство» (пер. — Х. Б.) [3, 11]. Водночас вона усвідомлює, що для успіху у світському товаристві замало лише привабливої зовнішності й відчуття стилю, а тому продумує цілу тактику, здатну допомогти їй досягнути кінцевої мети капіталізації власного тіла — вдале заміжжя: «Я змушена прораховувати і продумувати, відступати і наступати так, ніби танцюю складний танець, де кожен невірний крок може безнадійно відкинути мене назад у часі» [3, 42].

Споживацьке ставлення до тіла, нав'язлива думка про його об'єктність

зумовлює психологічне виснаження героїні наприкінці роману і є однією з причин тривалого безсоння. Лілі Барт, зокрема, переживає за появу зморшок на обличчі – «[...] наслідків хвилювань, розчарування й невдачі» [3, 232 – 233] – а також через те, що кожна безсонна ніч залишає на її обличчі все нові сліди, і через такі переживання безсонних ночей стає більше. Концентруючись на стані своєї вроди, навіть, сказати б, на кількісних характеристиках власної тілесності, героїня, фактично, забуває про свободу себе й свого тіла, його самоцінність, а думає лише про втрату позицій на ринку наречених. Споживацьке ставлення фривольних фешенебельних кіл до жінки, її тілесності ще більше поглиблює протистояння «середовище—індивід» — доволі типова сюжетна домінанта в прозі Е. Вортон. І в такому протистоянні окрема людина приречена на поразку, адже соціальне середовище має суттєву перевагу — більше коло суб'єктів. А це — питома ознака роману з реалістично-натуралістичною поетикою, яка, попри модерністські віяння, залишається в художньому світі аналізованого роману Е. Вортон домінантною.

Список використаних джерел:

1. Бандровська О. Модернізм між минулим і майбутнім: антропологічний дискурс англійського роману: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 444 с.
2. Білинська Х. В. Антропологічні аспекти роману Едіт Вортон «Дім радості». Рідне слово в етнокультурному вимірі: Збірник наукових праць. 2017. С. 284 – 296.
3. Wharton E. The House of Mirth (with Introduction by Janet Beer). Ware: Wordsworth Editions Limited, 2002. 294 p.

ВПЛИВ ПРЕС-СЛУЖБ НА СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗСУ

Кароліна Василенко

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Валерій Башманівський

кандидат філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Визначення терміну «імідж» можна знайти в різних словниках – енциклопедичний [1], фінансовий [2], бізнес-словник [3] тощо. Однак, незважаючи на особливості тлумачення та залежності від сфери споживання в основі зазначених тлумачень домінує думка, що поняття «імідж» створюється цілеспрямовано, а головна його мета – психологічний вплив на суб'єкт шляхом створення певного ставлення до предмета чи явища. Якщо заглибитися в етимологію слова, наголошує Л. Губерський, то за однією з версій, англійське «image» утворилося від латинського «imago», що означає не що інше, як штучно зроблене зображення (до того ж, на думку істориків, корінь слова «imago» походить від слова «magic», тобто термін пов'язаний з поняттями надприродного, що асоціюється з ефектом навіювання, який мається на увазі при функціонуванні правильно впровадженого іміджу) [4]. Таким чином, імідж не просто створює образ, а певним чином виділяє суб'єкт на який впливає.

Аспекти формування іміджу військових структур України досліджували: М. Товма, В. Посмітна, У. Ільницька, Ю. Гончарук та інші. Загалом поняття іміджу та його роль у сучасному суспільстві вивчали науковці, серед яких І. Пономаренко, Л. Оболенцева, К. Дюжева, В. Королько тощо. У своїх студіях автори зазначали, що імідж – це об'єктивний фактор, що відіграє істотну роль в оцінці будь-якого соціального явища або процесу [4].

Досліджуючи імідж, вважаємо за необхідне наголосити на поняттях, що використовуються для його створення – менталітет і міф. Міфологізація особливо актуальна, коли мова йде про створення образу певної людини, організації чи структури. Розуміння специфіки поняття «менталітет народу» також вкрай важливе у процесі вирішення питань створення іміджу різних предметів і явищ, оскільки розуміння того у що вірять люди і на основі яких відомостей готові вибрати форму своєї поведінки, дає авторам можливість уявити певний образ, що сприяє ефективному впровадженню інформації. На нашу думку, доцільно говорити про потребу людей у спрощеному сприйнятті даних, зважаючи на дедалі зростаючий у сучасному світі інформаційний потік. Ми вважаємо, що глобальні комунікації набули вагоміших позицій у процесі формування індивіда.

Позитивний імідж у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі є необхідною частиною розвитку політичних інституцій, державних органів управління тощо. Армія є одним із найважливіших елементів політичної системи суспільства та країни. У законі зазначається, що «Завданням Збройних сил України є захист національних інтересів, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, що сприяє формуванню позитивного іміджу військових структур України та негативного іміджу армії противника[5].

Основною метою створення прес-службами іміджу ЗСУ, наголошується у

«Доктрині публічного спілкування»[6], є зміцнення позитивної громадської думки про армію. Формулюючи імідж військовослужбовця, доречно пам'ятати, що автор повинен створювати його за допомогою інформаційних, рекламних і PR-технічних інструментів із використанням можливостей засобів масової інформації.

Імідж військових підрозділів – це специфічна система відносин між військом і суспільством, основними елементами якої, на думку, є: офіційна політика держави у сфері оборони, значення та місія війська в державі та суспільстві, військово-професійна культура, визначення національної ідентичності та пропагандистська діяльність щодо популяризації військової служби, рекламна та PR-діяльність військових структур. Зрозуміло, що найбільший вплив на розвиток цивільно-військових відносин мають ЗМІ, зокрема прес-служби, оскільки більшість суспільства не має можливості безпосередньо спілкуватися з військовими структурами. Зазвичай робота фахівців прес-служб виконується з урахуванням потреб сьогодення, проте, вважаємо, що деякі дії потрібно планувати на майбутнє, особливо певні види інформаційних операцій, які потребують детального ознайомлення та вивчення.

Отже, ключовими завданнями прес-служб є участь у реалізації національної інформаційної політики Збройних сил України, організації та підтримці зв'язків із цивільними медіа та громадськістю із метою досягнення розуміння специфіки діяльності ЗСУ в мирний час та під час збройних конфліктів, а також, моніторинг інформаційного простору зони відповідальності, оперативне реагування та координація співпраці з медіа під час екстремальних (кризових) ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія Сучасної України. Т. 11: «Зор» – «Как» / Гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. ISBN: 944-02-3354-X (загал.).
2. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 4-те вид., випр. та доп. – К.: Знання, КОО; Л.: Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ, 2002. – 566 с.
3. Англо-український словник з бізнесу / за ред. Н. М. Семко; уклад.: Н. М. Семко, Л. Й. Бондарчук, Л. Я. Гошко. - Л. : Оріяна-Нова, 2006. - 318 с.
4. Королько В.Г. Паблік рілейшнз: наукові основи, методика, практика: підручн. Київ: Видавн. дім «Скарби», 2001. 400 с.
5. Закон України «Про Збройні Сили України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>.
6. Управління зв'язків з громадськістю Збройних Сил України «Доктрина публічного спілкування». URL: <http://surl.li/svkjr>.

РЕГІОНАЛЬНА ПРЕСА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО МЕДІАПРОСТОРУ (ДРУКОВАНЕ ВИДАННЯ «ЗОРІ НАД УБОРТЮ»)

Григорук Аліна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Башманівський Валерій

кандидат філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Регіональна преса займає знакове місце в історії українського медіапростору. Питання історичного розвитку ЗМІ регіонального рівня, характерних особливостей, жанрових пріоритетів журналістських матеріалів завжди цікавили науковців, серед яких В. Різун, Ю. Фінклер, С. Гурьєва, Н. Сидоренко, В. Іванов, Г. Почепцов, Н. Ліщина, М. Кіцаєва, А. Досенко, В. Лизанчук, І. Погребняк, О. Парубець, Т. Приступенко, І. Канівець, А. Животко, І. Михайлин, Л. Сніцарчук, І. Срібняк, І. Паславський, О. Усманова та інші. Так, аналізуючи стан розвитку преси, Ю. Фінклер у студії «Регіональна преса України в контексті соціального замовлення аудиторії» зазначає, що українські періодичні друковані видання доцільно класифікувати за типами соціальної структури [1]. Запити читачів кожної з подібних структур різняться залежно від соціального складу. Дослідник пропонує розглядати пресу за трьома типами соціальної структури, а саме: видання для соціуму великих урбаністичних структур, інформаційні видання для соціуму, в якому домінує сільськогосподарське населення, і третій тип, де структура населення поєднує елементи першого та другого типів [1]. Розглядаючи особливості розвитку регіональної преси, важко не погодитись із зазначеними позиціями. Адже саме в ЗМІ обласного, районного, ОТГ та міського рівнів маємо змогу простежити домінування офіційної політичної інформації, рішення соціально орієнтованого характеру, інформацію, пов'язану з традиційною народною культурою, релігійним життям, господарськими, побутовими, моральними, сімейними проблемами [1]. Зазначені позиції яскраво простежуються в газетному виданні «Зорі над Убортю», яке впродовж тривалого часу продовжує свою роботу на території об'єднаної територіальної громади Житомирської області.

Із кожним роком друковані видання втрачають позиції щодо поширення, особливо передплати, своїх інформаційних продуктів серед читачів, створюючи низку проблем редакційним колективам. Ця тенденція не обійшла й газету «Зорі над Убортю», оскільки читачі все частіше звертаються до цифрових джерел, зменшуючи число передплатників. Водночас редакція газети активно використовує свої можливості для репрезентації інформаційних матеріалів про події в Олевську та прилеглих населених пунктах. Журналісти, зважаючи на запити читацької аудиторії, зосереджують увагу на питаннях політики, соціальній тематиці, народній культурі, релігії, побутових проблемах тощо, лишаючись важливим джерелом інформації для місцевих мешканців.

Серед представників цільової аудиторії газети «Зорі над Убортю» домінують читачі середнього віку та пенсіонери. Однак редакція активно працює над підвищенням уваги молодого покоління, яке проживає на території громади, до своєї

інформаційної продукції й збільшенням кількості читачів газети. Для поглибленого вивчення аудиторії читачів видання «Зорі над Убортю» було проведено опитування на платформі Google Forms. У ньому взяли участь 30 осіб. Більшість респондентів належить до вікової групи від 25 до 45 років (43%), причому значна частина – жінки (73%). Переважно читачі проживають в Олевській ТГ (77%), з яких 47% – працівники та 17% – пенсіонери. Більшість респондентів (94%) заявила, що знайома з газетою «Зорі Убортю», 63% опитаних зазначили, що дізналися про видання через підписку. Опитування також містило питання про якість друку, дизайн та цікавість газети, а також інформативність і корисність матеріалу. В цілому, 79% респондентів зазначили, що готові рекомендувати газету друзям. Відповідно, газета орієнтована на читачів різних категорій мешканців Олевського регіону. Наразі редакція газети «Зорі над Убортю» активно розробляє проєкти щодо розширення читацької аудиторії, акцентуючи увагу на доповненні інформаційного блоку актуальними для молодого покоління журналістськими матеріалами.

Отже, регіональна преса, однією зі складових якої є газета «Зорі над Убортю», займає вагомe місце в сучасному медіапросторі, а її редакційний колектив активно працює над висвітленням актуальних питань із життя ОТГ Олевщини, області та Української держави.

Список використаних джерел:

1. Фінклер Ю. Регіональна преса України в контексті соціального замовлення аудиторії. Наукові записки Інституту журналістики. КНУ ім. Т. Шевченка. К., 2003. Т. 11. С. 40–44.
2. Detector.media. Аналіз базових положень закону «Про медіа» щодо онлайн-медіа. detector.media. URL: <https://detector.media/infospace/article/206006/2022-12-15-analiz-bazovykh-polozhen-zakonu-pro-media-shchodo-onlayn-media/>.
3. Про медіа. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n131>.

СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ ВІДЕОКОНТЕНТУ: INSTAGRAM REELS ТА YOUTUBE SHORTS

Степанюк Альбіна Вячеславівна

здобувачка вищої освіти кафедри журналістики, реклами та PR
Житомирський державний університету імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Башманівський Валерій Іванович

канд. філол. наук, доцент кафедри журналістики, реклами та PR
Житомирський державного університету імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Анотація. У статті досліджено особливості підготовки короткого відеоконтенту в соціальній мережі Instagram та на платформі YouTube, описано специфіку кожного формату відео, проаналізовано труднощі, які можуть виникати під час створення контенту. Укладено власну методику підготовки короткого відео.

Ключові слова: контент, короткі відео, соціальні мережі, Instagram Reels, YouTube Shorts, методика.

Постановка проблеми. Розвиток соціальних медіа відіграли важливу роль у формуванні сучасного реципієнта для якого комунікація та інформаційні технології є ключовими елементами. Соціальні мережі стали невіддільною (частина/ознака) частиною суспільних процесів, а їхня історія тісно пов'язана з розвитком технологій та змінами у способах сприйняття інформації та спілкування людей. Згідно з даними Forbes Advisor станом на 2023 рік найпоширенішими платформами за кількістю активних користувачів є Facebook – 2,9 млн; YouTube – 2,5 млн; Instagram – 2 млн. Найпопулярнішим типом контенту є короткі відео тривалістю до однієї хвилини, які у 2,5 раза зручніші, ніж довгі відео і понад 66% споживачів надає їм перевагу [1]. З появою нових форматів у соціальних мережах, Instagram Reels і YouTube Shorts стають все більш популярними серед користувачів, оскільки це швидко, зручно та легко не лише у створенні, а й у перегляді.

Складність створення коротких відео полягає в тому, що ці жанри вимагають контенту, який зацікавив би глядача з перших секунд. Відповідно можуть виникати такі проблеми: відсутність ідей, погана якість, невідповідна тривалість відео, брак контент-матеріалу та відсутність аудиторії на сторінці, що призводить до неефективності. Для розв'язання цих проблем необхідно планувати контент, аналізувати цільову аудиторію, використовувати тренди в ефектах і музиці, збільшувати кількість підписників сторінки, а також розуміти психологічні закони, за якими люди сприймають інформацію.

Метою статті є дослідження особливостей та найкращих практик підготовки короткого відеоконтенту в форматі Instagram Reels та YouTube Shorts, оскільки тема є малодослідженою; укладання власної методики створення відео.

Завданням статті є вивчення особливостей використання Instagram Reels та YouTube Shorts та спроба реалізації методичних аспектів для підготовки короткого відеоконтенту.

Виклад основного матеріалу. У словнику «Український словник медіакультури», О. Баришполець тлумачить термін «контент» наступним чином: «наповнення змістом будь-якого повідомлення; медіазміст, представлений у різних медіаформах, жанрах, медіаканал (друковані видання, теле- і радіопрोगрами,

вебсайт), а також на окремих носіях (аудіо-, відеокасетах, компакт-дисках)» [5]. Згідно зі «Словником іншомовних слів» за редакцією В. Лук'янюк, контент – це інформаційне наповнення системи [6]. Відповідно, відеоконтент – це інформація у вигляді відео із поєднанням зображення, тексту та аудіо, що використовується для розваг, передачі інформації, реклами. Під час аналізу словників визначення цього терміну не було знайдено.

Короткі відео – це новий жанр тривалістю від 5 секунд та до 3 хвилин відеороликів у соціальних мережах, якими можна ділитися та переглядати на соціальних платформах, і які здебільшого знімаються та монтуються за допомогою мобільних додатків [2]. Короткі відео у соціальних мережах часто характеризується короткотривалим форматом, який привертає увагу користувача із використанням музики, текстів або зображення з метою передачі інформації; на платформах функція автозапуску дозволяє користувачам миттєво взаємодіяти з представленим контентом.

Instagram Reels – це короткі відеоролики тривалістю до 90 секунд, які публікуються в Instagram і зберігаються на сторінці користувача з музикою та ефектами. Вони створюються переважно як розважальний контент, але також можуть поєднувати в собі різні типи контенту. Користувач може записувати зі своїм власним оригінальним аудіо, оригінальним аудіо іншого автора чи використати аудіо з бібліотеки Instagram за допомогою інструмента «Аудіо» [3].

YouTube Shorts – жанр коротких відеороликів (оптимальна тривалість до однієї хвилини), знятих, змонтованих і опублікованих на платформі YouTube. Він характеризується можливістю експериментувати з різними темами, стилями та типом контентом. Користувачі можуть знімати відео в портретному форматі та застосовувати додаткові функції, такі як фільтри, субтитри та зміна швидкості. Можна використовувати будь-які звукові доріжки, для яких не встановлені обмеження [4].

Для створення відео у форматах Instagram Reels та YouTube Shorts можна використовувати різні інструменти, зокрема камери смартфонів та спеціалізоване програмне забезпечення для редагування відео. При підготовці незалежно від платформи, слід звертати увагу на якість зображення та звуку, привабливе візуальне оформлення та цікавий контент, що відповідає потребам глядачів. Крім того, використання популярних хештегів та слідкування за трендами музики та відео, щоб привернути увагу глядачів та збільшити кількість переглядів, лайків, коментарів та підписників. Це показники ефективності створеного контенту, тобто залученості аудиторії, і не можуть бути конкретно визначені, оскільки кількість переглядів не залежить від кількості читачів сторінки/каналу.

Дослідивши особливості створення Instagram Reels та YouTube Shorts, ми зробили спробу розробити власну методику підготовки та створення цих форматів для подальшого розповсюдження на платформах. Перш за все, це визначення теми та генерація ідей; створення та розробка концепції за потреби прописування сценарію; розрахунок приблизної тривалості відео для того, щоб воно не перебільшувало показники норми; пошук аудіосупроводу, який відповідатиме ідеї відео (із врахуванням наявності авторських прав); знімання; монтаж; створення опису та ключових слів; публікування короткого відео; відстежування статистики, яке допоможе визначити що саме подобається аудиторії; покращення контенту за необхідності для підвищення показників замученості та подальший моніторинг трендів.

Висновок. Instagram Reels та YouTube Shorts – популярні формати, які

дозволяють користувачам створювати короткі відео тривалістю до 90 секунд для реклами, розваг та брендингу. Цей формат контенту набирає популярності серед користувачів, яким потрібні лаконічні відео, що швидко і легко переглядаються.

Короткі відео стають дедалі популярнішими в соціальних мережах, що створює потребу в нових знаннях і навичках. У процесі створення Instagram Reels та YouTube Shorts необхідно враховувати різні характеристики (вікові групи, сфера інтересів, соціальний статус і т.д.), щоб вибрати найбільш вдалу версію контенту, яка приверне та залучить більше глядачів.

Список використаних джерел:

1. Belle Wong. Top Social Media Statistics And Trends Of 2024. Forbes Advisor. URL: <https://www.forbes.com/advisor/business/social-media-statistics/#source> (date of access: 06.03.2024).
2. Peng-chao Gao. Research on the Influence of Social Media Short Video Marketing on Consumer Brand Attitude / Proceedings of the 2019 5th International Conference on Social Science and Higher Education.
3. Reels. Instagram Help Center. URL: https://www.facebook.com/help/instagram/270447560766967/?helpref=hc_fnav.
4. YouTube Creators. URL: https://www.youtube.com/intl/ru_ALL/creators/shorts/.
5. Баришполець О. Т. Український словник медіа культури / О. Т. Баришполець; НАПН України. – К.: Міленіум, 2014. – 196 с.
6. Контент: Алфавітний покажчик: Словник іншомовних слів. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=10176&action=show> (дата звернення: 13.05.2023).

СЕКЦІЯ XVI. РЕЛІГІЄЗНАВСТВО ТА БОГОСЛОВ'Я

ІСТОРІЯ ІКОНОПИСАННЯ ЯК ДУХОВНОГО ДОСВІДУ ЗУСТРІЧІ ІКОНОПИСЦЯ З ДУХОВНИМИ СВІТОМ

Чикун Христина Володимирівна

здобувачка вищої освіти 31І групи факультету дошкільної
і початкової освіти, історії та мистецтв
КОГПА ім. Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Мороз Олена Василівна

кандидат філософських наук, доцент, старший викладач
кафедри історії та методики навчання
КОГПА ім. Тараса Шевченка, Україна

Особливість дослідження ролі та функцій іконопису проявляється в тому, що його феноменальність та сакральність варто розглядати різнобічно. По-перше, як засіб сакрального мистецтва у контексті художнього сприйняття та розуміння Божественної сутності; по-друге, як засіб духовного єднання з Богом у християнській традиції; по-третє, як засіб створення духовно-сакральної атмосфери під час відвідин храму.

Дослідження даного питання є важливим і актуальним, адже ікони посідають одне із центральних місць у православній церкві. Їх зображують у храмах, використовують в обрядах, а також вони є невід'ємним атрибутом домівок людей, котрі сповідують християнство. Іконописання є одним із видів сакрального мистецтва, особливості якого вивчали Ю. Велінець, А. Григорак, М. Заставецький, С. Ковцуняк та інші. Варто зауважити, що існує значна частина наукових праць стосовно дослідженої проблеми. Дана наукова розвідка присвячена її історично-духовним аспектам.

Входження до будь-якого православного храму супроводжується знайомством із святими образами, що символізують історичні, релігійно-духовні аспекти християнства. Слово «ікона» походить від грецького слова «εἰκών», що означає зображення, образ, відтворення [5, с. 13]. Ікона – невід'ємний елемент кожного храму, живописне зображення Ісуса Христа, святих або певних подій зі Святого Письма.

Духовні тексти містять кілька історій, пов'язаних із вшануванням сакральних зображень. По-перше, це оповідання про Нерукотворний Образ, обличчя Ісуса Христа, яке відбилосся на полотні, що було дане Спасителем для зцілення правителю Авгарю в місті Едессі. По-друге, є свідчення, за яким апостол Лука написав першу ікону Богородиці, яку благословила сама Пречиста.

У перших століттях християнства іконописні зображення не були широко поширеними у зв'язку з політико-релігійними причинами. Через постійні гоніння християни змушені були часто змінювати місця проведення богослужінь. Окрім того, приватні будинки, де відбувалися збори громад, намагалися не виділяти з-поміж інших з метою уникнення переслідувань. Винятком стали римські катакомби, де

християни збиралися часто і могли почуватися в безпеці. Саме там з'явилися перші зразки християнського мистецтва – фрески «Пастир Добрий», «Христос: Альфа і Омега» та інші [1, с. 27]. Християни хотіли виражати свою віру та поклоніння не лише словами та співами, але й через образотворче мистецтво. Це стало поштовхом до розвитку перших іконописних зображень, які відрізнялися натуралізмом, яскравими кольорами та символічним сюжетом. Майстри іконопису використовували античну техніку енкаустики та намагалися знайти особливий стиль малювання, який передавав духовний зміст християнства.

Варто зауважити, що у цей період стали формуватися перші канони іконопису. У 590 році Трулльський собор заборонив зображувати Христа символічно (як агня або іншим чином), а лише як Божество. На жаль, до нашого часу дійшло небагато прикладів іконописного мистецтва перших християн, оскільки більшість з них було знищено під час іконоборчого періоду імперії. Заборона, накладена на іконопис, призвела до зупинки розвитку сакрального мистецтва більше, ніж на століття. Однак постанова про відновлення шанування ікон, прийнята на Сьомому Вселенському соборі в 787 році, та дебати з богослов'я сприяли новому етапу в іконописанні, відповідно до якого ікона стала вважатись не лише зображенням. Її сутнісне ядро набуло іншого сенсу, який визначався віронавставницьким мотивом або відображав догмати Церкви. Усі вище перелічені чинники призвели до зміни стилю іконопису, він став більш застиглим, двовимірним та вельми символічним, а також виникла проблема, як правильно писати ікони. Центрами іконопису стали Візантійська імперія та Південна Італія. І якщо італійська школа пізніше була витіснена релігійним живописом епохи Відродження, то у Візантії іконопис розвивався в межах жанрових канонів, хоч і з певним впливом з боку суспільства [4, с. 123–125].

Перші іконописці-слов'яни з'явилися вже в XII столітті. Це відомі майстри-монахи – святі Аліпій і Григорій Печерські. Поступово до XIII століття вже майже в кожному великому місті була своя школа іконопису. Ізографи дотримувалися канонів, але додавали місцевий колорит. Це відображалось в іконах, наприклад, у рисах облич Христа чи Богоматері, а також у стилі оформлення образів. Далі іконописання в українських землях розвивалося поступово. Підтвердженням цього є великі сюжетні ікони XIII–XIV століть, що збереглися в храмах Західної України, а також пізні ікони часів козацтва, що засвідчили багато елементів козацького або українського бароко.

Порівняно з візантійським іконописом руський вирізняє ряд характерних рис – передусім вражають розміри творів, лаконізм, особливий величавий лад і внутрішня сила образів. До певної міри ця художньо-стилістична специфіка була обумовлена функцією ікони в староруському храмі, просторово масштабному, де святі зображення часто замінювали твори монументального живопису. Головна ідейність ікони залишається незмінною – відбиття світла, сяйва Першообразу [5, с. 243].

У XXI столітті іконопис залишається «живим» мистецтвом, яке знаходиться в постійному розвитку, як і будь-яке інше. Сучасні майстри намагаються новим способом інтерпретувати іконописні канони та привести їх у відповідність до сучасного сприйняття. Бажання виражати свою віру через фарби залишається актуальним і в наш час так само, як це було в перші століття християнства.

Особливі вимоги ставляться до іконописця. Він повинен мати глибоку віру, бути людиною з духовними цінностями, дотримуватися моральних норм і виконувати церковні правила, а також постійно знаходитись у спільноті церкви. Для іконописця важливо постійно духовно зростати. Якщо творець ікон не веде духовного життя, він може розглядати свою діяльність лише як джерело доходу або просте мистецтво. Іконописець повинен розуміти, що ікона є способом зв'язку людини з Богом.

Справжній іконописець живе духовним життям і його творчість є виразом його віри. Розписана ікона – це не просто мистецтво, а духовна медитація. Іконописець повинен бути не лише митцем, але й богословом, інакше він залишиться просто художником [3, с. 55]. Іконопис – це не лише мистецтво, це спосіб духовного розвитку, діалог із власною душею та Вищим Буттям, це шлях самопізнання, пошук глибинних істин, де процес створення ікони стає своєрідною арт-терапією. Іноді це просто мовчазне, вдумливе споглядання «вічності», яка окреслена на дереві шаром фарби і зношеним лаком, які разом створюють так звану «патину часу». Іконопис поєднує в собі матеріальний образ і духовне значення.

Для кожного віруючого ікони мають особливе значення. Вони є не лише засобом звернення до Бога, але й нерідко становлять важливу частину сімейної спадщини. Старі ікони не лише представляють історичну цінність, вони є символом молитовної спадщини між поколіннями православних християн. Ікони передаються у спадок і можуть не нести у собі великої культурної цінності, але для їх власників вони є справжнім сакральним скарбом.

Ікона стала символом християнства для багатьох сучасних віруючих, особливо шанують святі образи сповідники православної віри [1, с. 354]. Вона є одним із ключових та найвідоміших атрибутів православної церкви. Віруючі приходять до храму для молитви та духовної підтримки, проте велике значення у релігійній практиці мають саме ікони. Вони допомагають прочанам зміцнити їхню віру і прилучитися до Бога, маючи символічну силу, що передає особливий духовний стан та Божественне послання. У церкві ікони зустрічаються на кожному кроці – на стінах, на аналоях, на віттарях. Вони не лише візуально свідчать про віру, але й сприяють її зміцненню. Ікони нагадують про духовність, благодать та простоту, допомагають сконцентруватися під час молитви, звільняють від земних турбот та дають змогу пов'язатися з небесними силами.

Ікони, розміщені у церкві, грають важливу роль у різних обрядах та подіях християнства, супроводжуючи віруючих від хрещення до поховання. Вони створюють атмосферу святості та благополуччя, що сприяє внутрішній гармонії та спокою. Основне функціональне призначення ікони полягає у репрезентації Божественного, вираженні святості та актуалізації її присутності у житті людини, інтегруючи в собі всю повноту її різноманітних функціональних аспектів [2, с. 110]. Отже, ікона відіграє значущу роль у духовному житті вірян, відображаючи їх вірування та забезпечуючи зв'язок з Богом. У цьому контексті, іконопис виступає не лише як мистецтво, але й як спосіб духовного розвитку та спілкування з Богом.

Список використаних джерел:

1. Абрамович С. Церковне мистецтво. Київ: Кондор, 2005. 400 с.
2. Крвавич Д. Сакральне мистецтво України і енцикліка «Сотий рік». Церква і соціальні проблеми. Матеріали міжнародної наукової конференції. Львів, 1993. С. 109–117.
3. Лесів Т. Іконопис сьогодні. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2019. Вип. 39. С. 53–72.
4. Лесів Т. Роль іконопису в конструюванні національної ідентичності українців. Науковий вісник Закарпатського художнього інституту. 2010. № 1. С. 117–127.
5. Лепяхін В. Ікона та іконічність. Львів: Свічадо, 2001. 300 с.

СЕКЦІЯ XVII. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

GRAMMAR IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING

Oksana Shovak

ORCID ID: 0000-0001-6016-7599

PhD, Associate Professor of English Philology Department
Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

Natalia Petiy

ORCID ID: 0000-0002-3999-0932

Senior lecturer of English Philology Department
Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

Olha Myholynets

ORCID ID: 0000-0002-5331-7218

PhD, Associate Professor of Ukrainian Language Department
Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

Communicative Language Teaching (further – CLT) is an approach to language teaching that emphasizes the use of language for communication purposes rather than solely focusing on grammar rules and vocabulary memorization. It aims to make language learning more meaningful and practical by providing opportunities for learners to engage in real-life communication. A number of studies have been dedicated to the issues of communicative approach in teaching [1; 2; 3]. CLT encourages the use of authentic materials to make language learning more relevant and engaging. Learners are encouraged to actively participate in communicative activities such as discussions, role-plays, and information-gap tasks. While accuracy is important, CLT places a greater emphasis on developing fluency and the ability to convey meaning effectively. CLT often involves task-based activities where learners work together to complete a task, such as planning a trip or solving a problem, using the target language. CLT promotes learner autonomy and encourages students to take responsibility for their learning.

In communicative language teaching grammar plays a vital role as it provides the structural framework for effective communication. However, the approach to teaching grammar within CLT differs from traditional methods, focusing more on using grammar in authentic communicative contexts rather than rote memorization of rules.

The primary goal is to enable learners to communicate effectively in real-life situations. Grammar instruction is integrated into communicative activities that simulate authentic language use, such as role-plays, discussions, and problem-solving tasks. Learners encounter grammar naturally as they engage in meaningful communication rather than as isolated drills.

Grammar is taught in context, allowing learners to understand how language

structures are used to convey meaning. Rather than presenting grammar rules in isolation, teachers provide examples of how grammar functions in authentic language use, helping learners grasp the nuances of usage and meaning.

CLT emphasizes the development of communication strategies, such as paraphrasing, circumlocution, and clarification techniques, to overcome communication barriers. Grammar instruction within CLT often focuses on teaching learners how to use language structures strategically to express themselves accurately and appropriately.

Error correction in CLT is viewed as a natural part of the learning process rather than a punitive measure. Teachers provide feedback on learners' language use, focusing on helping them communicate more effectively rather than solely on correcting grammatical errors. Learners are encouraged to reflect on their mistakes and make improvements through continued practice. CLT tends to prioritize communication over accuracy, so not all errors are corrected immediately. Teachers often choose to correct errors that hinder communication or are related to the specific language point being taught. Errors may be corrected immediately during a communicative activity if they significantly impede understanding or if they relate to the main learning objective. In other cases, teachers might wait until the end of the activity or lesson to provide feedback on errors.

Grammar instruction in CLT often takes a task-based approach, where learners work on tasks that require them to use language structures to achieve a communicative goal. Tasks may involve problem-solving, information-gap activities, or collaborative projects, providing opportunities for authentic language practice.

CLT is learner-centered, meaning that instruction is tailored to the needs, interests, and proficiency levels of individual learners. Grammar instruction is scaffolded to support learners' language development, with teachers providing guidance and support as needed to help learners achieve their communicative goals.

Grammar instruction within communicative language teaching focuses on integrating language structures into meaningful communication, providing learners with opportunities to use grammar in context, develop communication strategies, and engage in authentic language use. By emphasizing communication and meaningful interaction, CLT aims to equip learners with the linguistic skills and strategies they need to communicate effectively in real-life situations.

While communicative language teaching has many advantages, it also faces several challenges when it comes to teaching grammar within a communicative framework. CLT emphasizes communication over accuracy, which can sometimes lead to neglecting the teaching of grammatical rules and structures. Finding the right balance between promoting fluency and ensuring grammatical accuracy can be challenging for teachers. In a communicative classroom, students have varied language proficiency levels and learning styles. Tailoring grammar instruction to meet the individual needs of each student while maintaining a communicative approach requires careful planning and differentiation. Teaching grammar communicatively often involves engaging students in interactive activities and tasks, which can be time-consuming. Finding enough time within the curriculum to cover all necessary grammar points while also providing opportunities for meaningful communication can be difficult. Traditional grammar-focused assessments may not adequately reflect students' ability to use language communicatively. Developing appropriate assessment methods that assess both grammatical accuracy and communicative competence poses a challenge for teachers.

References:

1. Бігун О. М., Розсоха А. П. (2019) Комунікативний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів англійської мови в початкових класах: навчально-методичний посібник, Переяслав-Хмельницький. 137 с.
2. Денисюк Л. В., Панасюк О. М. (2019). Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови у контексті Нової української школи. Актуальні проблеми філології та методики викладання гуманітарних дисциплін: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне: РДГУ. С. 129–131.
3. Swan M. (1985). A Critical Look at the Communicative Approach. Psychology. DOI:10.1093/ELT/39.2.76.

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Світлана Майданенко

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
*Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро, Україна*

Наталія Лукіна

директор
Дніпровська гімназія № 143 Дніпровської міської ради, м. Дніпро, Україна

Запорукою розбудови громадянського суспільства та інтелектуального та духовного потенціалу держави, є сучасні пріоритети розвитку освіти, це визначальний чинник його формування.

Як зазначено у Концепції Нової української школи, компетентісний підхід вимагає перегляду й оновлення моделей і форм підвищення кваліфікації вчителів, що має здійснюватися у сучасному інформаційно-освітньому середовищі.

Розвиток громадянської освіти вивчали вітчизняні вчені: Сухомлинська І. Г., П.В. Вербицька, О. І. Локшина, О. В., Овчарук О. І., Пометун О. В., Тараненко та закордонні вчені: Дж. Равен, К-Х. Дюрр, Ф. Адігер, М. Рафальська, Ц. Бірзеа, А. Олгерс. Зміст і умови формування громадянської компетентності особистості досліджували відомі науковці В. Сухомлинський, П. Блонський, О. Беляєв, І. Корольов, А. Маркова, Є. Мединський, О. Овчарук, О. Пометун та інші. Проблема формування громадянської зрілості висвітлена у наукових працях М. Боришевського, О. Газмана, Г. Гревцевої, Ж. Завадської, А. Макаренка, О. Волжиної, Т. Мироненко, В. Радула, Т. Абрамян, В. Струманського, О. Сухомлинської, Р. Хмелюк та інших.

На думку Михайліченко М. основна мета громадянської освіти – це формування громадянськості як інтегрованої якості, що є фундаментальною духовно-моральною якістю, світоглядною і психологічною характеристикою особистості, а вчитель як суб'єкт і організатор процесу громадянського виховання має володіти значним рівнем розвитку громадянської компетентності, що визначатиме його громадянську зрілість і професійну готовність[3].

Зазначимо, що Магдич Т. конкретизувала сутнісні характеристики базового поняття «громадянська компетентність». На її думку, громадянську компетентність учнів ліцею як українських мовних особистостей потрактовано як інтегровану здатність особи відповідально реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства та держави в ім'я свободи і справедливості, що формується на основі загальноприйнятих у суспільстві цінностей, гідного ставлення до державних символів, збагачення мовної свідомості, сукупності громадянських знань і вмінь, досвіду виконання мовних обов'язків громадянина України, готовності активно й ефективно виявляти себе за допомогою засобів державної мови в різних соціальних ролях у відповідному лінгвосоціумі[2].

За допомогою узагальнення положень наукових праць, Богомолова Н. узагальнила поняття «громадянськість» у своєму дослідженні як інтегративну системну властивість особистості в формі сукупності відповідних рис і вищих особистісних почуттів, яка характеризується ідентифікацією особистості з державою, розумінням та сприйняттям цінності прав та свобод людини; почуттям обов'язку та

відповідальності; здатністю критично мислити, відстоювати власну позицію та готовністю до активної участі у суспільних справах[1].

«Людина в суспільстві – найвища цінність і на неї покладено величезну відповідальність за все, що діється», так вважав видатний педагог В. Сухомлинський, а фундамент формування особистості здобувачів освіти як громадян є моральні цінності[4]. Але на жаль пройшло багато часу і в наш час поняття моральні цінності у свідомості людей змінили настільки, що майже нічого не залишилося від поняття цінності наших пращурів які жили сотні років тому. Люди не знають закони Всесвіту, закони золотого перетину і не усвідомлюють що за порушення цих законів треба відповідати, а точніше платити і якою буде плата відомо тільки Богу. Немає на жаль цілісності самої людини, гармонії, ладу та спокою в середині неї, бо будинок Бога відкрите серце але дуже мало у кого із людей воно відкрите. Замість любові та відкритих сердець бушують такі емоції як ненависть, жадність, злість і т. інше. Замість цілісності на землі, як було створено Богом, її мешканці стали жити по закону розділяй та володарюй. Настав час почати людям щось змінювати в середині себе. Земля створена Богом і слугам Сатани прийшов час піти, і вони підуть заплативши ту ціну яку вони заслужили за 40 тисяч років володарювання на Землі. Відродження буде! У Землі один шлях, шлях духовного зростання, розвиток за вертикаллю.

Список використаних джерел:

1. Богомолова Н.М.Формування рис громадянськості у старшокласників в умовах полікультурного регіону. Дисертація на здобуття кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія та методика виховання. Київ, 2019. 278 с.
2. Магдич Т.П.Формування громадянської компетентності учнів ліцею у процесі навчання української мови. Дисертація на здобуття доктора філософії за спеціальністю 014 – Середня освіта. Житомир,2021. 300 с.
3. Михайліченко Микола Васильович. Формування громадянської компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу. Дисертація на здобуття кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04. Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2007. 229 с.
4. Сухомлинский В. А,1979. Как воспитать настоящего человека. К.: Рад. шк., 235 с.

ДЕОНТОЛОГІЧНА ТА РИТОРИЧНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Кас'ян Марина Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-5578-5402

Майор, слухач Навчально-наукового інституту воєнної історії
Національний університет оборони України, Україна

Ніщук Віктор Вікторович

ORCID ID: 0000-0001-9142-5402

Майор, слухач Навчально-наукового інституту воєнної історії
Національний університет оборони України, Україна

Науковий керівник: Красницька Ольга Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-0417-3318

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук
Національний університет оборони України, Україна

Анотація. У статті автори розкривають сутність та зміст деонтологічної та риторичної культури викладача вищого військового навчального закладу. Проаналізовано підходи вчених до розуміння понять «культура», «деонтологічна культура», «риторична культура». Визначено, що деонтологічна культура базується на моралі, педагогічній вимогливості, справедливості, честі, гідності, совісті, дотриманні етичних норм у науково-педагогічній діяльності та принципів педагогічної деонтології. Її специфіка полягає в тому, що вона проявляється в чіткому розумінні й виконанні викладачем ВВНЗ свого військово-професійного обов'язку, несенні відповідальності за результати науково-педагогічної діяльності, умінні будувати взаємостосунки зі слухачами (курсантами, студентами), колегами згідно з нормами педагогічної етики. З'ясовано, що високий рівень деонтологічної культури свідчить про вчинковість викладача. Риторична культура охоплює культуру мислення, культуру мовлення, культуру слухання, культуру спілкування, риторичні знання та вміння, реалізується в ораторській і комунікативній діяльності. Вона розвивається у процесі науково-педагогічної діяльності, ораторської практики, зокрема риторичної підготовки викладача.

Ключові слова: педагогічна культура, деонтологічна культура, професійний обов'язок, риторична підготовка, риторична культура, автентичність.

Постановка проблеми. Рух до європейського освітнього простору, цілеспрямоване входження у світове освітнє середовище потребує нової генерації науково-педагогічних кадрів у системі вищої військової освіти України й зокрема перегляду вимог до особистості викладача, його професійного становлення та розвитку. Постать науково-педагогічного працівника невіддільна від культури. І лише викладач, який є прикладом для наслідування, випромінює кращі професійні якості, моральні норми, є лідером для слухачів (курсантів, студентів), здатен підготувати військових лідерів, спрямувати їх до особистісної та професійної трансформації. Справжній викладач, який, як зазначає О. Красницька, надихає своєю роботою та її результатами, запалює вогник цікавості, інтересу, пізнання й

активності, спонукає до дій, змушує мислити, думати, шукати, здатний вивести слухача (курсанта, студента) на новий рівень [7, с. 14]. У цьому контексті набуває актуальності питання деонтологічної та риторичної культури науково-педагогічного працівника вищого військового навчального закладу (ВВНЗ).

Ступінь розробленості проблематики. Вивченню деонтологічної культури присвячено праці Г. Караханової, С. Хлестової, Ю. Шевченко, І. Шеплякової. Риторичну культуру розглядають у своїх дослідженнях Я. Білоусова, Д. Будянський, І. Гаркуша, О. Залюбівська, О. Красницька, А. Усатий. Аналізуючи наукові розвідки вчених, вважаємо за необхідне систематизувати їх погляди на сутність деонтологічної та риторичної культури як вагомих складових педагогічної культури викладача.

Метою статті є розкриття сутності та змісту деонтологічної й риторичної культури викладача ВВНЗ. Окреслена мета зумовлює необхідність вивчення теоретичних і практичних аспектів педагогічної деонтології та педагогічної риторики.

Виклад основного матеріалу. Однією з основних вимог до викладача завжди був високий рівень педагогічної культури, що стає ключовою характеристикою в контексті підготовки фахівців, які не лише володіють професійними знаннями та вміннями, а й виявляють високий рівень етичних стандартів і комунікативних навичок. Для розуміння її сутності вивчимо поняття культури. Найперше воно показує рівень освіченості, вихованості людини, рівень оволодіння певною галуззю знань або діяльності [2, с. 182]. С. Хлестова зазначає, що культура спонукає викладача до пошуку власних життєвих орієнтирів, самообмежень і змін заради реалізації найвищих цінностей [15, с. 22]. На думку Л. Кормич, культура розширює межі вибору, дає змогу особистості самій шукати відповіді, співвідносячи свої уявлення з тими, що склалися в суспільстві. Виховне значення культури полягає в тому, що вона надає можливість транслювати загальнолюдські та національні цінності, норми, традиції, включаючись у багатовимірний і неоднозначний світ [5].

Отже, культура, на думку науковців, є способом духовно-практичного самовизначення особистості, розвитку власної системи цінностей, норм поведінки і способів реалізації себе в суспільстві, що відображає безпосередню єдність людини та суспільної форми практики. Педагогічна культура постає цілісною сутнісною характеристикою особистості викладача, умовою ефективності науково-педагогічної діяльності, відображенням системи професійних цінностей, смислів, мотивів і цілей. Її головними компонентами варто виділити наступні:

- педагогічну спрямованість або розуміння вектору власної діяльності в контексті мети й поставлених завдань [5];
- психолого-педагогічну ерудицію, що зумовлює розуміння індивідуально-психологічних особливостей особистості, дає змогу правильно добирати методи, техніки, прийоми, що сприяли б максимальному розкриттю потенціалу кожного слухача (курсанта, студента);
- педагогічні вміння, що уможливають критичне, креативне, системне мислення викладача у змісті організації освітнього процесу, вмиле поєднання навчальної, методичної, наукової та організаційної діяльності [5].

Педагогічна культура охоплює духовну сторону особистості викладача, ціннісну сферу, етичну поведінку, культуру спілкування, культуру взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу, культуру зовнішнього вигляду, культуру почуттів, інтелектуальну культуру, мовну культуру. У зв'язку з цим варто виділити, за О. Красницькою, три основні складові педагогічної культури: духовну, деонтологічну, риторичну [8, с. 191–192]. Зупинимось детальніше на двох останніх.

Ю. Кусий зазначає, що «деонтологічна культура уособлює у своїй структурі такі елементи, як гуманне ставлення до людини; піклування про здоров'я всіх учасників освітнього процесу; надання педагогічних послуг особистості незалежно від расової, політичної та регіональної приналежності; плекання й розвиток самоповаги та поваги до честі й гідності іншої людини, формування вектору на реалізацію «педагогічного оптимізму» [10, с. 4]. З погляду Н. Стельмах, деонтологічна культура особистості відображає усвідомлення фундаментальних нормативних вимог щодо обраної професії, реалізацію вектору гуманістичної спрямованості викладача, формування компетенцій визначення пріоритетів і професійно значущих потреб, розуміння, засвоєння й залучення у діяльність базових принципів педагогічної деонтології [12, с. 150].

Слушною є думка М. Фіцули щодо того, що деонтологічна культура викладача формується на базі професійних обов'язків, що зумовлює набуття ним провідної соціальної функції у змісті сприяння успішному вирішенню поставлених освітньо-наукових завдань [14, с. 132]. Водночас С. Хлестова наголошує, що деонтологічна культура відіграє роль посередника, завданням якого є інтеграція потреб та інтересів суспільства й певних професійних груп населення. Таким чином, деонтологічна культура містить у собі певну соціальну мету та обов'язки викладача щодо виконання професійних освітніх, наукових, організаційних завдань» [15, с. 24].

Отже, деонтологічна культура представляє собою систему знань, умінь, навичок, цінностей і ставлень, що регулюють професійну діяльність особистості. Її специфіка полягає в тому, що вона проявляється в чіткому розумінні й виконанні викладачем ВВНЗ свого військово-професійного обов'язку, несенні відповідальності за результати науково-педагогічної діяльності, умінні будувати взаємостосунки зі слухачами (курсантами, студентами), колегами згідно з нормами педагогічної етики. Деонтологічна культура свідчить про рівень розвитку професійної свідомості, відображає культуру поведінки науково-педагогічного працівника [8, с. 194]. Можемо зазначити, що у векторі реалізації професійних компетенцій викладача ВВНЗ вона передбачає реалізацію таких обов'язкових принципів [9]:

- гуманістична спрямованість освітнього процесу, орієнтована на взаємодію зі слухачами (курсантами, студентами) з позиції індивідуального, особистісного, комплексного підходів, що дають змогу обрати найдоречніші та найоптимальніші моделі взаємодії. Головною метою передбачено забезпечення перспективних умов для всебічного й повноцінного розвитку особистості кожного слухача (курсанта, студента);

- спрямованість на реалізацію мети науково-педагогічної діяльності. Важливо усвідомлювати кінцевий та бажаний результат діяльності. Водночас потрібно передбачати як позитивні, так і негативні наслідки, створюючи в такий спосіб підґрунтя для попередження небажаних тенденцій в освітньому процесі. Важливо, щоб викладач ВВНЗ розумів необхідність поділу мети навчання на глобальну, що залежить від сучасних суспільних викликів; стратегічну, що ставиться на кілька навчальних років; тактичну, що окреслює певний проміжок часу (рік, квартал, місяць); процедурну, що окреслює одне навчальне заняття [9];

- гармонійний баланс поваги та вимогливості до слухачів (курсантів, студентів). Формування довіри, взаємоповаги сприяє відкриттю нових сил і створює позитивне підґрунтя для обміну ідеями, пошуком спільного вектору розвитку й надихає здобувачів освіти на власні наукові пошуки з питань, що становлять для них інтерес. Водночас чіткі вимоги, наприклад, до розвитку наукового мислення сприяють зростанню особистості слухача над самим собою. Таким чином, на наш погляд,

формується певна цілісність «Я-слухача» що уособлює єдність теоретичних знань, умінь і навичок та практичного їх втілення під час навчання;

- суб'єкт-суб'єктна взаємодія, що передбачає ставлення до слухача (курсанта, студента) як до суб'єкта освітнього процесу. Це допомагає пропорційно реалізовувати спілкування, коли викладач не захоплює увесь простір комунікації, а взаємодіє зі здобувачами з погляду демократично-гуманістичної позиції, вислуховує, враховує позиції, новаторські думки, ідеї та заохочує до ініціативності, самостійності, творчості [9].

Насамкінець доєднуємося до бачення О.Красницької, що деонтологічна культура базується на моралі, педагогічній вимогливості, справедливості, честі, гідності, совісті, дотриманні етичних норм у науково-педагогічній діяльності та принципів педагогічної деонтології (сприяння гармонійному професійному розвитку слухача відповідно до його нахилів, здібностей, знань та вмінь; справедливості в оцінюванні результатів освітньої діяльності відповідно до прикладених зусиль і заслуг; сприятливого впливу на слухача (морального, фізичного); гуманізму в науково-педагогічній діяльності, усвідомленні значущості кожного слухача (курсанта, студента); особистісно орієнтованого спілкування з усіма учасниками освітнього процесу; наданні освітніх послуг (консультацій, індивідуальних занять тощо) всім слухачам без винятку; ставлення до науково-педагогічної діяльності як до життєвої цінності, усвідомлення відповідальності за результати слухачів (курсантів, студентів). Вона виключає порушення викладачем етичного кодексу, педагогічного такту, неякісне виконання освітньо-наукових завдань, відсутність підвищення кваліфікації, зупинку у професійному розвитку [8, с. 194–195].

Деонтологічна культура у світлі виконання викладачем професійного обов'язку сприяє ефективності його роботи в команді задля досягнення високих освітньо-наукових результатів. Зокрема допомагає створити особливу ауру, коли в середовищі команди панує спільна мета, психологічна сумісність, взаєморозуміння та взаємопідтримка, почуття довіри, конструктивна, взаємодоповнююча, своєчасна критика, культура слухання, психологічна безпека, готовність до змін і нових викликів [19].

Високий рівень деонтологічної культури викладача свідчитиме про його вчинковість, яка, згідно з О. Хмілярем, визначається через виразну, усвідомлювальну й сильну суб'єктну мотивацію до перетворення світу та себе у ньому за власними законами, через цілеспрямованість, здатність самостійно визначати цілі, обирати чи створювати оригінальні й водночас адекватні їм засоби та способи, через прояв виваженої ризикованості, упевненості в ухваленні рішень, через наявність високої працездатності, продуктивності, вправності, старанності й виконавчої дисципліни, здатності до адекватної критичної оцінки результатів своєї активності та вміння вчитися на власному досвіді [17]. Викладач, здатний на вчинок, завжди працюватиме задля успіху слухача (курсанта, студента), його діяльність відрізнятиметься високою результативністю й продуктивністю.

Діяльність викладача ВВНЗ протікає у полі постійної взаємодії з різними цільовими аудиторіями. Публічний виступ стає головною зброєю поширення й передачі знань, виховання лідерських якостей, спрямування слухачів (курсантів, студентів) до особистісного та професійного розвитку. Ораторська діяльність науково-педагогічного працівника потребує найперше його риторичних знань (знань із сучасної риторики) й володіння ораторським мистецтвом та красномовством [6, с. 243]. Тож актуальним постає питання риторичної культури викладача.

Риторична культура тлумачиться як здатність особи ефективно

використовувати мову для вирішення комунікативних завдань [2]. І. Іштван визначає її гуманістичною культурою, що трансформується у форму мовленнєвої діяльності, скерованої на пошук істини та збагачення світогляду, піднесення духовних якостей особистості [4, с. 51]. Риторична культура за визначенням Я. Білоусової представляє цілісну систему актуальних ціннісно орієнтованих норм мовлення і мовленнєвої взаємодії в межах безпосередньої комунікації, результатом реалізації якої є «окультуризація особистості» [1, с. 12]. За структурою вона враховує такі елементи: володіння мовними засобами, уміння будувати логічні мовленнєві конструкції, уміння переконувати та впливати на аудиторію.

Водночас О. Залюбівська трактує риторичну культуру в більш вузькому сенсі як «культуру що охоплює межі публічного мовлення», а в більш широкому – як «культуру у змісті риторичної діяльності, що окреслює всі її форми, види, жанри та прояви» [3, с. 45]. Дослідниця загалом пропонує розуміння риторичної культури як складного та багатовимірного утворення, що є складовою інтегративної характеристики особистості, яка враховує сукупність різноманітних риторичних компетенцій, а також ціннісно-орієнтованих норм риторичної діяльності, індивідуального творчого стилю реалізації її контексту [3, с. 46]. На думку Л. Мацько, риторична культура у власних цінностях завжди ґрунтувалася на еталонній та елітарній мовленнєвій культурі [11, с. 44].

Слушним є зауваження О. Красницької щодо того, що риторична культура викладача є комплексом якостей, що виражаються у формі оригінального продукту мисленнєво-мовленнєвої діяльності [6]. Вона охоплює культуру мислення, культуру мовлення, культуру слухання, культуру спілкування, риторичні знання та вміння, реалізується в ораторській і комунікативній діяльності [8, с. 196].

О. Залюбівська виокремлює п'ять провідних компонентів у змісті риторичної культури:

- мотиваційно-ціннісний як індивідуальне ставлення до власної риторичної діяльності, сформованість усвідомлених риторичних цінностей оратора;
- інтелектуально-творчий, що зумовлює набуття риторичних знань, умінь і навичок у контексті текстостворення, та здатність до рефлексії;
- мовностилістичний, що охоплює розуміння норм літературної мови й дотримання їх під час виступу;
- психолого-педагогічний аспект, що враховує індивідуально-психологічні якості оратора, упевненість у собі та власній промові, почуття задоволеності від риторичної творчості й роботи з аудиторією, формування адекватної самооцінки (розуміння власних сильних і слабких сторін);
- виконавсько-артистична складова, що відображає наявність виразності інтонації, володіння невербальними засобами, урахування та використання різноманітних підходів до гармонійної взаємодії з аудиторією; планування часу на кожен з етапів публічного виступу [3].

Риторична культура викладача сприяє досягненню високого рівня обміну інформацією, ефективній взаємодії суб'єктів освітнього процесу, створенню стійких міжособистісних комунікативних стосунків, формуванню різних інформаційних каналів, що забезпечили б ефективну комунікацію в освітньому просторі, раціоналізації та структуруванню інформаційних потоків [12, с. 45].

Викладач у цьому контексті повинен мати психологічні знання для встановлення контакту з аудиторією й мотивації на активне ведення діалогу. Як оратору йому важливо бездоганно володіти вербальними та невербальними засобами мовлення, дотримуючись вимог до культури мовлення. Важливу роль

відіграє здатність швидко, коротко й змістовно відповідати на запитання аудиторії, вести грамотний діалог і дискусію. На наш погляд, усі ці навички та вміння у своєму гармонійному єднанні забезпечують презентабельність оратора в очах слухачів (курсантів, студентів), підвищуватимуть інтерес до інформації, що викладається [9, с.33].

Риторична культура розвивається у процесі науково-педагогічної діяльності, ораторської практики, а особливо риторичної підготовки викладача. Зокрема наголошуємо на останній, що формує викладача як лідера в ролі оратора (лектора, спікера), якого завжди цікаво слухати, з яким пізнавально дискутувати, від якого аудиторія отримує цінні ідеї та інструменти, мотивацію, розширює свої горизонти, заряджається енергією, сповнює себе новими думками, формує нові задуми [11, с. 33]. Риторична підготовка разом із високим рівнем риторичної культури забезпечують успішність ораторської діяльності викладача, його вплив на слухачів (курсантів, студентів), досягнення цілей в освітньо-науковій діяльності, визнання широкою аудиторією її результатів, вдалу презентацію викладача як лектора, спікера. Адже, як зазначає О. Хміляр, успіх без визнання призводить до розчарування [18, с. 107].

Ми передбачаємо, що деонтологічна та риторична культура як складові педагогічної культури разом сприяють виявленню викладачем ВВНЗ автентичності в науково-педагогічній діяльності. Автентичність проявляється в його поведінці через справжність, невимушеність, дії згідно з власною професійною позицією та стійкими поглядами щодо виконання військово-професійного обов'язку, вірність життєвим і педагогічним цінностям, дотриманням професійних принципів, спрямованості на постійне професійне самовдосконалення, формування внутрішнього компаса, що не дає змоги зраджувати собі, наполегливості у досягненні цілей. Автентичність постає ключовим чинником розкриття особистісного потенціалу викладача ВВНЗ [16, с. 68–69].

Таким чином, вважаємо, що викладач повинен усвідомлювати цілі та значення своєї професійної праці в цілісній системі безперервної військової освіти, необхідність виконання професійного обов'язку, бути професійно мобільним, гнучко реагувати на зміни соціальної ситуації, потреби розвитку слухачів (курсантів, студентів), відповідати сучасним вимогам аудиторії, постійно навчатися, розвивати педагогічну культуру до високого рівня, прагнути педагогічної майстерності. Фундаментом для реалізації деонтологічної та риторичної культури виступає комунікація науково-педагогічного працівника. Через призму спілкування, обміну інформацією, взаємодії з різними аудиторіями, отримання даних із наукових та інших джерел, систематичного особистісного й професійного розвитку викладач ВВНЗ формує власний професійний світогляд, ціннісні орієнтири, орієнтується на розвиток власних професійних знань і вмінь.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у більш глибокому вивченні методик і програм розвитку деонтологічної та риторичної культури викладача ВВНЗ, визначенні педагогічних умов розвитку деонтологічної та риторичної культури викладача ВВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Білоусова Я. В. Формування риторичної культури студентів гуманітарних факультетів у навчально-виховному процесі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ, 2004. 27 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Залюбівська О. Б. Риторична культура у колі суміжних понять (до питання визначення риторичної культури). Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2012. № 6. С. 42–47.

4. Іштван І. А. Артикуляція як позиційне висловлювання в дискурсивному просторі риторики культури: дис... канд. філос. наук : 09.00.04. Харків, 2012. 203 с.
5. Кормич Л. І. Культурологія (історія і теорія світової культури ХХ століття). Харків: Одиссей, 2004. 304 с.
6. Красницька О. В. Риторична освіченість викладача вищого військового навчального закладу. Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук ХХІ століття : матеріали ІІІ міжнар. наук. конф. (Черкаси, 29 липня 2022 р.). Вінниця : Європейська наукова платформа, 2022. С. 243–245. <https://archive.mcmd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/182>.
7. Красницька О. В. Постать сучасного викладача: справжність і фейковість. Імідж сучасного педагога. 2023. № 3 (210). С. 11–17. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3\(210\)-11-17](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3(210)-11-17).
8. Красницька О. В. Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи: підручник. Київ : Кондор, 2020. 528 с.
9. Красницька О. В. Риторична підготовка викладача. Людинознавчі студії. Педагогіка. 2022. № 15 (47). С. 30–36. <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/47.4>.
10. Кусий Ю. О. Педагогічна деонтологія. Директор школи. 1998. № 29. С. 5–7.
11. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2003. 301 с.
12. Середа І. В. Педагогічна деонтологія, риторика та культура мовлення : навч.-метод. посіб. Миколаїв, 2020. 184 с.
13. Стельмах Н. В. Шляхи формування деонтологічної культури майбутнього педагога. Інноваційна педагогіка. 2019. № 17. С. 149–153.
14. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : підручник. Київ : Академвидав, 2010. 456 с.
15. Хлестова С. С. Деонтологічна культура. Вінниця, 2010. 60 с.
16. Красницька Ольга. Автентичність викладача-лідера. Вища освіта України. 2023. № 4. С. 64–72. [https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.4\(91\).09](https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.4(91).09).
17. Хміляр О. Ф. Вчинковий потенціал як провідний компонент у формуванні конкурентоспроможного фахівця. Актуальні проблеми сучасної освіти у світлі вимог Болонського процесу : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 вересня 2009 р.). Севастополь : Севастопольський нац. техн. ун-т, 2009. С. 127–129.
18. Хміляр О. Ф. Вплив мотиваційних чинників на процес регуляції поведінки особистості. Проблеми підготовки фахівців-аграріїв у навчальних закладах вищої та професійної освіти : зб. матеріалів ІІ міжнар. наук.-метод. конф. (Кам'янець-Подільський, 26–27 квітня 2018 р.). С. 106–108.
19. Хміляр О. Ф. Команда серед команд. Чому мала команда є ефективною бойовою одиницею? Науковий вісник Ужгородського національного університету. Психологія. 2024. № 1.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Іванна Пальок

здобувачка освіти

ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж МДУ», Україна

Науковий керівник: Наталія Кертис

Викладачка

ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж МДУ», Україна

Сучасні умови зумовлюють пошук нових і трансформацію вже існуючих методів, форм та засобів дистанційного навчання здобувачів дошкільної освіти України. Територіальна віддаленість дошкільника та його батьків від ЗДО не позбавило його права на отримання освітніх послуг, педагогічної підтримки, консультувань вихователів, педагогізації батьків, тобто продовження партнерської взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Феном суб'єктності та суб'єктної позиції учасників освітнього процесу, проблема партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу в ЗДО вивчається вітчизняними науковцями О. Байєр, О. Брежневою, Н. Гавриш, Л. Загородньою, О. Кононко, Т. Піроженко та ін. Партнерство стає в центрі взаємин вихователя, дитини та батьків, про що свідчать Базовий компонент дошкільної освіти України (2021), професійні стандарти «Вихователь закладу дошкільної освіти» та «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» (2021).

Аналіз психолого-педагогічних та інформаційних джерел із проблеми дослідження підтверджує необхідність дотримання партнерських взаємин під час нових соціальних та освітніх викликів – дистанційної освіти дошкільників. На нашу думку, побудова ефективної взаємодії у партнерському трикутнику «педагог-дитина-батьки» дозволить налагодити дистанційне навчання, продовжити педагогізацію батьків, а головне – освіту дошкільників [1].

Поняття «дистанційне навчання дітей дошкільного віку» розглядаємо як організацію партнерської освітньої взаємодії в умовах віддаленості вихователя від дітей та їх батьків (дорослих, які доглядають за дітьми), що функціонує синхронно та/чи асинхронно на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій.

В Україні розроблено ряд положень, які регулюють дистанційну освіту, а саме: Положення про дистанційне навчання (2013), Положення про електронні освітні ресурси (2019) та ряд положень про дистанційну форму навчання у різних ланках освіти.

У дистанційному навчанні існують два основні режими – синхронний та асинхронний, які визначають характер взаємодії учасників освітнього процесу – спілкування одночасне (безпосереднє) чи з затримкою у часі (опосередковане). Суб'єктами дистанційного навчання в дошкільній освіті виступають діти дошкільного віку, їх батьки або інші законні представники дітей, педагоги, асистенти дітей з особливими потребами. Педагоги ЗДО повинні бути забезпечені спеціалізованим програмним оснащенням та засобами інформаційно-комунікаційного зв'язку, у тому числі мережею Інтернет. У свою чергу діти також за допомогою батьків, асистентів, сімейних педагогів (гувернерів), доглядальників

повинні мати доступ до відповідних пристроїв та інтернет-ресурсів. Основними рисами дистанційного навчання є одночасна інтерактивна взаємодія педагога з дітьми та дорослими, які за ними доглядають, виокремлення часу в усіх партнерів освітньої взаємодії для освоєння дитиною пізнавального матеріалу, консультативного супроводу [1].

Позитивними сторонами дистанційного навчання в ЗДО є надання освітніх послуг на відстані, легке залучення додаткових інформаційних джерел, що поглиблюють, унаочнюють, збагачують тему заняття або вид діяльності. Основними ж недоліками є: ненадійне або відсутнє технічне оснащення в умовах воєнного стану; переформатування міжособистісної взаємодії вихователя з дітьми та дорослими, які за ними доглядають; недостатня інформаційно-технічна грамотність вихователів ЗДО; спонтанне (самостійне) перенавчання педагогічних працівників, оволодіння ними новими компетентностями, що необхідні для спілкування в режимі відеозв'язку, недостатньої чи відсутньої візуальної, емоційної та психологічної комунікації зі здобувачами освіти.

Педагоги ЗДО повинні мати сукупність засобів надання дистанційного навчання: засоби надання освітнього матеріалу; засоби моніторингу якості дистанційної освіти дошкільників (система постійних відео-, фотозвітів, спостережень, оцінки та прогнозу змін стану сформованості тої чи іншої компетентності); засоби консультації дитини та її батьків; засоби інтерактивної співпраці вихователя, дитини і дорослих, які несуть відповідальність за її освіченість; можливість швидкого доповнення інформаційних ресурсів новою інформацією, коригування помилок тощо.

На засадах партнерської педагогіки дистанційне навчання повинно базуватися на дотриманні шести основних принципів, актуальність і цінність яких зростає у воєнний період, а саме: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; діалог-взаємодія-взаємоповага; довіра у відносинах і стосунках; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків), принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Доречним вважаємо виділити основні онлайн-інструменти для забезпечення дистанційного та змішаного навчання в ЗДО, зокрема: освітні онлайн-платформи (віртуальні дошки; презентації та публікації; тести, опитувальники; створення дидактичних матеріалів; створення карт знань; створення і зберігання онлайн-книжок та коміксів), соціальні мережі (Viber, Messenger, Twitter, WhatsApp); сервіси відеозв'язку (Skype, Zoom, Hangust Meet, Google Meet, Cisco Webex, Microsoft Teams); сервіси для розміщення інформації (Dropbox, Google Drive, One Drive, відеохостинги, блоги, сайти). Також освітяни використовують YouTube як популярний відеохостинг, що надає послуги розміщення відеоматеріалів, для розповсюдження й отримання інформації та знань із дошкільної освіти, він стає засобом науково-методичних і теоретико-практичних комунікацій. Рекомендовані платформи дають змогу реалізовувати авторські методичні задуми педагогів, створювати навчальні курси, гнучко розподіляючи контент між онлайн- та офлайн-частинами, диференціювати навчальні завдання, проводити онлайн-заняття, оперативно надавати зворотний зв'язок, відстежувати динаміку кожної дитини, створювати та наповнювати особистісно-професійне портфоліо [2].

Організація дистанційного навчання в дошкільній освіті повинна враховувати з одного боку – часткову несамостійність дитини (вона не орієнтується в часі, має труднощі у під'єднанні до онлайн-конференцій, потребує допомогу в підготовці

матеріалу до заняття, може проявлятися мотиваційно-поведінкова неготовність брати участь у заняттях удома тощо), з іншого боку – потребує високої активності батьків, їх готовності брати участь у стимулюванні, організації дитячої ігрової, комунікативно-мовленнєвої, художньо-мовленнєвої, художньо-продуктивної, рухової діяльності та комунікувати і з вихователем, і з дитиною одночасно. Крім того, дорослі самі повинні бути безбар'єрні у спілкуванні.

Важливо відмітити, що вихователі дітей дошкільного віку, особливо у синхронному режимі дистанційного навчання, повинні вміти спілкуватися одночасно і з дітьми, і з батьками. До введення дистанційного навчання вихователі ще не мали сформованих компетентностей із синхронної онлайн-комунікації, «лагідної» онлайн-педагогізації батьків. Одна справа комунікувати, розвивати, виховувати, навчати дітей у закладі дошкільної освіти, а друга справа – через вебкамеру спілкуватися і з дітьми, і дорослими. У асинхронному режимі вихователеві необхідно навчитися формулювати для батьків дописи лаконічного і доступного характеру з максимальною емоційно-позитивною мотивацією та стимуляцією до спільної діяльності з власними дітьми. Під час «лагідної» педагогізації батьків вихователям ЗДО в організації дистанційного навчання на засадах партнерської педагогіки важливо акцентувати батьків на тому, що в змінених умовах життєдіяльності вони не мають право обмежувати важливі для дитини потреби, зокрема у пізнанні світу. Тому батькам необхідно знаходити час для спільної діяльності, ігор з нею, адже безпосередній фізичний, емоційний контакт із близькими людьми, вияви любові, турботи допоможуть дитині легше опанувати навчальний матеріал [1].

Тож основними чинниками налагодження дистанційного навчання в дошкільній освіті на засадах партнерської педагогіки вважаємо: принципи педагогіки партнерства; культурно-освітнє розмаїття суб'єктів дошкільної освіти; рівень сформованості емоційного інтелекту та комунікативної компетентності суб'єктів дошкільної освіти; здатність дорослих до побудови нових соціальних зв'язків, розвинуті навички адаптивності до діяльності в різних умовах; достовірність інформації освітніх сервісів, соціальних мереж, освітніх онлайн-платформ; активна допомога дорослих в освітній діяльності дітям; відповідні соціально-побутові та технічні умови дистанційного навчання; цифрова грамотність суб'єктів освітнього процесу;

Висновки. Партнерська взаємодія між суб'єктами дошкільної освіти ефективно сприяє залученню дітей до дистанційного навчання; об'єднує педагогів, дошкільників та дорослих, які доглядають за дітьми; забезпечує право дитини на освіту – продовжує формування у дітей комунікативно-мовленнєвої, логіко-математичної, еколого-природознавчої, цифрової компетентності, позитивно впливає на сімейні стосунки, психоемоційний клімат у родині, оптимізує дитячо-батьківські відносини; забезпечує формування особистісних якостей суб'єктів освітнього процесу – соціальної відповідальності, креативності, самостійності, ініціативності, доброти, почуття турботи, взаємоповаги, взаємодопомоги, взаєморозуміння, лідерських якостей, морально-духовних рис, суспільної єдності; здійснює педагогізацію батьків.

Список використаних джерел:

1. Зімакова Л., Тупиця О., Жданюк Л. (2022) Дистанційне навчання дітей дошкільного віку на засадах партнерської педагогіки під час воєнного стану. Педагогічні науки, (79), 92–100.
2. Лазарович Н. (2015) Нові підходи до підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах переходу на дистанційне навчання. Освітній простір України, (5), 70–73.

ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Юлія Варга

здобувачка освіти

ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж МДУ», Україна

Науковий керівник: Інна Синевич

ORCID ID: 0000-0002-1403-6202

доктор філософії, викладачка

ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж МДУ», Україна

Початок третього тисячоліття характеризується глобалізацією суспільного розвитку, переходом до науково-інформаційних технологій. Інформатизація освіти – один із основних напрямів процесу інформатизації, продиктований потребами сучасного суспільства, у якому головним рушієм прогресу є індивідуальний розвиток особистості.

Інформаційно-комунікаційні технології навчання (ІКТ) – це сукупність методів і технічних засобів реалізації інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж і засобів забезпечення ефективного процесу навчання. Запровадження ІКТ у початковій ланці – це не данина моді, а необхідність сьогодення, оскільки більшість дітей ознайомлюються з комп'ютером набагато раніше, ніж це їм може запропонувати школа. Ні для кого вже не є новиною необхідність широкого застосування електронних засобів навчання під час вивчення будь-якого предмету [2].

Про ключові проблеми інформатизації освіти як складової інформатизації суспільства, аналіз педагогічного потенціалу інформатизації навчального процесу у своїх працях висвітлили В. Биков, Б. Гершунський, А. Гуржій, Ю. Дорошенко, Ю. Жук, В. Руденко, О. Співаковський, П. Старр та багато інших науковців.

Основною метою всіх інновацій в освітній галузі є сприяння переходу від механічного засвоєння учнями знань до формування вмінь і навичок самостійного здобування знання. Успішність розв'язання цього завдання значною мірою залежить від методів, засобів, що використовуються в освітньому процесі, якості й можливостей програмного забезпечення та від того, яке місце посяде комп'ютер в системі дидактичних засобів.

До основних напрямів використання ІКТ у початковій школі належать: проведення уроків-презентацій, використання електронних навчальних посібників, розв'язування інтерактивних кросвордів, тестовий комп'ютерний контроль, комп'ютерні дидактичні ігри [3].

Презентації зручно використовувати на різних етапах уроку, вони дозволяють ефективно використовувати час на уроках, а також сприяють розвитку інтересу учнів до навчального предмету. Особливістю електронного посібника є те, що він може бути і довідником, і тренажером, і репетитором.

Розв'язування інтерактивних кросвордів – корисне заняття на будь-якому етапі навчання. Розв'язування їх тренує пам'ять, розвиває кмітливість, спонукає до поглиблення знань, виробляє вміння доводити розпочату справу до кінця.

Важливою ланкою процесу навчання в початкових класах є контроль знань і вмінь учнів. Тому тестовий комп'ютерний контроль стимулює дітей до подальшого

самовдосконалення, робить процес тестування буденним, що не викликає страху.

Комп'ютерні ігри тренують пам'ять, логіку, координацію рухів, уміння планувати свою діяльність, знаходити інформацію, необхідну для досягнення поставленої мети.

Застосування ІКТ на уроках посилює позитивну мотивацію навчання та активізує пізнавальну діяльність учнів.

Аналіз педагогічної літератури виявив також і деякі, обумовлені переважно низьким технічним рівнем, негативні тенденції використання ІКТ у початкових класах, а саме: швидка зорова і загальна втомлюваність під час більш як 15-хвилинної роботи за комп'ютером; загроза розвитку фотопілепсії, пов'язаної з миготінням екрану й частотою зміни кадрів; негативна сюжетна лінія деяких комп'ютерних ігор; жорстке нав'язування діалогу програмою спрямовують на сприйняття дітьми ІКТ як партнера у грі, а не як засобу гри, що значно знижує інтелектуальну активність школяра; захоплення індивідуальними формами роботи на противагу колективним [1].

Якою б привабливою не була навчальна діяльність з використанням комп'ютера на уроці, необхідно суворо дотримуватися встановлених санітарних норм. ІКТ мають виконувати певну освітню функцію: допомагати дитині розібратися в масиві інформації, опанувати її, запам'ятати, однак без шкоди для здоров'я. Вони є допоміжним елементом навчального процесу.

Висновки. ІКТ мають велике значення в задоволенні людської потреби пізнання світу. Вони дозволяють істотно змінити способи керування навчальною діяльністю, залучити учнів до активної роботи класу. А тому вважаємо, що інформаційно-комунікаційна підтримка освітнього процесу підсилює позитивну мотивацію навчання, активізує пізнавальну діяльність учнів; дозволяє проводити уроки на високому естетичному та емоційному рівні; забезпечує наочність, залучення великої кількості дидактичного матеріалу; розширюється можливість самостійної діяльності. При дотриманні санітарно-гігієнічних вимог, враховуючи вікові особливості учнів, а також знання методики застосування ІКТ на уроках у початковій школі дозволить уникнути деяких недоліків та підвищить пізнавальний інтерес учнів.

Список використаних джерел:

1. Бондаревська В.М. (2000) Дитина та нові інформаційні технології: позитивні та негативні наслідки нової культури людського життя. Комп'ютер у школі та сім'ї, (1-2), 49-52.
2. Зеленська О. (2013) Використання інноваційних технологій на уроках у початкових класах. Початкова школа, (9), 47-48.
3. Хомич С. (2010) Використання мультимедійних засобів у навчально-виховному процесі початкової школи. Початкова школа, (11), 41-43.

КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З УСУНЕННЯ ПОРУШЕНЬ ЗВУКОВИМОВИ ПРИ ДИСЛАЛІЇ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Шостак Ольга Олександрівна

канд. філол. наук, старший викладач кафедри дошкільної педагогіки
і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Фещук Іванна Олександрівна

здобувач вищої освіти педагогічного факультету
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Сьогодні кількість дітей із порушеннями мовлення значно збільшується. Питаннями корекції звуковимови займалися такі вчені, як Ю. Волошина, В. Кондратенко, О. Ревуцька, Ю. Рібцун, Є. Соботович, М. Шеремет та інші. Вони стверджують, що мовлення дитини – складний процес, тому корекцію його звукової сторони слід розпочинати з дошкільного віку. Є. Соботович і М. Шеремет підкреслюють, що при цьому важливо розвивати мовленнево-руховий та слухомовленневий аналізатори [4], [5].

Порушення звуковимови в дошкільників зазвичай діагностують при дислалії. Корекційна робота з їх усунення в дітей дошкільного віку відбувається поетапно та складається з підготовчого етапу, етапу формування первинних вимовних умінь та навичок, а також етапу формування комунікативних навичок та умінь.

Головна мета підготовчого етапу полягає у включенні дитини до цілеспрямованого логопедичного процесу. Для цього потрібно розв'язати низку логопедичних і загальнопедагогічних завдань. Є. Соботович наголошує, що одним із найважливіших загальнопедагогічних завдань корекційної роботи слугує формування установки на занятті: логопед перш за все повинен знайти контакт із дитиною, при цьому важливі доброзичливі стосунки. Потрібно зробити дитину повноправним партнером, адаптувати до середовища, де проводиться логопедична робота, викликати в дитини інтерес до занять. На цьому етапі доречно практикувати ігри на розвиток пам'яті, уваги, логіки висловлювання, а також ігрові технології та прийоми, спрямовані на формування вміння порівнювати й аналізувати [4]. У процесі ігрової діяльності також звертають увагу на розвиток умінь розрізняти і впізнавати фонемні та розвиток артикуляторних умінь і навичок. Робота з формування сприймання звуків мовлення вибудовується з урахуванням характеру самого мовленнєвого порушення [1]. За словами Ю. Рібцун, у деяких випадках корекційну роботу спрямовують на формування фонематичного сприймання і слухового контролю дитини. В інших випадках головну увагу акцентують на розвитку фонематичного сприймання та операцій звукового аналізу. Рівень звуковимови деяких дітей із дислалією вимагає лише формування слухового контролю як усвідомленого впливу [3].

Другий етап корекційної роботи з усунення порушення звуковимови при дислалії в дошкільників передбачає формування в них первинних вимовних умінь і навичок. Основна мета цього етапу полягає в тому, щоб у дитини правильно скоригувати початкові вміння у вимові відповідного звуку з допомогою спеціально підібраних ігрових методик, ігрового та мовленнєвого матеріалу. На даному етапі

відбувається постановка звуків, розвиток у дитини уміння правильно відбирати звуки, не змішуючи їх між собою.

Постановка звуків здійснюється шляхом застосування технічних прийомів. М. Шеремет і О. Ревуцька виокремлюють три способи постановки звуків при дислалії: з механічною допомогою, наслідування та змішаний [5]. Перший спосіб ґрунтується на свідомих спробах дитини знайти такий артикуляційний уклад, який дасть їй змогу вимовити звук, який вона чує від логопеда. Також, крім акустичних основ, дитина задіює зорові, тактильні та м'язові відчуття. Наслідування формується не лише за допомогою словесних пояснень логопеда, а й за допомогою ігор, що дозволяють дитині закріпити позицію, яку має прийняти артикуляційний орган [5].

Другий спосіб базований на зовнішньому, механічному впливі на органи апарату артикуляції спеціальними шпателями або зондами. Логопед під час заняття пропонує дитині вимовити звук, потім повторити його кілька разів, а під час повторення за допомогою зонда він дещо змінює артикуляційний уклад звуку. Завдяки такому способу дитина самостійно не вимовляє звук, рухи логопеда скеровують її органи артикуляції [5].

Третій спосіб полягає в поєднанні двох вище наведених. Основну роль при цьому мають пояснення і наслідування. Механічна допомога застосовується як доповнення: логопед пояснює дитині, що треба зробити, щоб вимовити цей звук і пропонує гру для наслідування. Дитина активна за даного способу, набуті вміння добре закріплюються, що дає їй можливість надалі відтворювати звуки вже без допомоги механічного впливу [5].

В подальшому проводять роботу з автоматизації звуку та включення його в мовлення дитини. В. Кондратенко та Ю. Волошина відзначають, що процес автоматизації звуку ґрунтується на постійному вправлянні в ігровій формі зі спеціально підібраними словами, які легше засвоюються за своїм фонетичним складом та не містять порушених звуків [1]. Для тренувань в ігровій формі логопед завжди підбирає такі слова, у яких звук знаходиться на початку слова, у середині чи наприкінці. Насамперед, відпрацьовується звук на початку слова (перед голосним), потім у кінці (якщо звук глухий) і в останню чергу – у середині, оскільки це найскладніше для дитини. Від відпрацювання звуків у словах простої складової структури переходять до вимови звуків у словах, що містять поєднання звуку, що відпрацьовується, з іншими приголосними [1].

Н. Чередніченко зі співавторами акцентує увагу на тому, що в логопедичній практиці можуть траплятися випадки, коли потрібно продовжити роботу над звуком, особливо з його розмежування (диференціацію) з іншими звуками [2].

Третій етап корекційної роботи з усунення порушення звуковимови при дислалії в дітей дошкільного віку присвячений формуванню комунікативних навичок та умінь. Є. Соботович вказувала, що мета даного етапу – повністю сформувати в дитини вміння та навички без обмежень і помилок вживати звуки мовлення у всіх життєвих ситуаціях [4]. На цьому етапі, за словами Ю. Рібцун, на логопедичних заняттях практикують ігри, у яких використовують тексти, а не окремі слова, що передбачають різні види і форми мовлення; використовують ігрові творчі вправи, підбирають необхідний ігровий матеріал, насичений звуками української мови, що підлягають логопедичній корекції [3].

Отже, корекцію порушень звуковимови в дітей дошкільного віку з дислалією проводять за такими етапами: підготовчий етап – включення дитини в процес логопедичного заняття та спілкування з логопедом, другий етап – формування умінь і навичок на занятті і заключний етап – формування комунікативних навичок та

умінь. Усі ці три етапи допомагають ефективніше досягти цілей у роботі логопеда з дитиною.

Список використаних джерел:

1. Кондратенко В.О., Волошина Ю.А. Особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з дислалією. *Логопедія*. 2013. № 4. С. 39-43.
2. *Логопедія: підручник* / М. К. Шеремет, В. В. Тарасун, С. Ю. Конопляста, В. О. Кондратенко, Н. В. Чередніченко, І. С. Марченко, В. В. Тищенко, І. В. Мартиненко, О. Ю. Ромась. [3-ге вид., переробл. та доповн.]. Київ: Слово, 2015. 769 с.
3. Рібцун Ю. Дислалія: причини, прояви, шляхи подолання. *Дошкільне виховання*. 2017. № 2. С. 5-9.
4. Соботович Є.Ф. Вибрані праці з логопедії. / Укл. В. В. Тищенко, Є. Ю. Линдіна. Київ: «Видавничий дім Дмитра Бураго», 2015. 308 с.
5. Шеремет М. К., Ревуцька О. В. *Логопедія (корекційна робота при дислалії): навчальний посібник*; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 160 с.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОСТОРОВИХ ЗОБРАЖЕНЬ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ STEM-ПРОЄКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНО- ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Деревянчук Олександр Володимирович

кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри
професійної та технологічної освіти і загальної фізики

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Оволодіння навичками 3D-моделювання є ключовим аспектом у підготовці майбутніх фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей для здійснення інноваційної освітньої діяльності. Центральним елементом цієї підготовки є застосування проєктних технологій у рамках STEM-освіти. Моделювання просторових зображень не тільки допомагає майбутнім фахівцям глибше засвоювати основи інженерії та технологій, але й стимулює розвиток критичного мислення, креативності та вміння вирішувати практичні задачі, сприяючи досягненню програмних цілей професійної підготовки [1-7].

Моделювання просторових зображень розкриває підхід до використання тривимірного комп'ютерного моделювання в освітньому процесі для майбутніх фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей. Процес навчання охоплює основи 3D-моделювання, вибір відповідного програмного забезпечення, освоєння інструментів та технік створення просторових зображень. Програма навчання включає практичні завдання та STEM-проєкти [8-11], що дозволяють майбутнім фахівцям застосувати набуті знання на практиці, а також методи аналізу та оцінки виконаних робіт. Також особливу увагу слід приділяти інтеграції 3D-моделювання в педагогічну діяльність. Моделювання просторових зображень спрямоване на розвиток креативного мислення, ключових навичок і педагогічної компетентності майбутніх фахівців, готуючи їх до ефективного використання сучасних технологій у професійній діяльності [12].

Моделювання 3D-об'єктів полягає у створенні тривимірних моделей, які відтворюють об'єкти у просторі з використанням ізометричного вигляду. Ізометрія – це метод візуалізації, де виміри об'єкта відображаються без перспективної скороченості, тобто розміри по трьох вісях (X, Y та Z) зберігаються однаковими, незалежно від їхнього розташування у просторі. Це дозволяє точно відтворювати геометричні особливості об'єкта з усіх сторін без спотворень, що сприяє точності планування і аналізу конструкцій.

Побудова просторових зображень за допомогою програми AutoCad включає наступні етапи:

1. Теоретичні основи переходу із 2D у 3D-простір;
2. Ознайомлення з інтерфейсом та налаштуваннями програми;
3. Функції 3D-проєктування;
4. Використання командного рядку – універсальний підхід в роботі із програмою;
5. Допоміжні функції програми AutoCad у 3D-моделюванні (рис. 1);

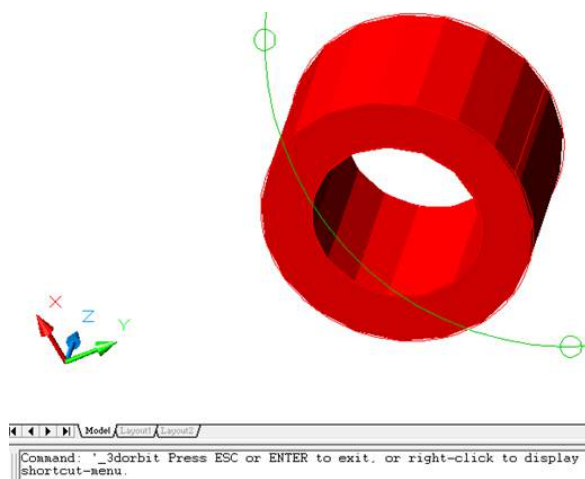

Рис. 1. Застосування команди 3D-орбіта

6. Перехід від 3D до проєкційного 2D-простору. Для цього заходимо у меню «View» (Переглянути) (рис. 2.) на вкладки «Вид спереду», «Збоку» і «Зверху» (рис. 3).

Рис. 2. Меню View (Переглянути)

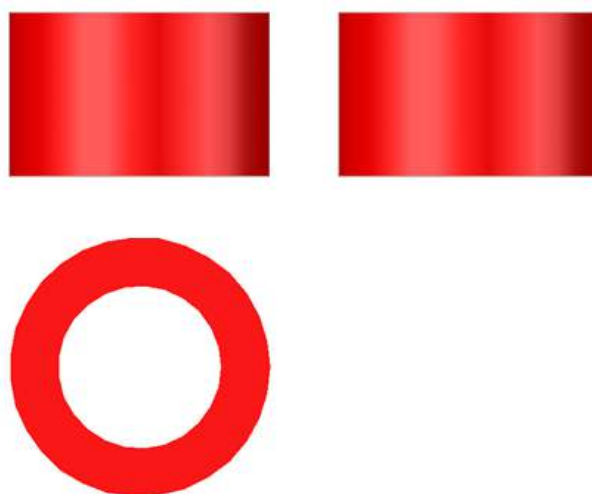

Рис. 3. Форма побудови проєкційних зображень із використанням меню View (Переглянути)

Навички у тривимірному моделюванні, які майбутні фахівці здобувають під час навчання, значно підвищують їхню готовність до професійної кар'єри [13]. Оволодівши цими техніками, майбутні фахівці будуть мати значні перспективи в професійній діяльності, де використовуються 3D-технології.

Список використаних джерел:

1. Li Y., Xiao Y., Wang K., et al. A systematic review of high impact empirical studies in STEM education. International Journal of STEM Education (IJSTEM). Vol. 9, № 72. P. 1–18, 2022. DOI: 10.1186/s40594-022-00389-1.
2. Li Y., Xiao Y. Authorship and topic trends in STEM education research”, International Journal of STEM Education (IJSTEM). Vol. 9, № 62. P. 1–7, 2022. DOI: 10.1186/s40594-022-00378-4.

3. Kovalchuk V., Androsenko A., Boiko, A., Tomash V., Derevyanchuk O. Development of Pedagogical Skills of Future Teachers of Labor Education and Technology by means of Digital Technologies. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22, № 9. P. 551–560.
4. Kovalchuk V., Shevchenko L., Iermak T., Chekaniuk K. Computer modeling as a means of implementing project-based activities in STEM-education. *Open Journal of Social Sciences*. 2021. Vol. 9, № 10. P. 173–183. DOI: 10.4236/jss.2021.910013.
5. Kovalchuk V.I., Maslich S.V., Movchan L.G., Lytvynova S.H., Kuzminska O.H. Digital transformation of vocational schools: Problem analysis. *CEUR Workshop Proceedings, 2022, 3085*, p. 107–123. DOI: <https://doi.org/10.55056/cte.107>.
6. Merchant S., Morimoto, Emiko T. A., Khanbilvardi R. An Integrated STEM Learning Model for High School in Engineering Education. *Integrated Stem Education Conference (ISEC), [Princeton, NJ, 8-8 March 2014]*. 2014. P. 4-9.
7. Zhaohao N. International Comparison of STEM Teacher Education. *Open Access Library Journal*. 2022. Vol. 9. P. 1-9. DOI: <https://doi.org/10.4236/oalib.1109106>.
8. Дерев'янчук О.В. Реалізація STEM-проектів у професійній підготовці студентів інженерно-педагогічних спеціальностей. *Світ наукових досліджень. Випуск 27: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 22-23 лютого 2024 р.)*. 2024. 67-70 с. URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/5338/>.
9. Balovsyak S., Derevyanchuk O., Kovalchuk V., Kravchenko H., Ushenko Y., Hu Z. STEM project for vehicle image segmentation using fuzzy logic. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*. Vol. 16, No 2, P. 45–57, 2024. DOI: <https://doi.org/10.5815/ijmecs.2024.02.04>.
10. Ahmad S. T., Watrionthos R., Samala A. D., Muskhir M., Dogara G. Project-based learning in vocational education: A bibliometric approach. *International Journal Modern Education and Computer Science*. 2023. Vol. 15, № 4. P. 43–56. DOI: 10.5815/ijmecs.2023.04.04.
11. Samsudin M. A., Jamali S. M., Md Zain A. N., Ale Ebrahim N. The effect of STEM project based learning on self-efficacy among high-school physics students. *Journal of Turkish Science Education*. 2020. Vol. 16, № 1. P. 94-108.
12. Derevyanchuk O.V., Kovalchuk V.I., Kramar V.M., Kravchenko H.O., Kondryuk D.V., Kovalchuk A.V., Onufriichuk B.V. Implementation of STEM education in the process of training of future specialists of engineering and pedagogical specialties. *Proceedings of SPIE*. 2024. Vol. 12938. P. 214–217. DOI: <https://doi.org/10.1117/12.3012996>.
13. Future of Jobs Report 2023. *World Economic Forum*. May 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf.

ОБГОВОРЕННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАДГОРТАННОГО ПРОВІДНИКА ПОВІТРЯ AIR-Q З ЛІКАРЯМИ ПРАКТИЧНОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Курсов Сергій Володимирович

д-р мед. наук, професор кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф

Харківський національний медичний університет, Україна

Скоропліт Сергій Миколайович

асистент кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф

Харківський національний медичний університет, Україна

Феськов Олександр Ернстович

канд. мед. наук, доцент кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф

Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Девайс Air-Q є сучасним надгортанним провідником повітря, що використовується як в умовах екстреної медичної допомоги (ЕМД), так і в умовах операційної. Девайс Air-Q за класифікацією Тімоті Кука відносять до провідників повітря 1-ої генерації, які складаються з простої дихальної трубки, яка, як правило, поєднана з маскою або має отвір на рівні входу до гортані. Провідники повітря 2-ої генерації характеризуються ще й можливістю забезпечення дренажу шлунка та покращеним захистом від аспірації. А девайс Air-Q не має можливостей дренирування входу до гортані. Air-Q Intubating Laryngeal Airway (ILA™, Cookgas® LLC, Mercury Medical, Clearwater, FL, USA) був представлений Деніелом Куком у 2005 р. як допоміжний засіб для підтримки дихальних шляхів і як канал для інтубації трахеї під час загальної анестезії. На даний момент Air-Q ILA доступний у 6 розмірах (1,0; 1,5; 2,0; 2,5; 3,5 і 4,5), як для одноразового, так і для багаторазового використання [1-3]. Зазначений девайс отримав досить обмежене розповсюдження в Україні, проте про нього достатньо часто згадують в закордонних спеціалізованих джерелах наукової інформації. Тому ми вважаємо, що в теперішній час, коли зростає відтік вітчизняних фахівців до іноземних клінік, на відповідних кафедрах вищих медичних учбових закладів є всі підстави для впровадження більш докладної підготовки молодих фахівців до праці за кордоном, в тому числі й шляхом ознайомлення їх з різними приладами, які не отримали широкого застосування в українських клініках.

Мета роботи. Метою нашої роботи було докладне представлення для вітчизняних лікарів будови провідника повітря Air-Q (ILA) з наступною розробкою представлення девайса та особливостей його використання на практичних заняттях у центрі симуляційного навчання.

Матеріали і методи. Для навчання використані фантоми Ambu різних розмірів (імітація голови і шиї дорослого пацієнта та дитини), набір надгортанних провідників повітря Air-Q, презентація слайдів на екрані за допомогою комп'ютера та мультимедійного проектора, мішок для імітації роздування легень, ручний дихальний апарат, шприц для роздування манжеток, ендотрахеальні інтубаційні трубки типу Мерфі з роздувними манжетами розмірів 4,5, 5,0, 6,0, 7,0 з провідником.

Результати та обговорення. Загальний вигляд та будова надгортанного

девайс Air-Q представлено на рисунках 1 та 2 [4-6].

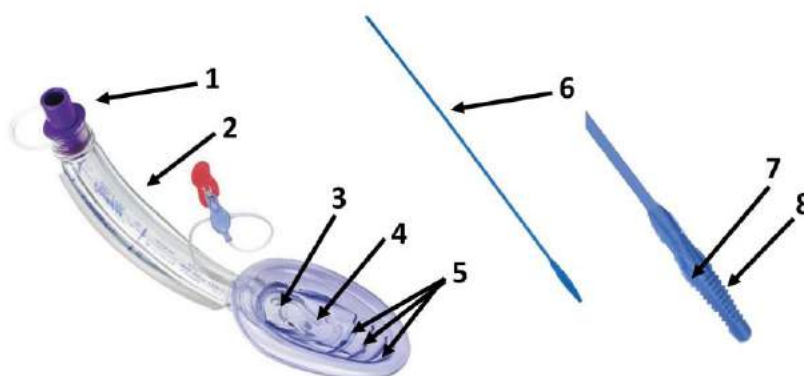

Рис. 1. Складові частини надгортанного провідника повітря 1-ої генерації Air-Q.

1) знімний 15-мм конектор; 2) вбудований прикусний блок, який запобігає констрикції дихальної трубки; 3) щілиноподібне відкриття дихального шляху трубки в гортанну маску девайса; 4) «сходинка», що спрямовує ендотрахеальну інтубаційну трубку прямо до голосової щілини; 5) три поперечні виступи, які зміцнюють кінчик пристрою; 6) стилет для видалення ендотрахеальної трубки на випадок невдалої інтубації; 7) канавки, які дозволяють пацієнтам, що спонтанно дихають, безперешкодно проводити повітря в трахеальній трубці під час видалення пристрою; 8) горизонтальні гребені, які щільно зачіпаються в трахеальній трубці [5]

Рис. 2. Девайс Air-Q фірми Mercury Medical, Clearwater, Florida: а) багаторазового використання; б) одноразового використання; с) з самогерметичною будовою манжети [6]

Air-Q™ Intubating Laryngeal Airway (ILA) – це надгортанний пристрій який використовується як для підтримки дихальних шляхів під час звичайної анестезії, так і як канал для інтубації трахеї у пацієнтів з ускладненими дихальними шляхами. На відміну від ларингеальної маски, Air-Q був розроблений насамперед для забезпечення проведення через голосову щілину звичайних трахеальних трубок із манжетою, коли вони використовуються для сліпої інтубації трахеї, і має можливість подальшого видалення. Він також має деяку структурну схожість з інтубаційними ларингеальними масками. Порівняно з ларингеальними масками першої генерації, ІЛА дозволяє значно легше проводити ендотрахеальну трубку з манжетою, коли він використовується як трубопровід для інтубації трахеї, через такі відмінності

конструкції. По-перше, дихальна трубка ІЛА ширша, більш жорстка та вигнута, ніж у ларингеальних масок. По-друге, видалення знімного 15-мм проксимального з'єднувача ефективно збільшує внутрішній діаметр дихальної трубки. По-третє, його менша довжина дозволяє легше видалити сам девайс після виконання успішної інтубації трахеї. Air-Q ІЛА доступний у шести розмірах (1,0; 1,5; 2,0; 2,5; 3,5; 4,5) для одноразового використання та в чотирьох розмірах (2,0; 2,5; 3,5; 4,5) для багаторазового використання. Розмір педіатричного Air-Q ІЛА подібний до ларингеальної маски, оскільки він базується на вазі: розмір 1 призначений для пацієнтів < 7 кг, розмір 1,5 – для 7–17 кг, розмір 2 – для 17–30 кг. До того ж використовується Air-Q ІЛА з самонагнітанням повітря (ІЛА-SP), де тиск у манжеті варіює в залежності від змін тиску при проведенні штучної вентиляції. Провідник повітря Air-Q (ІЛА-SP) – це надгортанний девайс для забезпечення прохідності дихальних шляхів першої генерації для дітей із саморегулюючою манжеткою та відсутністю пілотного балона. Новіша версія ІЛА-SP нещодавно була введена в практику для планового забезпечення прохідності дихальних шляхів у дітей. ІЛА на даний момент є єдиним надзвичайно доступним надглотковим пристроєм у педіатричних пацієнтів, призначеним в якості каналу для інтубації трахеї з використанням манжетних ендотрахеальних трубок. Докладний розбір будови та функціонування девайса Air-Q (ІЛА-SP, Self-Pressurising) мають бути розглянуті окремо. В наукових публікаціях мають місце повідомлення, в основному, про використання провідника повітря Air-Q розміру 3,5. Характеристики звичайних девайсів Air-Q приведено в таблиці 1 [7].

Таблиця 1.

Характеристики девайсів Air-Q (ІЛА) відповідно до розміру [7]

Розмір девайса	Маса тіла, кг	Колір конектора	Мах. Діаметр інтубаційної трубки
1	< 7	блакитний	4,5
1,5	7 - 17	зелений	5,0
2	17 - 30	помаранчевий	5,5
2,5	30 - 50	жовтий	6,5
3,5	50 - 70	червоний	7,5
4,5	70 - 100	бузковий	8,0

Повний набір провідників повітря Air-Q різних розмірів демонструється на рисунку 3.

Рис. 3. Набір провідників повітря Air-Q (ІЛА-SP) [8]

Техніка встановлення провідника повітря Air-Q не відрізняється від техніки встановлення звичайної ларингеальної маски [2-4]. При цьому сама конструкція девайса розроблялася Тімоті Куком з націленням на можливість виконання, при необхідності, швидкої інтубації трахеї через Air-Q. Таким чином, каркас і конфігурація дихальної трубки Air-Q суттєво відрізняються від звичайної ларингеальної маски, адже форма девайса Air-Q максимально наближена до природної анатомічної кривизни дихальних шляхів, через що створюється можливість проводити інтубацію трахеї всліпу або за допомогою бужа, через який потім проводять ендотрахеальну інтубаційну трубку [3-5].

Зрозуміло, провідники повітря найчастіше застосовують для пацієнтів, які перебувають в непритомному стані. Але в умовах операційної провідники повітря Air-Q встановлювали після створення у хворих стану легкої седації при збереженому з ними продуктивному контакті [9]. В дослідженні Attarde V.B. et al (2016) провідник повітря Air-Q використовувався як пристрій для забезпечення прохідності надглоткових дихальних шляхів, і як канал для ендотрахеальної інтубації. Це дослідження було спрямоване на оцінку ефективності Air-Q щодо легкості введення, адекватності вентиляції, частоти успішної інтубації, вивчення гемодинамічної відповіді та ушкодження дихальних шляхів після його використання. Було відібрано 60 пацієнтів для планового хірургічного втручання в лікарні медичного коледжу. Після адекватної премедикації реєстрували базові життєво важливі параметри: частоту пульсу та артеріальний тиск. Після досягнення відповідних умов для інтубації через помірну седацію, хворим було введено Air-Q. Після констатації достатньої вентиляції, ендотрахеальну трубку відповідного розміру вводили через Air-Q наосліп для інтубації трахеї. Було підтверджено розміщення ендотрахеальної трубки в трахеї. Air-Q був успішно встановлений у 88,3% пацієнтів з першої спроби та у 11,7% пацієнтів з другої спроби. Вентиляція легенів була адекватною у 100% пацієнтів. Інтубація всліпу через девайс була успішною у 76,7% пацієнтів з Air-Q. Проте 23,3% пацієнтів були інтубовані за допомогою прямої ларингоскопії після невдачі з двох спроб із застосуванням Air-Q. Після інтубації зміна частоти серцевих скорочень була статистично значущою ($p < 0,0001$). У 10% пацієнтів було відзначено наявність болю у горлі, а у 5% пацієнтів визначено легку травму дихальних шляхів [3].

У дослідженні Bashandy M.N. та Boules N.S. (2012) порівняно вивчалися гемодинамічні реакції на інтубацію трахеї. Одним хворим інтубацію проводили традиційним методом – за допомогою прямої ларингоскопії, а іншим – після встановлення провідника повітря Air-Q. Автори прийшли до висновку, що Air-Q є безпечним пристроєм, який можна використовувати як для вентиляції легенів, так і для сліпої інтубації без значного шкідливого гемодинамічного стресу (рисунок 4) [10, 11].

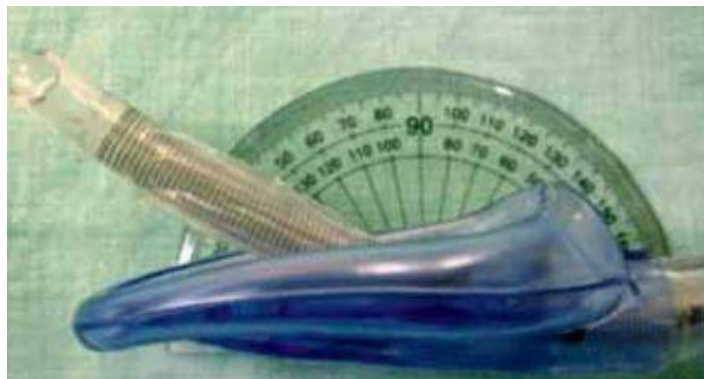

Рис. 4. Проходження армованої інтубаційної трубки через девайс Air-Q [11]

У дослідженні Sethi S. et al (2017) проводили порівняння ефективності застосування надгортанного провідника повітря Ambu® AuraGain™ з Air-Q™. У цьому проспективному рандомізованому контрольованому дослідженні порівнювали показники успіху сліпої ендотрахеальної інтубації між Ambu® AuraGain™ та Air-Q™ для інтубації дихальних шляхів у 90 дорослих пацієнтів. Пацієнти були рандомізовані на дві рівні групи: група Ambu® AuraGain™ (n = 45) і група Air-Q™ (n = 45). Час для ефективного забезпечення прохідності дихальних шляхів був подібним між Ambu® AuraGain™ і Air-Q™ (медіана [IQR] 13[12–14] с проти 14[12–16] с), і в усіх випадках введення ларингеальної маски було можливим з першої спроби. Рівень успішності інтубації з першої спроби був значно вищим у групі Air-Q™ порівняно з групою Ambu® AuraGain™ (68,9% проти 35,6%; p = 0,002). Загальний показник успіху сліпої інтубації був значно вищим у групі Air-Q™ порівняно з Ambu® AuraGain™ (80% проти 53,3%; p = 0,007). Час інтубації був значно вищим з Ambu® AuraGain™ (p < 0,0001; середня різниця 4,0 с, 95% ДІ 2,7, 5,3 с). Сліпа інтубація була значно легшою в групі Air-Q™ порівняно з Ambu® AuraGain™ (42,2% інтубації було оцінено як легку в групі Air-Q™ замість 22,2% в групі Ambu® AuraGain™, p = 0,04). Порівняння фібробронхоскопічного зображення голосової щілини було подібним при використанні обох пристроїв (p = 0,07). Повідомлялося, що частота ускладнень при застосуванні обох девайсів була не високою, а симптоми схожими [12].

При проведенні практичних занять з лікарями-інтернами та лікарями-слухачами ми прийшли до висновку, що після засвоєння ними методики застосування звичайної ларингеальної маски опанування методикою встановлення та підтримки функціонування девайса Air-Q не викликало у тих, хто навчається, жодних труднощів. При відпрацюванні технології встановлення провідника повітря Air-Q на манекенах всім молодим лікарям вдалося успішно та правильно виконати цю маніпуляцію з першої спроби. Також учасникам навчання достатньо швидко вдалося успішна ендотрахеальна інтубація манекена через девайс Air-Q всліпу. Ми рекомендуємо не застосовувати при проведенні навчання на манекенах ендотрахеальні трубки з діаметром більшим за 7,0 мм. Адже таким чином достатньо легко ушкодити високовартісне обладнання. До того ж ми рекомендуємо молодим лікарям не використовувати ендотрахеальні трубки великого діаметру на практиці.

Заключення. Ми представили достатню кількість інформації, яка може допомогти підвищенню якості навчання молодих фахівців з ЕМД та анестезіології в роботі з девайсами, які не розповсюджені в Україні. Наразі достатньо важко прогнозувати яким чином буде розвиватися розповсюдження подібних девайсів у практиці ЕМД в Україні, і чи буде воно відбуватися взагалі. Велика кількість іноземних публікацій про застосування провідника повітря Air-Q стосується його використання в анестезіологічній практиці в умовах шпиталю. Проте молоді українські лікарі та іноземні студенти, що навчаються в Україні, мають отримувати таку інформацію. Адже вона є, на наш погляд, обов'язковою для підвищення якості навчання та авторитету українських учбових медичних закладів.

Список використаних джерел:

1. OpenAirway (2023) Supraglottics. Supraglottic Airways: Classification, Generations & Concepts. OpenAirway. <https://openairway.org/airway-devices/supraglottics/>.
2. Cook T. & Howes B. (2011) Supraglottic Airway Devices: Recent Advances. Continuing Education in Anaesthesia, Critical Care & Pain. 1(2), 57 – 61. <https://doi.org/10.1093/bjaceaccp/mkq058>.
3. Attarde V.B., Kotekar N. & Shetty S.M. (2016) Air-Q Intubating Laryngeal Airway: A Study of the Second Generation Supraglottic Airway Device. Indian J Anaesth.60(5), 343 – 348. DOI: 10.4103/0019-5049.181596.

4. Mercury Medical (2015) Air-Q™ Disposable Laryngeal Mask Airway. YUMPU. 10/07/2015. <https://www.yumpu.com/en/document/view/41711113/air-qtm-disposable-laryngeal-mask-airway>.
5. Karim Y.M. & Swanson D.E. (2011) Comparison of Blind Tracheal Intubation through the Intubating Laryngeal Mask Airway (LMA Fastrach™) and the Air-Q™. *Anaesthesia*. 66(3), 185 – 190. <https://associationofanaesthetists-publications.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2044.2011.06625.x>.
6. Goyal R. (2015) Small Is the New Big: An Overview of Newer Supraglottic Airways for Children. *Journal of Anaesthesiology Clinical Pharmacology*. 31(4), 440 – 449. DOI: 10.4103/0970-9185.169048.
7. Ramesh S. & Javanthi R. (2011) Supraglottic Airway Devices in Children. *Indian J Anaesth*.55(5), 476 – 482. DOI: 10.4103/0019-5049.89874.
8. SunMed (2024) Air-Q Intubating Laryngeal Airway Kits. QuadMed,® Inc.Cited Apr 10, 2024. https://quadmed.com/air-q-disposable-masked-laryngeal-airway/?sku=EAW-23264025&ref=isp_rel_prd&isp_ref_pos=3.
9. Shiraishi T. (2013) Awake Insertion of the Air-Q™ Intubating Laryngeal Airway Device that Facilitates Safer Tracheal Intubation in Morbidly Obese Patients. *British Journal of Anaesthesia*. 111(6), 1024 – 1025. [https://www.bjanaesthesia.org.uk/article/S0007-0912\(17\)30963-7/fulltext](https://www.bjanaesthesia.org.uk/article/S0007-0912(17)30963-7/fulltext).
10. Bashandy M.N. & Boules N.S. (2012) Air-Q the Intubating Laryngeal Airway: Comparative Study of Hemodynamic Stress Responses to Tracheal Intubation via Air-Q and Direct Laryngoscopy. *Egyptian Journal of Anaesthesia*.28(2), 95 – 100. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1110184912000141>.
11. Khan R.M., Kaul N.K., Neelakanthan P.H. & Sharma P.K. (2012) Evaluation of three adjusting manoeuvres and type of endotracheal tube in the success of air-Q™ aided tracheal intubation. *South Afr J Anaesth Analg*. 18(3), 157-160. <https://doi.org/10.1080/22201173.2012.10872845>.
12. Sethi S., Maitra S., Saini S. & Samara T. (2017) Comparison of Ambu® AuraGain™ laryngeal mask and air-Q™ intubating laryngeal airway for blind tracheal intubation in adults: A randomized controlled trial. *Egyptian Journal of Anaesthesia*. 33, 137 – 140. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1016/j.egja.2017.03.002>.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ВВНЗ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНОГО АКАДЕМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Олег Рибчук

ORCID ID: 0000-0003-3966-8326

доктор філософії

Національний університет оборони України, Україна

Марина Баранецька

ORCID ID: 0009-0004-6666-9652

Національний університет оборони України, Україна

Анотація. У статті обґрунтовується важливість академічного співробітництва як стратегічного інструменту для професійного зростання викладачів вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) України, зосереджуючись на їхній мотивації до співпраці з навчальними установами країн НАТО. Дослідження розкриває можливі способи розвитку внутрішньої мотивації викладачів, ключові аспекти академічного співробітництва та їх вплив на військову освіту та науковий розвиток. Зокрема, стаття висвітлює значущість співпраці у контексті підготовки кваліфікованих військових фахівців та використання передових підходів у військовій науці та технологіях.

Ключові слова: Академічне співробітництво; військова освіта; мотивація; міжнародне співробітництво; стратегічне партнерство; військова наука; технологічні інновації.

Постановка проблеми. Необхідність досягнення взаємосумісності України з країнами – членами НАТО, яка загострилася внаслідок агресії росії проти нашої країни, актуалізує проблему професійного розвитку викладачів ВВНЗ, оскільки зростає необхідність підготовки військових фахівців здатних та готових виконувати свої військово-професійні обов'язки й ефективно взаємодіяти з іноземними військовими у ході російсько-української війни, під час підготовки та виконання професійних завдань у спільних бойових діях, міжнародних освітніх і наукових заходах тощо. Характеристики сучасного інформаційного суспільства, російська агресія, європейські та євроатлантичні інтеграційні прагнення України обумовлюють, зокрема, й стрімкий технічний розвиток, значне накопичення наукової інформації необхідність швидкого її опанування та впровадження в практику. Водночас динамічний розвиток технологій у військовій справі й зміни у воєнно-політичному та суспільному житті вимагають нових підходів до навчання, розвитку професійної компетентності військовослужбовців у ВВНЗ. В освітньому аспекті констатуємо швидке старіння навчального змісту, появу нових форм та технологій навчання із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Зазначене вимагає від викладача вищої військової школи постійного навчання, розвитку на професійному та особистісному рівнях.

Академічне співробітництво є дієвим інструментом професійного зростання викладачів. Воно спрямоване на їхню співпрацю із колегами з навчальних закладів країн НАТО. Така взаємодія має привести до обміну знаннями, передовим досвідом та

кращими практиками. Однак, останнім часом, військова педагогічна практика дає підстави констатувати недостатню мотивацію викладачів українських вищих військових навчальних закладів до співпраці з освітніми установами країн НАТО, про що свідчить низький відсоток участі науково-педагогічних працівників вітчизняних ВВНЗ у міжнародних освітніх та наукових проектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному світі, де вища освіта визначає рівень розвитку суспільства, академічне співробітництво стає важливим інструментом для професійного зростання викладачів вищих навчальних закладів України. Поширення глобальних тенденцій у галузі військової освіти та науки вимагає від викладачів ВВНЗ не лише знань у своїй військово-професійній галузі, але й активного залучення до академічних обмінів та співпраці з навчальними закладами країн НАТО. Про це свідчить значний інтерес науково-педагогічної спільноти та широкий спектр відповідних наукових розвідок окресленої проблеми.

Проблема розвитку мотивації педагогів до професійного розвитку стала предметом низки педагогічних досліджень. Зокрема ті, що присвячені обґрунтуванню теоретико-методологічних засад мотивації професійного розвитку викладача, які досліджували такі науковці: В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремінь, Н. Ничикало, І. Підласий.

У сучасному освітньому середовищі професійна діяльність педагога постійно змінюється та ускладнюється. Викладач повинен бути гнучким у реагуванні на виклики часу, бути професійно мобільним, володіти комплексом професійних, особистісних компетентностей, які забезпечать його професійний саморозвиток. Ці якості дозволять педагогу ефективно розвиватися в професійному плані.

Як зазначає І. Зязюн, «...щоб вижити в даних умовах соціально і духовно, людина повинна вміти орієнтуватися і діяти у постійно мінливому світі виробництва, бізнесу, громадсько-політичного життя, комунікацій, не змінивши при цьому своєї самобутності, моральних принципів, поваги до себе і людей, здатності до самопізнання і самовдосконалення» [3, с. 113].

Окремі аспекти проблеми самоактуалізації та саморозвитку педагогів висвітлено в зарубіжних працях Р. Бернса, А. Маслоу, Г. Олпорта, К. Роджерса.

Питання мотивації до формування та розвитку різних видів компетентностей суб'єктів педагогічної діяльності у своїх дослідженнях висвітлювали А. Зельницький, В. Олійник, В. Луговий, Ю. Приходько, В. Ягупов, стосовно системи військової педагогічної освіти – М. Арістархова, Л. Заїка, В. Крикун, В. Скрипнікова, Н. Шалигіна. У контексті нашого дослідження значний інтерес становлять наукові праці, присвячені проблемним питанням підвищення кваліфікації у сфері педагогічної освіти, які висвітлені у наукових розвідках А. Вітченка, В. Осьодла, В. Олійника, С. Сисоєвої, О. Спіріна.

Зокрема дослідження, що представлені в роботах таких вчених, як А. Тімоховіч, Ж. Вірна[2], свідчать про активний інтерес до проблематики мотивації викладачів та їхньої взаємодії з іншими навчальними закладами. Проте, розширений аналіз досліджень вказує на необхідність глибшого вивчення питань, таких як професійний розвиток науково-педагогічних працівників, шляхи академічного співробітництва та психологічні аспекти розвитку мотивації в освітньому середовищі.

Руденко Л. та Омельченко Л.[4] у своїх дослідженнях вивчали психологічні механізми формування та розвитку мотиваційних властивостей особистості.

Це розширює наше розуміння того, як психологічні аспекти можуть впливати на мотивацію викладачів та їх професійний розвиток.

Дослідження співробітництва України та ЄС у галузі науки і технологій надає

важливий контекст для розуміння можливостей академічного співробітництва. Досягнення в цьому напрямку може сприяти не лише обміну знаннями, а й розширенню мережі професійних зв'язків.

Праці Завірюхи В. та інших дослідників розглядають психологічні аспекти розвитку мотивації. Важливо враховувати ці аспекти при розробці програм професійного розвитку для викладачів, сприяючи їхньому особистісному і кар'єрному зростанню.

Проведений аналіз наукових публікацій формує розуміння актуальності та складнощів, з якими стикаються викладачі вищих навчальних закладів в контексті академічного співробітництва та професійного розвитку. Водночас слід зазначити, що проблема розвитку мотивації викладачів ВВНЗ до академічного співробітництва недостатньо відображена у педагогічних дослідженнях та стратегічних документах розвитку українських вищих навчальних закладів у частині, що стосується міжнародної співпраці та академічного співробітництва з країнами НАТО. Узагальнення нормативних позицій та наукових підходів до цього питання, аналіз угод про співпрацю та партнерство між українськими ВВНЗ та навчальними закладами країн НАТО, дозволить виявити конкретні механізми та сфери можливої співпраці. Аналіз та систематизація наукових теорій та концепцій мотивації викладачів до академічного співробітництва у міжнародному контексті забезпечить наукове підґрунтя для постійного їх професійного розвитку.

Мета статті: Обґрунтувати значення академічного співробітництва у контексті професійного зростання викладачів вищих військових навчальних закладів України. Визначити особливості розвитку їх мотивації до співпраці з навчальними установами країн НАТО.

Виклад основного матеріалу. Академічне співробітництво займає важливе місце у межах сучасної освітньої парадигми, надаючи учасникам освітнього процесу можливість розширити свій професійний світогляд через навчання, стажування або проведення наукової діяльності в іншому вищому навчальному закладі чи науковій установі. Цей концепт включає в себе різноманітні форми мобільності, які можуть бути реалізовані як на території України, так і за її межами.

Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень у своїй аналітичній записці вказують на те, що: «Академічне співробітництво є потужним каталізатором освітнього розвитку, сприяючи обміну знаннями та культурним взаєморозумінням. Цей процес допомагає студентам (слухачам, курсантам), викладачам та науковцям збагачувати свій освітній та науковий досвід, а також стимулює інновації та трансфер знань між освітніми інституціями»[1].

Також вважаємо, що саме академічне співробітництво сприяє розвитку міжнародного партнерства, зміцнює позиції освітніх закладів на світовому рівні та готує учасників освітнього процесу до викликів глобалізації. Воно є важливим інструментом формування військових професіоналів, здатних адаптуватися до різноманітних культурних, наукових та освітніх середовищ.

Академічне співробітництво не лише сприяє професійному зростанню викладачів, але й має потенціал збагатити освітній процес та підвищити якість навчання в цілому. Подальший розвиток співпраці з навчальними закладами країн НАТО може виявитися важливим етапом у вдосконаленні системи вищої військової освіти в країні.

Один із ключових аспектів цієї взаємодії – це обмін професійними знаннями та науково-педагогічним досвідом. Викладачі, залучені до академічного обміну, мають можливість ознайомитися з передовими методиками навчання, новітніми

дослідженнями та технологічними інноваціями, які можна успішно впровадити у власній практиці. Це допомагає підтримувати актуальність і релевантність навчальних дисциплін, які вони викладають, і забезпечує студентам (слухачам, курсантам) доступ до найсучасніших знань.

Крім того, академічне співробітництво з навчальними закладами країн НАТО може сприяти формуванню міжнародних наукових команд. Спільні дослідження та проекти створюють унікальні можливості для об'єднання талановитих фахівців з різних країн, що призводить до виникнення сучасних інноваційних ідей та рішень.

Також, важливо враховувати соціокультурний аспект академічного співробітництва. Спілкування викладачів з колегами з інших країн допомагає розширювати світогляд, розуміти різноманітність культур та освітніх систем. Це сприяє формуванню толерантності, взаєморозуміння та глобальної обізнаності серед викладачів і, відповідно, у їхніх слухачів.

В Україні академічне співробітництво вважається фактором інтеграції країни у світовий науково-освітній простір. Одним з ключових аспектів академічної мобільності є можливість здобувати новий досвід та знання в провідних університетах світу. Слухачі (курсанти), які беруть участь у програмах обміну або навчаються за кордоном, отримують можливість не лише поглибити свої академічні знання, але й розширити свій світогляд, вивчаючи різні культури та підходи до навчання.

Для викладачів академічне співробітництво включає можливість участі у міжнародних конференціях, семінарах та проектах спільно з колегами з інших країн. Це сприяє обміну науковими ідеями, взаємному вивченню кращих практик та розширенню можливостей для співпраці у науковій галузі.

Окрім того, академічне співробітництво може сприяти підвищенню привабливості вищої освіти в Україні для іноземних студентів та вчених. Залучення іноземних фахівців може збагатити науковий потенціал країни та сприяти створенню міжнародних наукових команд.

Такий обмін знаннями та досвідом є важливим елементом створення відкритого, глобального наукового співтовариства і допомагає підвищити рівень освіти та наукових досягнень в Україні на світовому рівні.

Розробка практичних рекомендацій для подолання перешкод на шляху до академічної мобільності науково-педагогічних працівників ВВНЗ України є важливим завданням для підтримки цього процесу. Розглянемо деякі можливі напрямки та рекомендації.

Інформаційна підтримка. Забезпечення викладачів та персоналу адміністрацій ВВНЗ необхідною інформацією щодо можливостей академічної мобільності, включаючи програми обміну, гранти та стипендії. Створення центру або відділу, який відповідатиме за підтримку та консультування зацікавлених учасників освітнього процесу стосовно академічної мобільності.

Підготовка до мобільності. Організація курсів підготовки викладачів, які мають намір брати участь у програмах мобільності. Забезпечення підтримки у вирішенні практичних питань, таких як візи, проживання, медичне страхування та інші аспекти, які можуть стати перешкодою.

Стимулювання академічної співпраці. Створення програми для викладачів, що сприятимуть їхній участі у міжнародних наукових заходах та обмінах досвідом. Розглянути можливість фінансової підтримки, щоб зменшити фінансові обмеження, пов'язані з участю у програмах мобільності.

Розвиток міжнародних відносин. Активно працювати над розвитком

міжнародного партнерства з університетами та науковими установами у країнах, які вже мають успішний досвід у сфері академічного співробітництва. Забезпечити можливості для спільних досліджень та проєктів.

Оцінка та моніторинг. Впровадження системи моніторингу участі в програмах академічного співробітництва та їх впливу на академічний та професійний розвиток учасників. Проведення регулярних опитувань серед учасників для оцінювання їхньої задоволеності та збору пропозицій щодо можливих покращень.

Ці рекомендації можуть слугувати основою для розробки конкретних стратегій та програм на рівні вищих військових навчальних закладів в Україні з метою підтримки академічного співробітництва та сприяння інтеграції української освіти у світовий науковий простір.

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, також включає активізацію мобільності викладачів. Це сприяє зростанню мотивації до навчальної діяльності, що є важливим чинником професійного зростання.

Академічні зв'язки України з країнами-членами НАТО є значущим елементом співпраці, і низка ініціатив спрямованих на розширення цієї взаємодії. Зокрема, це:

1. Програма «Наука заради миру та безпеки» (SPS): Ця програма визначається як ключовий канал для зміцнення відносин між країнами-членами НАТО та партнерськими державами. Зосереджена на наукових дослідженнях, технологічних інноваціях та обміні знаннями, вона створює платформу для академічного діалогу та співпраці, сприяючи спільним зусиллям у вирішенні глобальних викликів у сфері безпеки та стабільності[5].

2. Центри партнерства з навчанням та освітою (PTEC): Глобальна мережа цих центрів розширює можливості для цивільного та військового персоналу з країн НАТО та партнерських держав. Забезпечуючи курси та академічні семінари, PTEC сприяє обміну досвідом та вивченню кращих практик у сферах навчання та освіти [6].

3. Глобальна програма обміну для студентів «Global UGRAD»: Ця програма є чудовим прикладом академічного обміну між Україною та США. Дозволяючи українським студентам провести один семестр у Сполучених Штатах, вона сприяє культурному обміну та збільшує можливості для навчання та розвитку [7].

Ці ініціативи виконують важливу роль у створенні сприятливого середовища для обміну ідеями, досвідом та знаннями між Україною та країнами-членами НАТО, сприяючи взаємному розумінню та співпраці в галузі науки, освіти та безпеки[8].

Мотивація викладачів ВВНЗ України до співпраці з навчальними закладами країн НАТО може бути обумовлена кількома ключовими чинниками.

По-перше – підвищення професійного рівня. Співпраця з освітніми закладами країн-членів НАТО дозволяє викладачам впроваджувати кращі методики та стандарти військової освіти. Це підвищує їхню професійну компетентність та дозволяє триматися на високому рівні відповідно до міжнародних стандартів. Імплементация сучасних стандартів військової освіти забезпечує відповідність освітніх програм міжнародним стандартам якості. Це важливо для визнання та акредитації військових навчальних закладів на міжнародному рівні та забезпечує випускникам відповідність вимогам сучасних військових структур. Військова сфера постійно змінюється, і актуальні методики викладання дозволяють викладачам адаптувати освітній процес до сучасних викликів у сфері оборони та безпеки.

По-друге – міжнародний обмін досвідом. Взаємодія з колегами з країн-членів НАТО надає викладачам можливість обмінюватися досвідом та кращими практиками в сфері військової освіти. Цей обмін сприяє впровадженню новаторських ідей та підходів у освітні програми. Міжнародний обмін досвідом забезпечує викладачам

можливість обговорювати різні підходи та точки зору з колегами з країн-членів НАТО. Це дозволяє отримати різні перспективи на сучасні виклики у військовій освіті та знаходити оптимальні рішення. Обмін досвідом включаєв себе передачу та впровадження новаторських ідей в освітні програми. Викладачі отримують можливість ознайомитися з передовими методиками та технологіями, що розвиваються в інших країнах.

За допомогою обміну досвідом викладачі можуть здобути ідеї щодо найкращих практик та ефективних методів викладання. Це допомагає підвищити якість військової освіти та підготовки майбутніх військових кадрів. Це все створює сприятливу платформу для спільної роботи над проєктами, дослідженнями та обміном ресурсами. Міжнародний обмін досвідом сприяє створенню глобальної професійної спільноти викладачів у сфері військової освіти, яка може спільно працювати над вирішенням загальних викликів та розвитком галузі. Такий обмін є важливим кроком для підвищення рівня ефективності та адаптивності військової освіти, що в сучасних умовах є критичним для забезпечення безпеки та ефективності національних сил оборони.

По-третє – розширення міжнародних відносин. Активна участь у міжнародних проєктах збільшує престиж та визнання вищого військового навчального закладу. Це може впливати на фінансування та підтримку програм з боку уряду та міжнародних організацій.

По-четверте – глобальна спільнота вчених. Мотивація викладачів, також, може впливати з бажання бути у глобальній спільноті вчених та спеціалістів у галузі військової освіти. Це сприяє створенню мережі експертів, обміну ідеями та спільному вирішенню викликів.

Вплив на розвиток військової науки та технологій. Викладачі можуть бути мотивовані співпрацею з країнами-членами НАТО через можливість впровадження передових технологій та вдосконалення військових наукових досліджень.

Висновки. На підставі проведеного аналізу наукових досліджень та програмних документів можемо зробити висновок, що академічне співробітництво викладачів ВВНЗ України з навчальними установами країн-членів НАТО є не тільки ключовим інструментом для їхнього професійного зростання, але й стратегічним кроком у підготовці майбутніх військових професіоналів. Мотивація викладачів до співпраці виявляється в їхньому бажанні не лише підняти власний професійний рівень, але й внести суттєвий вклад у розвиток військової освіти та науки. Така взаємодія створює унікальні можливості для обміну знаннями та досвідом, сприяє впровадженню передових технологій у військові науки та освіту. Вона також сприяє формуванню глобальної спільноти вчених, яка спільно працює над вирішенням актуальних викликів у військовій галузі.

Мотивація викладачів ВВНЗ до активної участі у міжнародних академічних ініціативах свідчить про їхню відданість ідеї підвищення якості військової освіти та готовності до впровадження сучасних підходів у військовій науці. Це сприяє не лише професійному зростанню викладачів, але і підготовці військових лідерів, здатних ефективно функціонувати в умовах сучасної війни.

Отже, академічне співробітництво викладачів ВВНЗ є необхідним елементом для забезпечення високого рівня підготовки майбутніх військових, що дозволяє не лише впроваджувати передові підходи в навчанні, але й сприяє створенню глобальної спільноти вчених та практиків у сфері військової освіти.

На основі дослідження особливостей розвитку мотивації викладачів українських вищих військових навчальних закладів до академічної співпраці з навчальними

установами країн НАТО вважаємо, що **подальші дослідження** можуть включати вивчення конкретних результатів та ефективності академічного співробітництва, зокрема виявлення позитивних впливів на якість освіти та наукові досягнення.

Список використаних джерел:

1. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/akademichna-mobilnist-yak-faktor-integracii-ukraini-u-svitoviy> (дата звернення: 25.11.2023).
2. Вірна Ж. П. Основи професійної орієнтації :навч. посіб. Луцьк: РВВ Вежа Волин. держ. ун-ту ім. Л. Українки, 2003. 156 с.
3. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
4. Омельченко Л.М. Внутрішня мотивація педагогічної діяльності: сутність та чинники. Наука і освіта. 2014. No 7. С. 128–130.
5. Science for Peace and Security Programme.NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_85373.htm (dateofaccess: 25.11.2023).
6. Partnership Training and Education Centres (PTECs).NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_187359.htm (dateofaccess: 25.11.2023).
7. Free education for Ukrainian sin the USA: howtoapplyfortheGlobalUndergraduate ExchangeProgram2023-2024.VisitUkraine-RULESOFSAFEVISITTOUKRAINE. URL: <https://visitukraine.today/blog/1257/free-education-for-ukrainians-in-the-usa-how-to-apply-for-the-global-undergraduate-exchange-program-2023-2024> (дата звернення: 25.11.2023).
8. Army Leader Development Program. URL: <https://www.army.mil/standto/archive/2013/04/15/#:~:text=Army%20Regulation%203501%2C%20Army%20Training%20and%20Leader%20Development%2C,to%20provide%20visibility%20and%20guidance%20on%20LD%20efforts> (датазвернення: 15.01.2024).

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАС ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ КУРСАНТІВ ВВНЗ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Рудь К.В.

ORCID ID: 0009-0002-3110-8383

слухач Навчально-наукового інституту воєнної історії
Національний університет оборони України, Україна

Анотація. У статті автор ставить провідним завданням розглянути загальний зміст понять: «психологічний час особистості», «гендерна ментальність» та дослідити специфіку особистісного переживання психологічного часу курсантами вищого військового навчального закладу (далі ВВНЗ). Провідним вектором дослідження є встановлення специфіки формування розуміння плину та трансформації психологічного часу особистості в контексті гендерної ментальності через призму війни та визначення провідних маркерів, що є властивими в змісті адаптації курсантів ВВНЗ до нових умов оточуючої дійсності. Проведення не лише теоретичного, але й практичного дослідження сприятиме систематизації раніше набутих знань та, водночас, запровадить новий вектор розробки проблематики з урахуванням актуальної ситуації, дозволивши оптимізувати практичні та правові аспекти формування гендерної ментальності в Збройних Силах України відповідно до передових світових стандартів.

Ключові слова: адаптація, психологічний відклик на події, гендерна ментальність, емоційний інтелект, збройний конфлікт, психологічний час.

Постановка проблеми. Дослідження взаємин людини та часу стають все більш актуальними для вітчизняної науки у зв'язку із сучасними тенденціями – прискоренням темпу життя, високою мірою невизначеності життєвих ситуацій, підвищенням вимог до організації часу людиною з боку суспільства. Особливий інтерес становить проблема психологічного часу курсантів ВВНЗ з урахуванням специфіки гендерної ментальності.

Беззаперечно, учасники бойових дій виконують свої військово-професійні завдання в екстремальних умовах, найчастіше ризикуючи власним життям, відповідно, важливо розуміти та формувати уявлення щодо розуміння індивідуальних-психологічних рис кожної особистості. Розвиток особистісних особливостей військовослужбовців здійснюється у часі та з «тимчасовим» змістом його життя. При цьому предметом, матеріалом, який формує їх особистісні особливості, виступають не лише психологічні змісти, «прив'язані» до актуального (справжнього) моменту, але й до минулого, і до майбутнього життєвого досвіду [1, с. 65]. Ю. Клименко зазначає, що найчастіше, військовослужбовці – після виконання військово-професійних завдань, «застряють» у певному періоді часу, «живучи минулими подіями», що негативно впливає на майбутнє цієї категорії професіоналів, на їхні особистісні особливості [3, с. 66].

Водночас, зважаючи на специфіку розуміння власного «Я», варто звертати увагу на «сильні сторони» людини, що реалізуються у векторі гендерної ментальності – наприклад Т. Марценюк наголошує, що відбувається певний гендерний розподіл/перерозподіл різноманітних суспільно-соціальних сфер активності

особистості [4, с. 35]. Так, дівчата (жінки) є більш емоційними, сконцентрованими, уважними; натомість хлопцям (чоловікам) властиве стратегічне, аналітичне мислення, орієнтованість на «розум», а не на почуття [4, с. 36].

Врахування фемінінних та маскуліних рис є важливим в екстремальних ситуаціях, коли військовослужбовцю потрібно оцінити ситуацію (відповідно до актуального плину подій) та ухвалити правильне (оптимальне) рішення, яке б призводило до виконання мети й завдань без супутніх втрат та витрат. Таким чином, важливо формувати у курсантів ВВНЗ усвідомлене розуміння власного психологічного часу та вибудовувати певні вектори діяльності, що мають бути спрямовані на самореалізацію та адаптацію до актуальних подій з урахуванням власної гендерної ментальності [6, с. 42].

Ступінь розробленості проблематики. Феномен переживання психологічного часу особистості окреслено в працях:

- теорії «модель пам'яті на зміни» (Ж. Гюйо – П. Фресс – Р. Блок.) [13].
- дослідження А. Полуніна про уявлення тріади «минуле – теперішнє – майбутнє» як низки подій в контексті трансформації реальності суб'єктивного сприйняття людини [7].
- Мангелс досліджував психологічні відмінності чоловіків і жінок [12].
- в працях Л. С. Кобилянської, Т. О. Марценюк, Т. М. Мельник, відзначалося, що чим раніше відбувається формування та реалізація гендерних установок, тим легше відбувається адаптація особистості до умов дійсності [4;5].

Метою статті є розкриття сутності та змісту реалізації гендерної ментальності та визначення відчуття психологічного часу особистості в умовах навчання у ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу.

Феномен плину та сприйняття часу, був за залишається наразі одним із найважливіших та значущих аспектів дослідження, що зумовлює розуміння «причинно-наслідкових» зв'язків, особливості поведінки, дій, вчинків.

Важливо розуміти перехід від категорії сприйняття часу до психологічної категорії суб'єктивного часу особистості та дослідження його за окремими загально-психологічними векторами:

1. сприйняття, переживання, усвідомлення часу, неусвідомлювані компоненти;
2. розширене трактування психологічного часу як соціального часу, тобто як явища, що має не лише біопсихічну, а й біопсихосоціальну природу;
3. визначення орієнтирів, механізмів розвитку мотиваційнорегулятивного потенціалу психологічного часу особистості, проектування відповідних організаційних форм;
4. розкриття темпоральної сутності особистості, визначення її ролі як організатора, координатора часу, інтеграція понять «особистість» і «час»;
5. обґрунтування єдності особистості як відкритої системи та Всесвіту, що здатна до породження особистісного часу, його розширення, примноження, прискорення або уповільнення, зрештою – вільного ставлення до часу та вільного вибору майбутнього [7, с. 21].

П. Фресс, Ж. Піаже та інші автори вивчали суб'єктивне відображення об'єктивного часу в вигляді образу тривалості, вродженого почуття часу, здатності до усвідомленої оцінки часу. К. Вьєрордт сформулював закон, згідно з яким короткі інтервали часу переоцінюються, а довгі недооцінюються [12].

П. Фресс вважав, що в залежності від тривалості інтервалів слід розрізняти сприйняття та оцінку часу. Він експериментально довів, що все, що відноситься до інтервалу менше 2 секунд, людиною сприймається, а все, що більше – тільки

оцінюється [13]. Ж. Піаже була розроблена оригінальна концепція психологічного часу, основним поняттям якої є власна одиниця часу. Для кожного психологічного типу, а їх автор виділив п'ять, існує особливий індивідуальний квант часу, за допомогою якого люди конструюють власну картину подій свого життя [13].

Можливо дійти висновку, що психологічний час формується на підставі переживання особистістю детермінаційних зв'язків між основними подіями її життя. Ними можуть бути будь-які зміни в умовах життя людини, її внутрішньому світі, сім'ї, побуті, навчанні, дозвіллі [1].

Вважаємо за необхідне розглянути специфіку вимірювання часу в порівнянні моделі «минуле-сучасне-майбутнє» [7, с. 98].

1. Інтерпретація сучасного неможлива також без наявності зв'язку з минулим. Інакше кажучи, сприйняття сьогодення залежить від загального контексту життя, в якому уособлено певну картину життєвого шляху особистості. Така усвідомлювана модель вибудови власного вектору реалізації є продуктом цілісного сприйняття «Я» у точці «тут» та «зараз», що дає можливість аналізувати події минулого та вибудовувати стратегічну мету у передбачуваному майбутньому.

Підтвердження цієї концепції було реалізовано дослідниками, зокрема, проведено опитування сносомно визначення уявлень особистості стосовно сформованості усвідомленого розуміння «теперішнього часу». За результатами, отримано такі дані:

- було названо 345 подій, з них 263 події, що становить 76% із загальної кількості, мали окреслене датування у часі (учасники називали дату «початку» та «завершення» події). Із зазначених подій, у 18% випадків – початок та завершення події були зафіксовані у минулому; у 4% випадків – початок та кінець події визначаються у майбутньому;

- у більшості випадків – подія мала початок у минулому, а завершення очікувалося у найближчому майбутньому (час найближчої перспективи) – події знаходяться у часі реалізації.

- близько 22% подій не мали окресленої дати початку та завершення події [7, с. 234].

Таким чином, дослідники дійшли висновку, що кожна людина, шляхом усвідомлення власного життєвого шляху та розуміння плину часу, має можливість:

- артикулювати минуле, визначати спогади, формувати найважливіші пам'ятки;
- окреслювати перспективи сьогодення та не дозволяти окремим спогадам формувати перспективу майбутнього;
- формувати усвідомлене планування та стратегічне планування перспективного майбутнього [1, с. 87].

У чомусь схожу картину сприйняття часової перспективи виявлено у інвалідів. Як виявилось, інваліди відрізняються нездатністю оглядати далеку життєву перспективу, у них «біографічна короткозорість». О. Бакаленко приходить до думки, що чим далі людина здатна заглянути в своє майбутнє, тим більше у не виражені здібності до трансформації життя [1, с. 67].

Встановлено, що важливо враховувати співвідношення переживання минулого, сучасного та майбутнього, а також характеру, темпераменту особистості у змісті діяльності.

Згідно з результатами досліджень та думок фахівців, зокрема Г. Бондерева, висвітлюються такі етапи перебігу відчуттів особистості в період військових дій, що візуалізовано нами на рисунку 1.:

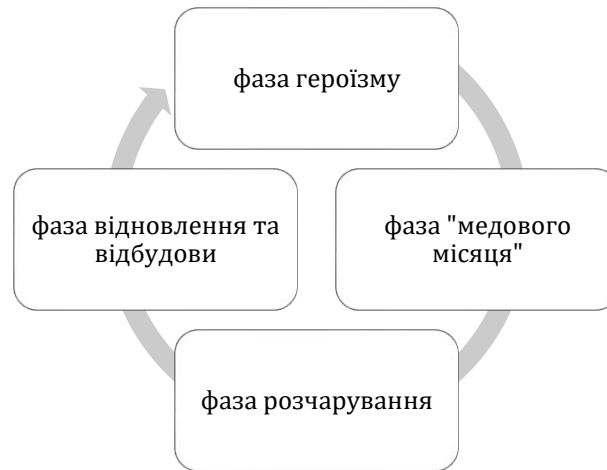

Рис. 1. Візуалізація фаз реагування особистості на військові дії [2]

Стисло окреслюючи кожна з фаз та надаючи характеристику, вважаємо за необхідне виокремити такі особливості:

1. Фаза героїзму, триває від кількох годин до кількох днів (не більше чотирьох) та бере початок після складних, екстремальних подій. Провідними її маркерами є: реалізація героїчної поведінки, спрямованість на захист інших, готовність до самопожертви та орієнтованість на перемогу у найближчому майбутньому. На цьому етапі відбувається об'єднання людей у спільноти, реалізуються спільні ідеї, прагнення, формується концепт довготривалої спільної взаємодії.

2. Фаза «медового місяця» – формується у перший тиждень після початку небезпечної ситуації. Формується необхідність не лише у обговоренні, але й функціонуванні вектору спільної діяльності. Починає реалізовуватися психологічна підтримка, працюють волонтерські організації. Таким чином реалізується потребу у гуртуванні, бажанні докласти спільних зусиль для виправлення ситуації, яка є небезпечною.

3. Фаза розчарування, реалізується у перший місяць після небезпечних подій: втрачаються «мрії» та «ілюзії», виникає потреба у задоволенні базових потреб (харчування, безпеки). Невизначеність ситуації породжує тривогу, конфлікти, інциденти, проявляються найбільш негативні особистісні риси.

4. Фаза відбудови, настає через «невизначений етап» та реалізується у формуванні віри в найкраще, пошуку стратегії вирішення пріоритетних проблем. Люди зосереджуються на процесі творіння та відбудови [2, с. 73–78].

В такій ситуації вбачається важливість становлення здатності та компетенції особистості до керування власними емоціями. Людина, яка не вміє керувати своїми емоціями, є емоційно незрілою. У міру своєї зрілості, кожен із нас повинен навчитися емоційної інтелігентності, тобто здатності без праці стримувати ті чи інші емоції. Доросла розвинена особистість повинна знати, як навчитися керувати своїми емоціями, і застосовувати це знання на практиці.

Від емоційного стану залежить розумова діяльність, участь у різних сферах суспільного життя. Основне завдання тут полягає в тому, щоб зрозуміти та навчитись правильно керувати своїми емоціями, тобто розвинути свій емоційний інтелект.

Варто усвідомлювати що з професійної точки зору, ментальність, зокрема українських військовослужбовців та курсантів, ґрунтується на кількох визначальних аспектах:

1. Розуміння власної професійної ідентичності власного «Я» та місця власного в

історії і формування в умовах нагального розв'язання актуальних проблем [2].

2. Національна ментальність формується та реалізується у векторі світового культурного та регіонального культурного дискурсів, відповідно зважаючи на специфіку професійної реалізації військовослужбовців наголосимо що їх професійна ментальність формується та реалізується в умовах, як професійного, так і соціокультурного середовища в структурі певної військової організації та Збройних Сил України загалом [6].

Окремо слід розуміти яким чином аналіз певних соціально-психологічних аспектів, що детермінують та реалізують хід певних трансформацій в умовах розвитку сучасної України формує певну суспільну свідомість, яка відбиває та віддзеркалює існуючі гендерні трансформації у змісті ментальності що є безпосередньо актуальними в будь-яких поворотних етапах історичного розвитку будь-якої країни [9, с. 305].

За результатами емпіричного дослідження нами отримані такі результати:

«Опитувальник статевих ролей» Сандри Бем (BSRI).

За шкалами були отримані такі показники:

– висока маскуліність, низька фемініність – маскулінний тип – у 100% чоловіків та у 12% жінок;

– низька маскуліність, висока фемініність – фемінінний тип – у чоловіків не виявлено, у жінок – 88%.

Зважаючи на попередні результати:

– жінки з маскулінним типом: більш схильні до ризику, гарно адаптуються до змін, орієнтовані на кар'єрний розвиток та позитивно ставляться до викликів;

– жінки за фемінінним типом: більш емоційні, менш схильні до ризику, важко переносять зміну обставин, є ініціативними.

Жінкам важливо активізувати потреби в діяльності (допомагати у виявленні професійних здібностей, задатків;

Важливо формувати у чоловіків перспективи, що динамічно розвиваються – ближню, середню та далеку; спільно з колегами аналізувати прямі та побічні результати та наслідки діяльності.

За «Шкалою самовизначення» отримані такі результати серед юнок (45% випробуваних) та юнаків (55% випробуваних), з інтерпретації яких встановлено, що:

– Для юнаків ієрархія позитивних аспектів є такою: стабільність життя, професійний розвиток, створення родини та розкриття власного творчого потенціалу;

– Для юнок, особливість ієрархії позитивного полюсу є: стабільність життя та створення родини, що є провідними аспектами; надалі – кар'єра та професійний розвиток, фінансова стабільність; творчий розвиток.

Позиція «Негативний полюс» становить такі положення у випробуваних:

В інтерпретації можливо дійти висновку:

– Для юнаків – провідними ризиками є безробіття та неможливість розвитку; відсутність родини та втрата усталеної взаємодії також є важливими;

– Для юнок провідними є чинник самотності та втрати зв'язків з родиною та близькими; відсутність розвитку особистості та безробіття.

З оцінки актуального стану та результатів попереднього розвитку (2021 та 2024 роки), усі випробувані продемонстрували проміжні результати - загалом 75% випробуваних демонструють, що знаходяться на «середньому, проміжному ступені», проте, близько 83 % випробуваних орієнтовані на досягнення «позитивного полюсу», або максимального до нього наближення у перспективі майбутніх трьох років, що

висвітлює оптимістичну позицію щодо побудови вектору власного життя. 17 % зазначили, що не впевнені у досягненні «позитивного полюсу» у найближчі три роки через низку причин (економічна нестабільність, родинні проблеми тощо), проте, вони впевнені у тому, що їм не наблизяться до «негативного полюсу» а будуть шукати стратегії власного розвитку.

Згідно з отриманими даними, курсанти з невеликим досвідом розуміння власного психологічного часу та гендерної ментальності, меншою мірою вдаються до аналізу проблеми, ніж до інших способів подолання негативних ситуацій. Проте всі способи подолання труднощів, окрім копінг-стратегії «Пошук винних», не перевищують показників норми. У досвічених та обізнаних у специфіці розуміння власного психологічного часу та гендерної ментальності осіб реалізуються бажані способи подолання, також перебувають у діапазоні норм опитувальника.

Підбиваючи підсумки отриманих результатів за усіма методиками, нами отримано такі результати за кожною групою та загалом, встановлено такі особливості:

1. Курсанти-юнаки є більш адаптованими, самостійними та відповідальними.

2. Курсантки-юнки частіше долають труднощі за допомогою проблемно-орієнтованих копінг-стратегій (розуміння проблеми, здатності до емпатії). Крім того, ми можемо спостерігати подолання труднощів суб'єктами із самостійністю за допомогою активізації внутрішніх ресурсів та залучення соціальної підтримки.

3. Курсанти-юнаки більш схильні до подолання, прийняття відповідальності та самоконтролю. Також, в результаті проведеної діагностики ми можемо спостерігати прояви позитивної категоризації складної ситуації – вони зделільшого здатні трансформувати негативну ситуацію на свою користь, до того ж підходять з позиції інтелектуалізації.

4. Курсантки-юнки є більш підатливими до дій та зусиль, спрямованих на пошук соціальної підтримки.

Перспективи подальших наукових розвідок окреслюють вплив індивідуальних психологічних особливостей особистості на формування гендерної ментальності та відчуття психологічного часу особистістю.

Список використаних джерел:

1. Бакаленко О. А. Час як психологічний феномен: сучасний стан проблеми. Вісник Харківського університету. Харків, 2016. № 54. С. 64–68.
2. Бондарев Г. В. Основи військової психології: Навчальний посібник. Харків, 2020. 272 с.
3. Клименко Ю. О. Категорія часу в психологічній науці. Психологія і особистість. 2017. № 1 (11) С. 64–72.
4. Марценюк Т. О. Гендерна соціалізація як процес формування маскулінних та фемінних ознак гендерної ідентичності. Наукові записки НаУКМА : Соціологічні науки. 2014. С. 33–42.
5. Мельник Т. М. Правові аспекти гендеру. Основи теорії гендеру: навч. посіб. Київ: К.І.С., 2004. С. 281–325.
6. Методичні рекомендації з організації психологічного вивчення військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України. Київ.: Головне управління по роботі з особовим складом Збройних Сил України. 2015. 108 с.
7. Полунін О. В. Переживання людиною плину часу: експериментальне дослідження: монографія. Київ: Гнозис, 2011. 360 с.
8. Превентивні психофізіологічні заходи з попередження розвитку дезадаптації у військовослужбовців (невротичних та психічних розладів, пресуїцидальних форм поведінки) в умовах воєнного конфлікту та після його завершення: Метод. реком. за ред.

- Швець А.В., Коваль О.В., Лук'янчук І.А., Іванцова Г.В., Чайковський А.Р. Київ: «МП Леся», 2016. 80 с.
9. Романчук С., Романчук В., Боярчук О., Бобко Ю., Гульоватий В. Долання перешкод як напрям формування бойової та психологічної готовності військовослужбовців. Молода спортивна наука України. 2016. № 2. С. 304–309.
 10. Тімченко О. В., Приходько І. І., Колесніченко О. С. та ін. Психологія екстремальної діяльності: навч. посіб. За заг. ред. проф. І.І. Приходька. Харків: НА НГУ, 2016. 571 с.
 11. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: Навчальний посібник. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 206 с.
 12. Graf P., Grondin S. Time perception and time-based prospective memory. Timing the future: The case for a time-based prospective memory. 2006. P. 1–24.
 13. Mangels J. A., Ivry R. B. Time perception. The handbook of cognitive neuropsychology: What decits reveal about the human mind. 2001. P. 467–493.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Прядко Олена Михайлівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

Музичне виховання є потужним стимулом розвитку емоційної сфери дітей різного віку. За визначенням С. Науменко: «Музика за своїм походженням є мистецтвом вираження почуттів людини засобами звуків» [1, с. 8]. Володіючи ефективними засобами стимулювання особистісного зростання усіх сфер людини, музичне мистецтво допомагає вирішувати проблеми духовного, інтелектуального, естетичного розвитку особистості.

Розвиток емоційної сфери відіграє визначну роль у справі соціалізації особистості учня, регулювання його поведінки, адаптування до умов навчання, вибудовування ефективної міжособистісної комунікації. Емоційна сфера особистості включає переживання широкого спектру емоцій, стресових станів, почуттів. «Різноманітні реакції психіки на об'єкти та ситуації пов'язуються з виникненням емоцій» [2, с. 185]. Емоційна збудливість, глибина переживань емоцій, емоційна стійкість, експресивність, емоційний відгук є характеристиками емоційної сфери особистості. Розвиток властивостей емоційної сфери вимагає уважного ставлення до переживань дитини, формування здатності ідентифікувати власні емоції, розуміти причину їх виникнення.

Розвиненість такої властивості як емоційна збудливість, яка виявляється у готовності емоційно реагувати на значущі для людини подразники, дозволяє юному музиканту домагатися виразності та яскравості виконання музичних творів. Гострота емоційного реагування сприяє розвитку артистизму юних виконавців, надає експресивності їх виступу. Аналізуючи музичний матеріал в ході роботи з учнями, загострюючи їх увагу на психологічних характеристиках героя, мотивації його вчинків, педагог розширює емоційний досвід учнів, формує здатність до глибшого усвідомлення та прийняття власний переживань.

Дітям притаманне глибоке переживання емоцій, тому добираючи музично-педагогічний матеріал вчитель має пропонувати учням для прослуховування та виконання твори, які доступні для їх розуміння, не спричиняють надмірного емоційного впливу. Необхідним є врахування індивідуального емоційного досвіду дитини, уникнення використання тематики творів, що можуть викликати негативні переживання. Сучасні реалії становлення та розвитку особистості учня української школи вимагають ґрунтовної підготовленості вчителя до надання психологічної підтримки своїм вихованцям, сформованості умінь використання розвивального та коригуючого впливу музичного мистецтва.

Яскравість вираження емоцій в ході музичного виконавства є важливою характеристикою майстерності музиканта і виражається в експресивності виконавця. Втілення художнього образу музичного твору вимагає сформованості умінь передавати свій емоційний стан через міміку, жестикулювання, динаміку рухових реакцій, характеристики звучання голосу.

Виступи учнів перед слухацькою аудиторією сприяють формуванню такої важливої властивості емоційної сфери, як емоційної стійкості. Емоційна стійкість

полягає у здатності особистості регулювати власний емоційний стан в емоціогенних умовах. Такими умовами в ході музичного розвитку та виховання учнів є обставини концертного виступу, демонстрування власного виконавського рівня перед слухачами.

Отже, характеристики емоційного реагування учнів в ході сприймання та виконання музичних творів є індивідуальними властивостями їх емоційної сфери, які вимагають уважного ставлення педагога-музиканта, врахування особливостей їх перебігу в ході музично-естетичного виховання та розвитку особистості учня.

Список використаних джерел:

1. Науменко С.І. Психологія музичної діяльності. Чернівці : ПП «Видавничий дім «Родовід», 2015. 408 с.
2. Психологія : навчальний посібник / О.В. Винославська та ін. Київ : Фірма ІНКІОС, 2009. 390 с.

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Радченко Ольга Яківна

ORCID ID: 0000-0003-3403-4172

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Україна*

Шум'як Наталія Романівна

здобувач магістерського ступеня факультету педагогіки і психології
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Україна*

На сучасному етапі розвитку суспільство потребує соціально активних та свідомих громадян, які здатні робити відповідальний вибір, усвідомлювати наслідки своєї діяльності, ефективно взаємодіяти і співпрацювати з іншими. Така необхідність актуалізує питання розвитку учнівського самоврядування, яке «дозволяє залучати дітей та молодь до прийняття рішень; сприяє захисту прав та інтересів учнів; передбачає реалізацію інтересів учнів, підтримку їхніх здібностей, прав та свобод; створює умови для самореалізації учнів та налагодження контактів та реалізація спільних проектів, ініційованих учнями» [5].

У Концепції Нової української школи серед 10 ключових компетентностей виділено соціальну та громадянську компетентності, що передбачають «усі форми поведінки, які потрібні для ефективною та конструктивною участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття» [2, с. 12].

Науковці звертають увагу, що «саме галузь освіти, яка є середовищем широкої взаємодії та ключовою галуззю підготовки членів цього суспільства змін, набуває пріоритетності у необхідних трансформаціях та розвитку людського капіталу протягом життя» [3] та акцентують увагу на тому, що «шкільна освіта є етапом підготовки людини до активного входження у самостійне доросле життя, а питання управління шкільною освітою набуває нового формату функціонування школа як спільнота закладу (освітня і зацікавлена) – галузеві освітні органи – освітня спільнота країни – місцеві / суспільні організації» [там же].

Таким чином, ми вважаємо, що саме завдяки ефективній організації та розумному управлінню учнівським самоврядуванням можна формувати активне та свідоме майбутнє покоління громадян України. Повністю погоджуємося з висновками науковців, які звертають увагу, що участь дитини в діяльності учнівського самоврядування дає їй можливість: розвивати свої комунікативні, організаторські та лідерські якості; реалізувати особистісний та творчий потенціал; відчувати причетність до громадських та державних справ; вчитися толерантності; розширювати світогляд, своє інформаційне поле; самовдосконалюватися та самореалізовуватися як особистість; формувати відповідальність, почуття колективізму; реалізувати соціальні ініціативи, знайти своє місце у громадському

житті [1, с.10].

Окрім того, на нашу думку, дієве учнівське самоврядування сприяє: вмінню працювати в команді – взаємодіяти і співпрацювати; формуванню емпатії; цінуванню особистості з її неповторними рисами та якостями; створенню умов для розвитку сильних та слабких сторін учнів.

З метою вивчення діяльності учнівського самоврядування та його можливостей у ТНВК ШМЛН№15 ім. Лесі Українки «Нова хвиля» м. Тернополя нами було запропоновано опитування (Googlform <https://forms.gle/SxhY4x2Bh6jNHRc88>) серед здобувачів освіти (6-11 класів), у якому взяло участь 140 респондентів.

Результати опитування засвідчили, що 58,6% учнів знають про функціонування у закладі учнівського самоврядування, але 13,6% вважає, що воно діє формально, а 27,8% нічого не знає про його роботу. При цьому 75,7% зазначає позитивний вплив учнівського самоврядування на життя та діяльність закладу освіти, 18,6% – не помічають впливу, а 5,7% відзначають його негативний вплив. Такі результати, на наш погляд, насамперед свідчать про те, що не усі учасники освітнього процесу обізнані з діяльністю, завданнями та роллю учнівського самоврядування.

При цьому за результатами опитування бачимо, що учні вважають, що учнівське самоврядування значною мірою може впливати на діяльність закладу, зокрема: на виконання учнями своїх обов'язків – 64,3%; на життя класу – 63,6%; на поведінку учнів – 62,9%; на організацію виховних заходів – 56,4%; на організацію дозвілля – 44,3% (див. Рис. 1):

140 відповідей

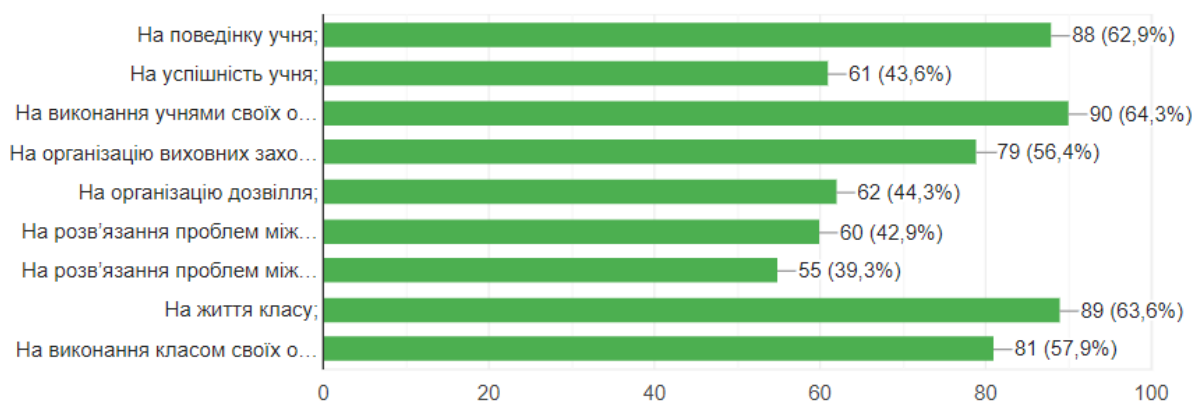

Рис. 1. Вплив учнівського самоврядування на життя та діяльність школи (у %)

Приємно відзначити, що на запитання «Яке громадське доручення хотів/ла би виконувати? (в інтересах школи чи класу)» лише 16 % вказали, що жодного. При цьому 84% дітей зазначили різні напрямки діяльності: волонтерська діяльність; кіберзахист; фото- відео- звукооператор; відповідати за порядок та дисципліну; допомога ЗСУ; організація свят; щось пов'язане з дизайном і креативністю; догляд за рослинами; займати керівні посади (голова парламенту, староста, заступник); ведення соцмереж, створення контенту; організація спортивних заходів тощо. Такі результати свідчать про високий рівень готовності дітей до участі у громадській діяльності в школі, однак відповідь на запитання «Чи береш ти участь у загальношкільних заходах?» демонструє наступну картину: 24,3 % беруть, а 23,6% – ні (див. Рис. 2):

140 відповідей

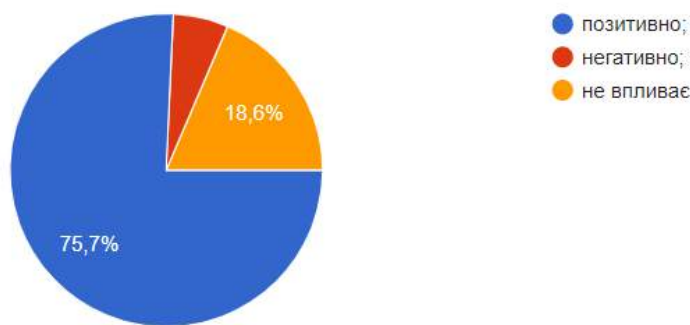

Рис. 2. Участь учнів у загальношкільних заходах (у %)

Таким чином, аналіз лише частини запитань засвідчує, що потенціал учнівського самоврядування – значний, але його організація потребує удосконалення, а це на нашу думку можливе за умови дієвого механізму управління учнівським самоврядуванням, глибшого і повнішого делегування повноважень «зверху-вниз» у поєднанні з наділенням відповідальністю, що вимагає побудови нової моделі управління учнівським самоврядуванням у закладі. Така модель на наш погляд повинна будуватися на принципах відкритості, демократичності, інноваційності. А також вважаємо за доцільне акцентувати увагу на двох принципах освітнього менеджменту (за В. Масловим), від реалізації яких суттєво залежатиме ефективність учнівського самоврядування, а саме [4, с. 89-90]:

– принцип демократії та централізму є одним із фундаментальних чинників, що забезпечує ефективну управлінську діяльність керівника. Ефективне управління ґрунтується на чіткому розподілі влади між особистістю і відповідними структурами з конкретно визначеним механізмом, що регулює відносини між ними;

– принцип соціальної детермінації. Вимагає передусім розуміння керівником головних соціальних завдань, суспільної ідеології освіти на конкретному етапі історичного розвитку держави.

Проведене дослідження представляє наявний стан речей щодо сформованості учнівського самоврядування у закладі освіти і розкриває перспективи для побудови дієвої моделі учнівського самоврядування, яка б могла сприяти формуванню громадянських та соціальних компетентностей учнів.

Список використаних джерел:

1. Єрмаков І. Г., Кириченко В. І., Ковганич Г. Г., Спіжева Д. В. Учнівське самоврядування: структура, зміст і концепція розвитку, проектна діяльність, досвід організації. Х.: Вид. група «Основа», 2008. 112 с.(Б-ка журн. «Управління школою»; Вип5(65)). URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/423835.pdf (дата звернення 19.04.2024 р.).
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 15.04.2024 р.).
3. Максименко О. Інновації в управлінні шкільною освітою у глобалізованому світі. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/623/623> (дата звернення 18.04.2024 р.).
4. Мартинець Л. А. Управлінська діяльність керівника навчального закладу: [навч. посібн.] Вінниця, 2018. 196 с.
5. Учнівське самоврядування. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/uchnivske-samovryaduvannya> (дата звернення 15.04.2024 р.).

СЕКЦІЯ XVIII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ЗАХИСНІ АНТИСТРЕСОВІ РЕАКЦІЇ ЛЮДИНИ

Ташматов Вячеслав Абдуллайович

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Беляєва Каріна Олегівна

студентка 1-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Захисні реакції – це несвідомі психічні процеси, які допомагають людині впоратися з емоційним стресом, тривогою, страхом, внутрішнім конфліктом або іншими неприємними переживаннями. Вони грають велику роль при різних життєвих типових і нетипових обставинах. Найяскравіше психічні захисні реакції можна побачити під час стресових або неприродних ситуаціях для окремого індивіда.

Розглянемо такий фізіологічний процес як стрес. Ганс Сельє був засновником теорії «фізіологічного стресу» та протягом майже 40 років вивчав у лабораторії, як організми пристосовуються до стресу. Він з'ясував, що ті ж механізми захисту, які діють на клітинному рівні, також працюють у людей і навіть у цілих спільнотах. Незважаючи на різницю у факторах, що спричиняють стрес, біохімічні реакції клітин і органів, спрямовані на адаптацію, виявляють дивовижну схожість [1, 32 ст.].

Г. Сельє прагнув знайти спільні риси у біологічних реакціях організму на різні подразники. У ході своїх досліджень він виявив, що існує єдиний, універсальний компонент біохімічних змін, які відбуваються в організмі людини та тварини у відповідь на різноманітні фактори [1, 33 ст.]. До Сельє вважалося, що різні фактори викликають у організмі принципово відмінні реакції. Вчений виявив, що на всі стресові фактори організм реагує однаково, виділяючи «антистресорні» гормони. Ці гормони допомагають організму адаптуватися до будь-яких несприятливих умов.

Якщо стресовий фактор триває певний час, організм адаптується до нього. Цю стадію називають стадією рівноваги, коли захисні механізми організму врівноважують вплив стресора, і організм більш-менш успішно компенсує шкоду, завдану негативним впливом [1, ст.37].

Також розрізняють таке поняття як «емоційний стрес». Емоційний стрес – це негативні емоції та почуття, які виникають у відповідь на стресові фактори. Ці емоції можуть призвести до змін у фізичному та психічному здоров'ї людини. Захисні реакції на емоційний стрес – це автоматичні психічні процеси, які допомагають людям впоратися з емоційно важкими ситуаціями. Ці реакції можуть бути корисними, оскільки вони дозволяють зменшити тривогу та емоційний дискомфорт. Однак, надмірне або неадаптивне використання захисних механізмів може призвести до негативних наслідків, таких як уникнення проблем, нездорові стосунки та спотворення реальності.

Серед найпоширеніших захисних реакцій людини на емоційний стрес можна виділити:

1. Заперечення – відмова визнавати або приймати реальність травмуючої події або ситуації.
2. Витіснення - несвідоме видалення з свідомості неприємних спогадів, думок або почуттів.
3. Проекція – приписування власних неприйнятних думок, почуттів або мотивів іншій людині.
4. Раціоналізація – виправдання власної поведінки або подій, які їй не подобаються, логічними або прийнятними поясненнями.
5. Ізоляція – відокремлення емоцій від думок або спогадів про травмуючу подію.
6. Регресія – повернення до більш раннього етапу розвитку поведінки.
7. Сублімація – перенаправлення неприйнятних імпульсів або бажань в більш прийнятні форми поведінки.

Також можемо виділити ряд загальноновживаних захисних реакцій особи:

1. Реактивні утворення – це механізм психологічного захисту, який полягає у перетворенні негативного почуття на протилежне, позитивне, або навпаки. Цей захисний механізм вважається одним з найскладніших для розуміння, адже він не лише ефективно маскує неприємні емоції, але й має широкий спектр застосування. Концепція реактивного утворення використовується для пояснення реакції людей на зовнішні загрози та внутрішні тривоги. Цей механізм психологічного захисту описує ситуації, коли людина перетворює негативні емоції на протилежні, позитивні. Прикладом такого явища є «Стокгольмський синдром», коли жертва викрадення або захоплення заручників закохується у свого агресора.

2. Анулювання – це психологічний захисний механізм, який полягає у несвідомій спробі нейтралізувати негативні емоції, такі як провина або сором, за допомогою дій або стосунків, які нібито «магічно» їх усувають.

3. Інтроекція – це психологічний захисний механізм, який полягає у засвоєнні та прийнятті особистістю суджень, цінностей, поглядів та поведінки інших людей, часто значущих осіб, таких як батьки.

4. Самопошкодження – це навмисне нанесення собі шкоди, яке не має на меті звести рахунки з життям. Ця поведінка може бути симптомом різних психологічних та психічних розладів. Деякі фахівці також відносять до самопошкодження: нервову анорексію (хворобливе голодування) та нервову булімію (переїдання).

Не всі люди однаково реагують на одні й ті ж стресові фактори. Це говорить про те, що крім самих стресорів, на їх наслідки впливають й інші чинники. Важливу роль грають особистісні властивості, тобто люди з різними характерами, темпераментом, емоційною стійкістю по-різному сприймають стресові ситуації, компетентність у подоланні стресу, тобто люди, які володіють навичками подолання стресу, краще справляються з важкими ситуаціями і соціальні фактори – наявність або відсутність соціальної підтримки, друзів, членів сім'ї, які можуть допомогти впоратися з емоційним навантаженням, значно впливає на реакцію людини на стрес [3, ст. 40].

Можна зробити такий висновок: людська психіка володіє складною системою захисних реакцій, які допомагають їй впоратися з психотравмуючими подіями. Ці реакції можуть бути як корисними, так і шкідливими, і важливо розуміти, як вони працюють, щоб краще подбати про себе після травмуючих подій.

Список використаних джерел:

1. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В.Л.Зливков, С.О. Лукомська, О.В. Федан. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 219 с.
2. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник / Л. Б. Наугольник. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. –324 с.
3. Т 338 Психологія травмуючих ситуацій: лекційний курс та інструктивно- методичні Матеріали: навчально-методичний посібник для здобувачів другого (магістерського) рівня спеціальності 053 «Психологія» / укладачі: О.А. Резнікова.– Слов'янськ: ДВНЗ ДДПУ, 2016. – 135 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПАНІКИ: ВЗАЄМОДІЯ З ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ СИТУАЦІЯМИ

Дудка Ольга Дмитрівна

студентка 2-го курсу факультету психології, політології, соціології
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Ташматов В'ячеслав Абдуллайович

канд. п. наук, доцент, доцент кафедри
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Ключові слова: паніка, страх, психологічний тиск, екстремальні ситуації, стресові ситуації.

Паніка - це раптовий інтенсивний стан тривоги або страху, який супроводжується фізіологічними реакціями, такими як прискорене серцебиття, підвищене дихання, підвищене потовиділення та інші ознаки стресу. У екстремальних ситуаціях, таких як природні катастрофи, терористичні акти, аварії та інші небезпечні події, паніка може виникати внаслідок загрози життю або безпеці людини. Вона може спричиняти хаотичну поведінку, перешкоджати раціональному мисленню та прийняттю об'єктивних рішень, що може загрожувати безпеці як самої людини, так і інших оточуючих. Крім того, втрата контролю над ситуацією є ще одним фактором, що спричиняє паніку. У екстремальних умовах людина може відчувати, що вона не може впливати на події або змінити їхній результат, що може призвести до почуття безпорадності та втрати контролю. Тому вивчення паніки в екстремальних ситуаціях є важливим для розробки стратегій управління стресом та безпеки, а також для підвищення шансів на виживання та захисту громадського здоров'я.

Перший емоційний аспект паніки це *страх і тривога*. Людина може відчувати інтенсивний, необґрунтований страх перед невідомим або загрозливим.

Другий аспект це *посилене емоційне реагування*. У панічних ситуаціях може відбуватися посилене емоційне реагування, яке проявляється у панічних атаках, відчуттях безпорадності, страху втрати контролю тощо.

Перший когнітивний аспект паніки це *розлад у мисленні*. Під час паніки може виникати розлад у мисленні, проявляючись у важкості зосередження, утрудненому прийнятті раціональних рішень [3].

Другий аспект це *когнітивні перекручення*. Паніка може викликати когнітивні перекручення, наприклад, перебільшення загрози, негативне спрямування думок та переоцінка ризиків.

Перший фізіологічний аспект паніки це *активація автономної нервової системи*. Під впливом стресу відбувається активація симпатичної нервової системи, що призводить до фізіологічних змін, таких як прискорене серцебиття, підвищене дихання, підвищення кров'яного тиску тощо.

Другий аспект це *виділення стресових гормонів*. Організм у відповідь на стрес виділяє стресові гормони, такі як адреналін та кортизол, які мобілізують ресурси для боротьби зі стресом.

Третій аспект це *м'язова напруга*. Паніка може призводити до м'язової напруги, що може бути причиною дискомфорту та болю.

Ці аспекти взаємодіють між собою, утворюючи комплексну реакцію людини на

стресові ситуації та паніку.

Існує кілька факторів, які можуть сприяти розвитку панічних реакцій у людей:

Страх перед втратою контролю: Багато людей відчувають паніку, коли вони втрачають контроль над ситуацією. Це може виникнути внаслідок непередбачуваних обставин або небезпечних подій, які вони не можуть контролювати.

Попередні травматичні досвіди: Люди, які вже пережили травматичні події у своєму житті, можуть мати підвищений ризик розвитку панічних реакцій у подібних ситуаціях в майбутньому. Це може бути пов'язано з психологічною травмою, яка залишає слід у пам'яті та викликає відчуття безпеки.

Соціальні чинники: Спостереження за панічними реакціями інших людей у стресових ситуаціях може збільшити ймовірність розвитку панічних атак у самого спостерігача. Це часто відбувається через ефект "стадного" чи "групового" менталітету, коли люди реагують на загрозу відповідно до реакцій інших учасників групи [2].

Біологічні фактори: Деякі люди мають біологічну схильність до розвитку панічних реакцій, що може бути спадковим чинником або внаслідок хімічних нерівноважень у мозку.

Стресові ситуації: Будь-яка стресова ситуація, яка викликає надмірну тривогу або страх, може стати каталізатором для розвитку панічних реакцій. Це може бути спричинено надмірним навантаженням на роботі, проблемами у взаємовідносинах, фінансовими труднощами та іншими стресовими факторами.

Крім того, психологічний тиск може збільшувати рівень стресу та сприяти розвитку панічних реакцій. Також важливо враховувати вплив соціального оточення та культурних факторів на реакцію людини на екстремальні ситуації. Люди можуть реагувати на стресові ситуації відповідно до норм та очікувань свого соціального оточення. Крім того, культурні різниці у сприйнятті та реакції на стрес можуть впливати на те, як люди володіють ситуацією та реагують на неї.

Екстремальні ситуації можуть викликати травматичні наслідки для психічного здоров'я. Великий стрес, пов'язаний з екстремальними подіями, може призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) або інших психічних проблем. Люди, які пережили екстремальні ситуації, можуть мати труднощі з подоланням травматичних вражень, що може призвести до панічних реакцій у майбутньому [1].

Також важливою є роль підготовки до екстремальних ситуацій. Люди, які мають знання про те, як діяти у небезпечних ситуаціях та мають план дій на випадок кризових ситуацій, можуть відчувати більшу впевненість та контроль над собою у стресових ситуаціях. Це може зменшити рівень тривоги та паніки та допомогти краще здійснювати адаптацію до непередбачуваних обставин.

Нарешті, важливо враховувати індивідуальні ресурси та стратегії копіngu, які допомагають людині подолати стресові ситуації. Це може включати в себе такі стратегії, як позитивне мислення, здоровий спосіб життя, релаксаційні техніки та соціальна підтримка. Розробка та використання цих стратегій може сприяти збереженню психічного здоров'я та запобіганню панічним реакціям у важких ситуаціях.

Також важливим фактором є наявність ресурсів для подолання екстремальних ситуацій. Люди, які мають достатні ресурси для розв'язання проблеми або отримання підтримки від інших, можуть відчувати меншу тривогу та стрес, що зменшує ризик панічних реакцій. На відміну, відчуття безпорадності або відсутність необхідних ресурсів можуть підвищити рівень тривоги та сприяти розвитку паніки.

Отже, екстремальні ситуації можуть впливати на психічний стан людини та спричиняти паніку через невизначеність та непередбачуваність подій, психологічний тиск, соціальний вплив та культурні фактори. Розуміння цих аспектів допомагає ліпше зрозуміти природу паніки в екстремальних умовах та розробляти ефективні стратегії управління стресом та тривогою.

Список використаних джерел:

1. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: курс лекцій / Л. Б. Наугольник. - Львів: Ліга-Прес, 2013. – 130 с.
2. Царенко Л. Особливості переживання стресових і травмуючих ситуацій. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : навчальний посібник. Том 2. Київ, 2018. 240 с.
3. Шевченко О. Т. Психологія кризових станів: навч. посібник / О. Т. Шевченко. – К.: Здоров'я, 2005. – 120 с.

ПСИХОЛОГІЯ ПОЧУТТІВ, КОХАННЯ ТА ЗАКОХАНІСТЬ

Ташматов Вячеслав Абдуллайович

ORCID ID: 0000-0002-3786-9004

канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Аношина Вікторія Ігорівна

здобувачка вищої освіти факультету прокуратури та слідства
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Психологія почуттів, кохання та закоханості відображає складну мережу емоційних, когнітивних та поведінкових процесів, що виникають у взаємодії людей. Ці поняття мають глибоке значення для розуміння людської природи, формування міжособистісних зв'язків та становлення особистості. Вплив почуттів, кохання та закоханості на психіку і поведінку людини надзвичайно значущий і варто детально розглянути їх природу та прояви в сучасному суспільстві.

Почуття, як ключовий аспект емоційного життя, відображають різноманітні реакції нашого організму на події та стимули навколишнього світу. Вони створюють особливу атмосферу сприйняття світу і впливають на наше мислення, увагу та взаємодію з іншими людьми. Кохання і закоханість, у свою чергу, репрезентують дві різні стадії емоційної пристрасті до іншої особи, кожна з яких має свої характеристики та відмінності.

Почуття відіграють важливу роль у психіці людини, впливаючи на її емоційний стан, сприйняття світу та поведінку. Вони допомагають нам реагувати на навколишні події та ситуації, вказуючи на те, що є важливим, приємним чи небезпечним. Почуття можуть мотивувати наші дії, допомагати у вирішенні проблем та конфліктів, а також сприяти побудові взаємовідносин з іншими людьми.

У психологічному контексті, розуміння та контроль над власними почуттями є важливою складовою психічного здоров'я. Навички емоційного інтелекту дозволяють людині краще розуміти свої емоції, виявляти їх у інших та ефективно взаємодіяти з ними. Такий підхід допомагає зберегти психічне благополуччя та підвищити якість життя.

У великій мірі, почуття формують наше світосприйняття і взаємодію з навколишнім середовищем, тому розуміння їх природи та роль у психіці є важливим для здоров'я та емоційного благополуччя кожної людини.

Кохання та закоханість - це дві різні, але взаємопов'язані емоційні стани, які відіграють важливу роль у взаємини між людьми та формуванні стосунків. Неоднозначність в їх визначенні та взаємозв'язок часто породжує пліч-о-пліч з пізнаванням натхнення та відчуттями екстазу, але розуміння їх відмінностей та схожостей допомагає краще розуміти природу людських емоційних зв'язків [1,с.87].

Поняття «закоханість» є виключно складним об'єктом як для психологічного, так і для будь-якого іншого аналізу. Це почуття переживає кожна людина. Особливим воно є саме для молоді, яка лише починає будувати свої стосунки із особами протилежної статі. Проблема почуття закоханості у різних вікових періодах представлена в дослідженнях З. Фрейда, К. Юнга, А. Адлера, К. Хорні, Е. Еріксона, В. Франкла. Класифікацією видів закоханості займалися такі вчені, як Е. Хатфільд, Р. Мей, Т. Кемпер, С. Уотс, П. Стеннер, Д. Лі, Р. Стернберг та інші.

Відмінності між Коханням та Закоханістю

1. Характер почуття:

• **Закоханість:** Характеризується надзвичайною емоційною інтенсивністю, підвищеною активністю та фізіологічними змінами. Це період, коли особа відчуває велику пристрасть та екстаз до об'єкта своєї захопленості.

• **Кохання:** Відзначається глибокою, стабільною емоційною зв'язаністю з іншою людиною. Кохання розвивається повільніше, але може бути більш стійким та довготривалим.

2. Тривалість:

• **Закоханість:** Зазвичай є тимчасовим станом, який може виникати та зникати відносно швидко, часто в межах декількох місяців до двох років.

• **Кохання:** Може тривати набагато довше та розвиватися в тісний емоційний зв'язок, що підтримується спільністю цінностей, розумінням та взаємоувагою.

3. Характер відчуттів:

• **Закоханість:** Часто супроводжується високою енергією, емоційними коливаннями та інтенсивним бажанням бути разом з об'єктом захоплення.

• **Кохання:** Відзначається глибокою спокоем, стабільністю та відчуттям сприйняття іншої людини такою, якою вона є.

Подібності між Коханням та Закоханістю

1. Емоційна зв'язаність:

• Обидва стани викликають великі емоційні відчуття та створюють особливий зв'язок між людьми.

2. Бажання бути разом:

• Як закоханість, так і кохання часто супроводжуються бажанням проводити більше часу разом з об'єктом відчуттів.

3. Відчуття щастя:

• Якщо закоханість, так і кохання можуть приносити велике щастя та задоволення від взаємодії з об'єктом відчуттів.

Розуміння відмінностей та схожостей між коханням та закоханістю допомагає краще розуміти природу емоційних зв'язків та сприяє розвитку здорових та гармонійних стосунків.

Відомий американський психолог Р. Мей вказував на те, що на Заході традиційно виявляють 4 типа любові:

1. Секс, бажання, лібідо.

2. Ерос, любов як прагнення до репродукування або творчості – вищим, за думкою древніх греків, формам буття та відношень між людьми.

3. Філія, дружба, братня любов.

4. Агапе, турбота про благо іншої людини, прототипом якої є Божа любов до людини [2,с.139].

Почуття справжньої любові у будь-якої людини є сумішшю (в різних пропорціях) усіх чотирьох типів любові. Кохання та закоханість відіграють значну роль у психіці людини, впливаючи на її емоційний стан, самосприйняття та поведінку. Ці емоційні стани можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на психічне здоров'я, залежно від індивідуальних особливостей та контекстуальних факторів.

Складність явища любові полягає у великому спектрі її функціонування: біологічному й соціальному, свідомому і несвідомому, індивідуальному й загальному, високо-духовному і буденному, що є свідченням відсутності в психології загальновідомого визначення, теоретичного обґрунтування та загальновизнаної концепції любові. Здійснений теоретичний аналіз психологічного феномену любові дозволяє охарактеризувати любов як високий ступінь емоційно позитивного

ставлення, що виділяє його об'єкт серед інших і що поміщає його в центр життєвих потреб та інтересів суб'єкта. Любов – інтенсивне, напружене і стійке відчуття суб'єкта, фізіологічно зумовлене сексуальними потребами і що виражається в соціально формованому прагненні бути з максимальною повнотою представленим у життєдіяльності іншої людини таким чином, щоб будити в нього потребу у відповідному почутті тієї ж інтенсивності, напруженості і стійкості.

Отже, кохання та закоханість - це важливі емоційні стани, які впливають на психіку людини та формують її сприйняття світу та взаємин з іншими людьми. Хоча вони можуть мати схожі аспекти, такі як емоційна зв'язаність та бажання бути разом з об'єктом відчуттів, вони також мають відмінності у своїй природі та впливі на психічне здоров'я.

Закоханість, характеризуючись високою емоційною інтенсивністю та тимчасовим характером, може викликати як позитивні, так і негативні емоції, включаючи радість, екстаз, але і стрес, тривогу та нестабільність почуттів. З іншого боку, кохання, яке характеризується глибоким емоційним зв'язком та стабільністю, може приносити стале щастя та задоволення від взаємин з коханою людиною.

Список використаних джерел:

1. Седих К.В. Психологія сім'ї: навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2015. 192 с.
2. Отчич С. В. Психологія любові та диференціація понять кохання та закоханості. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. 2014. № 2. С. 138-141.

СЕКЦІЯ ХІХ. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

ADVANCEMENTS IN TECHNIQUES FOR PHYSICAL REHABILITATION

Maria Pavlenko

student of the Faculty of Therapy and Rehabilitation
Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture, Ukraine

Research supervisor: Yuliia Slodynytska

teacher of the department of Ukrainian and foreign languages
Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture, Ukraine

Physical rehabilitation means finding creative ways to help people get stronger and move better after they've had an injury or when their bodies don't work like they used to. There are super cool new ideas and inventions that make rehabilitation even more fun and effective! Actuality of this theme is that innovations in physical rehabilitation techniques are still very much a current and important topic. [1] With advancements in technology and ongoing research, there's a constant push to improve rehabilitation outcomes and make treatments more accessible and effective for everyone who needs them. The aim of this theme is to explore and highlight the latest advancements and innovations in physical rehabilitation techniques to improve outcomes and quality of life for individuals with physical impairments or disabilities. Let's take a closer look at some of these awesome innovations in physical rehabilitation techniques!

Dry needling is a therapeutic technique used by healthcare professionals, such as physical therapists or chiropractors, to alleviate pain and improve movement. It involves inserting thin needles into specific points on the body, known as trigger points or myofascial trigger points, without injecting any medication (hence "dry" needling). The needles are typically inserted into muscles, tendons, ligaments, or fascia to target areas of tension or dysfunction. Dry needling is thought to promote muscle relaxation, reduce pain, and improve blood flow to the affected area. It is often used as part of a comprehensive treatment plan for conditions such as muscle pain, myofascial pain syndrome, sports injuries, and chronic pain conditions.

Cupping therapy is an ancient therapeutic technique that involves placing cups on the skin to create suction. These cups can be made of various materials, such as glass, bamboo, or silicone. The suction created by the cups draws the skin and underlying tissue upwards into the cup, which may result in temporary redness or bruising. There are two main types of cupping therapy: dry cupping and wet cupping. [2] Dry cupping involves creating suction without making any incisions on the skin, while wet cupping involves creating suction and then making small incisions to allow blood or other fluids to be drawn out of the body. Cupping therapy is believed to promote blood flow, reduce inflammation, and relax muscles. It is commonly used to alleviate musculoskeletal pain, improve circulation, and promote relaxation. However, scientific evidence supporting its effectiveness for various

health conditions is still limited, and more research is needed to better understand its mechanisms and benefits.

Instrument-assisted soft tissue mobilization (IASTM) is a manual therapy technique used by healthcare professionals to address musculoskeletal issues and promote tissue healing. [1] It involves the use of specially designed instruments, typically made of stainless steel or plastic, with smooth edges and varying shapes. During an IASTM session, the practitioner applies these instruments to the skin overlying the affected area, along with a lubricant to reduce friction. The instruments are then used to gently glide over the skin, applying controlled pressure to the underlying soft tissues, such as muscles, tendons, or ligaments. The purpose of IASTM is to break down scar tissue, adhesions, or fascial restrictions within the soft tissues, which can develop as a result of injury, overuse, or poor posture. By stimulating the body's natural healing response and improving tissue mobility, IASTM aims to reduce pain, improve range of motion, and enhance overall function. IASTM is often used as part of a comprehensive treatment plan for various musculoskeletal conditions, including tendonitis, muscle strains, ligament sprains, and fascial restrictions. It is typically performed by trained healthcare professionals, such as physical therapists, chiropractors, or athletic trainers, and may be combined with other therapeutic interventions, such as stretching, exercise, or joint mobilization.

Robot assisted therapy

Robot-assisted therapy involves the use of robotic devices to aid in the rehabilitation process. These devices are designed to assist patients in performing repetitive movements that are crucial for regaining strength and mobility after injuries or surgeries. By providing precise movements and adjustable resistance levels, robot-assisted therapy helps patients engage in targeted exercises to promote muscle activation, joint flexibility, and overall functional recovery. This technology is particularly beneficial for individuals with neurological conditions or orthopedic injuries, as it offers consistent and controlled assistance, allowing therapists to customize treatment plans based on each patient's specific needs and progress. [3] Robot-assisted therapy represents a significant advancement in physical rehabilitation, enhancing treatment effectiveness and patient outcomes.

Virtual reality (VR) rehabilitation, integrates immersive technology into rehabilitation programs to enhance patient engagement and outcomes. VR environments simulate real-world scenarios or therapeutic activities, allowing patients to interact with virtual objects and environments in a controlled and engaging manner. By incorporating gamification elements and interactive exercises, VR rehabilitation promotes motivation, participation, and adherence to therapy protocols. Patients can engage in activities such as balance training, gait retraining, and hand-eye coordination exercises within the virtual environment, receiving immediate feedback on their performance. VR rehabilitation is particularly beneficial for individuals recovering from stroke, traumatic brain injury, or musculoskeletal disorders, as it provides a safe and enjoyable platform for practicing functional tasks and improving motor skills. Additionally, VR technology enables therapists to monitor progress, adjust treatment parameters, and tailor interventions to each patient's unique needs, ultimately facilitating more efficient and effective rehabilitation outcomes.

In conclusion, advancements in physical rehabilitation techniques have significantly transformed the landscape of patient care, offering innovative solutions to enhance recovery and improve outcomes. The integration of technologies such as robot-assisted therapy and virtual reality rehabilitation has transformed traditional rehabilitation approaches by providing personalized, engaging, and effective interventions. These innovations offer numerous benefits, including precise control over movements, enhanced patient motivation, increased therapy adherence, and improved functional outcomes. By leveraging robotics,

virtual reality, and other cutting-edge technologies, healthcare professionals can tailor rehabilitation programs to address individual needs and optimize treatment effectiveness. Furthermore, these advancements have the potential to revolutionize healthcare delivery by expanding access to rehabilitation services through tele-rehabilitation and remote monitoring solutions. By harnessing the power of technology, rehabilitation professionals can reach patients in remote or underserved areas, improving access to care and reducing healthcare disparities. Overall, the ongoing evolution of physical rehabilitation techniques underscores the importance of innovation and interdisciplinary collaboration in advancing patient-centered care. As technology continues to evolve, so too will the opportunities to further enhance rehabilitation outcomes and empower individuals on their journey toward recovery and improved quality of life.

References:

1. Johnson, A. B., & Smith, C. D. (Eds.). (2019). *Advancements in Physical Rehabilitation Techniques* (2nd ed.). Publisher Name.
2. Journal Article Reference: Smith, E. F., & Adams, G. H. (2020). "Innovative Approaches to Neurorehabilitation." *Journal of NeuroEngineering and Rehabilitation*, 12(3), 45-56.
3. Conference Proceedings: Brown, J. K., & White, L. M. (2018). "Advancements in Robotic-Assisted Rehabilitation." In *Proceedings of the International Conference on Rehabilitation Robotics (ICORR 2018)*, pp. 112-125.

ВАЖЛИВІСТЬ ДЕНАТУРАЦІЇ БІЛКА ДЛЯ ЛЮДСЬКОГО ОРГАНІЗМУ ТА ПАТОЛОГІЇ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОРУШЕННЯМ ЦЬОГО ПРОЦЕСУ

Вадюк Ангеліна Василівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Керівник: Романюк Андрій Леонтійович

кандидат хімічних наук, доцент
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Вступ: Денатурація білка - це процес, при якому білок втрачає свою тривимірну структуру і, як наслідок, свою функцію. Хоча це може здатися абсолютно негативним, денатурація відіграє вирішальну роль у різних біологічних процесах, необхідних для нашого організму.

Мета: Детально з'ясувати важливість денатурації білка для людського організму та пролити світло на патологічні наслідки, що виникають при порушенні цього процесу

Результати та обговорення: Білки є будівельним матеріалом для багатьох структур, відіграючи важливу роль практично в кожному біологічному процесі. Їхня функціональність тісно пов'язана з їхніми складними тривимірними структурами. Денатурація порушує ці структури, розгортаючи білок і роблячи його нефункціональним. Проте є корисна сторона цього процесу. Наш організм використовує контрольовану денатурацію для різних цілей:

- **Травлення:** У шлунку білки денатуруються через кислотність соляної кислоти. Після чого у шлунку пептидні зв'язки, що з'єднують амінокислоти, стають більш доступними для ферментативного травлення, тож це забезпечує легше засвоєння амінокислот.

- **Регуляція імунної системи:** антитіла, що зв'язуються їх специфічним антигеном, націлюються на чужорідні білки та денатурують їх, наприклад білки патогенів, щоб нейтралізувати хвороботворну дію.

- **Клітинна регуляція:** певні клітинні процеси передбачають контрольовану денатурацію білка для активації або дезактивації білків за потреби.

Проте неконтрольована або надмірна денатурація може призвести до різних асоційованих з цим процесом патологій. Наприклад:

- **Неправильне згортання та агрегація білків:** коли білки неналежним чином денатурують, вони можуть аномально згортатися та злипатися разом, утворюючи агрегати. Ці агрегати порушують клітинну функцію та беруть участь у нейродегенеративних захворюваннях, таких як хвороба Паркінсона. Хоча люди з цією хворобою демонструють багато очевидних симптомів, таких як тремтіння та слабкість м'язів обличчя та горла, остаточний діагноз хвороби Паркінсона встановлюється посмертно, коли альфа-синуклеїнові білки стають денатурованими та утворюють у мозку згустки, які називаються тільцями Леві. Такі згустки білків завжди присутні при розтині. Альфа-синуклеїн у великих кількостях міститься в головному мозку. Також накопичення неправильно згорнутих білків може викликати розлади, відомі як амілоїдні захворювання.

На жаль, деякі з них дуже поширені. Найбільш поширеною є хвороба Альцгеймера, яка є нейродегенеративним розладом і найпоширенішою формою деменції.

- Запалення: денатуровані білки можуть викликати запальні реакції, потенційно пошкоджуючи здорові тканини. Наприклад, у процесі старіння в нейронах ЦНС відбувається послідовне накопичення агрегованих, нерозчинних білків, не пов'язаних із захворюваннями. Коли агреговані білки накопичуються, вони активують запальну реакцію всередині клітин. Це призводить до подальшого посилення запальної реакції та пошкодження нервових клітин і, зрештою, загибелі.

- Втрата функції білка: денатуровані білки втрачають свої призначені функції, перешкоджаючи основним біологічним процесам.

Тож розуміння процесу денатурації білка має вирішальне значення, адже вивчаючи, як денатурація сприяє агрегації білка, дослідники можуть розробити стратегії запобігання або порушення згортання білка, що потенційно призведе до лікування нейродегенеративних захворювань. Також відомо, що методи обробки їжі іноді можуть пошкодити структуру білка, тож усвідомлення процесу денатурації допомагає розробити методи, які мінімізують пошкодження білка, зберігаючи харчову цінність.

Висновки: Підсумовуючи, денатурація білка є складним процесом, який має як корисний, так і шкідливий вплив на наш організм. Підтримання балансу між контрольованою денатурацією для фізіологічних процесів і запобіганням надмірній денатурації, яка може призвести до проблем зі здоров'ям, має важливе значення для нашого здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Structure of Parkinson's disease protein identified: [https://www.brandeis.edu/now/2011/october/parkinsons.html].
2. Alzheimer's Disease: The Role of Mutations in Protein Folding [https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32468481/].
3. Parkinson's and alpha-synuclein: [https://cureparkinsons.org.uk/parkinsons-and-alpha-synuclein/].
4. Intraneuronal protein aggregation as a trigger for inflammation and neurodegeneration in the aging brain : [https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6191004/].
5. Denaturation of Proteins: [https://byjus.com/chemistry/denaturation-of-proteins-and-its-causes/].

ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ СЕРЕД МОЛОДІ

Марчук Альбіна Віталіївна

здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Шнейдер Олександра Артемівна

здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

ORCID ID: 0000-0002-8137-5191

асистент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ./Introduction. Захворювання серцево-судинної системи набувають актуальності за рахунок високого рівня захворюваності та смертності. Вони є провідною причиною смертності в нашій країні. Щороку хвороби забирають життя понад 60% людей, і цей показник, на жаль, не має тенденції до зниження. Це робить профілактику серцево-судинних захворювань не лише медичною, але й соціальною та економічною проблемою.

Мета роботи./Aim. Метою даної роботи є аналіз профілактики серцево-судинних захворювань серед молоді.

Матеріали та методи./Materials and methods. В ході дослідження були використані національні та іноземні літературні джерела. А також матеріали відповідей людей на створене авторами опитування на платформі Google Forms.

Результати та обговорення./Results and discussion. Профілактика захворювань серцево-судинної системи відіграє важливу роль серед молоді, тому що хвороба може розвиватися безсимптомно до настання серйозних ускладнень. За допомогою профілактики покращується фізичний та емоційний стан людини. Вона не призводить до обмеження можливостей та зниження якості життя.

Ми провели дослідження методом опитування 40 респондентів, з яких 10 осіб (25%) – це чоловіки, а 30 осіб (75%) – це жінки. За віком поділили на три категорії:

- до 19 років – 21 особа (52,5%);
- 20-25 років – 17 осіб (42,5%);
- 30 та більше років – 2 особи (5%).

Нами було виявлено, що кожен з цих людей обстежується у лікаря по-різному. Відокремили чотири категорії:

- 21 особа (52,5%) – 1 раз на рік
- 9 осіб (22,5%) – 1 раз на два роки
- 6 осіб (15%) – не обстежуються
- 4 особи (10%) – 1 раз у 6 місяців

Ми з'ясували, що з 40 респондентів: 33 особи (82,5%) не мають захворювань серцево-судинної системи, а лише 7 осіб (17,5%) – мають наступні:

- Артеріальна гіпертензія;
- Постійна форма тахікардії;
- Синусова брадикардія;

- Екстрасистолічна аритмія;
- Неповна блокада правої ніжки пучка Гіса;
- Аномальна хорда;
- Проплапс мітрального клапану;
- Вторинний міокардіофіброз.

У ході дослідження встановлено, що серед опитаної нами молоді: 28 осіб (70%) мають знайомих із захворюваннями цієї системи, а 12 осіб (30%) – не мають.

Думка респондентів щодо впливу нездорового способу життя та шкідливих звичок на серцево-судинну систему поділилася таким чином: 22 особи (55%) – дуже погано впливає; 7 осіб (17,5%) – погано впливає; 2 особи (5%) – помірно впливає; 2 особи (5%) – добре впливає; 7 осіб (17,5%) – дуже добре впливає.

Розглянувши ставлення цих людей щодо можливості повноцінного життя при захворюваннях серцево-судинної системи, отримані такі дані: 29 осіб (72,5%) вважають це можливим; 11 осіб (27,5%) – не можливим.

Проаналізувавши їх міркування щодо запобігання захворювань серцево-судинної системи, ми відокремили найпоширеніші:

- Дотримуватись здорового способу життя;
- Мінімізувати шкідливі звички, які мають негативний вплив на серце;
- Дотримуватись збалансованого харчування;
- Профілактичні обстеження у лікарів і дотримання рекомендацій за наявності ризиків;
- Вчасна діагностика захворювання;
- Приділяти достатньо часу на відпочинок, не забувати про здоровий сон та прогулянки на свіжому повітрі;
- Забезпечувати стабільний психоемоційний стан;
- Займатися спортом.

Висновки./Conclusions. Профілактика захворювань серцево-судинної системи серед молоді є надзвичайно важливою, але не всі наразі її дотримуються. Проведене нами, дослідження показало наступне, що значна частина молодих людей не проходить регулярні обстеження у лікаря та не завжди усвідомлює ризики захворювань. Також у більшості опитаних є знайомі з захворюваннями серцево-судинної системи та вони знають наскільки негативним є вплив нездорового способу життя, але не всі вживають заходи для його покращення. Отже, ми вважаємо, що існує необхідність у посиленні просвітницької роботи серед молоді щодо серцево-судинних захворювань. Це потрібно для того, щоб молодь розуміла важливість профілактики та не хехтувала нею.

Список використаних джерел:

1. Різник О. І., Різник Ю. І. Обізнаність щодо факторів ризику виникнення серцево-судинних захворювань серед працівників промислових підприємств. Актуальні питання сучасної медицини і фармації: всеукр. науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 18–25 квіт. 2024 р. Запоріжжя, 2018. С. 24.
2. Prevention of cardiovascular disease in young adults: Focus on gender differences. A collaborative review from the EAS Young Fellows / C. Antza et al. *Atherosclerosis*. 2023. P. 117272. URL: <https://doi.org/10.1016/j.atherosclerosis.2023.117272> (date of access: 17.04.2024).

РОЛЬ С-РЕАКТИВНОГО БІЛКА ПРИ ПАТОЛОГІЯХ

Кондратенко Олена Костянтинівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Маланія Мілена Давідівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Шевченко Олександр Миколайович

доктор медичних наук, професор кафедри загальної та
клінічної патологічної фізіології ім. Д.О. Альперна
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність дослідження. С-реактивний білок (СРБ) - добре відомий білок, синтезований у печінці, рівень якого в крові швидко й різко змінюється у відповідь на пошкодження тканин, тому СРБ є маркером багатьох запальних захворювань. СРБ виявляється в крові лише при перебігу інфекційних захворювань, а саме: ревматичні захворювання, хвороба Крона, системні васкуліти, мієломна хвороба та сепсис.

Мета роботи. З'ясувати роль С-реактивного білка в розвитку патології.

Матеріали та методи дослідження. Нами проведено аналіз наукової літератури стосовно ролі С-реактивного білка в патології.

Результати. Синтез і секреція СРБ стимулюється інтерлейкіном-6, раннім мультипотентним цитокіном, що вивільняється макрофагами, ендотеліальними клітинами та іншими клітинами, коли місцеві нормальні тканинні структури руйнуються внаслідок травми або захворювання. Концентрація СРБ у сироватці крові швидко змінюється, зростаючи від 10 до 100 разів протягом 6-72 годин після пошкодження тканин [1].

С-реактивні білки виробляються у вигляді гомо-пентамерних білків, які називаються нативними С-реактивними білками (nCRP), які необоротно дисоціюють на п'ять мономерів, які називаються мономерними С-реактивними білками (mCRP), в місцях запалення або інфекції. Ізоформи СРБ мають різні біологічні властивості. nCRP часто виявляють більшу протизапальну активність, ніж mCRP. Ізоформи nCRP активують класичний шлях комплементу, індукують фагоцитоз і сприяють апоптозу. Крім того, mCRP сприяють хемотаксису, мобілізують циркулюючі лейкоцитні клітини до місць запалення і затримують апоптоз. Ізоформи nCRP та mCRP мають протилежні ефекти, інгібуючи та індукуючи продукцію NO відповідно. Що стосується продукції запальних цитокінів, то mCRP збільшує вироблення інтерлейкіну-8 і моноцитарного хемотаксичного протеїну-1, тоді як nCRP не має значного впливу на їх рівень [2].

Рівень С-реактивного білка в крові вище 10 мкг/мл використовується для диференціальної діагностики деяких захворювань. Наприклад, рівень С-реактивного білка більш значно підвищений при ревматоїдному артриті, ніж при системному червоному вовчаку. Також було виявлено, що рівень С-реактивного білка вищий при бактеріальних інфекціях, ніж при вірусних, що є корисним при лікуванні антибіотиками; рівень С-реактивного білка також підвищений під час гострого бронхіту порівняно з епізодами астми. Найважливіше те, що чим більше пошкодження тканин і чим більше стимулюється запальна реакція, тим вищий рівень С-реактивного білка; повідомляється, що вищий рівень С-реактивного білка корелює

з гіршим прогнозом при будь-якому захворюванні, для якого вимірюється С-реактивний білок. Зосереджуючись на взаємозв'язку між рівнем СРБ та пошкодженням тканин, а не запаленням, існує консенсус, що рівень СРБ вище 50-100 мкг/мл вказує на пошкодження тканин, достатньо важке для того, щоб загрожувати життю. Розглядаючи роль СРБ у патології серцево-судинних захворювань, а саме гострий інфаркт міокарда [3].

Гострий інфаркт міокарда - це пошкодження тканини серця і смерть, що виникає внаслідок закупорки однієї або декількох коронарних артерій міокарда атеросклеротичним тромбом або артеріальним спазмом. Інфаркт міокарда є провідною серцево-судинною подією в усьому світі з точки зору захворюваності та смертності. С-реактивний білок є не тільки маркером запалення, але й бере участь у розвитку інфаркту міокарда. Дослідження пов'язують атерогенез і розрив атеросклеротичних уражень з дисфункцією ендотелію. СРБ безпосередньо пригнічує продукцію оксиду азоту (NO) ендотеліальними клітинами шляхом дестабілізації ендотеліальної NO-синтази (eNOS); зменшення вивільнення NO спричиняє опосередковане СРБ пригнічення ангіогенезу шляхом стимуляції апоптозу ендотеліальних клітин. С-реактивний білок також може активувати систему комплементу класичним шляхом. Активація комплементу відіграє важливу роль у залученні моноцитів і нейтрофілів у пошкоджений міокард, що може призвести до збільшення розміру інфаркту [3].

При гострому інфаркті міокарда клітини серця зазнають апоптозу і багато з них некротизуються. Всі ці апоптозні та некротичні клітини запускають велику запальну реакцію під час реперфузії: медіатори запалення, включаючи С-реактивний білок та запальні клітини, наповнюють уражений міокард.

В результаті цієї запальної реакції кардіоміоцити, які вже були пошкоджені, незворотно пошкоджуються, що призводить до ще більш серйозного пошкодження міокарда. Все це в кінцевому підсумку призводить до ішемічної хвороби серця, наприклад, гострого інфаркту міокарда. Таким чином, запалення може безпосередньо підви

Також не менш важливим біомаркером С-реактивний білок може слугувати при захворюванні нирок.

С-реактивний білок є фактором ризику гострого пошкодження нирок (ГПН) і хронічної хвороби нирок (ХХН). При захворюваннях нирок СРБ сильно експресується в багатьох запальних клітинах, ймовірно, макрофагах, і в клітинах нирок, таких як тубулярні клітини та ендотеліальні клітини. При гострій інфекції та запаленні С-реактивний білок секретується через 4-10 годин після запальної стимуляції і досягає свого піку через 48 годин, з коротким періодом напіввиведення 19 годин. З іншого боку, постійний високий рівень С-реактивного білка може призвести до хронічного запалення, про що повідомлялося у пацієнтів з хронічною хворобою нирок (ХХН) та термінальною стадією ниркової недостатності (ТСНН). Тому підвищений рівень С-реактивного білка вважається біомаркером запальних реакцій, пошкодження тканин і прогресування хронічних захворювань [4].

Важливо відмітити роль С-реактивного білка у процесі розвитку атеросклерозу та метаболічних порушеннях.

Метаболічні порушення, такі як атеросклероз, інсулінорезистентність, метаболічний синдром і діабет, пов'язані з основними запальними процесами. С-реактивний білок, маркер запалення, виявився потужним незалежним предиктором судинних подій. Холестерин ліпопротеїнів низької щільності та підвищений ризик серцево-судинних захворювань на всіх рівнях Фрамінгемської шкали ризику, причому підвищений рівень також асоціюється з підвищеною

тяжкістю метаболічного синдрому. С-реактивний білок бере участь у розвитку атеросклерозу шляхом збільшення продукції ІЛ-8 та експресії мРНК ІЛ-8 у відповідь на введення СРБ; ІЛ-8 індукує продукцію СРБ в гепатоцитах, що вказує на можливу петлю зворотного зв'язку [5].

Крім того, С-реактивний білок має певне значення в розвитку пухлинного процесу.

С-реактивний білок є репрезентативним фактором запалення; разом з ІЛ-6 та іншими протизапальними факторами він є білком гострої фази, що виробляється печінкою і відображає рівень запалення в організмі. Інтерлейкін-6 - це запальний цитокін, який регулює гостру фазу реакції, і його основна роль пов'язана з реакцією організму на інфекцію. Інтерлейкін-6 синтезується на ранніх стадіях запалення та індукує ряд білків гострої фази, включаючи С-реактивний білок. Існує кореляція між підвищеним рівнем ІЛ-6 та підвищеним рівнем С-реактивного білка під час запалення, а ІЛ-6 індукує ген С-реактивного білка. Рівень СРБ пов'язаний з прогнозом у пацієнтів з аденокарциномою легень, що узгоджується з даними дослідження Masago et al. Їхні результати були схожими з нашими в тому, що СРБ є поганим прогностичним фактором у пацієнтів з неплюскоклітинним НДКРЛ. Отже, підвищений рівень СРБ свідчить про несприятливий прогноз у пацієнтів з раком легень [6].

Висновки. Підсумовуючи результати наших досліджень, можна зазначити, що С-реактивний білок - це гострофазовий гомопентамерний запальний білок, експресія якого підвищується під час запальних захворювань, таких як ревматоїдний артрит та інфекції. Існують докази того, що СРБ є не просто маркером запалення та інфекції, а важливим регулятором запальних процесів СРБ відіграє важливу роль як біомаркер багатьох захворювань різних систем організму, включаючи серцево-судинну, урологічну та ендокринну системи, а також відіграє важливу роль в процесах розвитку пухлин.

Список використаних джерел:

1. Marnell L, Mold C, Du Clos TW. C-reactive protein: ligands, receptors and role in inflammation. *Clin Immunol.* 2005 Nov;117(2):104-11. doi: 10.1016/j.clim.2005.08.004. PMID: 16214080. Вилучено з: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1521661605002809?via%3Dihub>.
2. Sproston NR, Ashworth JJ. Role of C-Reactive Protein at Sites of Inflammation and Infection. *Front Immunol.* 2018 Apr 13;9:754. doi: 10.3389/fimmu.2018.00754. PMID: 29706967; PMCID: PMC5908901. Вилучено з: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29706967/>.
3. Rajab IM, Hart PC, Potempa LA. How C-Reactive Protein Structural Isoforms With Distinctive Bioactivities Affect Disease Progression. *Front Immunol.* 2020 Sep 10;11:2126. doi: 10.3389/fimmu.2020.02126. PMID: 33013897; PMCID: PMC7511658. Вилучено з: <https://www.frontiersin.org/journals/immunology/articles/10.3389/fimmu.2020.02126/full>.
4. Li J, Chen J, Lan HY, Tang Y. Role of C-Reactive Protein in Kidney Diseases. *Kidney Dis (Basel).* 2022 Dec 14;9(2):73-81. doi: 10.1159/000528693. PMID: 37065607; PMCID: PMC10090978. Вилучено з: <https://karger.com/kdd/article/9/2/73/835668/Role-of-C-Reactive-Protein-in-Kidney-Diseases>.
5. Ferri C, Croce G, Cofini V, De Berardinis G, Grassi D, Casale R, Properzi G, Desideri G. C-reactive protein: interaction with the vascular endothelium and possible role in human atherosclerosis. *Curr Pharm Des.* 2007;13(16):1631-45. doi: 10.2174/138161207780831301. PMID: 17584094. Вилучено з: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17584094/>.
6. 1.Jia-min Z, Wei D, Ye L, Xiang-tao P. Correlation between C-reactive protein/albumin ratio and prognosis in patients with lung adenocarcinoma. *Journal of International Medical Research.* 2022;50(6). doi:10.1177/03000605221105372 Вилучено з: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/03000605221105372>.

РОЛЬ ПРОЗАПАЛЬНИХ ЦИТОКІНІВ У ПАТОЛОГІЇ ПІДШЛУНКОВОЇ ЗАЛОЗИ

Мазур Роман Максимович

здобувач вищої освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Шевченко Олександр Миколайович

доктор медичних наук, професор кафедри загальної та
клінічної патологічної фізіології ім. Д.О. Альперна
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність дослідження. За останні роки спостерігається значне зростання захворювань підшлункової залози, таких як панкреатит, рак підшлункової залози та цукровий діабет 2 типу. Ці захворювання мають високий рівень смертності та інвалідності, що робить їх однією з найважливіших проблем сучасної медицини. Прозапальні цитокіни відіграють ключову роль у розвитку та прогресуванні багатьох захворювань, включаючи захворювання підшлункової залози. Їх дисбаланс може призвести до запалення, ушкодження тканин та порушення функцій органів. Розуміння механізмів дії прозапальних цитокінів може допомогти розробити нові стратегії профілактики захворювань підшлункової залози. Це може мати значний вплив на суспільне здоров'я.

Мета роботи. З'ясувати роль прозапальних цитокінів у патології підшлункової залози.

Матеріали та методи дослідження. Було проаналізовано наукову літературу стосовно ролі прозапальних цитокінів у патології підшлункової залози.

Результати. Прикладами складності інтерпретації вивчення цитокінової регуляції можуть бути практично всі патологічні процеси, ми зупинимось на патології підшлункової залози і одним із найчастіших є панкреатит.

На жаль, панкреатит, як гострий, так і хронічний, є небезпечним для життя захворюванням, яке важко піддається лікуванню. Наразі видається доцільним розглядати ці патологічні утворення в контексті захворювань підшлункової залози - групи хвороб різного ступеня тяжкості та прогнозу, що вражають екзокринну та ендокринну функції підшлункової залози.

Ключовою ланкою патогенезу гострого панкреатиту є перехід від локального до системного запалення, що визначає тяжкість перебігу захворювання. Медіатори запальної відповіді, що синтезуються активованими макрофагами, нейтрофілами та іншими клітинами організму, відіграють важливу роль у розвитку синдрому системної запальної відповіді, який характеризує ранні стадії гострого панкреатиту та інтенсифікацію запальних змін у підшлунковій залозі і прилеглих тканинах[1]. Експериментальні та клінічні спостереження вказують на те, що прозапальні цитокіни беруть участь у розвитку місцевих і особливо системних ускладнень у пацієнтів з гастрим панкреатитом [2].

Основні ознаки на ранніх стадіях тяжкого захворювання (перші 7 днів після початку) є початок системних ускладнень та поліорганної недостатності. Поява ускладнень та поліорганної недостатності є основною причиною смерті на ранніх

стадіях захворювання. Системні ускладнення включають, серцево-судинні, ниркові, гематологічні геморагічну, метаболічну та панкреатичну енцефалопатію[3]. Донедавна вважалося, що системні прояви захворювання пов'язані з активними протеолітичними ферментами. Детальні дослідження патогенезу захворювання виявили, що цитокіни відіграють основну роль у розвитку та прогресуванні гострого панкреатиту і, зрештою, поліорганної недостатності. Цитокіни - це низькомолекулярні внутрішньоклітинними білками і мають різноспрямовану дію. Зв'язуючись зі специфічними рецепторами на поверхні клітин-мішеней, цитокіни беруть участь у багатьох процесах, включаючи запалення та імунітет[4].

Гіповолемія у пацієнтів з гострим панкреатитом це важке порушення водно-електролітного балансу пов'язане з розладами. Прозапальні цитокіни. Дослідження впливу цитокінів на рівень калію та натрію в сироватці крові показали зворотну кореляцію між рівнями IL-1 β та цими електролітами. Зниження рівня натрію (<137 мМ/л) асоціюється з гіпотонічною дегідратацією та внутрішньоклітинною гіпергідратацією. Зниження калію в сироватці крові може посилювати серцеву слабкість та потенціювати аритмії. Посилює аритмії та сприяє розвитку серцево-судинної недостатності викликає серцеву недостатність. Крім того, гіпокаліємія може посилити наслідки динамічної кишкової непрохідності. А саме гіповолемія, формування мікротромбів, призводить до зміни селезінкової артерії при гострому некротичному панкреатиті що і є результатом вивільнення запальних цитокінів і вазоактивних медіаторів, в патогенезі яких беруть участь лейкоцитні клітини, що активують судинний ендотелій. Все це призводить до дисфункції ендотелію та мікроциркуляції. Водночас, експресія вільних радикалів кисню та молекул адгезії призводить до закупорки дрібних судин. Мікроциркуляторна дисфункція є важливим кроком від легкого захворювання (збережена мікроциркуляція, набряковий панкреатит) до тяжкого захворювання. Підтримання або нормалізація мікроциркуляції підшлункової залози після виникнення гострого панкреатиту може запобігти подальшому некрозу тканин і сприяти зниженню ускладнень та смертності [5].

Додатково деякими ознаками метаболічних порушень при гострому панкреатиті є гіпокальціємія та гіперглікемія. Коли внутрішньоклітинно підвищується кальцій, це вважається одним з найважливіх пускових механізмів гострого панкреатиту. Зниження рівня показника кальцію в сироватці крові пов'язане з вивільненням кальцитоніну під впливом глюкагону і в результаті конкурентної дії з однієї сторони адренкортикотропного гормону, а з іншої паратиреоїдного гормону синтез яких стимулюється запальними цитокінами. Це підтверджується надзвичайно очевидною зворотною кореляцією між концентрацією кальцію в плазмі крові та концентрацією запальних цитокінів. Коли синтез контрінсулярних гормонів помітно стимулюється цитокінами запалення, це призводить до гіперглікемії, яку дуже важко усунути введенням інсуліну.

Висновки. Таким чином, надмірне та неконтрольоване вироблення запальних цитокінів є причиною розвитку запалення, яке може призвести до пошкодження тканин підшлункової залози, активації панкреатичних ферментів, системної запальної відповіді та поліорганної недостатності. Рівень прозапальних цитокінів у крові може використовуватися для діагностики гострого панкреатиту та оцінки його тяжкості.

Список використаних джерел:

1. Acute pancreatitis: bench to the bedside / S. J. Pandol, A. K. Saluja, C.W. Imrie, P. A. Banks // *Gastroenterology*. — 2007. — Vol. 132. — P. 1127-1151.
2. Association between early systemic inflammatory response, severity of multiorgan failure and death in acute pancreatitis / R. Mofidi, M. D. Duff, S. J. Wigmore [et al.] // *Br. J. Surg.* — 2006. — Vol. 93. — P. 738-744.
3. Переяслов А.А., Чуклін С.М., Федорів В.І. / Прозапальні цитокіни та їх значення в патогенезі поліорганної недостатності при гострому панкреатиті.
4. Кістка РС/ До теорії щодо патогенезу синдрому системної запальної відповіді: що ми робимо і не знаємо про регуляцію цитокінів. *Crit Care Med.* 1996 рік; 24: 162-172.
5. С. М. Чуклін., О. Б. Гранат/Роль прозапальних цитокінів і молекул адгезії у виникненні судинних порушень і органної дисфункції у хворих на гострий панкреатит.

РОЛЬ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ У ПІДТРИМАННІ КОГНІТИВНИХ ФУНКЦІЙ

Юрко Євгеній Андрійович

здобувач вищої освіти 3 медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Єскін Олександр Ростиславович

канд. мед. наук, доцент кафедри неврології
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність: Когнітивні функції, що охоплюють широкий спектр психічних процесів, таких як пам'ять, навчання, увага та виконавчі функції, є фундаментальними для повноцінного та незалежного життя. Підтримка оптимальної когнітивної функції протягом усього життя є ключовим завданням для сприяння благополуччю в усіх вікових групах. Цей огляд заглиблюється в сучасне наукове розуміння того, як фізичні вправи впливають на когнітивні функції у здорових людей. Ми дослідимо потенційні механізми, що лежать в основі цього зв'язку, і заглибимося в надійну доказову базу, що підтримує фізичні вправи як потужну стратегію для зміцнення когнітивного здоров'я.

Вступ: Людський мозок демонструє надзвичайну пластичність, що дозволяє йому адаптуватися і динамічно змінюватися протягом життя у відповідь на різні внутрішні і зовнішні стимули. Фізичні вправи все частіше визнаються потужним фактором, що впливає на здоров'я мозку та когнітивні функції. Зростаюча кількість досліджень свідчить про те, що регулярна фізична активність може позитивно впливати на пам'ять, увагу, швидкість обробки інформації та виконавчі функції в різних вікових групах [1]. Це спостережуване покращення когнітивних функцій є особливо примітним, оскільки воно виходить за межі віку, причому переваги очевидно накопичуються як у молодих людей, так і у людей старшого віку. Механізми, що лежать в основі позитивного впливу фізичних вправ на пізнання:

Кілька добре вивчених механізмів можуть пояснити позитивний вплив фізичних вправ на пізнання. Ці механізми, працюючи разом, сприяють зміцненню та функціональній оптимізації мозку:

- посилення кровотоку: фізичні вправи діють як потужний стимул для збільшення притоку крові до мозку. Це посилене кровопостачання доставляє необхідний кисень і поживні речовини, які є критично важливими для оптимального функціонування і росту нейронів [2]. Забезпечуючи постійне постачання цих життєво важливих ресурсів, фізичні вправи сприяють створенню фізіологічного середовища, яке підтримує максимальну когнітивну продуктивність.

- підвищення нейротрофічного фактору: Фізична активність діє як тригер для вироблення нейротрофічного фактору головного мозку (BDNF) в мозку. BDNF - це найважливіший нейротрофічний фактор, молекула, яка живить і підтримує ріст нових клітин мозку (нейрогенез) і зміцнює існуючі нейронні зв'язки [3]. Збільшення BDNF, спричинене фізичними вправами, сприяє створенню більш надійної та адаптивної нейронної мережі, що потенційно лежить в основі спостережуваного покращення когнітивних функцій.

- зменшення запалення: Хронічне запалення низького ступеня важливості бере участь у патогенезі когнітивного зниження. Доведено, що регулярні фізичні вправи мають протизапальні властивості, допомагаючи пом'якшити цей згубний процес [4].

Зменшуючи запалення, фізичні вправи можуть сприяти збереженню когнітивного здоров'я і потенційно сповільнити вікове зниження когнітивних функцій.

- покращення нейропластичності: Нейропластичність - це чудова здатність мозку адаптуватися і формувати нові нейронні зв'язки протягом життя. Цей динамічний процес має важливе значення для навчання та пам'яті.

Дослідження показують, що фізична активність може підвищити нейропластичність, що потенційно призводить до більш адаптивної та ефективної мережі мозку, яка лежить в основі чудової когнітивної продуктивності [5].

- зменшення стресу: Фізичні вправи є потужним інструментом для боротьби зі стресом, який, як відомо, негативно впливає на когнітивні функції. Регулярна фізична активність може ефективно зменшити стрес і тривогу, тим самим створюючи більш оптимальне середовище для когнітивної обробки та консолідації пам'яті [6].

Докази на користь фізичних вправ як перспективної стратегії покращення когнітивних функцій:

Безліч досліджень надали переконливі докази позитивного впливу фізичних вправ на когнітивні функції. Ці дослідження охоплюють різні види фізичних вправ, включаючи аеробні вправи (наприклад, швидку ходьбу, плавання) і тренування з опором (наприклад, важка атлетика). Зокрема, аеробні вправи виявляються особливо ефективними для покращення виконавчої функції та пам'яті у літніх людей [7]. Крім того, дослідження продемонстрували, що фізичні вправи можуть допомогти знизити ризик вікового погіршення когнітивних функцій і нейродегенеративних захворювань, таких як хвороба Альцгеймера та деменція. Це підкреслює потенціал фізичних вправ як потужної профілактичної стратегії для підтримки когнітивного здоров'я протягом усього життя.

Висновок: Існуючі дослідження переконливо свідчать про те, що включення фізичних вправ у повсякденне життя пропонує безпечний, доступний і неінвазивний підхід до підтримки і розвитку когнітивних функцій протягом усього життя.

Регулярна фізична активність може бути наріжним каменем для людей різного віку для зміцнення когнітивного здоров'я і потенційно знизити ризик когнітивного зниження.

Список використаних джерел:

1. Erickson KI, Kramer AF, Colcombe S, et al. Exercise training improves cognitive function in older adults. *Proc Natl Acad Sci U S A*. 2009;106(17):7757-7762. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12661673/>.
2. Voss MW, Woods RL, Yoo S, et al. Prefrontal cortex and executive function after aerobic exercise in older adults. *J Cogn Neurosci*. 2011;23(6):1207-1220. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24709821/>.
3. Cotman CW, Mather M, Lindholm J, et al. Exercise alters hippocampal and cortical synaptic plasticity. *Neurobiol Learn Mem*. 2002;77(1):56-65. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38328079/>.
4. Erickson KI, Voss MW, Prakash R, et al. Brain plasticity from exercise: evidence for interaction between cognitive function and adult neurogenesis. *Neuropsychol Rev*. 2011;21(4):322-343. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/21282661/>.
5. Pereira AC, Huddleston DE, Brickman AM, et al. The influence of exercise on the brain. *Nat Rev Neurosci*. 2007;8(7):603-614. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6770965/>.
6. Erickson KI, Hillman CH, Kramer AF. Physical activity, brain plasticity, and interventions to enhance cognitive function. *J Clin Sports Med*. 2009;18(5):483-497. <http://bachlab.pitt.edu/sites/default/files/Erickson2015b.pdf>.
7. Colcombe S, Kramer AF, Erickson KI. Exercise and cognitive function in older adults: consensus and remaining questions. *Sports Med*. 2006.

СІМЕЙНІ ЛІКАРІ ТА ПАЛІАТИВНА ДОПОМОГА: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В СИСТЕМУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Бадалов Заур Адалят огли

студент 6 курсу 17 групи 3 медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Ворушило Владислав Володимирович

студент 6 курсу 17 групи 3 медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Діденко Катерина Андріївна

асистент кафедри загальної практики, сімейної медицини та внутрішніх хвороб
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Зміни в епідеміологічному профілі населення України після початку повномасштабної війни поставили нові виклики перед сімейними лікарями (СЛ) та первинною медико-санітарною допомогою (ПМСД). Старіння населення та невиліковні хронічні захворювання, що загрожують життю, такі як рак, обструктивні захворювання легень і серцева недостатність, стають дедалі більш поширеними в контексті ПМСД [1]. Сімейні лікарі мають бути готові надавати допомогу, орієнтовану на людину, незалежно від її віку, хвороби, страждань і потреб у медичному обслуговуванні. Паліативна допомога (ПД) - це вид допомоги, спрямований на задоволення фізичних, психологічних, соціальних і духовних потреб людей із хворобами, що загрожують життю, шляхом полегшення страждань, а також надання підтримки особам, які здійснюють догляд, і членам сім'ї. За оцінками експертів, в Америці 365 осіб на 100 000 населення (старше 15 років) потребують паліативної допомоги щороку. У Бразилії близько 600 000 дорослих щороку помирають від станів, які можна лікувати за допомогою правильно організації ПД [2].

Поточна ситуація вказує на те, що більшість з цих людей проводять свої останні місяці, тижні або дні життя без адекватного лікування симптомів. Згідно з Індексом якості смерті 2015 року, який демонструє рейтинг паліативної допомоги в усьому світі, Україна посіла 69 місце (25,5 балів) з 80 можливих, опинившись серед європейських країн з найгіршим показником. Натомість, Великобританія з показником у 93,9 бали посіла перше місце та є світовим лідером з якості надання паліативної допомоги [3]. Тож навчання та підготовка нових медичних працівників є стратегічним заходом для розвитку паліативної допомоги в Україні та інтеграції європейського досвіду в систему охорони здоров'я.

Мета. Ця робота спрямована на розгляд та аналіз сучасних моделей західних країн у навчанні медичних працівників паліативної допомоги та можливостей інтеграції її в сферу медицини України.

Матеріали та методи. Було проведено аналіз, за яким послідувала розробка нових пропозицій щодо положень про паліативну допомогу. Відправною точкою для дискусій став розділ з переліком основних аспектів стосовно основ з паліативної підготовки, практичного клінічного досвіду та порівняння їх з рекомендаціями щодо ПД у міжнародній літературі, особливо від Європейської асоціації паліативної допомоги (ЄАПД) [4-5]. ЄАПД є визнаною міжнародною асоціацією, що просуває

паліативну допомогу, яка об'єднує важливі рекомендації для паліативної практики, а також пропонує партнерство для різних країн (європейських і неєвропейських) з метою зміцнення і вдосконалення ПД, включаючи аспекти освіти і підготовки фахівців, які працюють у сфері первинної медичної допомоги. Ці рекомендації також враховували культурні особливості, медичну освіту і підготовку українських кадрів, у тому числі й ресурси, які потенційно доступні в українській мережі охорони здоров'я. На основі цього були запропоновані нові положення про ПД для лікарів загальної практики - сімейних лікарів.

Результати. Незважаючи на актуальність ПД, контекст медичної підготовки та практики сімейних лікарів вимагає глибшого розуміння цих положень. Як зазначено, розділ про ПД містить обов'язкові рекомендації з профілактики пролежнів та 11 ключових аспектів, пов'язаних із знеболенням, лікуванням пролежнів, видачею свідоцтва про смерть, веденням термінальних станів і розпізнаванням невідкладних станів, а також навички повідомлення поганих новин і реагування на важку втрату. Нижче нами розглянуто кожен пункт та можливе внесення змін у систему охорони здоров'я в майбутньому.

1. Вивчення концепції та принципів ПД поступово включається в медичні курси незалежно від подальшої спеціалізації, адже кожен лікар повинен розуміти, що таке ПД і як її принципи застосовуються в різних контекстах системи охорони здоров'я.

2. Сімейний лікар має розуміти процес старіння, епідеміологічні та демографічні зміни в Україні: розуміння зростаючої поширеності хронічних дегенеративних і потенційно небезпечних для життя захворювань, зазвичай пов'язаних зі старінням, дає лікарям уявлення про профіль нозологічних форм, з якими вони стикнуться протягом своєї професійної кар'єри.

3. Держава має додатково підтримувати сімейного лікаря, який здатен проводити діагностику та лікування найбільш поширених хронічних хвороб, зокрема може оцінювати прогноз або, принаймні, спостерігати за пацієнтами з найбільш поширеними захворюваннями, такими як серцево-судинні, хронічні захворювання легень, злоякісні новоутворення та ін.

4. Сімейний лікар зобов'язаний володіти навичками видачі свідоцтва про смерть: в західних країнах кожен лікар первинної ланки має право видавати свідоцтво про смерть після відповідної реєстрації; тож лікар загальної практики повинен знати, як розпізнати процес смерті та діагностувати її, а також брати до уваги етичні та юридичні аспекти.

На сьогоднішній день основні положення стосовно паліативної медицини в Україні є актуальними, але все ще неповними в порівнянні з положеннями і принципами ПД західних країн. Нижче представлено перелік заходів, які можуть покращити якість надання ПД у нашій країні:

1. Виявлення осіб, які мають право на паліативну допомогу, якомога раніше: хоча широка громадськість асоціює паліативну допомогу з доглядом в останні дні або години життя, як правило, вже після метастатичного ураження різних органів і систем, але сьогодні паліативна допомога має ширший спектр. Виявлення осіб, які мають право на таку допомогу з моменту встановлення діагнозу, призводить до кращих результатів з точки зору якості життя і навіть виживання [6].

2. Розробка індивідуальних та комплексних планів допомоги для тих, хто отримує ПД. Робота сімейного лікаря має бути орієнтована на пацієнта. Лікар загальної практики зобов'язаний дотримуватися принципів комплексності та довготривалості, а також запропонувати ПД від моменту встановлення діагнозу і до самої смерті.

3. Визначення та адекватне задоволення потреб пацієнта в контексті тотального болю: на додаток до адекватного управління фізичним болем із застосуванням відповідних анальгетиків (включаючи опіоїди, такі як морфін), лікарі повинні брати до уваги психологічні, соціальні і духовні страждання важкохворих пацієнтів і піклуватися про них.

4. Управління найпоширенішими ускладненнями паліативних пацієнтів: забезпечуючи доволі високу якість життя та контроль симптомів, медичні працівники повинні вміти боротися з болем, задишкою, нудотою, блювотою, запорами, слабкістю, тривогою та депресивними розладами, використовуючи фармакологічні та нефармакологічні засоби.

5. Управління термінальними станами найпоширеніших хронічних захворювань.

6. Навчання сім'ї домашньому догляду за паліативними пацієнтами: дім вважається основним місцем догляду, а члени сім'ї - особами, які здійснюють його. Інформування родичів про діагноз, симптоми та доглядові заходи дозволяє уникнути зайвих страждань і недоречного пошуку невідкладної допомоги, а також зменшує навантаження на систему охорони здоров'я.

7. Підтримка після смерті паліативного пацієнта членів його сім'ї: хоча відчуття горя є природньою реакцією родичів після смерті близької людини через виснажливу і довготривалу хворобу, але неодмінно заслуговує неабиякої уваги. Можливість підтримувати добру комунікацію та зв'язок із сім'єю є вкрай важливою.

8. Розробка освітніх заходів щодо ПД та співпраця з громадою: до ПД залучаються не лише медичні працівники та члени сім'ї, а й волонтери та представники громади. У деяких країнах подібні заходи вважаються фундаментальними для забезпечення доступу до ПД для всіх, хто її потребує.

Висновок. Впровадження цих положень дозволить досягти прогресу в медичній освіті, координації та інтеграції медичної допомоги, побудові системи охорони здоров'я та державної політики, спрямованої на поліпшення роботи сімейної медицини як у державному, так і в приватному секторах. Це дозволить досягти прогресу в наданні ПД тим, хто її потребує, по всій Україні.

Список використаних джерел:

1. Marinho F, de Azeredo Passos VM, Carvalho Malta D, Barboza França E, Abreu DMX, Araújo VEM, et al. Burden of disease in Brazil, 1990-2016: a systematic subnational analysis for the Global Burden of Disease Study 2016. *Lancet* [Internet]. 2018 [acesso 2018 Dec 14];392(10149):760-75.
2. Коннор SR, Sepulveda Bermedo MC, ред. Глобальний атлас паліативної допомоги в кінці життя. Лондон: Всесвітній альянс паліативної допомоги; 2014. 111 с.
3. Murray S, Line D. The 2015 Quality of Death Index: Ranking palliative care across the world. London: The Economist - Intelligence Unit; 2015. 71 p.
4. Гамонді К., Ларкін П., Основні компетенції в паліативній допомозі: Біла книга ЕАРС про паліативну допомогу – частина 1. *Eur J Паліативний догляд*. 2013; 20 (2): 86-114.
5. UptoDate. Schenker Y, Quill TE. Primary palliative care [Internet]. [acesso 2018 Dez 14]. Disponível em: <https://www.uptodate.com/contents/primary-palliative-care>.
6. Temel JS, Greer JA, Muzikansky A, Gallagher ER, Admane S, Jackson VA, et al. Early Palliative Care for Patients with Metastatic NonSmall-Cell Lung Cancer. *N Engl J Med* [Internet]. 2010 [acesso 2018 Dez 14];363:733-42.

УСКЛАДНЕННЯ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ ПРИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ОРТОПЕДИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ, ВИГОТОВЛЕНИХ ЗА КОНЦЕПЦІЄЮ «CHAIRSIDE» - ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Палій Тарас Анатолійович

Аспірант кафедри стоматології

Сумський державний університет, Україна

Науковий керівник: Циганок Олександр Васильович

Канд. мед. наук, в.о. завідуючого кафедри стоматології

Сумський державний університет, Україна

Вступ

Поява цифрових технологій та їх імплементація в різні сфери людської життєдіяльності стали поштовхом для переосмислення та зміни звичних процесів та парадигм. Так сталося і зі стоматологією. На заміну об'ємному устаткуванню прийшли компактні пристрої, які мають широкий спектр різних цифрових інструментів. Окрім цього, саме завдяки адаптації технічного обладнання (сканери, фрезери, принтери) під клінічні умови, протезування пацієнта за 1 відвідування стало реальністю. Цей принцип покладений в основу концепції «*chairside*» (дослівно – «біля крісла»).

В різних джерелах цифри різняться, але спільним є факт - більше 90% конструкцій, які виготовлені за концепцією «*chairside*», успішно виконують свою функцію протягом перших 5 років експлуатації [1, 2, 3, 4, 7]. Водночас, залишається відсоток ускладнень, через які ортопедичні маніпуляції зазнають невдач.

Мета

Метою цього дослідження є накопичення та аналіз актуальної інформації щодо ускладнень, що можуть виникати при експлуатації коронок, які виготовлені за концепцією «*chairside*».

Матеріали та методи

Пошук літературних джерел по обраній тематиці проводився за допомогою баз даних Medline, PubMed, Google Scholar.

Результати

Після аналізу даних, отриманих під час вивчення літератури, систематизували наявну інформацію щодо ускладнень, що можуть призвести до зниження успішності протезування за концепцією «*chairside*». До них належать:

1) Фрактури ортопедичних конструкцій (ушкодження оклюзійної поверхні, тріщини, відколи) [2, 3, 4, 5, 6, 7];

2) Фрактури зубів, що вкриті конструкціями [2, 4, 5];

3) Ураження твердих та м'яких тканин зубів (довелось видаляти встановлені конструкції через наявність карієсу та ендодонтичних проблем) [2, 3, 4, 9];

4) Форма реставрації (трьохповерхневі реставрації мали значно вищий ризик невдач, ніж одно-, дво- та чотирьохповерхневі) [2];

5) Групова приналежність зубів (реставрації на премолярах мають вищий відсоток «виживання», ніж реставрації на молярах) [2];

6) Розцементування (порушення герметичності з'єднання реставрації з тканинами зуба) [3, 5, 6];

7) Вплив на антагоністи (деякі матеріали призводять до підвищення стирання

зубів-антагоністів)[8];

8) Підвищення чутливості після фіксації реставрації[9].

Висновки

Успішність протезування за концепцією «*chairside*» перевищує 90 %. Але якщо говорити саме про відсоток невдач, то результати нашого дослідження демонструють, що існує цілий ряд ускладнень, з якими може зіштовхнутись лікар, що працює за цією концепцією.

Таким чином, володіння знаннями про можливі ускладнення дасть змогу клініцисту провести необхідні профілактичні запобіжні заходи та підвищить ефективність надання послуг.

Список використаних джерел:

1. Otto, T., & Mörmann, W. H. (2015). Clinical performance of chairside CAD/CAM feldspathic ceramic posterior shoulder crowns and endocrowns up to 12 years. *International journal of computerized dentistry*, 18(2), 147–161.
2. Otto T. (2017). Up to 27-years clinical long-term results of chairside Cerec 1 CAD/CAM inlays and onlays. *International journal of computerized dentistry*, 20(3), 315–329.
3. Scutella, F., Weinstein, T., Redaelli, S., Cerutti, A., Testori, T., & Özcan, M. (2020). Reliability of Chair-side Monolithic CAD-CAM Generated Lithium Disilicate Single Crowns with Knife- Edge Finish Line: Up to 5-Year Retrospective Analysis of Clinical Performance. *The European journal of prosthodontics and restorative dentistry*, 28(2), 10.1922/EJPRD_1930Scutella04. https://doi.org/10.1922/EJPRD_1930Scutella04.
4. Rinke, S., Pabel, A. K., Rödiger, M., & Ziebolz, D. (2016). Chairside Fabrication of an All-Ceramic Partial Crown Using a Zirconia-Reinforced Lithium Silicate Ceramic. *Case reports in dentistry*, 2016, 1354186. <https://doi.org/10.1155/2016/1354186>.
5. Lu, T., Peng, L., Xiong, F., Lin, X. Y., Zhang, P., Lin, Z. T., & Wu, B. L. (2018). A 3-year clinical evaluation of endodontically treated posterior teeth restored with two different materials using the CEREC AC chair-side system. *The Journal of prosthetic dentistry*, 119(3), 363–368. <https://doi.org/10.1016/j.prosdent.2017.04.022>.
6. Rinke, S., Brandt, A., Hausdoerfer, T., Leha, A., & Ziebolz, D. (2020). Clinical Evaluation of Chairside-Fabricated Partial Crowns Made of Zirconia- Reinforced Lithium Silicate Ceramic - 2-Year-Results. *The European journal of prosthodontics and restorative dentistry*, 28(1), 36–42. https://doi.org/10.1922/EJPRD_2001Rinke07.
7. Fages, M., Raynal, J., Tramini, P., Cuisinier, F. J., & Durand, J. C. (2017). Chairside Computer-Aided Design/Computer-Aided Manufacture All-Ceramic Crown and Endocrown Restorations: A 7-Year Survival Rate Study. *The International journal of prosthodontics*, 30(6), 556–560. <https://doi.org/10.11607/ijp.5132>.
8. Zaim, B., Serin Kalay, T., & Purcek, G. (2022). Friction and wear behavior of chairside CAD-CAM materials against different types of antagonists: An in vitro study. *The Journal of prosthetic dentistry*, 128(4), 803–813. <https://doi.org/10.1016/j.prosdent.2021.09.024>.
9. Aziz, A., El-Mowafy, O., Tenenbaum, H. C., Lawrence, H. P., & Shokati, B. (2019). Clinical performance of chairside monolithic lithium disilicate glass-ceramic CAD-CAM crowns. *Journal of esthetic and restorative dentistry : official publication of the American Academy of Esthetic Dentistry ... [et al.]*, 31(6), 613–619. <https://doi.org/10.1111/jerd.12531>.

СЕКЦІЯ ХХ. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Чопик Марія Михайлівна

учитель фізичної культури вищої кваліфікаційної категорії, «учитель-методист»
*Новояворівський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 1
Яворівського району Львівської області, Україна*

Запровадження освітньої реформи «Нова українська школа» (НУШ) в систему базової середньої освіти ставить перед учителями та здобувачами освіти нові завдання та виклики. Серед нових викликів це здійснення освітнього процесу на основі компетентнісного, діяльнісного, інтегрованого підходів та формування наскрізних умінь, використовуючи предметні дидактичні засоби. Фізичне виховання є важливою складовою процесу освіти, особливо в контексті Нової української школи. Це підтверджують чисельні наукові дослідження українських науковців та учителів фізичної культури. Системні наукові дослідження знаходимо у наукових розвідках Н. Москаленко, Н. Сороколіт, Н. Семенової, О. Ханікянц, О. Римар, А. Соловей, Г. Маланчук, В. Пасічник, О. Супруненко та ін. Науковці досліджували можливості реалізації компетентнісного підходу [1], запровадження інклюзивного навчання [13], шляхи формування різних ключових компетентностей НУШ [5, 6, 7, 8, 9], ставлення учителів фізичної культури до НУШ [4, 14] та формування їх готовності до роботи в НУШ [2, 3, 15], моделювання уроку фізичної культури за програмою НУШ та на основі компетентнісного навчання [10, 11, 12]. Проте вважаємо за необхідне розглянути переваги та проблеми, з якими зіштовхуються учителі фізичної культури в рамках цієї реформи.

Основними перевагами фізичного виховання в НУШ вважаємо оздоровче та розвантажуваче спрямування уроку фізичної культури в середніх класах. Це проявляється вибором учнів тих видів активностей, які їх цікаві та підбір новітніх видів навчальних діяльностей – флешмоби, квести, проектна діяльність.

Наступною перевагою є акцент на соціальну взаємодію. Оскільки в стандарті галузі в НУШ розвиток соціальних компетентностей є першочерговими. Уроки фізичної культури стимулюють соціальну взаємодію між учнями, розвивають навички комунікації учнів (вербальної та жестової), співпраці, співробітництва та командної роботи. Це надзвичайно важливо не лише упродовж уроку чи упродовж навчання в школі, а й у дорослому житті.

Варто зазначити, що модельна навчальна програма з фізичної культури спонукає учителів змінити акцент уроку з навчально-тренувального на урок розвитку фізичних якостей засобами поєднання трьох чи чотирьох варіативних модулів. З одного боку такий підхід є позитивним, бо дозволяє розвивати моторику дітей з урахуванням інтересів та реалізувати інтегрований підхід як вимогу НУШ, а з іншого боку учителям важко здійснити цей підхід через низку об'єктивних причин:

відсутність необхідної кількості інвентарю, велика завантаженість спортивних залів, недостатньо практичних навичок для цього.

Наступний позитивний момент, на якому хотілося б зупинитися – це те, що фізичне виховання в НУШ може слугувати засобом розслаблення та зменшення стресу. Воно також вчить дисципліні та самоконтролю.

Разом з тим, є певні проблеми та труднощі із реалізацією вимог реформи. Це недостатність спортивних ресурсів – інвентарю та обладнання в школах. Особливо гостро ця проблема стоїть перед запровадженням новітніх варіативних модулів, таких як: «Панна», «Падел», «Вудбол», «Сквош», «Доджбол», «Рінго», «Регбі» та інші.

Наступна проблема – брак заходів в очному форматі, які би підвищували професійну майстерність учителів фізичної культури з методики навчання новітніх варіативних модулів. Незважаючи на те, що Інститут модернізації змісту освіти Міністерства освіти та науки України, обласні інститути післядипломної педагогічної освіти приділяють значну увагу розгляду історії розвитку, правилам, специфіці новітніх варіативних модулів, проте ці заходи, здебільшого здійснюються в онлайн режимі. А це, в свою чергу, дає лише теоретичні знання і не формує уміння навчати учнів. Тому вважаємо важливим зосередити увагу суб'єктів з надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації учителів фізичної культури на проведенні практичних майстер-класів з методики навчання учнів рухових дій з новітніх варіативних модулів. Ще вважаємо, що місцеві органи управління освітою мали би розробляти заходи для централізованого забезпечення шкіл необхідним спортивним інвентарем та обладнанням.

Важливою проблемою, на сьогодні, також вважаємо низький рівень мотивації учнів до нововведень, рухової активності. Деякі учні можуть не бути зацікавлені у виконанні фізичних вправах через відсутність інтересу до спорту. Вважаємо, що це може бути наслідком трирічного дистанційного навчання, що спричинено строгим, адаптивним карантинном і воєнними діями а території нашої країни. Також можемо припустити, що часті повітряні тривоги негативно впливають на психоемоційний стан учнів і результатом цього є високий рівень тривожності та відмова від виконання фізичних вправ. Для цього варто звернути увагу на розроблення системи шкільного спорту в школі. Це, на нашу думку, слугувало б хорошим засобом формування стресостійкості учнів.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вищеописане, можна стверджувати, що запровадження нових підходів у фізичне виховання школярів в рамках реформи НУШ має позитивні моменти, серед яких: оздоровче спрямування уроків фізичної культури, акцент на розвиток фізичних якостей та урахування інтересів, потреб школярів в процесі рухової діяльності, а також формування соціальних компетентностей сучасних дітей.

Проте, запровадження та реалізація нової фізичної культури не позбавлено певних проблем та труднощів. Це відсутність необхідного інвентарю та обладнання, недостатнє фінансування спортивних заходів, зниження мотивації учнів до занять фізичними вправами, спричиненого трирічною дистанційною формою навчання, повітряними тривогами та воєнною агресією росії.

Список використаних джерел:

1. Сороколіт, Н.С. (2019). Можливості реалізації ключових компетентностей Нової української школи у фізичному вихованні школярів. Спортивний вісник Придніпров'я, 3, 167–174.
2. Сороколіт Н. (2021). Готовність учителів фізичної культури до реалізації основних положень Нової української школи у фізичному вихованні. Спортивний вісник

- Придніпров'я, 2, 137–146. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2021-2-137>.
3. Сороколіт Н. (2022). Розвиток професійних компетентностей учителів фізичної культури в умовах Нової української школи. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 2(58), 22–28. DOI: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2022-02-22-28>.
 4. Сороколіт, Н. (2018). Ставлення учителів фізичної культури до освітніх нововведень реформи «Нова українська школа». *Спортивна наука України*, 6(88), 53–59.
 5. Сороколіт Н. С., & Лук'янченко М. І. (2023). Реалізація ключової компетентності «Навчання упродовж життя» у фізичному вихованні. *Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 5К(165), 127–130.
 6. Сороколіт Н. С. (2022) Методичні прийоми формування інформаційно-комунікативної компетентності учнів в процесі фізичного виховання. *Актуальні питання фізичної культури, спорту та ергометрії*. 36. тез III Міжнар. наук.-спорт. конг. Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 36–38.
 7. Сороколіт Н. С. (2022). Формування ключової компетентності «Інноваційність» у школярів засобами фізичної культури. *Інноваційна педагогіка*, 48(2), 91–94.
 8. Сороколіт Н. С. (2022). Шляхи впровадження математичної та інформаційно-комунікативної компетентностей у фізичне виховання школярів. *Інноваційна педагогіка*, 44(3), 54–57.
 9. Сороколіт Н. С. (2021). Шляхи впровадження мовленнєвих компетентностей Нової української школи у фізичне виховання школярів. *Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія 5, Педагогічні науки: реалії та перспективи. 36. наук. пр. Київ, 84(2), 79–83.
 10. Сороколіт, Н., & Москаленко, Н. (2024). Сучасні підходи до формування культурної компетентності школярів засобами фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 1, 94–100.
 11. Сороколіт, Н.С., Пасічник, В.М., Римар, О.В., Ханікянц, О.В., Соловей, А.В, Маланчук, Г.Г. (2024). Методичні прийоми формування ключової компетентності «Підприємливість і фінансова грамотність» у фізичному вихованні школярів. *Наук. час. Нац. пед. ун.-ту ім. М.П.Драгоманова*, 175(3), 176–181.
 12. Супруненко О. В. (2020). Модельовання уроку фізичної культури за програмою НУШ. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: мат. Міжнар. наук.-прак. конф. Кременчук : Методичний кабінет*, 311–317.
 13. Ханікянц, О.В., Сороколіт, Н.С. & Семенова, Н.В. (2021). Стан та перспективи реалізації інклюзивної освіти у фізичному вихованні школярів. *Наук. час. Нац. пед. ун.-ту ім. М.П.Драгоманова*, 21, 6К(135), 186–193.
 14. Moskalenko, N., Bodnar, I., Sorokolit, N., Rymar, O. & Solovey, A. (2020). Analysis of Attitudes to educational reforms in Ukraine of Physical Education teachers and primary education teachers. *Society. Integration. Education: proceedings of the International Scientific Conference (May 22th -23th)*. Rēzekne, 2, 119–129.
 15. Sorokolit, N., Lukjanchenko, M., Turchyk, I. & Chopyk, R. (2021). New Ukarinian School Educational Reforms and Proffessional Mastership of the Physical Education Teacher. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference (May 28th-29th)*. Rēzekne, IV, 179–189.

СТУДЕНТСЬКИЙ СПОРТ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Нестеров Антон Андрійович

здобувач магістерського рівня факультету фізичної культури і спорту
*Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, Україна*

Введення воєнного стану в Україні, спричиненого збройною агресією росії, є серйозним викликом для системи вищої освіти та студентського спорту. Проблеми студентського спортивного руху знайшли своє відображення в наукових дослідженнях українських науковців. Так, науковці А. Передерій, М. Пітин, М. Мельник [4] досліджували стан матеріально-технічного забезпечення студентського спорту України в XXI столітті; О. Павленко [3] встановив місце та значення клубної форми організації занять у розвитку студентського спорту; Є. Імас, М. Дутчак, У. Катерина [2] здійснили аналіз тенденцій розвитку студентського спорту з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду та особливостей його організаційно-методичного забезпечення; М. Супруненко, О. Плешакова, О. Коломейцева [11] з'ясовували складові та особливості студентського спорту та спортивних клубів для різносторонньо підготовленого контингенту студентської молоді та вимоги до навчального і оздоровчого процесу тренування; Н. Сороколіт, М. Кухар [5-10, 12] розкривали особливості навчально-тренувального процесу, стан здоров'я та мотивацію студентів до занять фізичними вправами; О. Ажиппо, В. Павленко, Є. Павленко [1] досліджували місце студентського спорту в системі закладів вищої освіти. Проте із запровадженням воєнного стану у студентському спорті добавилася значна кількість інших проблем, тому вважаємо наше дослідження актуальним.

Через воєнні дії на території України виникла проблема обмеженого доступу до спортивних майданчиків та обладнання. Значна кількість навчально-тренувальних баз та спортивних споруд зруйновані внаслідок ракетних ударів, що унеможливило проведення навчально-тренувальних занять студентів. Особливо гостро ця проблема спостерігається у південних та східних областях України.

Наступною проблемою, на нашу думку, яка супроводжує студентський спорт – недостатнє фінансування студентських команд під час змагань. Заклади вищої освіти зіштовхуються з обмеженими бюджетними коштами, що в свою чергу призводить до нестачі фінансування студентських спортивних команд. Окрім цього, адміністрація деяких закладів вищої освіти може приділяти менше уваги студентському спорту порівняно з іншими аспектами освітнього процесу. Внаслідок воєнних дій також різко знизилася і спонсорська підтримка студентських команд – бізнес-партнери можуть не завжди бути готові інвестувати в студентський спорт через різноманітні причини, включаючи власні фінансові обмеження або недостатність інтересу. Як наслідок, недостатність фінансових ресурсів може ускладнювати організацію змагань, тренувань та подальший розвиток студентського спорту.

Хотілося б виділити ще одну проблему – недостатнє фінансування спортивних програм.

Також важливою проблемою студентського спорту є низький рівень зацікавленості студентів у спорті через навантаженість та запровадження дистанційного навчання. Під час дистанційних навчально-тренувальних занять спостерігається брак мотивації серед студентів, оскільки студенти можуть не бачити

користь у зайняттях спортом через відсутність командної взаємодії та тренерської підтримки.

Також важливою проблемою студентського спорту є нерівні умови для розвитку різних видів спорту. В закладах вищої освіти деякі види спорту можуть мати більші можливості для розвитку порівняно з іншими через існуючі стереотипи або відсутність підтримки.

Проте, вважаємо, що ефективними шляхами вирішення зазначених проблем можуть бути наступні кроки:

- залучення додаткових ресурсів. Необхідно збільшувати фінансову підтримку з боку університетів, спонсорів та грантів. Співпраця кафедр фізичної культури і спорту з адміністрацією закладів вищої освіти, реклама логотипів спонсорів, участь у підготовці та реалізації міжнародних проєктів можуть допомогти забезпечити необхідні ресурси для розвитку спортивних програм;

- створення мотиваційних програм для студентів. Запровадження стимулюючих заходів, таких як стипендії за спортивні досягнення або розроблення спеціальних програм для студентів-спортсменів, може збільшити зацікавленість студентської молоді спортом;

- розвиток спортивної інфраструктури. Інвестування в спортивну інфраструктуру, будівництво нових майданчиків та оновлення існуючих, систематичне оновлення матеріально-технічного забезпечення студентського спорту може створити кращі умови для тренувань та змагань студентів;

- підтримка розвитку тренерського складу. Надання можливостей для професійного розвитку тренерів та фахівців фізичної культури через систематичне підвищення кваліфікації, участі тренерів у майстер-класах, семінарах, вебінарах, вивчення та запровадження закордонного досвіду підготовки студентських команд можуть підвищити якість тренувань та підтримати розвиток спортивних програм;

- пропаганда здорового способу життя серед студентів. Запровадження освітніх програм та кампаній щодо важливості здорового способу життя та регулярної фізичної активності може підвищити свідомість студентів щодо значення спорту.

Висновки. Таким чином, на сьогодні в системі студентського спорту спостерігаються значні труднощі та проблеми. Така ситуація зумовлена як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Серед об'єктивних чинників можна виділити воєнну агресію росії, зниження фінансування студентського спорту, запровадження дистанційного навчання на значній території України. До суб'єктивних можемо віднести – втрату інтересу та мотивації студентів до рухової активності в позаакадемічний час. Проте, вважаємо, що незважаючи на значні труднощі у студентському спорті, кафедри фізичної культури і спорту закладів вищої освіти, керівники фізвиховання повинні шукати ефективні шляхи вирішення проблемних ситуацій. Вважаємо, що в полі зору фахівців з фізичної культури і спорту повинні бути такі заходи, які спрямовані на залучення додаткового фінансування, розроблення мотиваційних програм для студентів, систематичне підвищення фаховості тренерського складу, проведення студентських спортивних заходів спрямованих на пропаганду активного й здорового способу життя.

Список використаних джерел:

1. Ажиппо, О. Ю., Павленко, В.О., & Павленко, Є.Є. (2019). Студентський спорт в системі фізичного виховання закладів вищої освіти : навч. посіб. для студентів та викладачів закладів вищої освіти Харків, 285 с.

2. Імас, Є., Дутчак, М., & Катерина, У. (2018). Організаційно-методичні засади розвитку студентського спорту: вітчизняний та зарубіжний досвід. Теорія і методика фізичного виховання і спорту, 2, 89–97. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2018.2.89-97>
3. Павленко, О. (2017). Клубна форма організації занять у розвитку студентського спорту. Слобожанський науково-спортивний вісник, 4, 78–85.
4. Передерій, А. В., Пітин, М. П., & Мельник, М. Г. (2015). Матеріально-технічне забезпечення студентського спорту України в ХХІ столітті (на прикладі основних спортивних споруд). Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 12(67), 92–95.
5. Сороколіт, Н. & Зорик, М. (2018). Аналіз стану здоров'я студентської молоді. Молода спортивна наука України, 2, 38–39.
6. Сороколіт, Н. С., & Кухар, М. М. (2019). Моніторинг стану здоров'я студентів I-II курсів. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 3К(110), 533–538.
7. Сороколіт, Н. С., & Кухар, М. М. (2019). Фактори, що впливають на морфо-функціональний стан студентів. Молода спортивна наука України, 23, 40–42.
8. Сороколіт, Н. С., & Кухар, М. М. (2024). Ставлення студентів до організації занять фізичним вихованням підготовчої медичної групи у закладах вищої освіти України. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 3К(176)24, 445–448. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).98](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).98)
9. Сороколіт, Н. С., Кухар, М. М., & Яворський Т.І. (2019). Моніторинг скерування студентів I-II курсів до підготовчої медичної групи з фізичного виховання. Спортивна медицина і фізична реабілітація, 1, 86–91. DOI: <https://doi.org/10.32652/spmed.2019.1.86-91>
10. Сороколіт, Н.С., Римар, О.В., & Шевців У.С. (2024). Удосконалення фізичної підготовленості студентів засобами комбінованих спортивних ігор. Physical education and sport: Scientific and Respective, 1(1), 208–215. DOI: <https://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.32>
11. Супруненко, М. В., Плешакова, О. В., & Коломейцева, О. М. (2018). Організаційні та педагогічні особливості студентського спорту. Спортивні клуби у вищих навчальних закладах. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 2(96), 94–97.
12. Kukhar, M., Sorokolit, N., Yavorskyu, A., Rymar, O., & Khanikiants, O. (2021). Students' Motivation to Attend Physical Education Classes in Universities of Ukraine. Society. Integration. Education : Proceedings of the International Scientific Conference (May 28th-29th). Rēzekne, 1, 384–394. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol1.6154>.

СЕКЦІЯ ХХІ. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ДЕРЖАВНОГО ЗАКРІПАЧЕННЯ СЕЛЯНСТВА: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Коротун Єлизавета Григорівна

Студентка

Національний університет фізичного виховання і спорту, Україна

Соколова Наталія Дмитрівна

кандидат історичних наук, доцент

Національний університет фізичного виховання і спорту, Україна

Кінець 1920-х – початок 1930-х років відзначився докорінною соціально-економічною перебудовою сільськогосподарського сектору [3] під назвою «колективізація», що була зумовлена поєднанням кількох факторів. По-перше, амбітні цілі індустріалізації Радянського Союзу потребували великих капіталовкладень, які держава забезпечити не могла. Досягнення цілей п'ятирічних планів вимагало спрямування коштів з різних секторів економіки у важку промисловість. Аби полегшити цей процес, необхідно було створити надійний механізм для стабільного виробництва сільськогосподарської продукції, особливо на експорт. Це призвело до реструктуризації приватних земельних володінь у колективні господарства, що представляло собою більш централізований і керований підхід до ведення сільського господарства, де селяни перебували під суворим контролем влади.

По-друге, не малу роль серед причин колективізації відіграє й той факт, що індивідуалістична природа приватної власності суперечила радянській ідеології комунізму. Адже, такий сільськогосподарський уклад породжував капіталізм шляхом розорення одних селян та збагачення інших.

Сам процес колективізації проходив у декілька етапів:

- 1927-1929 рр. – добровільне приєднання до артіль;
- 1929-1937 рр. – суцільна примусова колективізація як наслідок хлібозаготівельної кризи.

За планами Сталіна, вже до 1933 року всі селяни мали об'єднатися в колгоспи, проте масові бунти стали цьому на заваді. У результаті довелося тимчасово уповільнити процес переходу до колективного господарства та пом'якшити умови для селянства. Саме це й стало приводом для написання Йосипом Сталіном статті «Запаморочення від успіхів», яка мала на меті зміцнити авторитет вождя за рахунок перекладення відповідальності за репресивні дії проти селянства на місцеву владу. Після публікації статті в газеті «Правда» люди почали масово виходити з колгоспів, проте вже за рік процес повернення до приватної власності було зупинено більшовиками, а вільну торгівлю – фактично заборонено.

Руйнівний вплив колективізації на стан продуктивних сил села – зі скороченням

поголів'я худоби в 7-8 разів та недосівом 2,5 млн га [2] – старанно замовчувався й камуфлювався [3], а в особливості штучно створений більшовицькою владою Голодомор 1932-1933 років, який безсоромно прикривали фразами про «продовольчі труднощі». Під час цієї страшної трагедії Сталін та його прибічники винищили від 3 до 8 млн українців – за кількістю жертв серед українського населення Голодомор можна прирівняти до Другої світової, яка проте тривала втричі довше.

Своїми жорстокими методами радянський вождь все ж зміг домогтися свого та отримати бажаних результатів колективізації: вже на 1937 рік 96% селян належало до колгоспів.

Не менш важливим серед наслідків переходу до колгоспно-радгоспної системи було масове винищення заможного селянства, так звана кампанія «ліквідації куркульства як класу». При цьому розстрілювали чи засиляли до Сибіру не лише забезпечених селян, а й тих, хто просто відмовлявся вступати до колгоспів. Їх же називали «підкуркульниками». До того ж, експропріація куркулів повинна була здійснюватись не тільки державою, а й самими селянами, в іншому випадку втрачався її показовий характер [1].

Крім того, варто згадати, що Україна завжди була державою з могутнім аграрним потенціалом. Однак, через політику суцільної колективізації та методи її досягнення український народ на деякий час втратив можливість реалізувати цей потенціал. Більшовицька влада шляхом розкуркулення та масових репресій проти заможного селянства винищила більшість українців із сільськогосподарськими агрокультурними знаннями та досвідом.

Тож, враховуючи всі вище перераховані факти, можна стверджувати, що колективізація з бузувірськими методами її досягнення мала вкрай негативні наслідки як для сучасників цього процесу, так і для наступних поколінь та призвела до масових людських жертв.

Список використаних джерел:

1. Кульчицький С. Проблема колективізації сільського господарства в сталінській «революції зверху». Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2004. Вип. 12. С. 21–69.
2. Марочко В.І. Колективізація сільського господарства в УСРР/УРСР. Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2007. 528 с.
3. Якубова Л. Суцільна колективізація в селах етнічних меншин. 1930-1935 рр. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. 2004. Вип. 11. С.370–412.

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРИРОДООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ. ТА НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Андреев Віталій Володимирович

головний судовий експерт сектору № 2 (м. Умань) відділу судової експертизи
Черкаський НДЕКЦ МВС, Україна

У другій половині ХІХ та на початку ХХ ст. на територіях України почали інтенсивно розвиватись дрібна і середня промисловість та промисли, що були тісно пов'язані із переробкою сільськогосподарської продукції. Працюючі в той час підприємства по обробці дерева, шкіри, чугуні-ливарні, миловарні, цукрові та інші заводи не мали очисних споруд. Всі залишки виробничої діяльності забруднювали повітря, ґрунтові та річкові води. Результатом діяльності промислових підприємств відбувалося значне порушення обмінних процесів, уповільнювався процес росту рослин, гальмувався фотосинтез, та інше. Постійним явищем стало задихання риби, зникнення раків. У 80-х рр. ХІХ ст. спостерігається тенденція щодо зменшення прямого спуску промислових відходів у відкриті водойми. Власники підприємств забруднювали поля, пасовища, яри та болота.

Міські та земські лікарі з 60-70-х рр. ХІХ ст. звертали увагу місцевої влади на шкідливий вплив цукрового виробництва на здоров'я робітників, фіксували існування ряду професійних хвороб у робітників, таких як запалення легенів, лихоманка, катар шлункового тракту, ревматизм, простуди, та ін. З'явилися епідемії холери, тифу та дифтерії.

Катастрофічною була ситуація і із вирубкою лісів та насаджень. Дрова використовувалися не лише у побуті для опалення, але й для різноманітних технологічних процесів. Зменшення лісів призводило до змін флори і фауни в регіонах. Місцеві мешканці і громадськість відмічали зниження кількості різних видів риб у річках, бурих ведмедів, бобрів, оленів та диких лісових бджіл.

Починаючи з другої половині ХІХ ст. та на початку ХХ ст. у Російській імперії на законодавчому рівні не існувало законодавчих актів, що спрямовані на захист природного середовища і збереження природних ресурсів. Завдання по наведенню чистоти у населених пунктах, а також за санітарною безпекою на місцях держава покладала на поліцію та органи місцевого самоврядування. Земська та міська реформи закріпили дане положення на законодавчому рівні. Органи місцевого самоврядування створювали спеціальні санітарні комісії та розробляли правила, які були спрямовані на вивезення нечистот з населених пунктів і запобіганню поширення епідеміологічних захворювань. Для цього виділялися кошти на упорядкування торгівлі, вивіз нечистот, профілактику захворювань та інше. Органи самоврядування на той час намагалися залучати до вирішення зазначених проблем поліцію, але штати поліцейських установ були доволі обмеженими, і там не було осіб із необхідними спеціальними знаннями. Тому поліцію долучали до природоохоронної діяльності, коли було необхідно складати заборонні приписи тощо. До складу санітарних комісій крім представників місцевої адміністрації, поліції входили і лікарі. Контроль за виконанням санітарних норм було покладено на установи поліції та земство.

Велику увагу у містах муніципалітети змушені були приділяти охороні та збереженню водних ресурсів. Водойми в межах міст відчували на собі негативний вплив міського життя. Для зменшення шкідливих викидів у водойми міська влада приймала різні постанови, що забороняли таку практику. При наявності коштів у міста муніципалітети робили спроби очищення водойм. Але головною причиною малих успіхів у цьому напрямку діяльності було скрутне фінансове становище та інколи недостатнє розуміння гостроти існуючої проблеми.

Самоврядні інституції розуміли значення природоохоронної діяльності, тому що екологічні проблеми негативно впливали на життєвий рівень населення. Громадські управління для покращення ситуації в містах проводили значну роботу з озеленення населених пунктів, проводили охорону міських лісів та очищення водойм. За кошти самоврядних структур, так і за рахунок меценатів, створювалися сади, сквери, алеї та парки.

Отже, можна зробити висновок, що розвиток промисловості в у другій половині XIX ст. та на початку XX ст. спричинив значний тиск на природне середовище і ресурси. Технології, що існували тоді сприяли продукуванню значної кількості промислових відходів, які значно накопичуються у певній кількості, негативно впливали на здоров'я людей часто провокуючи епідемії різних захворювань. Тогочасні технології передбачали надмірне навантаження на природні ресурси, що негативно позначилося на біологічному розмаїтті флори і фауни.

У той же час органи місцевого самоврядування і громадськість розуміли важливість збереження, а по можливості й відновлення природних ресурсів. Самоврядні інституції приймають постанови, які сприяють реалізації практичних природоохоронних заходів. Однак, не можна сказати що діяльність у даному напрямку не носила системний характер. Головними причинами такої ситуації стали скромні фінансові можливості самоврядних інституцій і нерозуміння окремими гласними актуальності природоохоронної діяльності.

Неоднозначність результатів діяльності місцевого самоврядування у другій половині XIX ст. та на початку XX ст. вимагає подальших досліджень на всеукраїнському і регіональному рівнях. На особливу увагу заслуговують такі питання як формування нових соціальних груп у містах, зміни повсякденного життя міського населення, участь останніх у вирішенні нагальних потреб міст, формування своєрідної «міської культури» українських міст та ін.

РОЗВИТОК КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Чистякова Марія Андріївна

здобувач першого (бакалаврського) рівня спеціальності 293 «Міжнародне право»
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Цифрові технології захоплюють всі галузі життя і розповсюджуються на всі сфери людського буття. Загальною особливістю процесу діджиталізації є корінні перетворення, що знаходять вираження в глибокому проникненні цифрових технологій у всі сфери людської діяльності.

Діджиталізація стала необхідною частиною сучасної комунікації. Вона вплинула на різні рівні комунікації від особистісної до масової.

У загальному вигляді, під комунікацією розуміють – передачу повідомлення та процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо). Комунікація може здійснюватись між двома або більше особами за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації. Вона є «універсальною реальністю соціального існування та вираженням здатності суспільної людини до співіснування, котре є незаперечною умовою життя» [2, с.48].

Під діджиталізацією розуміють процес використання, застосування, перенесення та переведення інформації у цифровий формат, або «сукупність процесів, що здійснюються завдяки інформаційно-цифровим технологіям» [1]. Діджиталізація впливає на всі аспекти нашого спілкування: від особистих до професійних, від міжособистісних до масових. Це явище породжує нові форми взаємодії, змінює звичні шляхи передачі інформації та викликає необхідність адаптації людського спілкування до цього нового діджитального ландшафту.

В умовах стрімкого технологічного розвитку та широкого впровадження цифрових інструментів у всі сфери життя суспільства, питання комунікації стає актуальнішим і складнішим одночасно. Розвиток комунікації в умовах діджиталізації має як плюси, так і мінуси. Серед основних переваг комунікації під впливом діджиталізації можна виділити інтерактивність. Д. Дейтон, професор адміністрації Гарвардської бізнес-школи, дане поняття визначає як засіб для осіб та організацій, що забезпечує безпосереднє спілкування незалежно від відстані та часу, що дає можливість звертатися до цільової аудиторії, збирати та зберігати дані про клієнта, вирішувати індивідуальні проблеми споживача [3, с.7].

До переваг також варто віднести глобальне спілкування, зручність та розширення можливостей. Глобальне спілкування дозволяє легко спілкуватися з іншими людьми з будь-якої точки світу в режимі реального часу за допомогою соціальних мереж, месенджерів та відеозв'язку. Віртуальні комунікаційні засоби забезпечують зручність спілкування, оскільки можна обирати час та спосіб спілкування, що найбільше влаштовують учасників. Діджиталізація комунікації дозволяє використовувати різноманітні мультимедійні засоби для передачі інформації, такі як відео, зображення, аудіо, що робить спілкування більш насиченим та ефективним та значно розширює людські можливості. Також сучасні технології радикально змінили способи, якими ми спілкуємося, відкриваючи безпрецедентні можливості для взаємодії з людьми по всьому світу через електронні канали, соціальні мережі та інші комунікаційні платформи, включаючи відеозв'язок. Це значно розширює наше соціальне коло та збільшує доступність спілкування.

Проте, разом з цими перевагами приходять і ризик соціальної ізоляції, коли люди надмірно піддаються віртуальним формам спілкування, замість особистого

контакту з друзями та родиною, що може призвести до втрати навичок соціальної взаємодії та погіршення якості життя. Також серед викликів, які привнесла діджиталізація в сучасну комунікацію є втрата особистого контакту та емоційної прив'язки, що може погіршити якість взаємодії між людьми. Окрім того, в Інтернеті може знаходитися багато неперевіреної та недостовірної інформації, що може призвести до поширення міфів та недоречних висновків.

Отже, розвиток комунікації в умовах діджиталізації відкриває нові можливості глобального спілкування та зручності взаємодії. Проте, втрата особистого контакту та ризик соціальної ізоляції є потенційними негативними наслідками віртуального спілкування. Усім нам необхідно бути уважними до якості та достовірності інформації, що передається через цифрові канали спілкування.

Список використаних джерел:

1. Варламова М., Дем'янова Ю. Основні тенденції діджиталізації у глобальному вимірі. Галицький економічний вісник, № 2 (63) 2020 https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.0.....
2. Єрмакова З. І. Комунікаційні процеси в суспільстві. Вісник післядипломної освіти. - 2011. - Вип. 4. - С. 43-51.
3. Chaffey D., Ellis-Chadwick F., Mayer R., Johnston K. Internet Marketing Strategy, Implementation and Practice. Spain: Financial Times Prentice Hall, 2006. 579 p.

СЕКЦІЯ XXII. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ВПЛИВ СУВЕНІРНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ТУРИЗМ В УКРАЇНІ

Кінзерський Владислав Анатолійович

студ. гр. БДг6-20

Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Єжова О.В.

Д-р. пед. наук, професор

Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна

1. Постановка проблеми.

Сучасна проблема полягає у недостатньому вивченні впливу сувенірної продукції на економіку України, особливо у контексті її ролі у привертанні туристів. Протягом останнього десятиріччя сфера туризму та відпочинку значно розширилась, ставши однією з найбільш прибуткових та розвинених галузей економіки в Україні. Цей розвиток активно підтримує соціально-економічне зростання в окремих регіонах, сприяючи створенню нових робочих місць та покращенню якості життя місцевого населення. Одним із ключових аспектів є збільшення популярності сувенірної продукції, що сприяє відродженню місцевих звичаїв та традицій. Крім того, туризм активно підтримує розвиток супутніх галузей, таких як торгівля сувенірами, майстерні народних ремесел та інші сфери послуг.

У давні часи, коли до Києва прибували посли з інших країн, сувенірна продукція стала дуже популярною. Обмін національними продуктами, які були високо цінні за кордоном, сприяв розвитку цієї галузі. Тому і дотепер головною стратегією для приваблення туристів є створення цікавих та якісних сувенірів. Для досягнення цих цілей важливо не лише розробити сталу державну ідеологію в сфері туризму, але й активно працювати над розвитком сувенірної продукції. Сувеніри можуть виступати важливим чинником у формуванні позитивного іміджу країни серед іноземних відвідувачів, а також сприяти підтримці місцевих майстрів та національних традицій. Тому створення якісних і оригінальних сувенірів, що відображають унікальність культури, історії та природних багатств країни, може значно підвищити інтерес туристів до України. Продукція місцевих ремісників, виготовлена з використанням традиційних технологій та матеріалів, може стати популярним сувеніром, що підкреслять автентичність та унікальність культурного досвіду.

Крім того, маркетингові стратегії в цьому напрямку можуть включати активне просування сувенірної продукції на міжнародних ринках та створення спеціалізованих магазинів або ярмарків для презентації та продажу унікальних виробів різноманітних регіонів України. Такий підхід може сприяти як збільшенню доходів місцевих виробників, так і збільшенню привабливості України як туристичного напрямку[2].

2. Аналіз зафіксований останній сувенірної продукції

Сувеніри, як символи території, представлені у привабливих формах, відображають культуру, традиції та побут місцевого населення та виконують різноманітні функції. Традиційні українські сувеніри - писанки, дерев'яні булави, ляльки у національних строях, предмети традиційного ужитку - рушники, глиняні глечики, козацькі куманці тощо, українська горілка, взуття з українським розписом - чуні, валянки[4]. Сувенірний петриківський розпис, відомий ще з XVIII століття, залишається дуже популярним і в сучасний час. Його використання у виготовленні різноманітних предметів ніколи не втрачає актуальності, і попит на такі вироби залишається стійким[3]. Вишиванки та одяг з їхніми орнаментами користуються значною популярністю, оскільки вони є одним із найстаріших стилів в українському традиційному одязі. Ці аспекти привертають увагу туристів, які бажають придбати собі сувеніри, які залишаться як найкращі спогади від подорожі.

3. Мета дослідження розібратись у процесі розвитку сувенірної продукції

Мета дослідження полягає в розумінні впливу сувенірної продукції на туристичну індустрію. Це включає аналіз ролі сувенірів як символів, що відображають ідентичність території та культурні аспекти, їхню важливу функцію у формуванні психологічного та емоційного досвіду та сприйняття подорожуючими. Дослідження також спрямоване на визначення потенціалу сувенірів у підвищенні привабливості туристичного напрямку та створенні позитивного іміджу країни, що є важливим фактором в розвитку туризму та залученні нових відвідувачів.

4. Виклад основного матеріалу

Основний матеріал доповіді включає аналіз ролі сувенірної продукції в туристичній індустрії, який допоміг розвинути туризм, вивчення функцій сувенірів як образних ідентифікаторів території та їх впливу на психолого-емоційний досвід та сприйняття подорожуючими. Також буде розглянуто значення сувенірів у формуванні позитивного іміджу країни та підвищенні її привабливості для туристів. У доповіді також згадується класифікація сувенірів за різними критеріями, такими як матеріал, тематика, функціональне призначення та інші. Крім того, буде проведено аналіз сучасних тенденцій у виробництві та маркетингу сувенірів з метою виявлення можливостей для підвищення їх ефективності в контексті розвитку туризму.

Основа сучасного побудування успішного бізнесу, який залежить від сувенірної продукції полягає в психолого-емоційна функції. Вона пов'язана з приємними спогадами, що залишаються в пам'яті та відображаються у приємні моменти подорожі. Сувенір має функцію подарунка, який у свою чергу формує спогадом для того кому це адресується, що сувенір виступає як подарунок знайомим або друзям. Подарунку у вигляді сувеніру підносить собою як знак уваги та пам'яті про них, нагадування моментів відсутності мандрівника вдома та передачі емоцій цим сувеніром. Функція опосередкування подорожі дозволяє людям, які не можуть подорожувати, здійснити віртуальну мандрівку через сувеніри, які створюють візуальний образ території на якій відбувалась подорож чи захопливі екскурсії. Саме завдяки унікальності сувенірів територія може презентувати свій туристичний потенціал та ідентифікувати культуру конкретного народу. Особливий вплив розвитку сувенірної продукції є самі технології цих виготовлення. Технології, доступні у наш час, заохочують нас захоплюватися сувенірною продукцією, від натуральних матеріалів до екологічних методів екологічного виготовлення та 3D друку.

Всю сукупність сувенірної продукції, яка включає в себе різноманітні товари від ручної роботи до масового виробництва, можна класифікувати за різними критеріями. Наприклад, за типом матеріалу (наприклад, кераміка, текстиль, дерево,

скло), за тематикою (історичні, культурні, природні), за функціональним призначенням (подарункові, пам'ятні, побутові), за ціною категорією (ексклюзивні, серійні), а також за територіальним принципом (продукція конкретного регіону або країни). Така класифікація допоможе організувати асортимент сувенірів і зробити їх вибір більш зручним для туристів, що сприятиме підвищенню їхньої задоволеності та залученню до покупки.

5.Висновки наукової роботи

Сувеніри відіграють значну роль у туристичній індустрії, виконуючи різноманітні функції, включаючи психолого-емоційну та подарункову. Вони відображають культуру, традиції та побут місцевого населення і можуть бути важливими образними ідентифікаторами території для туристів. Аналіз функцій сувенірів та їх впливу на сприйняття туристами дозволяє зрозуміти їх роль у формуванні іміджу країни та підвищенні привабливості туристичного напрямку.

Список використаних джерел:

1. Історія сувенірів: як вони виникли і розвивалися з часом [електроний ресурс] URL: <https://www.6262.com.ua/list/442526>.
2. Мальська М. П. Основи маркетингу у туризмі [текст] підручник. / М 21 М. П. Мальська, Н. Л. Мандюк – К.: «Центр учбової літератури», 2016.– 336 с.
3. Петриківський розпис [електроний ресурс] URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Петриківський_розпис.
4. Сувенір https [електроний ресурс] URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Сувенір>.

СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ УПОРЯДЖЕННЯ ФАСАДІВ З РОМАНСЬКОГО ЦЕМЕНТУ ПРИ ЇХ РЕСТАВРАЦІЇ

Федоришин Андрій Григорович

ORCID ID: 0000-0003-3461-0977

Аспірант кафедри Архітектури та реставрації

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Образ міста, доволі ємке та насичене поняття. Це сукупність типових ознак, що становлять матеріальну і духовну основу міської культури: від форми міста до функціонального призначення, сформованого тривалою еволюцією. Масштаб міста і його стиль розглядаються найважливішими компонентами образу. Наприклад образ Львова сформований його ядром з ренесансною, бароковою та класицистичною архітектурою, оточеним довкола багатьма шарами забудови в стилях історизму, сецесії, модернізму, арт-деко, функціоналізму та ін. Саме романський цемент є характерним матеріалом для архітектури Львова другої половини XIX - початку XX століття, яка знайшла вираження в історизмі та сецесії. Романський цемент набув популярності в Європі завдяки французам, які догадалися використовувати його, як дешевшу альтернативу натуральному каменю і італійцям, які почали його застосовувати, як атмосферостійку альтернативу тинькам та гіпсовій ліпнині, яка до того ж на вигляд нагадувала камінь, після цього він поширився Австро-Угорщиною в склад якої в той час входив Львів. [1]

Щодо даної архітектури, вона зазнала багато впливів протягом XX- початку XXI ст. Серед них: періодичні перефарбування, ремонти, перебудови, природні руйнування та руйнування внаслідок військових конфліктів, сумнівні рішення при попередніх реставраціях. До таких рішень можна віднести застосування при ремонтах портландцементу та різноманітних шпаклівок на його основі. Особливістю декорів з романського цементу є їхня подібність до природного каменю, як візуальна, так і фізико-механічна. Через це, чужорідні нашарування на поверхнях з романцементу такі ж шкідливі, як і на камені. Це все призводить не лише до спотворення зовнішнього вигляду пам'яток, зменшення їхньої художньої вартості, а й до руйнівних процесів на них. (рис. 1)

Рис. 1. Відреставрована скульптурна група на вул. Франка, 2 у м. Львові 2015 р.

Ще одна проблема виникає при використанні історичної забудови під комерційні цілі й проведенні реставраційних робіт для комерційної привабливості об'єктів. В гіршому випадку власники самовільно проводять ремонтні роботи, часто закриваючи всі поверхні клеєм з сіткою та фарбуючи глухою фарбою яскравих

відтінків. В кращому випадку, з одного боку все робиться згідно норм, розробляється паспорт упорядження фасаду, проект реставрації, робляться зондажі для визначення колористики фасаду, затверджуються в контролюючих органах. Проте, цей підхід є виправданим для будівель декорованих вапняними тиньками та гіпсовою ліпниною, які першопочатково фарбувалися, й потребують фарбового покриття для захисту поверхонь й допускають вапняне чи гіпсове перешпаклювання поверхонь перед фарбуванням. Для поверхонь з романцементу необхідний підхід аналогічний підходу при реставрації каменю, з врахуванням специфіки романського цементу – це проведення реставраційно-консерваційних робіт з розкриттям оригінальних поверхонь. Для такого підходу, необхідне розуміння цінності матеріалу, як серед архітекторів так і серед власників фасадів. Проте даний матеріал не представлений в державних дбн, і про його існування знає лише обмежене коло спеціалістів, а решта застосовує вимушено норми для штукатурних та ліпних робіт. Проте ті, хто знає про нього, можуть втілювати сміливі проекти з реставрації архітектури, які виглядають ефектно, самобутньо й водночас перекликаються з трендами сучасності – лофтом, відкритим бетоном. Так, як даний матеріал є “бетоном ХІХ ст.”, і при його відкритій подачі, виникає цікавий ефект “лофту”, що полягає в наявності на поверхнях з романського цементу своєрідної “патини часу” – слідів від минулих оліфлень, ремонтів та пофарбувань, які в’їлися в структуру поверхні і не підлягають повній очистці. Це створює ефект споглядання глядачем всієї історії пам’ятки, яку вона пережила, розуміння її давності, а не бачення пам’ятки щойно збудованою із свіжим пофарбуванням. Тому при правильному підході до упорядження фасадів з романського цементу допускається застосування виключно лесуючих фарб, які лише вирівнюють тон поверхні, повернуть їй потрібний відтінок, проте не закривають структуру матеріалу і не глухо його не зафарбують. Для прикладу наведено відреставрований перший поверх сецесійної будівлі декорованої романським цементом, де для фінішного покриття було застосоване лесування поверхонь силіконовою зворотньою лазуррю (Рис.2)

Рис. 2. Відреставрований I поверх фасаду на вул. Руданського, 1 у м. Львові 2021 р.

Питання доцільності застосування такого підходу до подачі об'єктів є складним та дискусійним. Більшість архітекторів та консерваторів звикла до необхідності відтворення першопочаткового вигляду пам'ятки. Що б пам'ятка виглядала, наче щойно збудована згідно задуму архітектора. І, як вже згадувалося вище, для тиньків та гіпсових декорів це нормально, для каменю, цегли та поверхонь з романського цементу, це неприродно. Вони мають властивість старіти, вбираючи в себе нашарування епох, саме вони є справжніми відображеннями давності пам'яток. Ї для них допустима бережна очистка до рівня, що не зашкодить оригіналу, не більше. Підхід агресивної надмірної очистки даних поверхонь є шкідливим, через нього з одного боку втрачається ефект "патини часу", з іншого знищується верхній авторський шар поверхні. Дехто застосовує інший підхід, фарбування даних поверхонь глухою фарбою, що повторює колір оригіналу, проте в такому випадку відбувається фальсифікація й приховування від глядача істинного стану поверхні, її структури та особливостей. В такому випадку наприклад глядач не знатиме, чи це руст з романського цементу, вапняної штукатурки чи може взагалі з пінопласту.

Дана полеміка тісно пов'язана з питанням часу в архітектурі. Згідно з класичною морфологією мистецтв архітектуру, скульптуру, живопис зараховують до просторових мистецтв на протигагу просторово-часовим танцю, театру, кіно і часовим – музиці та літературі. Основи такої класифікації були закладені ще у 1766 р. Г. Е. Лессінгом у трактаті «Лаокон, або про межі живопису і поезії». [2]. Тому живопис автор зарахував до просторових мистецтв, а на основі цього архітектуру згодом також стали вважати просторовим мистецтвом, що автоматично елімінувало категорію часу із осмислення архітектурних феноменів. Цю концепцію заперечував Е. Гомбріх, стверджуючи, що твори пластичних мистецтв можуть викликати враження руху, тобто відчуття часу [3]. С.М. Лінда запропонувала підхід, в якому архітектурний образ історизму є максимально темпоралізований, тобто насичений якісними часовими характеристиками, які можуть бути виражені поняттям художнього часу. Вона вважає, що очевидним є те, що образність творів архітектури передбачає філософський підхід у дослідженні проблеми їх темпоральності, яка є тісно пов'язана з такими аспектами як філософське розуміння часу у період творення об'єкта та у період його перцепції, із поняттями часукультури та художнього часу. [4]. Проте до цього підходу варто додати сприйняття архітектури, як "живого організму", який в певний час "народився", після цього "прожив" довге життя протягом більшої чи меншої кількості епох, які відобразилися на ньому й в наш час це вже "в залежності від віку старий чи древній організм", тому наше завдання "вилікувати" його та зробити його "старим та доглянутим" а не за допомогою "пластичних операцій" штучно омолодити його. Тому варто таки архітектуру сприймати як просторово-часове мистецтво.

Список використаних джерел:

1. Шельонг Г., Саницький М., Кропивницька Т., Котів Р., 2012. Романцемент – в'яжуче для опоряджувальних робіт у будівництві. Будівельні матеріали та виробы. К. № 1 (72). 7 - 12.
2. Лессінг Г.Е. (1953) Лаокон, або про межі живопису і поезії. Лессінг Г. Е. Вибрані твори, 385–516.
3. Souriau E. (1949) Time in the Plastic Arts. Journal of Aesthetics and Art Criticism, 294–307.
4. С. М. Лінда (2013) Темпоральність художнього образу в архітектурі історизму. Архітектурний вісник КНУБА. Вип. 1, 66-76.

СЮРРЕАЛІЗМ В СУЧАСНОМУ ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ

Сваткова Ніка Денисівна

здобувач вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнський державний університет ім. В. Винниченка, Україна

Науковий керівник: Кулініч Лариса Олександрівна

ORCID ID: 0009-0007-7439-2202

старший викладач кафедри мистецької освіти
Центральноукраїнський державний університет ім. В. Винниченка, Україна

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сюрреалістичного мистецтва, від періоду його розквіту до перспектив розвитку в сучасності. Робота досліджує історичний контекст виникнення сюрреалізму в початковій фазі ХХ ст., визначає його основні ідеї та принципи. Зокрема, увага акцентується на впливі філософських концепцій, психоаналізу та політичних подій на розвиток сюрреалістичного мистецтва. Аналізуються інтерпретації сюрреалістичних мотивів в сучасному контексті. Розглянуто історію розвитку українського сюрреалізму, його представників та прояви в українському мистецтві наших днів. Здійснено стислий огляд робіт сучасних художників-сюрреалістів та окремих виставок, де є помітними відголоски сюрреалістичних мотивів.

Ключові слова: сюрреалістичне мистецтво, сучасність, художники, український сюрреалізм

Дослідження сюрреалізму залишається актуальним та важливим в контексті розуміння розвитку мистецтва, психології та культурних трансформацій. Мистецтво, що походить з підсвідомості, є доволі актуальним в сучасних реаліях, адже саме в ньому люди знаходять можливості хоч ненадовго втекти від дійсності. Воно дозволяє досліджувати невідомі аспекти психіки та підсвідомого. У контексті сучасного суспільства, що ставить питання про безпеку психічного здоров'я та самосвідомості, саме мистецтво, що походить з підсвідомого рівня, може надавати нові підходи до розуміння світу, а розуміння образів з підсвідомості стає актуальним для психологів, психотерапевтів та культурологів.

Такі художники як Джорджо де Кіріко, засновник метафізичного живопису і один з перших, в чій роботі прослідковуються сюрреалістичні риси, Сальвадор Далі, Макс Ернст, Рене Магрітт, Андре Массон, а пізніше Роб Гонсалвес, Яцек Єрка, Емма Андієвська (представниця українського сюрреалізму) та ін. в своїх роботах досліджували тему підсвідомого, того, що знаходиться за межами реального сприйняття світу.

Серед митців, дослідників, чії праці та дослідження лягли в основу виникнення сюрреалізму, варто відмітити французьких дадаїстів, в середовищі яких і виник сюрреалізм. Великий внесок у виникнення сюрреалізму зробив французький письменник Андре Бретон та його «Маніфест сюрреалізму», а також Філіпп Супо, Ганс Арп, Луї Арагон та інші. Також не можна не згадати фрейдистів, чії погляди суттєво вплинули на сюрреалістичне мистецтво. Розвиток сюрреалістичного бачення в різних видах мистецтва досліджується й досі. Наприклад, сюрреалізм в українському літературному процесі досліджує в своїй статті С. П. Ожарівська [9]. В. Нікітчук досліджує образи сновидінь в мистецтві сюрреалізму [7]. Філософсько-естетичні концепції кінця ХІХ – поч. ХХ ст., які послужили основою мистецьких практик

сюрреалізму аналізує Р. М. Русін у своїй статті «Деструктивність і креативність як чинники формування художньо-образної системи сюрреалізму» [13].

Сюрреалізм почав свій шлях в 1920-х роках у Парижі під впливом творчості дадаїстів та психоаналітичних теорій, зокрема ідей Зигмунда Фрейда. Він визначався відмовою від раціонального мислення та логіки, ставлячи перед собою завдання вираження несвідомого та підсвідомого. Саме зацікавлення тим, як працює людська психіка і стало початком закладення фундаменту для створення групи сюрреалістів [8]. Беззаперечним залишається той факт, що більшість концепцій, які намагаються пояснити чи описати сон та сновидіння, є психоаналіз [4]. І саме психоаналітична теорія Зигмунда Фрейда була однією з ключових філософських течій, під впливом якої виник сюрреалізм. Сюрреалісти виходили за межі звичайних художніх конвенцій і вирізнялися тим, що вони експериментували з формою і змістом, намагаючись дістатися до глибинних шарів свідомості. Вони створювали роботи, які провокували глядача. У своїх теоріях Зигмунд Фрейд наголошував на важливості безсвідомого, де містяться розтаєнні бажання, важливі події та несвідомі конфлікти. Французький психоаналітик і психіатр Жак Лакан переосмислює ідеї Фрейда і набагато в чому він ближчий до сюрреалістів, його ідеєю було звільнення особистості, а не повернення її до норми [8]. Лакан відходить від теорії класичного фрейдизму, стирає межі між сном та уявою, ставить сон на рівень з реальністю [4].

Класиками сюрреалістичного мистецтва стали художники Рене Магрітт, Сальвадор Далі, Макс Ернст, Ів Тангі, Жуан Міро, Андре Массон, Мерет Опенгайм та інші. Сюрреалізм має фундаментальний вплив на сучасність і його відголоски простежуються в роботах багатьох художників, фотографів, майстрів комп'ютерної обробки зображень.

Багато сучасних дизайнерів надихались ідеями та образами сюрреалізму. Він зачіпає не тільки сучасне образотворче мистецтво, він створює нову концепцію оформлення простору житла [3]. В подальшому сюрреалізм вливав на інші напрямки, такі як візіонерське мистецтво, поп-арт, магічний реалізм та трансавангард і не припиняє він свого існування і до сьогодні [5]. Прикладом магічного реалізму, поєднаному з ілюзіоністськими прийомами (часто це оптичні ілюзії, пов'язані з перспективою), є роботи сучасного канадського художника Роба Гонсалвеса, який через призму оптичних ілюзій точно передає світ дитячих мрій і сонних фантазій, де реальні речі можуть виглядати фантастичними, казка проявляється в буденних образах, неможливе стає можливим, а примарне – реальним. Сам художник так описує свою творчість у книзі «Imagine a Place»: «Уявіть день, коли вам не потрібен вітер, щоб літати. Уявіть день, коли все, що ви побудуєте, торкатиметься неба... Мені подобається малювати зображення, які створюють зв'язок між збудованим людиною середовищем і тим, що відбувається в природі...» [20]. Також визначним митцем магічного реалізму є польський художник Яцек Єрка. Його роботи вирізняє особлива казковість, що додатково підкреслюється стилем живопису, який нагадує роботи митців минулого, як то Ієроніма Босха чи Пітера Брейгеля. Його тематика варіюється від дивних звірів до химерних пейзажів з незвичайною архітектурою і включає образи, почерпнуті з його дитинства.

Неосюрреалізм став рухом відродження сюрреалізму наприкінці 1970-х рр. Одним з перших художників-неосюрреалістів в цифровому мистецтві є Джордж Гріє. Його роботи – це поєднання класичного сюрреалістичного символізму з сучасним стилем фентезі. Його цифрові твори вражають своєрідним візуальним відтворенням думок та фантазій автора. Подорожуючи в глибини підсвідомості, художник

розкриває прикрашений вишуканими деталями світ, схожий на сон. Його головним зацікавленням стали сучасні програми для створення 3D-моделей, комп'ютерного мистецтва та дизайну, а також цифрового живопису. Цілком можливо, що сюрреалізм буде надалі розвиватись саме в галузі цифрової обробки зображень. Окремі дослідники вважають фотографію найбільш ефективним засобом візуального вираження сюрреалістів. Крім того, фотографія менше обмежена очікуваннями та художніми умовностями, які впливають на традиційні художні форми живопису та скульптури [17]. Сюрреалістична фотографія, як і сюрреалістичний живопис, заповнена різноманітним скупченням предметів. Вона дає можливість здійснити подорож у підсвідомість, за межі чогось раціонального. У своїх роботах автори звертаються до уяви і сновидінь і завдяки ним втілюють художні образи [15].

Художник-самоук з Кейптауну (ПАР) Джоно Драй яскраво поєднує сюрреалізм із гіперреалізмом. Його графічні роботи вражають деталізацією і масштабністю. Вони присвячені дослідженню внутрішнього світу людини, інтимних уявлень про себе, внутрішніх діалогів та часто ілюзорній конценції "headspace" (особистий вільний простір, внутрішня гармонія). Спільною рисою усіх його картин є чорне тло, що оточує образи та фігури і створює відчуття їх самотності, відмежованості від реального світу.

Ще одним видатним художником, майстром психологізму в сюрреалістичному мистецтві є Едвард Пові (Повеї). В його картинах та муралах можна простежити чітку дугу його світосприйняття: від поглядів на суспільство у фресках 1970-х років, через сімейну психологію та символізм у роботах 1990-х років, до розуміння в його роботах індивідуальної людської вразливості та смертності.

Британський художник Майлз Джонсон відомий графічними роботами, що виконані олівцем. Об'єктами його картин часто є жінки, що мають підкреслено тендітну і витончену красу. Видання *SurrealismToday* описало його творчість як «наша психіка, що дивиться із порожнечі». Ці картини поглинають в зачарований вир, де глядачу відображаються його власні думки і почуття. Частий прийом художника – різні види перетворень і перевтілень образів.

Подружжя Меріон Пек та Марк Райден є представниками поп-сюрреалізму. Основу цього напряму становлять молодіжні субкультури, які роблять знайомі образи гіпертрофованими. Меріон Пек створює сюрреалістичні образи зі схильністю до поп-арту та фантастичних мотивів. Одним з відомих мотивів художниці є дитинство та його безтурботність, а також натяк на те, що з часом це втрачається. Також вона поєднує соціальні та екологічні проблеми з ідилічними пейзажами з тривожними сценаріями [16]. Марк Райден вважається королем поп-сюрреалізму. У свою творчість він включає ставлення до світу, релігії, глобальних проблем. Неодноразово художник зображував м'ясо. У інтерв'ю 2010 року Райден сказав: «Існує повний розрив між м'ясом як їжею та живим, дихаючим створінням, з якого воно походить. Мабуть, ця суперечність підштовхує мене повертатись до зображення м'яса в своїх картинах» [19]. Творчість цього подружжя надихає людей дивитись на мистецтво з нового, несподіваного ракурсу.

Перші українські митці, які усвідомлено орієнтувалися на сюрреалізм як течію – Мішель Андрієнко-Нечитайло, Василь Хмельюк [5]. Перший мав цикл «Ярмарковий намет» – один з перших вірців сюрреалістичної поезики в Україні. Діяльність українських живописців-модерністів поза межами України багатогранна як у стильовому плані, так і в ідейно-смысловому. Впровадження національних елементів української культури в мистецький простір європейського модернізму мало вагому роль і перспективу відродження вітчизняних художніх традицій за кордоном в час

панування в Україні за радянських часів ідеології соцреалізму [2].

В контексті українського сюрреалізму, дуже важливо згадати мисткиню, що має усвідомлену орієнтацію на цю течію – Емму Андієвську. Її роботи – наївно-сюрреалістична абстракція. Художній манері мисткині притаманні елементи, співзвучні з сюрреалізмом, натуралізмом та експресіонізмом. Талант Емми Андієвської виявляється у тому, що її творчість виходить за межі часу. Гротескні та химерні образи цієї художниці залишатимуться пристрасним джерелом захоплення уяви ще десятки років після їх створення. Вона стала справжнім еталоном українського сюрреалізму.

Відголосок сюрреалістичних образів можна помітити також в роботах кропивницького художника Володимира Кир'янова. Він переосмислює сучасність через символіку сюрреалізму та романтизму. Для його творчості характерна філософічність, іронічність [1]. Олександр Афанасьєв писав: «Кожен художник говорить із глядачем мовою образів. Образи Кир'янова – це спіралеподібні равлики і колеса, птахи і риби, що мають фантастичний вигляд, колодязі і сходи, стіни і паркани, химерно розгалужені дерева і перекручені коріння, глечики і пасторальні хатки-мазанки [1]. Процес творення картин Кир'янова можна визначити своєрідним актом «автоматичного письма». Його картини називають гіпнотичними, захоплюючими та іронічними [12]. Творчість цього майстра глибоко коріниться в національному підґрунті, але вона не обмежується лише слов'янськими та європейськими впливами, а також насичена загальнолюдськими глибинами – універсальними для представників будь-якої культури на нашій планеті [1].

В картинах українського художника Івана Марчука відображається велика кількість напрямків образотворчого мистецтва: від примітивізму до реалізму, гіперреалізму, абстракціонізму, абстрактного експресіонізму, сюрреалізму і абстрактного сюрреалізму. Маневруючи пропорціями, ритмом, кольором, Марчук творить на підсвідомому рівні і впливає на нього. Замість звичайного мазка художник наносить на полотно тонкі цівки кольору, які створюють дивовижне мереживо (пльонтанізм). Сюрреалістичні мотиви прослідковуються в його серії «Погляд у безмежність». Це абстрактний сюрреалізм [10].

Олександр Михальчук – український художник-сюрреаліст. В його полотнах знаходять своє відображення творчість таких майтрів як Босх та Брейгель. Він створює зачаровуючі витвори мистецтва, що занурюють у чудові фентезійні світи і сюрреалістичні натюрморти. Його творча техніка має особливий блиск, випромінюючи власне світло, яке захоплює погляд і розбухує уяву. Багато його робіт виконані в стилі класичних картин-ілюзій, де одні образи, складаючись, породжують інші, приховані. Часто міфологічні образи, взяті із картин Ренесансу, поєднуються з образами сучасними (смартфони, мопеди тощо) або чудернацькими казковими деталями, утворюючи сюрреалістичні анахронізми.

Варто звернути увагу на сучасну українську художницю Діану Мінаєву, яка почала свою художню кар'єру у 2020 році і свідомо орієнтується на сюрреалістичне мистецтво. Один з художників, яким вона надихається – Сальвадор Далі. Мисткиня має особливе бачення світу. Її світ повний яскравих фарб та загадкових образів. Саме це Д. Мінаєва відобразила в своїх роботах «Welcome to my head», якою спонукає прийняти свою індивідуальність і всі свої особливості, якими б вони не були. А в роботі «Motherland» вона відображає своє бачення України [18]. Її серія робіт «Stolen» зачіпає тему сучасної війни, показує, що окупанти відібрали в українців. Цьому присвячена робота «Stolen disco», що символізує вкрадену юність. Картина «I want to go home» присвячена українським емігранттам. Сюжет роботи «Спогади» сповнений

алегоріями та символами. Сама авторка описує цю роботу як «Уявний світ спогадів, котрі створюють люди та предмети, що відігравали важливу роль для нас. Нескінченний потік емоцій (водоспади), що утворюють цільну особистість, котра втілена тут безбарвною душею. Яскраве сонце та чисте небо відсилають до глибшого спокою, рівноваги та щастя...» [18]. Роботи Діани Мінаєвої багатогранні, сповнені сюрреалістичних образів та сюжетів, що вириваються з підсвідомості.

На території України неодноразово проводились виставки художників, в роботах яких прослідковуються сюрреалістичні моменти, зокрема абстрактний сюрреалізм. Наприклад, міжнародна виставка «Мелодії душі», що проводилась у Кропивницькому в ОУНБ імені Дмитра Чижевського 2021 року, де було представлено майже сім десятків творів словацьких сучасних художників. Більшість картин не мали назв, щоб глядач мав побачити щось своє, розкрити свою уяву та надати сенсу картині. Оригінальність творчого мислення, розмаїття фарб і технік, актуальні теми – те, що притаманно творам цих митців. Вони вказують на вади сучасного суспільства, маніпуляцію свідомістю та зачіпають табуовані теми. Серед художників були представлені Ігі Бреца (автор монументальних картин, які є відзеркаленням сьогодення, художник поєднує світ реальний і казковий), Павол Шіма Юрічек (картини художника відображають сучасне життя та унікальність людини). У картинах Павола Штреско переважає блискуча робота з формою, а роботи абстракціоністки Катаріни Відрової передають діапазон почуттів, доповнених цікавими абстрактними образами [14]. Концепція виставки є дуже актуальною. І сучасне мистецтво тримає свій напрям у розширенні людської свідомості, у концептуальності та глибокому, підсвідомому розумінні дійсності.

Проявом українського сюрреалізму в сучасності слугує виставка робіт Романа Опалицького «Під крилом янгола», відкриття якої відбулось в Національному музеї імені Андрія Шептицького у Львові 28 грудня 2023 року. Цей проєкт є поєднанням сюрреалістичних оповідань і давньої естетики. Митець майстерно відображає золоту славу Візантійського мистецтва й естетику східних ікон з відтінком французького імпресіонізму. Роботи насичені символами (сюрреалістичні образи ангелів, квітів, риб, дерев, коней тощо). Мистецтво Романа Опалицького – це шифр, підсвідомі глибини авторової уяви, художнє осмислення людського життя [11]. Художник експериментує, грає з формою. Твори приваблюють метафоричністю і глибиною художніх трактувань. Митець поєднує реальність і фантазію, спомини, символічне осмислення цієї ж реальності.

Сюрреалізм – мистецтво сну. І саме сон став основою виставки сучасного мистецтва, що проходила у Музейно-виставковому центрі Музею історії міста Києва в лютому 2024 року. Виставка має відповідну назву – «Бачити сни». Там були представлені творчі рефлексії 36 митців на тему сновидінь і марень. Проєкт надавав змогу відвідувачам поринути у захоплюючі, а іноді жахливі, світи снів і підсвідомості. Створюючи роботи, кожен учасник надихався власними мареннями, хвилюваннями, соціокультурними питаннями та вмів у роботу свій калейдоскоп емоцій. Арт-об'єкти містять художні рефлексії на тему марень на підсвідомості українців в цей важкий час [6].

Отже, проведене дослідження дає змогу зробити висновки, що сюрреалізм виник в 1920-х роках у Парижі і основними його ідеями були відмова від раціональності, логіки, натомість було прагнення до вираження підсвідомості, вбачання сенсу в сновидіннях і мареннях. Творчість дадаїстів, психоаналітичні теорії та зацікавлення тим, як працює людська психіка і стали основою виникнення напряму. Сюрреалізм вплинув на подальший розвиток мистецтва, архітектури, кіно,

філософії та інших галузей. Розуміння образів у творчості сюрреалістів допомагає краще відчувати спадкоємство цього руху в сучасних мистецьких тенденціях та концепціях. З розвитком технологій сюрреалістичне мистецтво отримує нові можливості для виразу та творення. Цифрові технології, віртуальна реальність та інші інновації відкривають нові шляхи в мистецтві. Роботи неосюрреалістів демонструють нам відродження сюрреалізму наприкінці 1970-х років. Сюрреалізм в Україні не мав змоги реалізуватись як повноцінний мистецький напрям через війну та більшовицький терор. Попри те, в творчості деяких українських митців ми бачимо як повну орієнтацію на цей напрям, так і його відголоски в їх роботах.

Таким чином, усі ці аспекти підкреслюють важливість продовження досліджень мистецтва сюрреалізму, як актуального інструменту вираження, дослідження і рефлексії над складністю людського існування та проблем сучасного суспільства, для розкриття глибоких шарів творчого мислення, взаємозв'язку мистецтва та психології, а також для подальшого розуміння впливу сюрреалізму на сучасну культуру. Пошук шляхів реалізації сюрреалістичних сюжетів та осучаснення цього мистецтва, його вплив на людину та культуру може стати метою подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєв О. Споглядання дива. Віртуальні виставки робіт Володимира Кир'янова. URL: <https://old.library.kr.ua/exhibit/kurianov/index.html>.
2. Бабунич Ю. Живописці-модерністи у зарубіжних мистецьких середовищах: паризький осередок. Народознавчі зошити. 2023. № 2. С. 411.
3. Галкіна Д. В., Курас А. І. Сюрреалізм – мистецтво майбутнього. Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI ст.: матеріали 84-ї Міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів та студентів НУХТ. Київ, 2018. Ч. 4. С. 45.
4. Гончаренко К. С. Сон та реальність: досвід філософських медитацій. Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія. 2019. № 2. С.130-131.
5. Дністровий А. Чи був український сюрреалізм? Відео-есе “Український сюрреалізм. Нереалізований напрям”. URL: https://www.youtube.com/watch?v=vbEWJNlzGtw&ab_channel=AnatoliyDnistrovyi.
6. Музей Києва. Бачити сни. Київ, 2024. URL: <https://kyivhistorymuseum.org.ua/uk/exhibition/%D0%B1%D0%B0%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B8-%D1%81%D0%BD%D0%B8/>.
7. Нікітчук В. Образи сновидінь у мистецтві сюрреалізму. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції. Харків, 2018. С. 108-109.
8. Огаркова Т., Єрмоленко В. Сюрреалізм: марення, психоаналіз, нова краса. URL: https://www.youtube.com/watch?v=pZcFeBQ6THQ&t=5s&ab_channel=Kult%3APodcast.
9. Ожарівська С. П. Сюрреалізм в українському літературному процесі кінця XX ст. Вінницький фінансово-економічний університет: філологічні трактати. Вінниця, 2011. Випуск № 3. С. 30-33.
10. Олійник Є. Художник Іван Марчук: «Моя найбільша мрія – ніколи не бачити нещасних людей». Дзеркало тижня, 2013. URL: <https://zn.ua/ukr/ART/hudozhnik-ivan-marchuk-toya-naybilsha-mriya-nikoli-ne-bachiti-neschasnih-lyudey-.html>.
11. Опалицький Р. Під крилом янгола. Національний музей ім. А. Шептицького. Львів, 2024. URL: <https://nml.com.ua/exhibition/roman-opalinskiy-pid-krilom-yangola/>.
12. Поліщук В. «Реальність нереального» Володимира Кир'янова. День. 2018. № 233-234.
13. Русін Р. М. Деструктивність і креативність як чинники формування художньо-образної системи сюрреалізму. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. Випуск № 2. С. 28-31.

14. Семенова Л. Мелодії словацької душі. Бібліотека ім. Д. І. Чижевського. Кропивницький, 2021. URL: <https://library.kr.ua/news/spirit/>.
15. Тищенко К.В. Мистецтво фотографії у контексті візуальних арт-практик кінця XX – початку XXI століття. Магістерська робота. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2019. С. 21.
16. Dorothy Circus Gallery. Marion Peck. URL: <https://www.dorothycircusgallery.com/artists/66-marion-peck/biography/>.
17. Dr. Charles Cramer, Dr. Kim Grant. Dada and Surrealism. Surreal techniques. Subversive realism. URL: [https://human.libretexts.org/Bookshelves/Art/SmartHistory_of_Art/10%3A_Modernisms_1900_1980/10.07%3A_Dada_and_Surrealism_\(II\)](https://human.libretexts.org/Bookshelves/Art/SmartHistory_of_Art/10%3A_Modernisms_1900_1980/10.07%3A_Dada_and_Surrealism_(II)).
18. Minaeva D. Collection World in My Eyes. Gallery. URL: <https://diminaevaart.com/seriesworldinmyeyes>.
19. Muhlke C. Meat Lover. Mike Ryden`s Cool Cuts. New York Times. URL: <https://web.archive.org/web/20180922211858/https://tmagazine.blogs.nytimes.com/2010/04/30/meat-lover-mark-rydens-cool-cuts/?ref=t-magazine&src=tmcc>.
20. Sarah L. Thomson, Rob Gonsalves. Imagine a Place. Canada. Simon & Schuster, 2008. 40 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ VI МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«НАУКОВІ ТРЕНДИ
ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА»**

26 квітня 2024 року Івано-Франківськ, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 26.04.2024. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 23,4. Замовлення № 24/004. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@mcnd.org.ua

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.